

Naročnina mesečno
23 Din, za inozem-
stvo 40 Din — ne-
deljska izdaja ce-
loletno 96 Din, za
inozemstvo 120 Din

Uredništvo je v
Kopitarjevi ul. 6/III

Slovenski
Zagrebljska
številka

SLOVENE

Uprave: 40-01, 40-02, 40-03, 40-04, 40-05 — Izhaja vsak dan [zjutra] razen ponedeljka in dneva po praznike

Cek račun: Ljub-
ljana št. 10.630 in
10.349 za inzerate;
Sarajevo št. 7563.
Zagreb št. 39.011,
Praga-Dunaj 24.797

Uprava: Kopitar-
jeva ulica št. 6,

Zagreb

Ko smo se odločili izdati posebno belgraj-
sko številko ob priliki odpiranja vrat bel-
grajskega veleposelnika, nismo pozabili tudi na
drugo prestolnico naše države, na Zagreb,
srce Hrvatske. Ob izdaji belgrajske številke
smo tudi napovedali, da hočemo izdati za-
grebsko številko ob zagrebškem veleposelniku in
tako pokazati, da smatramo Zagreb za važno
politično, kulturno in gospodarsko središče
v državi. Kajti kakor nas vežejo z Belgradom
mnogi stiki, ki so postali posebno močni po
vojni, ko je postal Belgrad prestolnica velike
Jugoslavije in odločilen za življenje Slovencev
v skupni državi, tako nas Slovence veže z
Zagrebom stoletno sožitje in sodelovanje
obeh bratskih narodov.

Že v drugi polovici 16. stoletja je prišla
sloga med Slovenci in Hrvati do vidnega iz-
raza, ko so v kmečkih uporih stali z ramo
ob rami Slovenci in Hrvatje v borbi za staro
pravo proti večini tujerodni gospodi. S
tem se je začela vedna in nerazdružna vez
slovenskega in hrvaškega kmeta in s tem
tudi slovenskega in hrvaškega ljudstva, ki
je še stoletja ostala v spominu in je us-
taresila ugodne pogoje za razvoj stikov v kas-
nejših časih.

Po tem bi lahko navedli vedno več dej-
stev, ki jasno pričajo, kakšni so bili medse-
bojni odnosi Slovencev in Hrvatov tja do
19. stol., do preporoda narodov vse Evrope,
ko nas je ista usoda zvezala v Ilirijo Napo-
leona za nekaj, žal premalo let.

Ko je začela tudi pri nas postajati vedno
bolj budna narodna zavest, so se vedno bolj
številni naši pogledi obračali proti jugu na
Hrvatsko, kjer je tudi narodno življenje do-
bilo vedno več opor in se je vidno kazalo
novo gibanje na vseh poljih javnega udej-
stevanja. Majhna reka Sotla, majhna Kolpa,
pa druge še manj naravne meje nas niso
ovirale pri izmenjavi idej, niso ovirale me-
desebojnih vplivov obeh razvijajočih se kultur
in zlasti niso mogle preprečevati političnega
sodelovanja, ki je tako pri nas kot na Hrvat-
skem šlo v smeri najožjega sodelovanja vseh
južnih Slovanov, naravno v prvi vrsti onih
v tedanjem državnem sklopu in naravno
kasneje še dalj do vpustitve popolne naše
narodne države.

Vezi preteklosti so postale vsenarodna last
in ni bilo niti Slovence niti Hrvate, in kasneje
tudi ne Srba, ki se ne bi zavedali, da je le
v slogi vseh nas možno ustvariti ono, kar so
si zamislili naši najboljši politični in kulturni
misleci.

Ko je končno prišlo leto 1918, smo postali
tudi politično del iste države s Hrvati. Prišli
smo pred nove probleme. Sodelovanje na go-
spodarskem polju, ki je bilo vidno prej ve-
liko bolj v tem, da je na tisoče naših ljudi
našlo kruha v bližnjem taboru, je postalo
vse drugačno. Iz provincialnega mesta Za-
greba, katerega pa so se vendar oklepali z
vso ljubeznijo vsi Hrvatje, je nastalo veliko
mesto, v katerem je vidno raslo gospodarsko
življenje. Trgovski promet med slovenskimi
kraji in Zagrebom je narasel na višino, ka-
tere prej nismo niti slutili. Moderni kreditni
sistem s svojimi organizmi, velikimi bankami,
je storil svoje in povezal še bolj naše in za-
grebske gospodarstvo. Sodelovanje v gos-
podarskih organizacijah, pa tudi drugod je ka-
zalo, da so postali medsebojni gospodarski
stiki izredno živahni, temelječi na razdelitvi
poslov. Mnogo pa je bilo tudi težav, ki so se
pojavele v prvih povojnih letih, ko še
dolge nismo mogli preboleti velikih posledic
svetovne vojne, ki je tudi družila Slovence
in Hrvate na bojnih poljanah in v enakih
žrtvah. Mnogo teh težav pa je tudi izviralo
iz medsebojnega nepoznavanja in potrebno je
bilo vseh dvajset let po vojni, da smo tudi
v tem oziru napredovali in videli dobro in
slabo pri sebi in pri drugih ter se obojni
iz tega učili.

Ni treba ob tej priliki gledati nazaj samo
na senčne strani, katerih je bilo, žal, skoraj
preveč, toda vendar je potrebno pokazati tudi
nanje, da naj nam bodo nauk zgodovine za
vselej. Pa so bila trenja močna, pa smo šli
v marsikaterih stvarih vsak svoja pota, ven-
dar enega nismo pozabili niti Slovenci niti
Hrvatje in tudi ne Srbi, da moramo vendar
držati skupaj, kot pravi to tako lepo po do-
mače naše ljudstvo. Motila je nas in Zagreb,
ki je postal ono središče Hrvatske, ki je naj-
bolj čutilo vse dobre in slabe strani dogodkov,
marsikdaj zvest, da ni nekaj v redu in da
se ne deli vso zlo in dobro enako po istem
merilu po vsej državi. Tu smo se marsikdaj
našli skupaj v obrambi skupnih interesov in
ugotovili, da bi naše gledanje na številne
probleme lahko najbolj pomagalo naši skupni
državi, da bi izšla iz vseh trenj močna in
velika.

Vendar je nam vsem že dovolj preteklosti.
Življenje zahteva od nas, da gledamo v bo-
dočnost, ki se nam odpira v drugih vidikih

Hitlerjev govor v nemškem rajhstagu

Nemški narod vztraja na svojem - Če nas napadejo, se bomo branili do zadnjega - Poleg angleških koristi so tudi nemške Kritika Rooseveltove poslanice

Berlin, 28. aprila. AA. V svojem govoru, ki ga
je imel danes nemški kancler Hitler, je naj-
prej omenjal, da je dobil od predsednika Zdrže-
nih ameriških držav spomenico, na katero se mu
dane, ko je eklican rajhstag, nudi prilika odgo-
voriti. Dejal je, da je sklenil zahtevati sklicanje
rajhstaga in na njem sporočiti svoj odgovor Roo-
seveltu, da ga navzočni odobro ali zavrnejo. Med
drugim je dejal Hitler:

Spomini na veliki nemški rajh

Smatral sem za koristno, da ostanem zvest
načinu postopanja predsednika Roosevelta in da
od svoje strani in s ereditvi, s katerimi razpo-
lamo, obvestim ostali svet o svojem odgovoru.
Zato hočem porabiti to priliko, da dam izraza
čustvom, ki so jih v meni zbudili zgodovinski do-
godki meseca marca letos. Svojih najljubših ču-
stev ne morem izraziti drugače, kot v obliki ve-
like hvalečnosti božji previdnosti, ki me je pokli-
cala in ki mi je dovolila, da se od nekdanjega ne-
poznane vojaka iz svetovne vojne povzdignem
do voditelja mojega nad vse ljubljene naroda.
Previdnost mi je dala da najdem poti, o katerih
sem brez prelivanja krvi rešil naš narod iz naj-
strašnejših nevar, ga osvobodil in ga epet spravi-
lah na pot napreda. Previdnost mi je dopustila
izpolniti edino nalogo mojega življenja, ki je
vzdigniti svoj poraženi narod in ga osvoboditi
okov najemotnejše vsiljene pogodbe vseh ča-
sov. V tem sem videl edini cilj vsega svojega
del. Hotel sem popraviti tisto, kar so drugi po-
rušili s silo in nasiljem. Ničesar drugega nisem
hotel kakor popraviti to, kar eta bila porušila in
upropastila satanska zloba in človeška nerazum-
nost. Zaradi tega nisem storil nobenega koraka,
ki bi kršil tuje pravice. Vzpostavil sem samo pra-
vico, ki je bila pred 20 leti poteptana. V mejah
današnje Velike Nemčije ni niti ene pokrajine, ki
ne bi bila od najstarejših časov v nemški skupno-
sti, oziroma, ki prej ni bila v zvezi z Nemčijo,
ali podrejena njeni suverenosti. Ta Nemčija je
obstojala že davno, preden so belokožci odkrili
in začeli napadati ameriška celotnost. Ze tedaj je
obstojala ta država in sicer ne v današnjem, pač
pa v mnogo večjem obsegu. Obsegala je še mno-
go druge kraje, ki pa jih je pozneje izgubila.

„Mržnja, zloba in neumnost so rodili versajski mir“

Ko je bila pred 21 leti končana krvava sve-
tovna vojna, je milijone in milijone hrvajala ve-
lika upanje, da bodo zdaj narodi, izmučeni po
strahotah svetovne morije, uživali mir zdravega
razuma in pravice in da bodo ti narodi e tem in
takšnim mirom nagrajeni in osrečeni. Pravim »na-
grajenje«, kajti ljudje brez ozira na to, kar bi mo-
gli trditvi zgodovinarji, niso bili niti malo krivi
vseh grozot, ki so se bile odigrale. Toda tudi
kljub temu, da so v nekaterih državah še vedno
politiški, ki so se že tedaj mogli smatrati za od-
govorne tega najgrozotnejšega pokolja vseh časov,
ogromne trume vojakov, ki so se borili, niso v
nobenem primeru bili krivi, pač pa le velikega
obzalovala vredni. Vsi ti nečisti ljudje so imeli
pravico zahtevati mir zdravega razuma in mi-
r pravice. Upanje na tak mir se je izpolnilo. Po-
sledice mirovne pogodbe so bile strahotne tudi za
zmagovalce. Tedaj se je prvič pokazalo, kolikšna
je nesreča, če vodijo politiko ljudje, ki se niso
nikdar sami udeleževali bojev. Vojaki niso vedeli
za nobeno mržnjo med narodi. Zanj pa so tem
bolj vedeli oni stari politiki, ki so svoje lastno
dragoceno življenje najskrbneje zavarovali pred
vojnimi grozotami, da bi po končani vojni kot
nekaki zmagovalci navalili na človeški rod. Mrž-
nja, zloba in nerazumnost so bili tvorci versajke
vsiljene pogodbe. Okoli 115 milijonov ljudi je

nasilno zgubilo pravico samoodločevanja. Te pra-
vice jim niso vzeli vojniki-zmagovalci, pač pa so
jim to pravico vzeli ponoreli politiki. Vse te ljudi
so samovoljno potegnili iz njihove stare skupno-
sti in jih združevali v nove skupnosti brez ozira
na kri, ki je tekla po žilah, brez ozira na tradi-
cijo, na razum in na vse osnovne gospodarske
pogoje za življenje. Moralo je priti do tega, da
se je pokazal ta novi red v svetu kot največja
poguba in da je moral roditi težke posledice.
Demokratski diktatorji miru in oni iz Amerike
kakor tudi iz Evrope, so bili takšni plašljivci, da
nihče ni hotel prevzeti odgovornosti za to, kar
so storili. Naš narod je padel v najtemnejšo dobo,
v dobo svoje narodne nesreče. Treba je pouda-
riti, da to ni bila narodnosocialistična Nemčija,
pač pa demokratska, ona Nemčija, ki je bila v
gotovem trenutku dovolj slaba, da je verjela ob-
ljubam demokratskih državnikov.

Zrušitev evropskega gospodarstva

Hitler je zatem zelo natančno prikazal po-
sledice miru, ki so ga demokratski diktatorji za-
pustili onim, kateri so bili »obsojeni v Versailles«
— posledice, ki so legly tudi na ves ostali svet.
V resnici so — je nadaljeval Hitler — ti demo-
kratski diktatorji miru s svojim versajskim etvo-
rom do temeljev porušili svetovno gospodarstvo.
Ono razkosavanje narodov in držav, ki je bilo
izvedeno brez duše in razuma, je privedlo do
tega, da so bile uničene gospodarske skupnosti,
proizvodnja in trgovina, ki so se v teku stoletij
med seboj prilagajevale. Na ta način je prišlo do
prisiljene avtarkije in do težnje po gospodarski

samoslojnosti posameznih držav, kar je spet pri-
vedlo do uničenja vseh dotedanjih splošnih po-
gajev svetovnega gospodarstva.

Vpostavitve prijateljskih odnošajev

Nato je Hitler izvajal, da je vrnitev Po-
sarja odstranilo vzrok napetosti med Francijo
in Nemčijo, glede nadalnje revizije versajske mi-
rovne pogodbe pa Nemčija nikoli ni stavila za-
hteve, ki bi mogla roditi kakšne spore, ter je po-
tem nadaljeval:

Jaz sem velikemu številu držav dal poveljne
izjave. Niti ena teh držav se ne more pritožiti,
da jim je Nemčija poslala kakršno koli zahtevo,
ki se ne bi odražala e tem stališčem. Tako ne
more niti en ekladnik severnih držav trditi, da
bi bila nemška državna vlada navkljub temu
mnenje kdaj koli postavila kakšno zahtevo, ki ne
bi bila v skladu s suverenostjo in nedotakljivostjo
teh držav.

Bil sem srečen, da so te izjave vlade nem-
škega rajha nudile gotovemu številu ev-
ropskih držav, da tudi tuje države izražajo in po-
udarijo svojo voljo po brezpogojni nevtralnosti.
To velja za Holandijo, Belgijo, Švico, Dansko in
druge. Francijo sem že omenil. Ni treba omenjati
Italije, s katero nas vežejo najkrepkeje vezi pri-
jateljstva, niti Madžarske in Jugoslavije, s
katerimi, kot sosedi imamo erčo živeti v pri-
srčnem prijateljstvu. Z druge strani pa ad za-
četka svojega političnega dela nikakor nisem pri-
kladal, da obstoje gotovi drugi odnošaji, ki pre-
stavljajo toliko nizkoto in grob kršitev pravice
samoodločevanja našega naroda, da se z njim ne
moremo nikdar pomiriti.

Češko-Slovaška »izhodna točka« za napad na Nemčijo

V naslednjem se je Hitler bavil z vpraša-
njem Češko-slovaške. Dejal je, da se stalni obstoj
teh pokrajin more zamisliti samo v zvezi z nem-
škim narodom in njegovim gospodarstvom. Po-
udaril je, da je kultura češkega naroda v prvi
vrsti, da so bile uničene gospodarske skupnosti,
proizvodnja in trgovina, ki so se v teku stoletij
med seboj prilagajevale. Na ta način je prišlo do
prisiljene avtarkije in do težnje po gospodarski

sov in kot človek, ki spoštuje češki narod, ni nič
drugega. Gotovo je, da se je demokratskim drža-
vam posrečilo storiti zadnji korak za doseg nji-
hovega cilja. Nemški rajh ne bi bil propadel, imel
pa bi težje izgube, češki narod pa bi doživel, v
to sem sveto prepričan, in končnoveljavno kata-
strofo.

Srečen sem, da se mi je posrečilo — pa če-
prav se nad tem jeze demokratski interesi —
preprečiti to katastrofo v Srednji Evropi za kar
se je treba zahvaliti naši lastni usmerjenosti in
uvidenosti samega češkega naroda. Narodno so-
cialistična Nemčija nikakor ne misli zatajiti ple-
menskega načela, na katero smo ponosni. To na-
čelo pa bo prineslo korist tudi češkemu narodu. Mi
pa zahtevamo, da se spoštuje zgodovinska nujnost
in gospodarski nujni položaj, v katerem živimo vsi.

22. februarja 1938 sem napovedal rešitev tega
vprašanja v rajhstagu. Prepričan sem bil, da se
posvetim samo srednjeevropski nujnosti. Že marca
meseca 1938 sem veroval, da bom na tej poti k
postopnemu razvoju uspel in da bomo rešili manj-
šinsko vprašanje v tej državi. Šele tedaj, ko je
Beneš, ki je bil popolnoma v rokah svojih medna-
rodnih demokratičnih ljudi, se je to vprašanje
spremenilo v vojaško vprašanje. In ko se je začelo
onemoganje Nemcev in ko je Beneš s svojo
znano mobilizacijo poskušal poraziti Nemčijo na
mednarodnem polju in škoditi njenemu prestižu v
svetu, tedaj mi je postalo jasno, da po tej poti
ni mogoče priti do rešitve.

Siegfriedova črta

V zvezi s tem je omenjal kancler Hitler skle-
pe, ki jih je tedaj izdal, da bi rešil to vprašanje
najkasneje do 2. oktobra 1938 in da bi razvil in
zgradil trdnjavski sistem v zahodni Nemčiji. Ta
trdnjavski sistem — je dejal poleg drugega Hitler
— je bil že 25. septembra 1938 desetkrat moč-
nejši od nekdanje Siegfriedove črte iz časov sve-
tovne vojne. Zdaj je ta sistem v glavnem končan.
Grade mu zdaj le še obrambne črte v pokrajinah
okoli Aachena in Saarbrückna. Za zgraditev teh
utrdb sem se pozneje odločil. Te črte so zdaj v
veliki meri že sposobne za obrambo. Z ozirom na
stanje, v kakršnem je zdaj, ta najogromnejši trd-
njavski sistem vseh časov, povem, da ni sile na
svetu, ki bi mogla kdaj prebiti to fronto. Če danes
v svetu kličejo: »Nikdar več v München!«, ta
vzklik ni ničesar drugega kakor obzalo vanje, da
ni tekla kri. Razume se, da ne gre za njihovo
lastno kri, ker se ti ljudje navadno mude le tam,
kjer se dobro zaslužijo. Oni so mislili samo na pre-
livanje krvi brezštevilnih brezimnih vojakov.

Kaj smo v ČSR zaplenili

Ko se je Nemčija odločila, da posreduje, tedaj
je storila samo svojo dolžnost, ki se razume sama
po sebi. Jaz sem osebo češkemu zunanjemu mi-
nistru Chvalkovskemu ob priliki njegovega prvega
(Nadaljevanje na 2. strani)

Zagreba, zbirano v stoletjih in desetletjih z
vso znano hrvaških janih delavcev.

Zagreb danes ni samo središče hrvaškega
gospodarstva z mnogostevilnimi institucijami,
ampak je tudi važno gospodarsko središče za
velik del naše države. Njegovo gospodarsko
življenje ima svoje vezi daleč izven območja
Hrvatske in tudi Slovenija je na njegovo navezana
s tisoči in tisoči stikov. Tudi to hočemo po-
kazati. Žal nismo mogli zaradi omejenega
prostora vsem aktualnim problemom hrvaške
prestonice posvetiti tiste izčrpane pozornosti,
kakor zasluži in kakor smo želeli.

Ko danes izdajamo zagrebsko številko, se
spominjamo besed velikega hrvaškega knji-
ževnika Avgusta Šenoa, našega prijatelja in
pobornika slovensko-hrvaških stikov, ki nam
kaže pot za našo usmerjenost proti južnim
delom države:

»Deli nas Sotla, spaja nas kri; Sotla je
voda, toda kri ni voda!«

Hitlerjev govor v nemškem rajhstagu

(Nadaljevanje s 1. strani)

obiska stvar razložil. Dejal sem mu, da Nemčija ne bi mogla trpeti, da bi se razmere razvijale v smeri, kakor so to želele veldemokracije, pač pa bi jih zadušila v kali. Neprestana propaganda, ki je zavzemala čimdalje večji razmah, kakor tudi čimdalje ostrejša pisanje čeških listov, je pokazalo, kam bomo v najkrajšem času spet pristali. Ogromne zaloge vojnega materiala, ki so bile nagromadene v češki državi, kakor tudi možnost, da se gotovi ljudje polaste tega vojnega materiala, vse to je vsebovalo nevarnost pred eksplozijo, ki se je dala slutiti. Stevilke tega srednjeevropskega mednarodnega skladišča eksplozivnih snovi so na-

ravnost ogromne. Zaplenili smo tale material: 1582 letal, 510 protiletalskih topov, 2575 topov, 785 metaleev min, 559 oklopnih avtomobilov in tankov, 43.876 strojne, 114.000 samokresov, 1 milijon 90.000 pušk, nad eno milijardo nabojev za orožje, ki ga nosi pehota, nad 8 milijone nabojev, topniškega streliva, zatem material za graditev mostov in velike množine avtomobilov in posebnih vojaških kamionov. Trdno sem prepričan, da je sreča za milijone in milijone ljudi, da je prišlo do takšne rešitve in da je leglo nevarnosti v Srednji Evropi bilo končno veljavno odstranjeno s površja zemlje.

Imovini bi kdaj udarili, vsak pa kdor misli, da lahko napade Nemčijo, bo naletel na močan odpor, ki bi v primeri z njim bilo sorazmerno neznan to, kar smo doživeli leta 1914.

Vprašanje Memla

Rajši se bojevati, nego se pustiti izstradati

Hitler je opisal, kako je prišlo do tega, da se je Memel odtrgal od rajha in koliko so morali tamkaj vsi Nemci trpeti, potem je pa nadaljeval: Tudi tu nisem zahteval niti ene kvadratne milje več, kakor smo že prej imeli in kar so nam vzeli. Za razmerje med Nemčijo in Litvo more biti to vprašanje samo koristno. Kajti Nemčija nima zdaj nobenih drugih interesov, kakor da tudi s to državo živi v miru in prijateljstvu.

Pri tej priložnosti je Hitler z ozirom na to, da skušajo Nemčijo tudi gospodarsko zadaviti, dejal naslednje: Velicina demokratskih državnikov je v tem, da mislijo, da so dosegli velik političen uspeh, če kateremu narodu n. pr. z bojkotom zapro tržišče, da ga izstradajo.

Ni treba, da bi vam dokazoval svoje prepričanje, da narodi zato ne umirajo od lakote, temveč da bi se v takšnem primeru raje bojevali. Nemčija vsaj je vsekako odločena, da ne bo dovolila, da bi ji drugi s terorističnimi napadi od zunaj ali z grožnjami vzeli razna tržišča, ki so važna za njeno življenje.

Demokratske države strašijo svet, češ če Nemčija išče tržišče, spravlja tuje države ob njihovo neodvisnost. To je tako etraška židovska bedastota, da se človeku kar lasje jeze. Nemčija ima v baltičkih državah najvažnejše trgovinske prijatelje. Nam je zato do tega, da žive te države svoje lastno in neodvisno urejeno nacionalno življenje. Zato sem srečen, da smo odstranili tisto sporno točko med nami in Litvo, ki nas je delila.

Debata z Anglijo

„Poleg angleških koristi so tudi nemške“

Kanceler Hitler je potem ponovno zavrnil trditve, da bi bila ta rešitev v protislovju z münchenskim sporazumom. Ker je narodopisno načelo že davno brez moči — je nadaljeval Hitler — se razume samo po sebi, da mora Nemčija varovati tisočletne interese politične in gospodarske narave v tej pokrajini. Gotovo je, da ne priznavamo niti angleškega nadzorstva, niti angleškega kritiziranja tega vprašanja. Češka in Moravska kot zadnja preostala dela bivše Češkoslovaške, nimata nobene primere, recimo, s Severno Irsko. Bivša Češkoslovaška sploh nima več nobene vezi z münchenskim sporazumom. Prav tako kakor Nemčija ne nadzira niti ne kritizira kakšnih angleških ukrepov, recimo, v Severni Irski, pa naj bodo ti ukrepi pravilni ali napačni, prav tako ni prostora za angleško nadzorstvo in kritiko starih nemških volivnih kneževin. Nikakor ne verjamem, da bi se osebni sporazumi med Chamberlainom in menoj v Münchenu mogli uporabiti za ta primer. Ta sporazum se je nanašal izključno na vprašanja, ki se tičejo skupnega življenja Anglije in Nemčije. Če bi se bil ta sporazum nanašal na vse, pozneje nemško politično delovanje, potem tudi Anglija ne bi smela storiti niti koraka več v Palestini ali kje drugod, ne da bi se prej posvetovala z Nemčijo. Razume se, da tega mi ne pričakujemo, prav tako pa zavračamo, da bi to drugi od nas pričakovali. Če Chamberlain sklepa, da monarhski sporazum ni več, ker da smo ga mi prekršili, potem to mišljenje jemljem na znanje in izvajam iz tega svoje zaključke.

Za časa vse svoje politične delavnosti sem zastopal vedno stališče, da je treba vzpostaviti tesno prijateljstvo in sodelovanje med Nemčijo in Anglijo. Ta želja je v skladu z vsemi mojimi čustvi, ki izhajajo iz skupnega porekla, čeprav iz dveh narodov, prav tako pa tudi iz mojega prepričanja, da je obstoj angleškega svetovnega cesarstva važen v interesu vsega človeštva. Čeprav si je Velika Britanija pridobila svoja velika kolonialna posestva — vem, da se je to zgodilo večkrat na zelo brutalen način — vendar mi je jasno, da niti eno veliko cesarstvo od zdaj še ni nastalo na drugačen način, ter da na koncu vseh koncev svetovna zgodovina ne čeni toliko metod, kakor pa uspehe. Iskreno občudujem neizmerno kolonizacijsko delo, ki ga je opravil na tem svetu anglosaksonski narod. Toda to občudovanje in to spoštovanje ne pomeni, da se mora lastni narod odpovedati svojemu življenju. Smatram, da je nemogoče ustvariti trajno prijateljstvo med nemškim in anglosaksonskim narodom, če na drugi strani ni prepričanja, da poleg angleških obstoje tudi nemške koristi.

Resnično trajno prijateljstvo med tema dvema narodoma si je mogoče zamisliti edino pod predpostavko medsebojnega spoštovanja. Če pa zdaj Anglija ne bo znala pokazati razumevanje za takšne naše pojmovanje in če bo mislila, da v Nemčiji more videti nekakšno vazalno državo, moramo poudariti, da smo zastoj nudili Angliji svojo ljubezen in svoje prijateljstvo. Mi zaradi tega ne bomo klonili, pač pa se bomo naslanjali na svojo lastno moč in na moč svojih prijateljev, da najdemo pot, po kateri bomo zagotovili svojo neodvisnost.

Nemčija odpove pomorski sporazum z Anglijo

Slišal sem izjavo angleškega ministrskega predsednika, v kateri pravi, da ne more več imeti zaupanja v nemška zagotovila. Pri svoji dosledni prijateljski politiki do Anglije sem iz lastne pobude predlagal prostovoljno omejitev nemškega pomorskega oboroževanja. Toda ta omejitev temelji na osnovni predpostavki, to je na volji in na prepričanju, da nikdar več ne bo možna vojna med Anglijo in Nemčijo. Jaz imam to voljo in to prepričanje tudi še danes.

Zdaj moram pa ugotoviti, da angleška politika niti neuradno niti uradno ne dopušča več nobenega dvoma o tem, da v Londonu nimajo več takšnega prepričanja, pač pa so nasprotni temu mišljenju, da Velika Britanija mora nastopiti proti Nemčiji, če bi bila Nemčija zapletena v spopad in to brez ozira, kakšen bi ta spopad bil. Z ozirom na to v Londonu smatrajo vojno proti Nemčiji za nekaj, kar se samo po sebi razume. Zelo občudujem, da je temu tako, kajti edina zahteva, ki sem jo postavil in ki jo bom vedno postavjal Angliji, je zahteva po vrnitvi naših kolonij. Vedno sem jasno pokazal, da v tej zahtevi nikdar nisem videl razloga za kakšno obračunavanje. Zmerom sem bil prepričan, da bo nekega dne Anglija bolj cenila prijateljstvo Nemčije, kakor pa gotove posesti, ki ne prinašajo nobenih stvarnih koristi Angliji, dočim je za Nemčijo življenjskega pomena. Čisto neodvisno od tega nisem nikdar postavil kakšne

zahteve, ki bi v kakršnemkoli oziru ogrožala angleško svetovno cesarstvo. Vedno sem se gibal v okviru zahtev, ki so najtesneje združene z nemškim življenjskim prostorom in ki so z ozirom na to vezane na nemški narod. Če Anglija danes v svojem časopisju in tudi uradno zastopa stališče, da je treba za vsako ceno nastopiti proti Nemčiji, in če to svoje stališče potrjuje z nam znano svojo politiko obkoljevanja, je s tem odstranjena predpostavka za nemško-angleški pomorski sporazum. Zaradi tega sem se odločil, da to danes sporočim angleški vladi.

Pri tem nam ne gre za materialno vprašanje, kajti še sedaj se nadajam, da se bomo mogli izogniti tekm v oboroževanju z Anglijo. Gre samo za spoštovanje samega sebe. Če angleška vlada misli na to, da glede tega vprašanja ponovno začne pogajanja z nami, ne bi bil ničče bolj srečen kot jaz, ki sem prepričan, da bi na ta način morala kljub vsemu vendar le prišlo do jasnega in nedvoumnega sporazuma. Ne zahtevamo ničesar, kar nekoč ni bilo našega. Ni države, po katere

Spor med Nemčijo in Poljsko radi Gdanska

Hitler odpoveduje pogodbo s Poljsko

Demokratski svet je tudi v tej stvari silno obžaloval, da se ni začelo prelivanje krvi. Zato tudi ni čudno, da smo takoj nato začeli iskati, kje bi našli novih možnosti za ponovno skaklitev evropskega ozračja. Zdaj so ponovno začeli trditvi, da Nemčija pripravlja vojaške ukrepe. Cilj te mobilizacije, pravijo, naj bi bila Poljska. O razmerju med Nemčijo in Poljsko je izvajal Hitler naslednje misli:

Versajski mirovna pogodba je hotela v tem predelu premisljeno in z očitnim namenom doseči to, da se zaradi čudne določitve poljskega koridora ustvari zapreka, ki bo za zmerom evropskim sporazumom med Poljsko in Nemčijo in da bo Nemčiji s tem zadana morda najhujša rana. Kljub temu, sem zmerom zavzel stališče, da se ne sme izpredelati potreba po svobodnem izhodu Poljske na morje in da sploh načelno ne smejo sosedni si narodi umetno drug drugega greniti življenja. Pokojni maršal Pilsudski je bil istega mnenja in zato je bil pripravljen ponovno preučiti vprašanje, kako bi se izdrl strupeni trn iz razmerja med Nemčijo in Poljsko in kako bi se sklenil med Nemčijo in Poljsko sporazum, tako da bi bili obe državi odločeni za zmerom odkloniti vojno kot sredstvo za urejanje njunega medsebojnega razmerja. To se je tudi posrečilo. Videl sem v miru ureditvi tega vprašanja nov prispevek h končni odstranitvi napetosti v Evropi. Ker smo se že pred nekaj meseci nekajkrat razgovarjali o gđanskem problemu, sem odredil, da se poljski vladi pošlje konkreten predlog. Objavljam zdaj ta predlog, in sami presodite, ali ne pomeni ta predlog največje uslužnosti, ki si jo sploh moremo misliti v službi evropskega miru.

Mislil sem, da je bilo potreba pojasniti poljski vladi, da prav tako, kakor je Poljski potreben izhod na morje, Nemčija ne more ostati brez dohoda do svoje od nje odtrgane pokrajine na vzhodu. Izhod Poljske na morje čez koridor po eni strani in nemška pot čez ta koridor po drugi strani sploh nimata nobenega vojaškega pomena. Njun pomen je izključno psihološkega in gospodarskega značaja. Po mojem nalogu so poslali poljski vladi tale predlog:

1. Gđanski se kot svobodna država vrne v Nemčijo. 2. Nemčija dobi ceste in železniško zvezo čez koridor, da bo z njima v celoti razpolagala in da bosta imeli enak eksteritorialni značaj v korist Nemčije, kakor ga ima koridor v korist Poljske.

Tesna zveza med Nemčijo

Italijo, Japonsko in Španijo

Če je zdaj iz navedenih razlogov v zadnjih tednih nastala v Evropi nova doba vznemirjenja, je za takšne razmere odgovorna izključno dobro znana nam propaganda, ki je v službi mednarodnih vojnih hujskačev. Ta propaganda skuša s povzročevanjem čimdalje ostrejših nervoznosti pripraviti Evropo do tega, da bo zrela za katastrofo, od katere pričakujejo nekateri uničenje evropske kulture od boljsevizma. Sovražstvo teh vojnih hujskačev je nam razumljivejšje, ker se jim je med tem izmuznila iz rok ena izmed najnevarnejših točk za evropski mir, po zaslugi junaštva enega samega moža in njegovega naroda in po zaslugi — to lahko rečem — italijanskih in nemških prostovoljcev. Nemčija je pretekle tedne, polna najgloblji simpatiji, doživela zmago nacionalne Španije. Opustili niso ničesar, samo da bi mogli izpodbiti idealni značaj podpore, ki smo jo izkazali mi in Italijani. S tem so iskali samih novih podlag za hujskanje na vojno, toda čez nekaj tednov bo zmagovalni narodni junak nacionalne Španije slavnostno vkorakal v prestolnico svoje domovine. Španski narod mu bo vzklil in po pozdravljal v njem rešitelja iz nepopisnih grozot, rešitelja naroda, ki je trpel pod oblastjo razbojnikov in požižalcev, pod oblastjo ljudi, ki imajo samo po dosedanjih cenitvah o usmrtenih in v zaledju ubitih na duši življenje več kot 775.000 ljudi. Pri triumfalnem vkorakanju v Madrid bodo sodelovali tudi prostovoljci naše nemške legije. Upam, da bomo prav v kratkem po tem vkorakanju mogli pozdraviti te prostovoljce pri nas v domovini.

Voditelj rajha je nato z ostrimi besedami žigosal mednarodne elemente, ki so zadnje tedne hujskali na vojno. Rekel je, da se jim je v prvi vrsti posrečilo čimdalje bolj razširiti vojno histe-

V zameno za to je Nemčija pripravljena: 1. Priznati vse gospodarske pravice, ki jih ima Poljska v Gđansku. 2. Odstopiti Poljski v Gđansku svobodno luko poljudnega obsega in ji priznati stalen prost dostop do te luke. 3. 8 tem priznati meje med Nemčijo in Poljsko kot dokončne. 4. Skleniti s Poljsko pakt o nenapadanju, ki bi veljal 25 let, to je mnogo dalj, kakor je meni še usojeno živeti, in 5. Nemčija, Poljska in Madžarska bi skupaj jamčile neodvisnost slovaške države. To bi praktično pomenilo, da se Nemčija odpove vsaki enostranski nadvladi v tej državi.

Poljska vlada je ta moj predlog odklonila in pristala samo na: 1. Pogajanja o organu, ki bi nadomestil komisarija ZN, in 2. protubetv vprašanja olajšav, ki bi jih dovolila našemu tranzitnemu prometu čez koridor.

Iskreno sem obžaloval takšno nerazumljivo mi zadržanje poljske vlade. Toda to zadržanje samo po sebi ni najbistvenejše. Najhujše pri tem je to, da Poljska, podobno kakor Češkoslovaška pred letom dni, pod pritiskom splošne svetovne gonje laži misli, da mora poklicati vojaštvo pod orožje, čeprav ni Nemčija vpoklicala niti enega vojaškega obveznika in čeprav ni Nemčija niti mislila na to, da bi kakorkoli nastopila proti Poljski. Poznejši rodovi bodo presodili, ali je bilo res umestno odkloniti predlog, ki smo ga enkrat samkrat predlagali. Dozdevna namera Nemčije, da napade Poljsko, namera, ki si jo je svetovni tisk na lepem izmislil, je pripeljala do znanega vam tako imenovanega predloga o jamstvu, in o obveznosti poljske vlade o vzajemni pomoči, torej do obveznosti, ki bi v določenih okoliščinah prisilila Poljsko, da v spopadu med Nemčijo in katero drugo državo, ki bi spravljal v vojno tudi Anglijo, tudi sama s lastnim orožjem nastopi proti Nemčiji. Ta obveznost je v nasprotju z dogovorom, ki sem ga svojčas sklenil z maršalom Pilsudskim. Zato mislim, da je dogovor, ki sem ga svojčas sklenil z maršalom Pilsudskim, enostransko kršen in da ta dogovor nič več ne obstoji. To sem sporočil poljski vladi. Ponavljam pa, da to ne pomeni nobene spremembe v mojem načelnem stališču do navedenih problemov. Če bi bilo poljski vladi do tega, da pride do nove pogodbene ureditve njenega razmerja do Nemčije, lahko to samo pozdravim.

Cilj vojnih hujskačev je v tem, da se pripravi javnost, da bo prepričana, da je angleška obkoljevalna politika neobhodno potrebna, in da mora zato svetovna javnost v najhujši eventualnosti celo podpirati to politiko. Toda nemški narod pod varstvom svoje oborožene sile in poln zaupanja v svoje vodstvo more kljub temu kar naj-

Gibraltar se pripravlja

London, 28. aprila. b. »Daily Telegraph« objavlja poročilo svojega posebnega dopisnika iz Gibraltarja, iz katerega se vidi, da je Gibraltar pripravljen za vsak slučaj. Povsod na kopnem, so postavljene mine, protiletalski topovi pa so v strogi pripravljenosti. Obramba Gibraltarja je bila v zadnjem času temeljito izpopolnjena. Dasiiravno je uporaba gibraltarske luke za slučaj vojne otežkočena zaradi nevarnosti letalskih napadov in obsestrljanja težkega topništva, je Gibraltar vendarle nezavestljivo trdnjava. Načrti utrdbo so strogo tajni. Gibraltar bo lahko brez vsake posebne pomoči vzdržal vsaj 6 mesečno obleganje. Potrebna hrana in zaloge municije so dobro shranjene.

Dragocene najdbe

Madrid, 28. aprila. AA. Stefani. Posebni oblastni organi so odkrili v nekem železniškem prodoru v bližini Cartagene veliko število slik iz madriidskega muzeja »Pradoc«, kakor tudi nekaj slik iz muzeja v Castellonu dela Plana in Valencije, ki so jih republikanci odnesli iz omenjenih muzejev in jih skrili v železniškem prodoru z namenom,

mirneje opravljati svoje redno delo.

Nato je voditelj rajha nadaljeval: Zaupanje nemškega vodstva in nemškega naroda v naše prijatelje ni prav nič manjše, v prvi vrsti zaupanje do države, ki nam je v vsakem pogledu najbližja po vzajemni zvezanosti naših usod. Vez, ki drži oba naroda, se ne more raztrgati. Smešen se nam zdi vsak poskus osporavanja tega dejstva. Zato je vlada rajha, polna najgloblje razumevanja, razumela pravico svojega italijanskega prijatelja do akcije v Albaniji in je pozdravila to akcijo. Še več, fašizem ima ne samo pravico, temveč tudi dolžnost, da skrbi za življenjski prostor, ki sta ga Italiji prisodili narava in zgodovina, upoštevaje ohranitev reda, brez česar si ni moči predstavljati pravega procvita človeške kulture. Ustvaritev čimdalje tesnejših odnosov do Italije in Japonske je trajni cilj Nemčije. V obstoju in ohranitvi svobode in neodvisnosti vidijo te tri svetovne državne najglavnejši pogoji za ohranitev resnične človeške kulture, smotnejše civilizacije in podlago za ustvaritev pravičnejšega sistema na svetu v bodočnosti.

Odgovor

predsedniku Rooseveltu

Hitler preide nato na Rooseveltovo brzojavko. Njegov zelo podroben odgovor nanjo prinašamo na tem mestu čisto na kratko:

Roosevelt pravi, da bo imela vojna težke posledice za mnoge rodove. To najbolj ve nemški narod in je zato ne želi. Čimbolj se bo izdeloval umeten sistem paktov, tem širši krog bo zavzemala vojna in tembolj bo katastrofalna.

Roosevelt pravi, da groze vojne vsem narodom. Nemčija ne grozi nikomur z vojno.

Roosevelt pravi, da je v rokah voditeljev velikih narodov, da rešijo svoje narode vojne nesreče. Roosevelt ima prav, zato ne razumem, kako da tisk teh narodov in politika njihovih voditeljev vodi do te nesreče.

Roosevelt obžaluje, da so v Evropi trije, v Afriki pa en neodvisen narod izgubili svojo neodvisnost. Vendar Roosevelt ne misli s tem, da so v Afriki že prej vsi narodi izgubili svojo neodvisnost, in sicer po krivdi velikih demokracij. Kar se pa tiče Evrope, so se Nemci vrnili nazaj v svojo domovino.

Hitler je nadalje odgovarjal na Rooseveltove izjave in vprašanja, da kar se tiče Nemčije, ne ve za noben nameravan napad na kako državo, da bi bila Amerika, ako bi bila sledila Rooseveltovim načelom, lahko že pred 20 leti preprečila versajski diktat, da bi se Nemčija rada vsedla za konferenčno mizo, toda ne zaupa ravno Ameriki, ker je na vseh konferencah po vojni pokazala, da ji ne gre za pravično ureditev sveta. Nemčiji je tudi za to, da bi vsak državnik odkrito izjavil, kaj namerava, zakaj Hitler je to vedno delal.

Sicer pa Nemčija ne ve, zakaj bi dajala odgovor Rooseveltu za svojo politiko, ko pa Nemčija nikoli ni vprašala Roosevelta, kakšne namere sledujejo njegova politika v Južni Ameriki in na Daljnem Vzhodu. Končno je Hitler dejal, da so one države, ki jih Roosevelt navaja, kakor da bi bile ogrožene, same izjavile, da niso. Sicer je pa Nemčija pripravljena vsaki izmed imenovanih držav dati poročilo, seveda le pod pogojem brez-pogojne recipročnosti. Hitler je tudi ironično vprašal, ali namerava Roosevelt doseči od Anglije poročilo, da se vprašanje Palestine uredi mirno, ne pa s požiganjem vasi, metanjem bomb in podiranjem hiš z dinamitom.

V službi svojega naroda

Na koncu izjavlja g. Roosevelt, da so poglavarji vseh velikih držav odgovorni za usodo človeškega rodu in da nosim za to tudi jaz odgovornost. G. predsednik Roosevelt! Svoješ sem prevzel v svoje roke upravo nad državo, ki je zaradi zaupanja v zagotovila drugih in zaradi slabega vodstva demokratskih voditeljev prišla na rob popolnega propada. Od takrat sem mogel izpolniti samo eno edino nalogo. Ne morem se čutiti odgovorne za usodo vsega sveta, ker ta svet sam ni imel sočutja z obupno usodo mojega lastnega naroda. Smatral sem se za človeka, poklicanega od božje previdnosti, da služim samo lastnemu narodu in da ta narod rešim iz strahotne stiske. Zato sem v teh šestih in pol leta podnevi in ponoči živel samo eni in edini nalogi, nalogi, da prebudim lastne sile svojega naroda, naroda, zapuščenega od vsega sveta, da vse sile razvijem do skrajnih meja in jih porabim za reševanje naše skupnosti. Da preprečim nevarnosti, ki bi ji mogle groziti od ostalega sveta, sem ne samo politično združil in zedinil nemški narod, temveč sem ga tudi vojaško oborožil. Zato sem gledal, da list za listom uničim pogodbo, ki pomeni s svojimi 448 člani najhujše nasilje, s katerim so kdaj koli udarili kateri narod in posameznika. Trudil sem se, da vse to izvršim brez prelivanja krvi, da to dosežem, ne da bi svojemu narodu in drugim narodom prizadejal boleti in grozote vojne. Pravico imam zanašati se na to, da me bo zgodovina štela med tiste moške, ki so dosegli največ, kar se more sploh pričakovati od posameznika. Moj svet je tisti svet, kamor me je pripeljala božja previdnost in za katerega sem zato dolžan delati. Ta svet je na žalost po prostoru mnogo ožji. Obsega samo moj narod. Kljub temu mislim, da s takšnim svojim delom še najbolj služim tistemu, ki je nam vsem na srečo: pravici, blagostanju, napredku in miru vesoljne človeške skupnosti.

da jih prodajo v tujino. V Hativi so oblasti odkrile štiri tone zlata in platine v palicah kakor tudi znatno količino žvepla v skupni vrednosti 300 milijonov pezet. V Alcoju so odkrili znatne količine živega srebra, ki so ga republikanci tam poskrili. V istih krajih so našli 200 kovčgov, polnih slik starodavnih umetnikov ter mnogo drugih umetniških del, ki imajo veliko vrednost.

Filadelfija, 28. aprila. AA. Havas. Odkritje zločinske tolpe zastuprpujevalcev, ki je zastupila nad 100 ljudi, je zbudila v vsej Ameriki veliko senzacijo. Vodja družbe je bil Italijan Cezar Valenti, ki se je izdal, ko je odesdal kazen zaradi protizakonite prodaje likerjev in nemyorskem zaporu. Njegov pomočnik je bil Italijan Carino Favato. Dozdej je bilo aretiranih 17 oseb, po večini vdov zastuprpujenih mož. Sindikat je deloval že 10 let. Zrtve družbe so bili v glavnem možje, ki so jih žene najprej visoko zavarovale, nato pa dale zastuprpuiti. Zastuprpujenje je družba izvrševala z arzenikom.

Zagrebska vremenska napoved: Poslabšanje vremena s prehodnim naraščanjem oblaknosti, deževno z manjšimi spremembami temperature.

Politični zapiski

Tabor slovenskih kmetov v Celju

Prihodno nedeljo, 30. aprila se bodo v Celju zbrali slovenski kmetje na taboru svoje Kmečke zveze, kjer bodo slovenski kmečki možje in fantje slavili praznik svoje stanovske zavesti, obenem pa slavili svojo narodno zavest ter 20 letnico svoje skupne države. Velikanskega pomena je ta tabor ne le za slovenski kmečki stan, marveč tudi za ves slovenski narod in za državno misel. Slovenski kmet, toliko stoletij jedro slovenskega naroda ter njegov edini branik in steber v najhujših časih, bo tudi v zgodovinskih časih na zgodovinskih slovenskih tleh pod starodavnim celjskim gradom, kjer se je prvokrat snovala misel naše narodne države, manifestiral za svojo staro pravdo, za svoje pravice, za svobodo slovenske zemlje, za svobodo slovenske besede, katero nam je skozi tisočletja ohranjal slovenski kmečki dom. S celjskega tabora bo slovenski kmet, zaklical vsemu svetu:

»Mi svoje svobode ne prodamo!
Mi si naše slovenske zemlje vzeti ne damo!
Mi naše vere in maternega jezika ne izdamo!
Bog in naša stara pravda!

Mačkovo glasilo o končanih pogajanjih

»Hrvatski Dnevnik« od 28. aprila je z ozirom na končane pogovore prinesel uvodnik, kjer najprej naglašja, da je dr. Maček vodil ta pogajanja tudi v imenu SDK. Nato pa pravi: »Ni mogoče že sedaj povedati, v čem sta se sporazumela dr. Maček in Dragiša Cvetković. Vendar je že sedaj mogoče reči, da sta se sporazumela o načinu, kako naj se hrvaško vprašanje rešuje. Bodiš od strani dr. Mačka kakor tudi od strani Dragiša Cvetkovića je storjeno vse, kar je bilo v njuni moči. Dragiša Cvetković — to je treba lojalno priznati — je pokazal zelo veliko delavnost ter se močno potrudil, da bi se dosegli zaželeni uspehi. To je prvi primer, odkar obstoji ta državna skupnost, da se je predsednik vlade našel na istem delu s predstavnikom hrvaškega naroda v tako važni zadevi. Med pogovori je pokazal dobro voljo in razumevanje. ... Uradno sporočilo res nič ne pove, v čem sta se oba sporazumela. Vendar ne bomo zagrešili indiskrecije, če že sedaj povemo, da je uspeh teh pogovorov tak, da morejo sprejeti na obeh straneh, kar sta sklenila dr. Maček in Dragiša Cvetković. Eden in drugi zaslužita vse priznanje za trud. Pokazala sta, da sta na višku, kakršnega zahtevajo razmere zunaj in doma. Končana odločitev bo padla v najkrajšem času, nakar bomo izvedeli, v čem sta se sporazumela, na kateri način naj se reši hrvaško vprašanje. ... Dolej so vsi izjavljali, da imajo hrvaško vprašanje za važno in da ga je treba čim prej rešiti. Vse stranke so odločno zavračale vsako misel, da bi nasprotovale rešitvi in delale zmedo. Vedele so namreč, da bi nasprotovanje bilo zvezano z zgodovinsko odgovornostjo. Sedaj se bo videlo, ali bodo za besedami prišla dejanja. To bo skušnjava, ki bo vsakogar pokazala v pravi luči. Vsi, ki so se doslej izjavljali za sporazum, bodo dobili priliko, da bodo pripomogli k njegovi izvedbi.« — Nobenega dvoma ni, da so te besede namenjene srbski, združeni opoziciji ter JNS, ki se doslej govorile o sporazumu, sedaj pa so se umaknile v ozadje.

Nova podlaga za novo ureditev

Zagrebski »Obzor« v svojem članku govori o novi podlagi za novo ureditev odnosov med Slovenci, Hrvati in Srbi. Takole pravi med drugim: »Položaj je danes tak, da je treba najti novo podlago za ureditev odnosov med hrvaškim, srbskim in slovenskim narodom. Ta podlaga ne more biti niti ideologija narodnega edinstva, niti unitaristično urejena država, ker je skušnjava pokazala, da teh odnosov na tej podlagi ni mogoče pravilno urediti. Ostaja možnost, da se najde druga pot. Temelj novih odnosov mora biti le spoštovanje treh narodnih samobitnosti hrvaškega, srbskega in slovenskega naroda. In iz tega je treba izvajati potrebne zaključke brez ozira na kakršno koli ideologijo ali predsojete. Pogovori, ki so te dni v Zagrebu, morajo najti pravi izhod iz sedanjega stanja. Morda bomo že danes, ali po pisanju belgrajškega in ljubljanskega časopisa še pred koncem tedna vedeli končne uspehe teh pogovorov med predsednikom vlade g. Cvetkovićem in dr. Mačkom. Ko bo uspeh teh pogovorov razglašen, bomo šele mogli vsestransko in objektivno premetriti, kaj je bilo sklenjeno in na kateri podlagi naj se razvijajo odnosi med Hrvati in Srbi, kar pa bo samo po sebi prineslo tudi nov položaj za slovenski narod. Dolej pa je treba potrpeti.« — Razume se, da so bile te besede napisane, preden so bili pogovori v Zagrebu končani.

Združena opozicija rahitična

Davidovičev demokrat dr. Ribar, ki so ga zadnje čase njegovi strankarski tovariši kar porinili v stran, izdaja s svojimi somišljeniki v Belgradu svoj list »Socialni vestnik«, kjer je v zadnji številki na račun združene opozicije ter JNS, ki so se pri volitvah oklenili dr. Mačka in sporazuma, zapisal te hude besede: »Tisto, kar so pripovedovali ljudstvu kot zahtevo opozicije, poleg rešitve hrvaškega vprašanja, so sedaj zapustili. Mišlili so, da jih bo dr. Maček privedel na vlado. Da bi si pa na svojo pot do vlade olajšali, so skurčili vse tiste zahteve, ki so jih med ljudstvom razlagali kot narodne zahteve. V pogledu hrvaškega vprašanja niso hoteli povedati, kako daleč gredo. Bili so se, da se ne bi prenašli, da ne bi ponudili več ali manj, kakor bi bilo primerno. Tako tudi dr. Maček ni mogel vedeti, s čim naj računa, niti združena opozicija ni bila enodušna, močna in sposobna s svojo močjo zaimeti tisto, kar je ponujala. Združena opozicija je računala na dr. Mačka in ni ustvarila svoje moči. Pogovori med Mačkom in Cvetkovićem so jih zbegali. Sedaj jim ni lahko. Zakaj iz teh pogovorov prihaja sporazum, oni pa so v strašnih škripcih. Da bi sporazuma ne sprejeli, ni mogoče, ker so se izrekli zanj. Sprejeti ga sicer morajo, toda sami ostanejo za peto kolo. Če k vsemu molče in doma čepa, tedaj pa so politično končali: saj so živeli od edinega političnega studenca, hrvaškega vprašanja. Sedaj pa, ko je ta studenec uspravil, so ugasnili tudi oni. In končno je to prav, ter dobro: Dobro je, da izgine vse tisto, kar je rahitično, da ne živi in zastruplja življenja. Naši politiki je treba zdraviti gibanj in strank. Sporazum je grozil, da bi s svojo velikansko popularnostjo politično rehabilitiral tudi najčistnejšo, spekulacijo, korupcijo ter amoralo vsake vrste, da bi rehabilitiral vse, kar se ga je poprijelo.« — Tako ostre sodbe o spekulativnih s sporazumom doslej še nismo brali. Napisal pa je človek, ki dobro pozna združeno opozicijo in JNS, ki je tudi računala, da jo bo »sporazum, proti kateremu se je 20 let borila, sedaj naenkrat obudil v politično življenje.

G. ban v Dravski dolini in Mariboru

Maribor, 2. aprila.

V petek jutraj je g. ban nadaljeval inspekcijsko potovanje ter se je odpeljal iz Dravograda, kjer je prenočil v mogočni prostori kot gost gostoljubnega prostga g. Munda Matije.

V Dravski dolini

Pot je vodila g. bana po prelepi dolini Drave. Mimo Mute, starega železarskega središča, ki je bilo vse v zastavah, je g. ban prisel ob 8 v Marenberg, kjer so ga pozdravile vibrirajoče zastave in veselo pokanje možnarjev. V lepem trgu je sprejel g. bana dolg špalir šolske mladine, ki mu je veselo mahal za zastavicami. Pred občinskim uradom pa sta pričakovala g. bana domači narodni poslanci g. Karel Gajšek in poslanec g. Marko Kranjc iz Maribora. Nadalje župani, duhovščina iz Brezna, Remšnika, Vuhreda, Pernice, Mute in Ribnice na Pohorju in tudi zastopniki evangelijske cerkvene občine z industrijske Vrenčurjem na čelu. Polnočestvo je bilo na mestu tudi učiteljsko pod vodstvom šolskega upravitelja g. Tomažiča, prav tako pa tudi zastopniki uradov, obmejnih čet itd. V velikem številu se je udeležilo sprejema tudi domače prebivalstvo in okoličniki, med katerimi smo opazili tudi inž. g. Pahernika in g. Mravljaka iz Vuhreda. V lepem številu so se sprejema udeležile tudi številne organizacije, kakor gasilci, ki so prišli v krojih in s svojo godbo, nadalje prosv. in druga društva.

Po pozdravni koračnici so pozdravili g. bana najprej župani, in sicer domači župan g. Simon Pernik, župan iz Vuzenice in predsednik krajevnih organizacij JRZ g. Alojzij Peruš, ter župan iz Mute g. Aleš Dobnik. Zatem je pozdravil g. bana s prisrčnimi besedami domači dekan g. Ivo Mesner, šolarka pa je izročila g. banu velik šopek slovenskih nageljev in ga pozdravila v imenu šolske mladine.

G. ban se je za prisrčen sprejem zahvalil v krajšem govoru, kjer je poudaril, naj njegov današnji obisk zatre vsa propagando, ki so jo v zadnjem času širili neodgovorni elementi tu ob naši prelepi severni državni meji. Naj bi današnji dan dokazal, da bo neodgovorna propaganda še nadalje brezuspešna, saj ni nobenega razloga, da bi se kdo mogel razburjati. Naša država ne bo storila ničesar, kar bi moglo kaliti dobro razmerje s sosednimi državami, prav tako pa je trdno odločena, braniti poslednje ped naše slovenske zemlje pred komurkoli. Naj dvigne današnji dan narodno in državno zavest prebivalstva pri vseh, zlasti pa pri šolski mladini, ki naj še bolj ljubi svojo slovensko mladino, svojo jugoslovansko državo in njenega najvišjega voditelja kralja Petra II.

Zatem je zaigrala godba državno himno, g. ban pa je začel sprejemati v občinski pisarni deputacije županov, duhovščine, nadalje uradov in učiteljske ter najrazličnejših kulturnih, gospodarskih in humanitarnih organizacij.

Iz Marenberga je nadaljeval potovanje gosp. ban s spremstvom čez Vuhred na Ribnico na Pohorju. Pri dravskem mostu v Vuhredu so pričakovali šolska mladina s svojimi učitelji in banovinski gospodinjki tečaj kratke prisrčen sprejem in izročili g. banu nekaj lepih šopkov.

V Ribnici na Pohorju, ki je bila vsa v zastavah, je sprejel g. bana lep špalir gasilcev in članov FO v krojih. Sprejem je bil v bližini cerkve pod lepim, z mlaji okrašenim slavolokom z napisom. Prvi je pozdravil g. bana župan g. Zabučnik, nadalje donatiji župnik g. Vrhnjak, potem zdravnik združene zdravstvene občine g. dr. Šeber, industrialec g. inž. Lenarčič, predsednik krajevnih organizacij JRZ g. Držek, član FO in šolarka, ki sta oba izročila g. banu lepe slovenske šope.

G. ban se je na kratko zahvalil za prelepi sprejem in poudaril važnost ljubezni do rodne grude in države ter zvestobe, ki jo slovensko ljudstvo goji do naše lepe skupne domovine Jugoslavije, Kraljevskega doma, posebno pa še do Nj. Vel. kralja Petra II.

Zatem se je ogledal g. ban obsežna cestna dela, ki jih opravlja banovina prav v Ribnici na Pohorju. G. ban je tudi sprejel deputacijo delavstva, ki je izrazila g. banu svoje težave in želje.

V Mariboru

G. ban je nadaljeval pot čez Brezno do Svetega Ožbolta, kjer je tudi meja dravogradskega okraja. Tu sta se poslovila od g. bana okrajni načelnik g. Milač in poslanec okraja g. Gajšek, in je g. ban nadaljeval pot v spremstvu narodnega poslanca g. Marka Kranjca.

Mimo Fale, Selnice na Dravi in Kamnice je prisel g. ban v Maribor, ki je bil ves v zastavah. Posebno lepo je bil okrašen mogočni in sodobno urejeni Glavni trg. Pred lepim magistratom je sprejel g. bana mariborski mestni župan g. dr. Juvan v družbi drugih predstavnikov in odličnikov ter je naprosil g. bana, naj se udeleži svečanostne seje občinskega sveta, ki se je sestal v starodavni magistratni posvetovalnici. G. ban je odšel v magistratno posvetovalnico, kjer so se seje udeležili poleg mestnih odbornikov tudi vsi drugi najvišji predstavniki mariborskega kulturnega in gospodarskega življenja. Med odličniki so bili g. dr. Ivan Tomažič, škof, ter mnogo zastopnikov duhovskih, vojaških in civilnih oblasti. Poleg polnočestvo zastopanih občinskih svetnikov še zastopniki organizacij in načelniki mestnih uradov. V dvorani je pozdravil g. bana g. dr. Juvan z lepim nagovorom. Potem je pozdravil g. bana škof g. dr. Tomažič, ki se je g. banu zahvalil, da je obiskal Slomškovo mesto, ter se hkrati zahvalil za razumevanje, ki ga je g. ban

pokazal za potrebe lavantinske škofije. Zagotovil je g. banu, da duhovščina vse škofije zvesto ljubi slovenski narod in da je vdana državi in Kraljevemu domu. Prosil je, naj g. ban to sporoči tudi na Najvišjem mestu z željo, naj Bog čuva našo državo, našo kraljevo hišo in vlado ter vse, ki vodijo usodo našega ljudstva.

Zatem je govoril g. ban, ki se je za prisrčen sprejem toplo zahvalil ter poudaril, da v tej lepi manifestaciji, ki mu jo je danes priredil Maribor, vidi voljo Maribora, pokazati zvestobo in ljubezen do naše države, kraljevine Jugoslavije. Prihaja v Maribor v teh resnih časih zlasti zato, da kot najvišji predstavnik državne oblasti javno pokaže, da se država za Maribor in za vsa naša severna mejo zanima in da so ji ti predeli prav posebno pri srcu in da se naj vsi zavedajo, da so ti kraji — čeprav majhni — za vedno sestavni in nedotakljivi del naše jugoslovanske države. (Navdušen aplavz.) Obiskal je v teh dnevih že mnoge kraje naše severne meje zato, da pokaže, da so tisti oblaki, ki so nam jih hoteli naslikati naši neprijatelji, razpršeni in da je obzorje nad nami popolnoma čisto in da je vsak strah neutemeljen. Zato lahko tudi v bodoče vsi mirno gledamo v bodočnost in zaupamo v moč, lepo bodočnost naše skupne Jugoslavije. (Aplavz.) Naj ta današnji obisk poži tudi v Mariboru in v vseh severnih delih naše banovine narodno zavest, državno zavest in vero v moč naše države, za katero smo še prav tako navdušeni, kakor smo bili v letih 1917 do 1918, ko smo manifestirali za majniško deklaracijo, in zopet bo naše mišljenje tako, da se nam ni bati nikogar, in nihče nas ne bo mogel združiti. (Velik aplavz v celi posvetovalnici.)

Osebnosti

Belgrad, 28. aprila. m. Minister za socialno ministrstvo in ljudsko zdravje je podpisal odlok, s katerim sta imenovana dr. Grapar in dr. Janež za zdravnika v ljubljanski bolnišnici.

Obvezna vojaška služba v Angliji sprejeta

London, 28. aprila. t. Zbornica poslancev je 27. t. m. pozno ponoči razpravljala o predlogu vlade glede uvedbe omejene splošne vojaške obveznosti. Chamberlain je zopet povzel besedo, da zavrne ugovore opozicije delavske stranke in liberalcev, ki so za ohranitev prostovoljnega sistema. Chamberlain je potolažil strah delavske stranke, da bi uvedba vojaške obveznosti neugodno vplivala na mirno rešitev ter je ponovno poudaril, da Anglija nima napadalnih namenov, da pa si mora zagotoviti tako vojsko, ki bo v vsakem primeru kot svoji nalogi, zlasti ker so vsak čas možna pre-

Zunanji minister se je vrnil v Belgrad

Belgrad, 28. aprila. m. Z večernim vlakom ob 9.44 se je vrnil v Belgrad zunanji minister dr. Cincar Marković, ki je te dni imel v Berlinu razgovore z nemškimi zunanjim ministrom von Ribentropom in nemškim kanclerjem Hitlerjem. Na železniški postaji sta ga pozdravila ob pomočnika zunanjega ministrstva dr. Pilja in Smiljanovič ter višje uradništvo zunanjega ministrstva. Od članov vlade je bil navzoč prometni minister dr. Spaho, ki je zunanje ministra za časa njegove odsotnosti zastopal v zunanjem ministrstvu, ter uradništvo nemškega poslanstva v Belgradu.

Marksisti na belgrajskem vseučilišču

Belgrajski »Bilten jugoslovanskega antikmarksističnega pokreta« od 25. t. m. prinaša članek o lanskem delovanju marksistov na belgrajskem vseučilišču. Med drugim pravi: »Središče marksizma je bilo in je ostalo belgrajsko vseučilišče. Lani je komunistična stranka Jugoslavije odkrito nastopila zoper pretirano »romantično hrepenenje po ječi« svoje belgrajske mladine ter je naročila, naj se otrese »malenkostne buržojske hohstalerije« ter iz kaznilnice preide na ustvarjanje množinskih organizacij socialistične in neopredeljene mladine, na delovanje po vaseh. Poleg splošnega akcijskega odbora dijaških strokovnih društev imamo sedaj tudi tako imenovani »kulturni odbor«, kjer so včlanjene vse levičarske kulturne društvene organizacije, »socialni odbor«, kjer so njihove menze in podpora društva, »mirovni odbor« ter »združeno dijaško mladino«. Brez vsakršne težave so zavzeli podporno društvo, ki razpolaga z večmilijonskim fondom. Dijaški levičarski shodi, debatni večeri in druge prireditve se prirejajo še naprej docela svobodno, sedaj v duhu spremenjene taktike, da zberemo tudi druge, doslej še neopredeljene dijaške. Vseučiliške oblasti se naklonjeno obnašajo do vsega tega: profesorji sodelujejo pri marksističnih listih, g. rektor prevzema pokroviteljstvo mednarodnega levičarskega marksističnega mladinskega kongresa za mir...« Teh nekaj podatkov iz dolgega članka menda zadošča.

Romunija hoče ostati nevtralna

Pariz, 28. apr. Razgovori romunskega zunanjega ministra Gafencu z Bonnetom in Daladierom do zdaj še niso privedli do političnega rezultata. Na pritisk francoske vlade, da bi se Romunija pridružila protinemškemu bloku, je Gafencu odgovoril, da to v obstoječih okoliščinah ni mogoče in da se mora Romunija strogo držati nevtralnosti. Zaradi tega je postalo dvomljivo, ako bo Romunija dobila zaželeno finančno pomoč, ozir. posojilo.

Pariz, 28. aprila. b. Čeprav francoski krogi držijo v največji tajnosti izhod dosedanjih francosko-romunskih pogajanj, se je vendarle zvedelo, da so pogajanja naletela na nekatere težave in da je še daleč do konkretnega sporazuma. Romunski zunanji minister je zavzel stališče v Parizu, kakršnega je že zavzel do sovjetske pomoči pri svojih pogajanjih v Londonu. Trdijo, da je francoski zunanji minister Bonnet uprabil vse svoje sile, da prepriča g. Gafencu, da pristopitev k novi zvezi z Londonom, Parizom in Moskvo ne pomenja okrepitve komunizma. Pa tudi glede francosko-romunskih gospodarskih pogajanj se čuje, da so naletela na ovire.

Nova češka vlada

Praga, 28. aprila. AA. Sporazumom s protektorjem rajha je predsednik države Hacha imenoval novo češko vlado, ki je sestavljena sledeče:

Predsednik vlade in minister za notranje zadeve general Elias, finančni minister Kalfus, prosvetni minister Jan Katras, pravosodni minister Jaroslav Krejčí, minister za trgovino in industrijo Vlastimil Šadek, prometni minister Henrik Havelka, gradbeni minister Dominik Cipera, poljedelski minister Vladislav Feuerabend in minister za socialno politiko in narodno zdravje Ladislav Klumpart.

Chvalkovski poslanik v Berlinu

Praga, 28. aprila. t. Državni predsednik je imenoval za poslanika češkega in moravskega protektorata pri nemški vladi dr. Chvalkovskega.

Dr. Chvalkovski je bil od leta 1921 do 1923 poslanik v Tokiu, od leta 1923 do 1925 poslanik v Washingtonu, od leta 1927 pa je bil imenovan za poslanika v Berlinu. Od leta 1932 je bil poslanik v Rimu, leta 1938 pa je vstopil kot zunanji

stvom Mussolinija ministrski svet, žigar sklepom pripisujejo velik pomen.

Rimski politični in diplomatski krogi pravijo, da bi mogel razvoj mednarodnega položaja po uvedbi vojaške obveznosti v Angliji imeti za posledico, da se antikominternski pakt izpremeni v vojaško obrambno in napadalno zvezo med Nemčijo, Italijo, Španjo in Japonsko.

Posvet v Tokiu

Tokio, 28. aprila. Ministrski predsednik baron Hiramuno je povabil k sebi nemškega in italijanskega poslanika na posvet glede mednarodnega položaja. Govori se, da je ta posvet v zvezi z načrtom, da se ustanovi vojaška zveza med temi državami kot protitež bloku, ki ga snuje Velika Britanija.

minister v vlado generala Syrovega. Chvalkovski velja za diplomata, ki si želi vzajemne politike med CSR in Nemčijo.

Proti zvezi s Sovjeti

London, 28. aprila. Glede na predloge in pogoje, ki jih je stavila Sovjetska Rusija Angliji, ako naj Rusija garantira neodvisnost Poljske in Romunije za primer kakšnega napada, piše »Star«, da so po mnenju mnogih politikov za Anglijo nesprejemljivi, ker bi jo zapletli v vojno na Daljnem vzhodu. To pa se spričo naraščajočega gibanja za ločitev od Anglije, ki se zopet pojavlja v Indiji in je privedlo že do Angliji sovražnih manifestacij indijske nacionalne stranke, smatra za zelo nevarno. Proti zvezi s Sovjeti pa govori tudi veliki notranje-politični pomisleki.

Podobno piše v pariškem »Gringiore-jue« bivši ministrski predsednik Tardieu, kakor tudi dnevnik »Jour«, ki pravi, da »Franciji Sovjeti še bolj nevarni kakor Hitlerjeva Nemčija.

Pred 200 leti so Slovaki prišli v jugoslovanske dežele

Te dni je v prostorih Slovaške matice v Petrovcu v Vojvodini bilo posvetovanje, kjer so navzoči zastopniki Slovkov sklenili, da bodo leta 1940 slovesno praznovali 200 letnico, odkar so Slovaki prišli v Jugoslavijo. V ta namen so izvolili poseben odbor. Ob tej priliki bodo Slovaki izdali tudi posebno spomenico, ki bo navedla podatke o kulturnem in socialnem življenju Slovkov v Jugoslaviji.

Drzni vlomi v mariborska stanovanja

Maribor, 28. aprila.

Ko je danes dopoldne vdova po polkovniku Amaliji Lubanovič v Maistrovi ulici 16 hotela iti na trg in si vzeti potrebni drobiž iz predala, je opazila, da je bil v njenem stanovanju vlomilec.

Opazila je, da iz nezaklenjenega predala manjka 76 din, iz zaklenjenega predala pa je vlomilec odnesel 1500 din gotovine. Iz škatle je na klet odnesel par zlatih uhonov v vrednosti 40.000 din. Iz drugega predala je odnesel dve zlati ovratni verižici in zlato zapestno uro v vrednosti 1000 din. Vlomilec je po izvršenem delu predala, kakor tudi stanovanje zaklenil ter ni pustil za seboj nobene sledu. Vlom se je moral izvršiti že v četrtek, 27. t. m. med pol 17. in pol 19., ko je bila gospa od doma. V stanovanje je prišel s ponarejenim ključem. Pred nakupom zlatnine svarimo. Vsak sumljiv primer naznanite policiji.

Drug drzen vlom je bil izvršen danes v dr. Pipuševi ulici št. 22 v stanovanje branjeve Marije Skrabar. Ko se je danes vrnila okrog 10 domov s trga, je našla stanovanje odprto. Opazila je, da je moral nekdo vlomiti. Storilec je odnesel iz predala 4000 din gotovine, nakit pa, ki se je nahajal v škatlji, v kateri je bilo tudi nekaj gotovine, je pustil nedotaknjen. Po odhodu je pustil stanovanje odprto. Najbrž ni imel več časa in je bil morda prepreden.

Tretji vlom je bil izvršen v Melju v Trdinovi ulici. Tam storilec sicer ni dobil veliko plena, vendar je tudi v tem primeru precejšna škoda. Kakor kaže, mora biti dobro organizirana tolpa, ali vsaj en prevejen vlomilec na delu, ki se specializira v vlome v stanovanja. Policija je vlomilec na sledu ter upamo, da bo strah mariborskih stanovalcev kmalu pod ključem.

Belgrajske novice

Belgrad, 28. aprila. m. Kmetijski minister inž. Nikola Bešlić bo jutri v Novem Sadu odprl mednarodno razstavo in sejem plemenske živine.

Vojaška zveza Nemčija-Italija-Japonska?

Rim, 28. aprila. V četrtek je imel Mussolini, ki se mudi v Rocca delle Caminate, dolg razgovor s finančnim ministrom in z vrhovnim poveljnikom italijanske vojske.

V petek bo zasedal parlamentarni odbor za vojaške zadeve in bo razpravljal o predlogu postavbe organizacij vojske na drugi strani morja.

V soboto prispe v Rim vrhovni poveljnik nemške vojske, general Brauchitsch, katerega bo spremljalo večje število višjih častnikov nemške armade. Brauchitsch ostane v Rimu do ponedeljka, potem pa odpotuje v Libijo. Po vrnitvi iz Libije bo ponovno obiskal Rim in prisostvoval veliki vojaški paradi 9. maja. Brauchitsch obisk uradno tolmachi tako, da je vrhovni poveljnik nemške armade vrnil obisk šefu italijanske generalnega štaba Parianiju, ki je bil nedavno v Nemčiji.

V soboto dopoldne se sestane pod predsed-

Najmočnejši
francoski
film sezije

Zakonolom

po znani drami »La vierge folle« od
H. Bataillea. V sijajni upodobitvi: Victor
Francen, Juliette Faber in Annie Ducaux, po-
znana iz filmov »Lea brez rešitve« in »Greh«.

Zagrebske banke v Sloveniji

Pred vojno so bili naši bančni stiki z Zagrebom majhni kakor je bil tudi na splošno poslovni promet z Zagrebom majhen. Z letom 1918 pa je nastopil popoln preobrat. Trgovski stiki z Zagrebom so izredno oživel, ker se je gospodarska struktura vseh krajev v naši državi bistveno izpremenila. Pri tem je upoštevali še važno dejstvo, da je bil Zagreb v prvih povojnih letih zaradi izpremenjenih razmer velik dolok kapitala. Ta kapital je po zagrebskih podjetjih začel delati po vsej državi in tudi naš domaći kapital je razvijal v svobodni državi veliko večjo aktivnost kot prej, ker je imel vse drugačne razmere za delo in posle.

Razvoj zagrebskih bank kaže prva leta po vojni kakor sploh vse bančno življenje velik razmah, ki je prešel kaj kmalu ozke meje zagrebskega trga. Tako vidimo že leta 1919 prvo sodelovanje zagrebskega kapitala pri našem denarstvu. L. 1919 se je udeležila Hrvatska eskomptna banka z znanim kapitalom povišanja glavnice Slovenske eskomptne banke (kasnejše Trgovske banke, ki se je leta 1927 fuzionirala z Ljubljansko kreditno banko) od 4 na 10 milijonov kron in so zastopniki Hrvatske eskomptne banke, med njimi dr. Stanko Švrljuga stopili v upravni svet banke. Kmalu potem so začeli zagrebski denarni zavodi v veliki meri razvijati svojo delavnost tudi pri nas, kar so storili predvsem z ustanavljanjem podružnic. Pri tem so se delno poslužili že obstoječe podružnične mreže izvenslovenskih bank, katero so na ta način nacionalizirali.

Leta 1921 je osnovala svojo podružnico v Mariboru Centralna banka za trgovino, obrt in industrijo, ki je pa leta 1925 likvidirala. Za njo je prišla največja hrvatska in sploh jugoslovanska banka, Prva hrvatska štedionica, ki je osnovala svojo podružnico tudi že leta 1921 v Celju (protokolirana 24. marca 1921). Jeseni istega leta je Prva hrvatska štedionica osnovala svojo podružnico v Ljubljani s prevzemom obstoječe podružnice Splošne prometne banke (protokolirana podružnica 3. oktobra 1921). V Mariboru je bila osnovala podružnico Prve hrvatske štedionice leta 1922 (protokolirana dne 24. maja 1922).

Praščedionci je kmalu sledila Jugoslovanska banka, ki je prevzela obstoječo menjalnico v Kolodvorski ulici, (sama podružnica pa je bila protokolirana dne 30. junija 1923). Tako je kaj kmalu mreža podružnic zagrebskih bank obsegala najvažnejše kraje v Sloveniji.

Leta 1923 je prišla v Slovenijo tudi Komercialna banka (za katero je stal češki kapital), vendar je po krizi leta 1931 ta podružnica likvidirala. Leta 1926 je osnovala ta banka podružnico tudi v Domžalah, ki je pa že naslednje leto opustila. Sama Komercialna banka v Zagrebu je letos sklenila likvidacijo.

Od leta 1910 je obstajala v Mariboru podružnica Angloavstrijske banke. Ta podružnica se je po vojni razmeroma zelo osamosvojila. Ko pa je po vojni l. 1922 Angloavstrijska banka prevzela znaten paket delnic Hrvatske eskomptne banke (125.000 delnic pri skupnem zvišanju glavnice za 250.000 delnic od 200 na 300 milijonov kron), je naravno prepuštila Angloavstrijska banka svojo podružnico v Mariboru Hrvatski eskomptni banki. Kot podružnica te banke je bila mariborska podružnica protokolirana dne 11. julija 1925. Iz Hrvatske eskomptne banke je po fuziji z Hrvatsko-slovensko zemaljsko hipotekarno banko nastala 1928 Jugoslovanska združena banka (Jug. Union banka).

Zadnja med zagrebskimi velebankami se je pojavila na našem trgu Splošna jugoslovanska bančna družba, ki je nastala iz dveh podružnic Wiener Bankvereina. Dne 30. junija 1931 je začela poslovati v Ljubljani še podružnica Splošne jugoslovanske bančne družbe.

Za vse naše gospodarstvo je bila važna Slavenska banka, ki je nastala z fuzijo med obstoječo Narodno banko v Zagrebu in Jugoslovansko združeno banko iz Maribora, oz. Belgrade, ki je imela znatne interese v Sloveniji. Slavenska banka, v kateri so imeli znatno udeležbo v kapitalu in vodstvu Slovenci, je kmalu izredno razširila svoje poslovanje po vsej državi in je imela samo v Sloveniji v času svojega največjega razmaha 8 podružnic. Banka je imela v Sloveniji znatne industrijske interese in tudi zelo številne klientele. Toda že v letu 1924 je morala banka izvršiti znatne odpise v znesku nad 50 milijonov. V letu 1925 je banka znižala glavnico od 100 na 60 milijonov din, v jeseni leta 1926 pa je ustavila izplačila. To je bil za vse naše gospodarstvo znaten udarec.

Toda naše denarstvo v vsej državi je kmalu prebolelo te posledice in v naslednjih letih izkazuje do leta 1930 vsi denarni zavodi stalen dvig, katerega je preminila še splošna bančna kriza.

Trenutno delujejo v Sloveniji te podružnice zagrebskih bank:

Prva hrvatska štedionica, Ljubljana, Celje, Maribor; Jugoslovanska banka, Ljubljana; Jugoslovanska združena banka, Maribor; Splošna jug. bančna družba, Ljubljana.

Vse te podružnice imajo znatne industrijske interese v Sloveniji in velik delokrog poslovanja. Poleg zbiranja vlog z našega področja so udeležene tudi v financiranju podjetij z našega področja. Podrobnih podatkov o tem v svojih poslovnih poročilih ne navajajo z izjemo Jugoslovanske banke, ki navaja svoj industrijski koncern podrobno.

Bilance

Merkur, društvo trg. in zasebnih nameštencev v Zagrebu izkazuje lani povečanje števila članov od 24.162 na 25.820, od tega na področju Slovenije od 879 na 983 in je imel lani Merkur od članarine dohodkov v Sloveniji 0.35 milij. din. Bilanca sama izkazuje presežka 0.017 (0.145) milij. din. Dohodki so narasli od 7.7 na 8.66 milij., dohodki sanatorija so pa narasli od 3.8 na 5.46 milij. din. Sanatorij je v bilanci izkazan s 14.95 (13.5) milij. din. — Merkur kot bolnišnica blagajna (krajni organ Osnovnega urada za zavarovanje delavcev v Zagrebu) izkazuje povečanje števila članov od 21.989 na 23.840. Poslovni presežek boln. blagajne znaša 0.5 milij. din pri dohodkih 22.05 milij. din.

Prodajna zadruga detaljnih trgovcev v Zagrebu, ki obstoja že deset let izkazuje pri bilančni vsoti 6.0 milij. din čistega prebitka 12.932 din.

Mestna hranilnica, Split, ustanovljena 1919, izkazuje v lanskem letu zmanjšanje vlog od 15.43 na 14.86 milij. din, bilančne vsote od 16.8 na 16.3 milij. din, med aktivni je odpadla ledarna. Povečala se je nadalje likvidnost. Čisti dobiček znaša 0.095 (0.025) milij. din.

Gospodarstvo

Skupščina Zveze industrijcev

Ljubljana, 28. apr.

Danes dopoldne je bila v sejni dvorani Zbornice za trgovino, obrt in industrijo glavna skupščina Zveze industrijcev. Skupščini so prisostvovali v imenu ministra trgovine in industrije ter bana dravske banovine načelnik g. dr. Fran Ratej, v imenu ministrstva financ ravnatelj g. Avgust Sedlar, v imenu mestnega župana mestni svetnik g. Josip Bahovec, podpredsednik Zbornice in predsednik industrijskega odseka g. Rihard Skubec, v imenu Centralne industrijskih korporacij g. dr. Fran Windischer, v imenu Društva industrijcev in veletrgovcev g. J. Lavrič.

Prisotne je pozdravil najprej predsednik Zveze g. Avgust Praprotnik, ki je tudi predlagal udanostno brzojavko Nj. Vel. kralju Petru II. in brzojavno pozdravo predsedniku vlade g. Dragiši Cvetkoviču in ministru za gradbo g. dr. Mihi Kreku, kar je bilo z odobravanjem sprejeto. Nato je podal svoje predsedniško poročilo.

Predsedniško poročilo

V drugi polovici lanskega leta je prišlo do znatnega zastaja v gospodarski delavnosti zaradi svetovnopoličnih dogodkov. Povečanje domače potrošnje ni moglo odtehtati izpada na zunanjih tržiščih. Posledice zmanjšanja izvoza v devizne države so nastopile kmalu v pomanjkanju deviz za nabavo surovin naše industrije, kar je imelo za posledico redukcije obratov.

Povečanja zaposlenosti naše področje lani ni bilo tako deležno kot druge pokrajine, ker je obremenitev našega gospodarstva z davčnimi, zlasti samoupravnimi dajatvami najvišja in so tudi mede pri nas višje kot drugod.

Glede na namero države, da ustanavlja nova industrijska podjetja, pravi, da ne gre ustanavljati državnih podjetij za proizvodnjo izdelkov, katerih potreba je že krita z obstoječimi zasebnimi tovarnami. Da ne bi bila industrija postavljena glede važnih odločitev pred izvršena dejstva, smatra za potrebno, da je pozvana k sodelovanju pri redakciji takih odredb, ker bi se tako lahko izognili marsikaterim slabim posledicam. Industrija pozdravlja, resna prizadevanja merodajnih činiteljev za ureditev važnih političnih vprašanj v državi, vendar smatra, naj se pri ureditvi teh vprašanj ne ovira prost promet blaga med posameznimi deli države. Glede selitve industrije je dejal, da je bil zaenkrat samo prenesen sedež nekaterih podjetij v kraje izven Slovenije, dočim se zaenkrat obrati kot taki niso preselili. Vendar je treba temu pojavu posvetiti vso pozornost, zlasti pa naj samouprave ne preiravajo z davčnimi obremenitvami.

Poslovno poročilo dr. Golie

Za poročilo g. predsednika je sledilo poslovno poročilo uprave, ki ga je podal glavni tajnik Zveze g. dr. Adolf Golia. Iz njegovega obsežnega in dokumentiranega poročila posnemamo, da je bila domača konjunktura lanske leto boljše kot zunanjetrgovinska. To se je kaj kmalu odrazilo pri vprašanju nabave surovin za našo industrijo. Zaradi nazadovanja izvoza v neklirinske države je v tem oziru nastopila za industrijo težavna situacija. Kontrola uvoza je bila razširjena. Industrija smatra, da bi bilo dobro, če bi bila zastopana v komiteju za uvoz. Olajšanje razmer se da doseči le s pospeševanjem izvoza v devizne države. Predvsem je treba ukiniti obvezno oddajo 25% deviz po nižjem tečaju in prodajo 75% tudi po uradnih tečajih. Zato je zahtevala industrija, da se naj obravnavajo izvozne devize po njihovi stvarni vrednosti. Tudi se naj uvedejo izvozne premije, ki naj pospešujejo naš izvoz. Zlasti so šla prizadevanja za premije pri lesnih izdelkih, kjer je bilo mnogo teh izdelkov uvrščenih v ugodnostne sezname. Kar tiče izvoz rezanega lesa, zlasti mehkega v devizne države, se na pristojnih mestih zatrjuje, da subvencioniranje tega izvoza spričo velikih količin ne prihaja v poštev. Poleg obračunavanja deviz po stvarnem tečaju naj bi se omogočili kompenzacijski posli med našimi lesnimi izvozniki in onimi industrijami, ki so navezane na uvoz surovin iz deviznih držav. S pomočjo kompenzacij bi se mogle izvoziti v Anglijo in druge devizne države našega mehkega lesa. Ves ta izvoz bi bil absoluten preostatek v primeri s sedanjim izvozom. Ker bi se tudi pri kompenzacijskih poslih vršil obračun po

poobl. denarnem zavodu, je mnenje, da taki posli stvarno ne morejo ogroziti stabilnega tečaja naše valute.

V trgovinskih pogajanjih in glede ureditve plačilnega prometa je prišlo lani do novih sporazumov. Lani je bilo sklenjenih 16 trgovinskih sporazumov. Posebej omenja še zasedanje stalnega nemško-jugoslovanskega odbora za les. Trgovinsko ministrstvo je vedno upoštevalo pri pogajanjih želje interesentov.

Industrija želi, da se čimprej ustanovi posebni kreditni zavod za industrijo, katerega glavnico naj da država iz sredstev socialnega zavarovanja.

Veliko dela je bilo v davčnih vprašanjih. Z novim proračunom smo dobili nove dajatve v sklad za državno obrambo po posebni lestvici. Ker ta lestvica ni enakomerno progresivna, jo je treba izpremeniti. Zveza se je prizadevala odpraviti nekatere anomalije v zakonskih predpisih o skupnem davku na poslovni promet. Uspela je akcija za preureditev banovinske trošarine na čevlje. Prizadevanja glede financiranja samouprav gredo za tem, da se prepreči obremenitev surovin pomožnih sredstev proizvodnje. Obremenitev produkcijskega procesa je gospodarsko škodljiva. Obšutna so bremenja, ki jih nalagajo industriji razni novi fond. Ponovno zvišanje železniških tarif je zelo škodljivo konkurenčni sposobnosti naše industrije. Urejenost so bile tudi težave pri obračunavanju železniške vozarine na avstrijskih progah.

Glede problema delavskih medz pravil poročilo, da more prevelika razlika v višini medz v državi nevarno ogroziti konkurenčno sposobnost naše industrije naproti tovrstnim podjetjem v ostalih državah. Uredba o vojnih invalidih prizadeva tudi industrijo. Lani se je ustanovilo poverjenišvo Zveze industrijcev v Mariboru.

Resolucije.

Po poročilu g. dr. Golie je bila soglasno sprejeta resolucija, ki zahteva med drugim:

Državni davki naj se pobirajo v vseh upravnih področjih po istih načelih in naj se enakomerno predpisujejo in pobirajo. V interesu davčne morale je, če se odpravijo nekatere trdote v obstoječih določbah. Nepravilčen je obstoječi davčni dodek na konfekcijo. Potrebna je revizija pavšalne tarife posebnega davčnega pribitka po čl. 19 novega davčnega zakona. Poslovanje reklamacijskih odborov naj se pospeši.

Samoupravne trošarine na surovine in pomožna sredstva proizvodnje naj se ne odpravljajo več. Pripombam davkoplačevalcev k predlogom običajskih proračunov naj se prizna značaj rednega pravnega sredstva, o katerem naj pristojne oblasti inštančno odločajo.

Izvoznikom naj se dovoli prosto razpolaganje z vsem zneskom izvoznih deviz v predaji na domačih borzah.

V svrhu pospeševanja izvoza v devizne države naj se pristopi k organizaciji kompenzacijskih poslov.

Država naj ne ustanavlja industrij za proizvodnjo izdelkov, katerih potreba je že krita po obstoječih zasebnih tovarnah, odn. glede katerih obstoji celotna nadprodukcija.

Pri reševanju važnih gospodarskih vprašanj naj se nudi industrijskim korporacijam možnost stvarnega sodelovanja, zlasti pri izdelavi pravilnikov za izvrševanje posameznih uredb, ki določajo posebno prispevanje industrije za razne javno-pravne svrhe.

Najučinkovitejši ukrep proti selitvi industrije je omiliti davčnih in zlasti samoupravnih bremen, ki so v Sloveniji neprimerneje težja kot v raznih drugih delih države.

Računski zaključek izkazuje za 1938 0.9 milij. din dohodkov in kaže bilanca povečanje imovine od 0.37 na 0.5 milij., rezervni sklad pa znaša 0.4 milij. din. Po poročilu nadzorstva je bil računski zaključek soglasno sprejet. Sprejet je bil tudi preračun za 1939, ki izkazuje 0.85 milij. din dohodkov in ravnotoliko izdatkov.

V debati o slučajnostih je g. Kobi opozoril ponovno na važnost kompenzacijskih poslov ter se je o tem razvila daljša debata. Ob polne je bil občni zbor zaključen.

Kino Sloga

Telefon 27-30

Ob 16, 19 in 21 uri

Festival lepote

Doživljaji športnega tekmovanja in lepote športa v tem edinstvenem filmu so poudarjene z dovršenimi posnetki umetniške vrednosti!

II. del olimpijskega filma

Leni Riefenstahlove

Pospeševanje izvoza v devizne države

Da se omogoči legalni izvoz kapitala onih oseb, ki žele zapustiti našo državo, odn. izseliti se v Palestino, je bil storjen tranferni sklad pri Narodni banki. Iz dohodkov tega sklada naj se dajejo premije za izvoz vseh naših proizvodov v Palestino in ostala levantska tržišča.

Vso organizacijo bo vodil Zavod za pospeševanje zunanje trgovine, ki bo obravnaval vsak predmet posebej. Premije ne bodo za vse predmete in vse relacije enake, ampak individualne. 50% izvoza se bo plačalo v devizah, 50% pa na podlagi transfernega sklada. Če dohodki tega sklada ne bodo zadostni, bo Zavod dobil od drugod sredstva za premije.

Urejena je tudi parobrodna služba za Levanto. Pričujejo se, da bo naš izvoz zaradi premiranja v levantske države narasel od sedanjih 90 na okoli 200 milij. din.

Nekaj podobnega se sedaj namerava napraviti za svobodna zahodnoevropska tržišča. Izdelan bo seznam predmetov, katerih izvoz je treba pospeševati. Predvsem bodo favorizirani oni

predmeti, ki so rezultat proizvodnje naše delovne moči. Premije na ta tržišča bodo znatno manjše kot za levantske države. Višina premije bo odvisna od cen posameznih predmetov, odn. premije ne bodo na isti višini. To je v zvezi z dejstvom, da za pospeševanje izvoza na zapad niso na razpolago sredstva transfernega sklada.

Jugoslovanska banka Zagreb. Od ljubljanske podružnice te zagrebske banke smo prejeli poslovno poročilo banke, ki je objavljeno v slovenskih, kar naj bo vzgled tudi drugim zavodom. Iz poročila posnemamo dodatno še, da so nove vloge lani do tekele v večji meri kot so znašala izplačila starih vlog. Obveznosti v starem poslovanju so se znižale za 25 milij. Novega denarja pa je prišlo 37.8 milij. din. Banka je nadalje lani podelila novih kreditov za 171.6 milij. din. Podjetja v konkretni banki so lepo uspevala. Po odpisih in dotaciji pokojninskega sklada s 600.000 din znaša čisti dobiček 2.8 milij. din in gre od tega 0.5 milij. din v redni rezervni sklad, ostanek pa se prenese na nov račun. Pri volitvah so bili v upravni svet ponovno izvoljeni dr. Ferdinand Gramberg, Prokop Cipera in dr. Cvetko Gregorič.

Borze

Dne 28. aprila 1939.

Denar

Angleški funt 238 oz. 258

Nemški čeki 13.80

V zasebnem kliringu je ostal angleški funt neizpremenjen na 236.10—236.90.

Tudi nemški čeki so ostali neizpremenjeni na 13.70—13.90.

Grški boni so beležili v Zagrebu in Belgradu 32.15—32.85.

Devizni promet je znašal v Zagrebu 2.952.002 dinarjev, v Belgradu 7.166.000 din. V efektih je bilo v Belgradu prometa 1.465.000 din.

Ljubljana — Tečaj s primom:

Amsterdam 100 h. gold.	2358.50—2396.50
Berlin 100 mark	1777.32—1795.08
Bruselj 100 belg.	747.50—759.50
Curij 100 frankov	995.00—1005.—
London 1 funt	206.80—210.—
New York 100 dolarjev	4400.50—4460.50
Pariz 100 frankov	116.77—119.07
Trst 100 lir	232.70—235.80

Curij. Belgrad 10, Pariz 11.7925, London 20.8375, New York 445.125, Bruselj 75.325, Milan 23.425, Amsterdam 237.90, Berlin 178.62, Stockholm 107.35, Oslo 104.75, Kopenhagen 93.05, Sofija 5.40, Varšava 84, Budimpešta 87, Atene 3.90, Carigrad 3.60, Bukarešta 3.25, Helsingfors 9.19, Buenos-Aires 102.76.

Vrednostni papirji

Vojna škoda:

v Ljubljani 452—455

v Zagrebu 450—453

v Belgradu 451—451.50

Ljubljana. Drž. papirji: 7% inv. posojilo 98—100, agrarij 59—61, voj. šk. promptna 452 do 455, begl. obv. 87—88, dalm. agr. 86—87, 8% Bler. pos. 98—99, 7% Bler. pos. 89—91, 7% pos. Drž. hip. banke 99—100, 7% stab. pos. 98—99. — Delnice: Nar. banka 7.400—7.500, Trboveljska 180—190.

Zagreb. Državni papirji: 7% invest. posojilo 97—99 (98), agrarij 60, 50—61 (61), vojna škoda promptna 450—453 (451, 452), begl. obveznice 87.50 denar, dalm. agrarij 85 denar, 4% severni agrarij 61 blago, 8% Blerovo posojilo 97 do 99 (97), 7% Blerovo posojilo 89—91 (89), 7% etab. posojilo 97—98 (97). Delnice: Priv. agrarna banka 208—216, Trboveljska 175—183, Gutmann 35—40, Sladk. tov. Osejek 90 denar, Isie 25 denar, Jadr. plova 360 blago.

Belgrad. Državni papirji: 7% invest. posojilo 99.50 denar, agrarij (60), vojna škoda promptna 451—451.50 (453, 451.25), begl. obveznice 87.75—88 (87.75), dalm. agrarij 85.75 do 86 (86), 4% severni agrarij (59.50), 8% Blerovo posojilo 98—99 (99), 7% Blerovo posojilo 90—90.50 (90.25, 90), 7% stab. posojilo 99 denar. Delnice: Narodna banka 7300—7450 (7350), Priv. agrarna banka 214—216 (215, 214).

Žitni trg

Novi Sad. Koruza bač. 100—101, bač. parit. Indija, Vrbac 100—102. Tendence prijazna. Promet uredni.

Sombor. Pšenica bač., srednje bač., bač. okolica Novi Sad, okolica Sombor, gornja bač. slav. kasa duplikat 150—152, srem. kasa duplikat 149—151 južna ban., gornja ban. 150—152, bač. ladja Begej, bač. ladja kanal 150—152, bač. Tisa šlep 151—153, bač., ban. ladja Dunav 150—152, srem. ladja Sava 148—150. Tendence neizpremenjena. Promet srednji.

Živinski sejmi

Živinski sejem v Ptuj 24. aprila in svinjski sejem 26. aprila. Dogon: 83 volov, 259 krav, 10 bikov, 29 juncev, 74 telic, 2 teleti, 217 konj, 11 žrebet, 124 svinj in 332 prascev. Prodanih 11 volov, 60 krav, 4 bikov, 14 telic, 16 konj, 4 žrebeta in 162 praščev. Cene: voli 3.75—4.25, krave 2—3.75, bik 3.25—4, junci 3—3.80, telice 3.50—4, prsutarji 7—7.25, svinje debele 7.50, plemenske 6 do 6.50 din za kg žive teže. Konji od 500 do 5600, žrebeta 700—1900, mladi puskji 6—12 tednov 60 do 140 din za glavo.

Cene živin in kmetijskih pridelkov v Slovenskih Konjicah 25. aprila: Voli II. 4, III. 3.50; telice II. 4, III. 3.25; krave II. 3.50, III. 3; teleta II. 5; praščji špeharji 7, prsutarji 8 din za 1 kg žive teže. — Goveje meso I. 12, II. 10, III. 8; svinjina 14, slanina 16, svinjska mast 18; čisti med 16; surove kože goveje 8, telečje 10, svinjske 6 din za 1 kg. — Pšenica 225, ječmen 200, rž 200, oves 200, koruza 150, fižol 250, krompir 100, seno 40—50, elama 25; moka pšenična 325, koruzna 200 din za 100 kg. — Navadno meso vino pri vinogradnikih 3.50—4.50, finejša sortirano vino pri vinogradnikih 5—7 din za 1 l.

Plemenski sejem rodovniške živine svetlofl. sastege goveda v Belčincih dne 24. aprila t. l. Dogon: 146 komadov mladih bicev. Prodanih: 27 komadov bicev za plem. Cena je bila naslednja po kg žive teže: I. vrtni bikci 7—9 din in II. vrtni bikci 5.50—6.50 din. Kupcev je bilo razmeroma malo, ker kmetovalci ne morejo prodati svojih starejših ekmljenih bikov in ker se bojijo pomanjkanja krme zaradi dosežanje suše.

Za predsednika zavoda je bil ponovno izvoljen g. dr. Ferdinand Gramberg.

Nove železniške proge. Objavljena je novela k uredbi o gradbi železniških prog iz leta 1936. V program so vzete še proge Kulaš-Derventa, Šabac-Kovilača in Tuzla-Simin Han (vse normalnotirne). Nadalje bodo nekatere proge predelane v normalnotirne (v Bosni in Srbiji).

Uredba o skladu narodne obrambe. V »Službenih novinah« z dne 27. aprila je objavljena uredba o skladu narodne obrambe. V ta sklad se stekajo dohodki na osnovi čl. 19. fin. zakona in bo vnesenih vsako leto 350 milij. din, v 10 letih 3.5 milijarde din. Sklad bo pri Drž. hipotekarni banki. Za vse nabave iz sredstev tega sklada bo izdelan poseben načrt v vojnem ministrstvu. Na račun dohodkov se lahko najame tudi posojilo.

Krasen češki film - blesteč primer velike slovanske filmske umetnosti! — Po Jr. Langerjevi oderski drami »Konjeniška patrola«.

IZGUBLJENA PATROLA

Zd. Stepanek, I. Voita Jurav. Ferd. Hart, Vl. Ršepa

Legendarno herojstvo pešice čeških legionarjev, borcev za osvoboditev domovine! V svojem neizmernem hrepenju po svobodi so žrtvovali svojo srčno kri, hektombe neizprosnih borcev in ustvarili svojo samostojnost.

Kdor čuti v sebi slovansko srce, kdor veruje v končno zmago Slovanstva, naj si ogleda to edinstv. filmsko umetno.

Danes premiera! Ob 16., 19. in 21. uri

KINO UNION telef. 22-21

ZAGREB

Srce lepe

Hrvatske

Dr. Teodor Peičić, zagrebski župan:

Kralj. in svobodno mesto Zagreb

Zagreb, 27. aprila.

Z ene strani po svojem zemljepisnem položaju, z druge pa kot nosilec tisočletne državnosti in kulturne misli je Zagreb med hrvatskim narodom imel odločilno vlogo za ves slovanski jug. Njegova vloga ni manj važna niti v današnji naši državi. Poleg nalog, ki jih je zgodovinski razvoj namenil našim prestolnicam Belgradu in Ljubljani, se je mesto Zagreb s svojo vztrajnostjo in

jih je treba reševati pri korenini, in s stališča, da se bogastvo industrijskih podjetij ustvarja z vzajemnostjo pri delu in skupnimi žrtvami delodajalcev in delavcev ter da se delavskemu stanu tako ustvari predpogoji za dostojno življenje, ki mora potekati v zdravih higijenskih razmerah. Mestna občina se trudi, da od svoje strani v mejah možnosti podpre plemenite namene in je to našlo svoje mesto tudi v vsakoletnem mestnem proračunu.

Ni treba pozabiti, da zdrav razvoj industrije v kakem kraju ne samo pomnožuje proizvodnjo industrijskega blaga, temveč tudi večja potrošnja vsega drugega blaga, posebno kmetijskih pridelkov.

Zaradi tega mesto Zagreb s podpiranjem domače industrije obenem znatno koristi interesom hrvaškega kmetištva.

Že od nekdaj se Zagreb razvija na razpotju važnih prometnih poti ter je vselej imel pred očmi svojo dolžnost pri izmenjavi dobrin. Pri izvrševanju te pravične dolžnosti je posebno pomoč dal zagrebski »Zbor«, ki je prvi ne samo v naši državi, temveč tudi na vsem Balkanu. Zagrebski Zbor je bil vselej v prvi vrsti močan pospeševalec raz-

voja domače proizvodnje in pobuda za povečanje potrošnje domačih proizvodov, kar je posebno važno v trenutku, ko se opuščajo stare poti in način plasiranja industrijskih in gospodarskih proizvodov. S svoje strani je zagrebski Zbor s svojimi rednimi prireditvami omogočal dobre trgovske zveze s tujino ter dajal pri tem realno vrednost mednarodnim trgovskim pogodbam.

Toda, ne živi se samo od kruha. Zagreb ne bi skozi stoletja imel one divne zgodovinske vloge, če se ne bi prizadeval, da bi bil tudi duhovno žarišče naroda, iz katerega je edino črpal vse svoje sile. Pri izgrajevanju bogate avtohtone kulture Zagreb ni šel za modrimi inozemskimi kapricami, pač pa je šel svoje pot ter sprejemal iz inozemstva samo to, kar ima etično jedro, ter se držal tega, kar izhaja iz večno mladega in ustvarjalnega genija svojega naroda. Na kratko, Zagreb ni nikdar mogel niti hotel služiti drugim ciljem kot samo »svojemu narodnemu razvoju na vseh življenjskih področjih, na polju etičnega pogleda na svet in dvigu življenjskega standarda ter s tem omogočil, da se lahko uvrsti med ostale kulturne narode, prispevajoč v svojem poštenju, svobodi, delavnosti in svoji življenjski sposobnosti obol vsej državi in človeštvu. Zagreb se ne bo nikdar poklonil idealu, ki bi pomenil manj kot to.

Zagrebska nadškofijska katedrala

Lujo Šafranek-Kavič:

Letošnja velesejmska prireditev

Že običajna je postala tradicija zagrebskega sejma, da priredi vsako leto dve razstavi, ki tvorita skupno celoto, in sicer spomladni sejem z avtomobilskim salonom in posebnimi razstavami onega blaga, katerega sezona je spomladni in jesenski splošni mednarodni sejem za vse vrste blaga izven avtomobile in one posebne stroke, ki so sodelovale spomladi.

Tako prihajajo razstavljalci samo enkrat v Zagreb z izjemo onih za kmetijske stroje, ki jeseni razstavljajo ono, kar je potrebno za zimsko in pomladno sezono.

Letošnji velesejem obsega:

1. Tradicionalno razstavo avtomobilov, ki zavzema vse pritišne velike dvorane, francoski in italijanski paviljon. Število znamk je v primeri s prejšnjimi leti nekoliko padlo, ker je bil zmanjšani uvoz avtomobilov iz neklinjskih držav, zato pa je naraslo število razstavljenih nemških in italijanskih voz. Razstavljenih bo okoli 200 osebnih, poltovornih, lahkih in težkih tovornih, specialnih avtomobilov in avtobusov, poleg tega pa še 200 vzorcev modelov raznih motociklov in biciklov. — Zastopanih je 22 nemških mark, 12 ameriških mark, 7 francoskih, 3 angleške, 2 italijanske, 1 češkoslovaška in 1 švedska.

Pri motornih kolesih bo razstavljena velika izbira. Številni producenti razstavljajo razne tipe biciklov, med njimi pa se nahaja tudi edini pro-

izvajalec v Jugoslaviji: Valant z Jesenic iz Slovenije z biciklom »Wally«.

Veliki izbor gume, pogonskih sredstev, raznih potrebščin in pripomočkov za avtomobilizem bo dopolnil avtomobilski salon, ki ima že 16 letno tradicijo in ki je mnogo pripomogel k temu, da je Zagreb postal osrednje tržišče avtomobilov in osebnih vozil v državi.

Prvikrat prireja zagrebski velesejem mednarodno Turistično-kulinarično razstavo. Čeprav odziv tujih držav z ozirom na svetovnopolične razmere ni bil tak, kot si je to sejem skupno s »Putnikom« zamislil in želel, bo vendar prireditev zanimiva. »Putnik« ureja posebno dvorano, v kateri bo zastopanih 6 naših glavnih turističnih pokrajin: Slovenija, Primorje, Bosna in Hercegovina, Hrvatska z Vojvodino, Srbija in Južna Srbija. Vsa bo reprezentirana z lepo značilno dekoracijo in blajem, kjer bo postreženo osebje dajalo pokušati specialitete mrzlih jedil in pijače dotičnega kraja v vzorni opremi. Z druge strani je priključena dvorana, kjer razstavlja Zveza hrvatskih vinogradnikov in sadjarjev vina iz vseh hrvatskih krajev. Zase razstavljajo veletrgovci hrvatska, slovenska in dalmatinska vina. V posebnem paviljonu »Be« so urejene turistične razstave Holandije, Slovenije in naših parobrodskih družb. V nemškem paviljonu je prirejena posebna razstava nemških avtocest, tu se nahaja tudi uradni informacijski urad nem-

ške industrije. Francozi so v svojem paviljonu uredili turistično razstavo za potovanja po zraku, kopnem in morju s posebnim buffetom za francoska vina in sire.

Zelo bogata bo letos razstava kmetijskih strojev in orodja. Poleg velikih inozemskih tvornic razstavlja prvikat Sindikalna zbornica francoskih konstrukterjev gospodarskih strojev na velikem prostoru 250 m², ima pa včlanjenih 80 tvornic.

Posebno zanimanje bo vzbudila v francoskem paviljonu razstava francoske knjige.

Lujo Šafranek-Kavič, ravnatelj zagrebskega velesejma, hrvatski skladatelj, glasbeni in gledališki kritik

V paviljonu savske banovine bodo zopet razstavljena narodna ročna dela, v drugem paviljonu zopet so razmeščeni izdelki umetnostne obrti z ročnimi izdelki.

Znatna je skupina tehničnih ureditev in potrebščin za gospodinjstvo.

Dne 7. maja, v nedeljo, bo IV. mednarodna razstava psov Kinološkega društva v Zagrebu za vse vrste plemenitih pasem. Tu bo proglašen tudi šampionat Jugoslavije za 1939.

Kot vedno velja na železnih in jadranskih ladjah ugodnost brezplačnega povratka, za obiskovalce pa so razpisane zopet posebne nagrade.

Za časa velesejma bosta tudi dve tekmovanji: 4. maja Concours d'elegance za avtomobile in dne 7. maja: »Dama in njen pes«.

Vkljub težkim razmeram je zagrebski velesejem v polni meri vršil svojo dolžnost in organiziral svojo spomladno prireditev, ki bo zadovoljila razstavljalce in interese gospodarje, vzbudila pa bo tudi interes javnosti.

Jelačićev trg

Dr. Teodor Peičić, zagrebski župan

svojo pridnostjo na socialnem in gospodarskem polju prizadevalo, da bi zgradilo čvrsto podlago svoje moči za kulturni, gospodarski in finančni napredek.

Kljub vsem zaprekam, ki jih je prinesla povojna doba v obliki raznih kriz, političnih in gospodarskih, se je mestu Zagrebu posrečilo, da postane gospodarsko in finančno žarišče naše mlade države.

Če pojmujejo gospodarstvo po kakršnekoli teoretičnem naziranju, bo predstavljalo skrajne napore naroda za ustvaritev gospodarskih dobrin v trdi življenjski borbi ostati svoj na svojem, da se osvobodi vseh vplivov, ki mu pijejo življenjsko silo in da se v gospodarskem pogledu postavi na lastne noge.

Dvig gospodarstva, ki ga je dosegel Zagreb z lastnimi sredstvi v tej kaotični povojni dobi, res ni bil lahek, posebno z ozirom na industrijo. V prejšnjem državnem sklopu se je oviral z najrafiniranejšimi sredstvi razvoj hrvaške industrije, ker so ti kraji dobili prisilni nalog, da morajo biti — kljub temu, da so služili kot neizčrpljiv vir važnih surovin — samo tržišče za industrijske proizvode iz favoriziranih pokrajin. Mesto Zagreb je razumelo, da je v današnjem gospodarskem razvoju z avtarkičnimi tendencami zgraditev lastne industrije odločilnega pomena za vsak narod, ki noče imeti vloge kolonij, da dopusti gotovo brezvrednostno izvažanje svojega narodnega bogastva in ga pozneje v obliki industrijskih proizvodov kupuje za drag denar. Stojč na stališču, da je razvita industrija bistvena za državo in narod, je mesto Zagreb temu vprašanju posvetilo posebno pozornost. Z mučnim prizadevanjem se nam je malo po malem posrečilo priti s sintetičnim zlivom industrijskega kapitala do močnih finančnih sredstev in tako utreti novo pot za novo industrijo in financiranje izključno z domačim kapitalom. Vse to je mesto Zagreb delalo na lastno pobudo, brez pomoči kogarkoli. Ne pozabimo pa na važno dejstvo, da se je tu postopalo popolnoma načrtno za forsirano industrijo, ki je odvisna od surovin s področij, ki gravitirajo k Zagrebu.

Razvoj industrije pa je v zvezi z velikimi in dinamičnimi socialnimi vprašanji, ki

Prof. Gjuro Szabo, Zagreb

Zagreb skozi stoletja

Da, žudno vam je to mesto Zagreb. Za Rim vemo, da ga je ustanovil Romul, toda — Zagreb se ti pojavi tako nenadno, kot iz puške, pa ne kot mala vasica, temveč takoj kot veliko mesto za oni čas. Tu na izhodu alpskega obronka se je pritiskal na staro goro, ki mu daje neko nevidno moč skozi stoletja in tisočletja. Spomnili so se Madžari, ko so se nastanili v svoji državi, ki so jo vzeli Slovonom, da morejo priti na morje ter da je treba razrušiti staro škofijo v Sisku, pa so tako tudi naredili, ker so bili tesno zvezani z Rimom, ki jim je vse kralje postavil za svetnike, razrušili so škofijo v Sisku, ki je spadala pod Split, ter ustanove novo in jo postavijo v Zagreb.

Prof. Gjuro Szabo, ravnatelj mestnega muzeja

Vse to se je zgodilo v letu rešitve 1094, tako nam priča Felicijan, nadškof ostrogonski, v neki svoji razpravi iz l. 1134.

Tako se je prvokrat Zagreb pojavil v zgodovini. Toda že davno prej je bil ta kraj obljuden: mnoge najdbe iz kamene in iz rimske dobe pričajo o naselbini, ki je bila uničena, vendar pa na tem kraju ni bilo nobenega večjega mesta. Res, da je bilo večje mesto v rimskem času v današnjem Ščitarjevu pri Zagrebu, imenovano Andautonia, toda kakor se to redno dogaja, poznejše mesto se vedno ustanavlja v bližini rimskega mesta in le redko prav na istem kraju. In tako so si postavili Madžari sami besnega sovražnika, ki je znal in razumel odkloniti tudi njihovo hegemonijo na svojem zemljišču. No, v tem pregledu hočemo samo bežno preleteti stoletja in govoriti v skrajšani besedi.

Zagreb je bilo sprva samo ime za škofijski grad na današnjem Kaptolu, kjer so zagrebški škofje gradili skozi stoletja svojo čudovito svetišče s pomočjo kanonikov, ki so si v slučaju potrebe znali tudi opasati meče in iti na sovražnika. Ni bil samo kanonik poveljnik Siska, kjer se je prvokrat zlomila turška sila, temveč je tudi še za časa Marije Terezije jahal pred začuden kraljico na pregledu vojaštva pri Ptujju kot poveljnik duheškega polka z orožjem okrog talarja. In ta divni božji hram smo mi stari videli še v vsem sijaju, dokler ga ni tujec, umetnik-skaza, predelal v nekakšno protestantsko cerkev. Še zelo kasno se je začel škofijski Kaptol in sosednji Grad po goricah (današnji Gornji grad) s staro cerkvijo sv. Marka imenovati s skupnim imenom Zagreb in šele pozno je po volji našega, danes slabo razumljenega bana Jelačića, prvi in drugi, pa tudi tretji samostojni del Nova Ves zedinjen v enotno mesto Zagreb l. 1850. No, toda že prej so znali to ime rabiti za oznako teh dveh sosednih, a čisto sovražnih mest.

Mnogo važnega se je v tem času zgodilo. Da omenim najprej zlato bulo, ki jo je kralj Bela III. dal Zagrebu 16. novembra 1242. v zahvalo, ker so se Zagrebčani odlično obnašali, ko je Vzhod poslal svoje tatarske tolpe na Zahod. Da, ni bilo to zadnjikrat, ko so tolpe z Vzhoda napadle Zagreb! Tudi Zagrebčani so dobili oblast, da si sami izbirajo sodnika, da sodi njim in tujcem, ki bi prišli v mesto; dovoljujejo se semjaji ter določa meja mesta itd., a Zagrebčani so se obvezali, da bodo svoje mesto utrdili z zidovjem, pa so to tudi storili. Nekoliko kasneje je isto storil tudi Kaptol, ki ni obzidal samo ozemlje Kaptola, temveč celo katedralo s solidnim obzidjem. Ko pa se je kralj drznil, da v nasprotju s to bulo imenuje sodnika mestu, so se vzdignili, nesli bulo pred kralja in kralj je moral, če je hotel spoštovati zakon, stisniti rep! Minula so stoletja in v mestu so se zbrali ljudje raznih narodnosti: Hrvati, Italijani, Nemci, Madžari, toda vedno je značaj mesta ostal hrvatski, celo: vsi ti prišleki, ki so ohranili imena, so postali domači ter so mnogo doprinesli k razvoju obrti že v najstarejših časih, pa so ostali taki vse do današnjega dne, ustvarjajoč dobra dela v novem okolju, dočim bi doma komaj kaj pomenili. Z začudenjem beremo popise najstarejših obrti v Zagrebu: tu so bili opekarji, peki, šivankarji, kiparji, klobučarji, mošnjari, nožarji, pivarji, krojači, vrvarji, mesarji, zlatarji, kovači, tesarji in še deset in deset drugih

obrnih vrst. Cehov najprej ni bilo, toda bile so obrtniške bratovščine.

Vsako leto so bili trije veliki semjnji: prvi in največji ob sv. Stefanu, ki je trajal 14 dni ter so še v moji mladosti obešali zastavo na cerkev v znak začetka semnja; drugi je bil na dan sv. Marka, a tretji na dan sv. Margarete, ko je bila osnovana fara te svetnice v Donjem gradu pri cerkvi, ki so jo pozneje prodali pravoslavnim ter so tam zgradili sedanjo svojo cerkev. Vsi ti semjnji so ostali — poleg nekaterih poznejših — do današnjega dne, toda že zdavnaj nimajo tega pomena, kot so ga nekdaž imeli. Na njih so prodajali to, kar danes: domače plodove in živali, kožo in krzna, pomaranče, smokve, grozdje in riž iz tujine. Pa domače tkanine, platno in »darovace«, toda finejše blago pa iz inozemstva. Nadalje kovine, kot srebro in zlato (ki ga je bilo najti nekdaž v Zagrebški Gori), baker, svinec itd. Za uvoženo blago se je plačevala trošarina ter je zaradi nje bil velikokrat prepri in je tekla tudi kri. Trgovci, ki so prodajali razno blago, so se imenovali kramarji in njihove male kramarije so se ohranile tudi do današnjega dne: pogledj jo pri Kamenitih vratih!

Srečno in nesrečno so minevali dnevi skozi stoletja. Prišla je turška suženost, prenehalo je hrvatsko kraljestvo. Prišel je nov čas in nove razmere 18. stoletja: požari, potresi, lakota in pomanjkanje, nemiri, kuga itd., pa tudi vse to je Zagreb pretrpel. In ko je turško suženstvo minilo, nam je pustilo strašno trpljenje do današnjega dne ter nobenih, prav nobenih koristi. Pustilo nam je opustošene kraje, ki so jih naselili bog ve kakšni pritepenci po volji oblastnikov, toda Zagreb se je prerodil, začel se je brgati za svoje duševno življenje ter ni zanemarjal nižje obrti in trgovine. Tedaj so začeli svoje delovanje razni redovi, končno jezuitje, katerim se mora priznati, da so — brez ozira na naše mišljenje o njih — napravili svojo dolžnost kot učitelji naravnost odlično: ustanovili so gimnazijo, vzgojevališče, »akademijo« itd. Toda tudi njih je doletel konec: prav najboljši redove, tako pavlinec in jezuite je zadel dekret cesarja in kralja Jozefa II., ki je hotel svoje reforme izvesti tako, da je zaslužne redove uničil! Počasi se je zemlja popravljala od suženstva. Turčin se je polagoma umikal in prazni kraji so se naselili znova, čeprav z bolj redkim prebivalstvom. Menjalo so se časi: kmet je začel usodno borbo za svoje človeške pravice, odpor, ki se je začel že v 16. stoletju, pa se v 18. stoletju nadaljeval še bolj, nato ideja francoske revolucije, ki je pri nas hitro dozorovala itd. Ni treba na tem kraju vse natanko popisovati, kako so Evropo pretresle napoleonske vojske, kako se je začelo osvobodjenje naroda od turške nadoblasti, ki se je nadaljevalo do današnjih dni: narodi, ki ne širijo niti kulture, niti civilizacije, temveč jo, če jo imajo, zadržujejo za sebe, ne morejo po večnih zakonih narave biti trajni gospodarji nad drugimi! In to velja tudi danes!

Preskočimo čas do nam najbližjega časa, do 19. stoletja. Zagreb, ki je nekoč v 14. stoletju imel nekaj malega čez 2000 duš, je dosegel leta 1900

Vladimir Arko:

Industrija v Zagrebu nekdaž in sedaj

Malo je mest in krajev v naši državi, ki bi imeli toliko možnosti za industrializacijo, kot ima to Zagreb. To, kar je industriji najpotrebnejše: številno in marljivo delavstvo kakor tudi premog za pogon, prejema Zagreb iz najbližje okolice bližnjega Hrvatskega Zagorja, kateri ima dovolj i prvega i drugega faktorja, ki sta važna za industrijo. Če vzamemo še v obzir njegov dober zemljepisni položaj napram inozemstvu, dobro povezano železniško mrežo ter veliko bližino jadranskih pristanišč kakor tudi rečna pristanišča na Savi in Sisku, tedaj se ni treba čuditi, da je v Zagrebu bila pred vojno industrija dobro razvita.

Kdor pogleda današnji Zagreb in posluša one, ki niso v stanju pravilno presoditi industrijsko delavnost Zagreba pred vojno in danes, ta misli, da se je mesto Zagreb po svetovni vojni v današnji Jugoslaviji okrepiło v svojem industrijskem delu vsaj v onem razmerju, kot se je povečalo prebivalstvo. Mesto Zagreb je imelo pred svetovno vojno kljub vsem umetno napravljenim težkočam s strani madžarske vlade, vidno industrijo, v kateri je bilo tudi nekaj podjetij, ki so se štela med največja v bivši avstro-ogrski monarhiji in ki so bila na svetovnem glasu kot n. pr. Zagrebška tvornica usnja, Francoska žaga v Černomeru, Tovarna pohištva Bothe in Ehrman ter druga. Poleg omenjenih velikih tvornic so ob-

40.000 prebivalcev, med svetovno vojno pa je živelo tu 80.000 ljudi. Težek je bil napredek v objemu Madžarov: pogodba, finance, regnikularna deputacija ter bratska pripravljenost, da se po možnosti prepreči vsak napredek ter končno industrializacija zemlje — vse to je napravilo svoje! V tem času je bilo ustanovljenih samo 8 ali 9 tovarn, in to je tudi vse. Toda kljub vsem neprilikam se je vendar ustanovilo Gospodarsko društvo, da se briga za napredek poljedelstva in ga je ustanovil kardinal Havlik. To društvo je delalo nad 70 let, pa mu je šele v sedanjem času uspelo, da to resnično narodno ustanovo — pokoplje. Zagreb je od l. 1851. imel svojo trgovsko-obrtniško zbornico, pa je že l. 1864. priredil prvo obrtno razstavo, katero so naši starci še videli, a katalog te razstave v treh jezikih je bil vzor kataloga: popoln opis stanja vse dežele in njenega gospodarstva. Ko je minilo že 50 let od ustanovitve Gospodarskega društva, je bila prirejena jubilejna razstava l. 1891. za vladanja bana Khuena Herdevaryja, ki je pokazala sijajen napredek dežele kljub Khuenu in njegovim pomagačem, ki jih je bilo vse preveč med Hrvati namimi. No, tukaj bom molčal, ker bi se »tetka« preveč zjezila! Toda kdorkoli je doživel to lepo delo, ne bo nikdar te razstave pozabil in morda ne bo nikdar več kaj takega narejeno, kajti tu so delali resnično z dušo in srcem. In tretjo razstavo je doživel Zagreb l. 1906., ko je bilo treba pokazati, kaj je tak človek kot Ivo Malin, zmožen napraviti: na vsakem koraku so bili videti uspehi, tako v poljedelstvu, živinorejstvu, vinogradništvu, a vse v tej večni borbi s Kluenom... Ze pred l. 1848. se je rodila v Zagrebu Prva hrvatska štedionica (1842), ki je po zaslugi takih mož, kot je bil Grk Anastas Popović, preživela tudi l. 1848. ter se je razvijala in razvila do zavidne višine, ki jo je seveda novi čas z uspehom »oklestil«. Toda tudi to bo prešlo. Zanimivo je, da se na razstavi l. 1864. niti ni omenjal les, dočim se je l. 1891. pokazalo prav to neizmerno bogastvo lesa, predvsem stare slavonske hrastovine.

Tudi pozneje ni bilo lahko: politične borbe so oteževale napredek proti blazni madžarizaciji ter so prinesle toliko hudega, toda popustili Hrvati niso. In ko so v svetu začeli prirejati razstave in so začeli uvajati manjše, a pogostejše izložbe, je nastal tudi naš »zagrebški zbor« (zagrebški velesojem), ki je od prvega začetka od l. 1910 do danes doživel čez 40 otvoritev! Zagreb je dobil privlačno moč, prebivalstva je do 250.000, zaprek imajo tudi danes na pretek, ali kar je zdravo in »opravičljivo«, se ne da zatreti, pa naj tudi peklenka vrata navali! Mi starejši smo doživeli še stari patriarhalni Zagreb s plinsko razsvetljavo, tedaj najmodernejšo. Toda danes naj pridejo, kakor so tudi prej prihajali iz daljnih strani ljudje, ki so nekdaž z nasmeškom in sočutjem gledali na delo Zagreba, pa bodo prišli v moderno, lepo razsvetljeno mesto, ki se je razvijalo in se razvijalo kljub morebitnim zaprekam — na trdih temeljih, brez tuje pomoči in mešetarjenja. In ko domačini in tujci spoznajo, kako je naš sejem zaslužil težko svoje ime, kako jasno in odločno govori, da Zagreb hoče in more živeti ter da življenje zasluži, naj se spomnijo, da je vse to narejeno z delom in z dušo, s požrtvovalnostjo in pravim domoljubjem, ki ni samo prazno blebetanje, ter naj verjamejo, da bo bodoči semenj, ako Bog da, še lepši, boljši, poučnejši in še bolj na mestu, ter zato zaključimo z iskrenimi besedami: »Crescat, floreat in aeternum.«

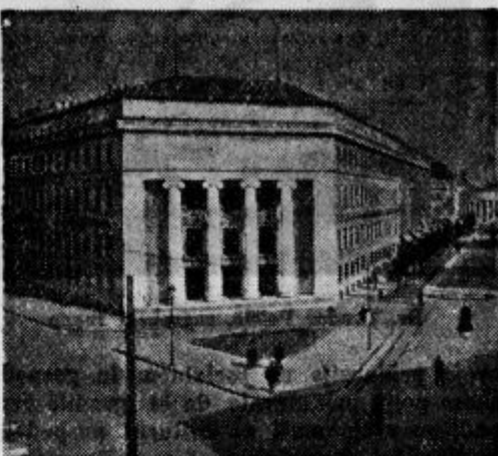

Vladimir Arko, predsednik Industrijske zbornice v Zagrebu

kljub temu, da je bilo zgrajenih več manjših in srednjih industrij za življenjske potrebe čine ter večja tekstilna tovarna.

Ker se je industrija v Zagrebu v avtonomni Hrvatski povoljno razvijala, nastaja tedaj vprašanje, kateri so razlogi, da se industrija danes v Zagrebu ne razvija vzporedno s širjenjem mesta in številom prebivalstva. Gospodarski ljudje, ki poznajo razmere, poznajo tudi vzroke, o katerih se ne more pisati, toda o njih se je že mnogo razpravljalo v političnih in gospodarskih krogih.

Zagreb, združen v Jugoslaviji, je pričakoval velik industrijski napredek, toda ta je ostal samo v krikih neinformiranih ali zlonamernih varalcev javnosti, ki se, da zamažejo oči in odvrnejo pozornost, nazivajo Zagreb gospodarsko središče Jugoslavije, kar nikdar ni bil in kar v današnjih razmerah ne more niti postati. Zagreb je bil gospodarsko, politično in kulturno središče predvojne Hrvatske, ki še ni imela širokih samouprav, toda ki je morala vse, kar se je v njej v teh časih naredilo, narediti z onih 44 krajcarjev od vsakega plačanega goldinarja, s katerimi je v tej avtonomiji faktično razpolagala. Danes je Zagreb samo mesto z več prebivalstva, v katerem se likvidirajo te stare pridobitve, ali z opuščanjem gospodarskega dela ali s preseljevanjem v druge pokrajine.

Zagrebska borza

Zagrebska borza

V Zagrebu se je že pred vojno od leta 1907 dalje trgovalo z efekti in z blagom. S temi posli se je počela posebna sekcija Trgovskega doma, ki je bila po vojni zelo razširjena.

Zagreb je posredoval v trgovini med evropskimi središči ter kralji, ki so danes sestavni deli naše države, v vsakovrstnem blagu, posebno v deželnih pridelkih, tako da je imel že dober temelj za nadaljnji razvoj strokovno izvežban personal in poslovne zveze. Po prevratu je nastal v Zagrebu velik naval ljudi in kapitala, domačega in tujega. I stari prebivalci i »došleki« so se vrgli na trgovanje z blagom, valutami in vrednostnimi papirji.

Boržno poslovanje se je začelo v sekciji Trgovskega doma dne 1. junija 1907, dne 28. novembra 1918 pa se je vršil prvi sestanek glede ustanovitve borze. Ze dne 3. decembra 1918 je bila ustanovna skupščina zagrebske borze, kjer so bila sprejeta pravila za trgovanje z blagom in efekti. Dne 7. decembra je bil izvoljen prvi borzni svet. Prva seja borznega sveta je bila dne 23. decembra 1918 ter je bil za predsednika izvoljen g. Dušan Plavšić. Po potrebnih predelilah je borza začela poslovati dne 4. januarja za vrednote, dne 1. avgusta 1919 pa za blago.

Kaj kmalu se je pokazalo, da so prostori, v katerih je borza poslovala, mnogo premajhni za veliki razvoj prometa, zato je že leta 1920 borzni svet sklenil zgraditi lastno palačo. Zlasti je bilo to potrebno, ker ni mogel dobiti dovolj prostorov tudi za borzno razsodišče, ki se je hitro razvijalo, ter za obračunski zavod.

Tako je prišlo dne 1. avgusta 1923 do začetka gradbenih del za novo borzno palačo, ki služi za okras mesta Zagreba in dostojno predstavlja zagrebški denarni trg. V njej so nameščene tudi razne druge gospodarske organizacije. V borzno palačo je bilo do konca leta 1927 investiranih 24.4 milij. din. za njo je morala borza najeti tudi znatno posojilo. Do konca leta 1938 se je dolg zagrebske borze zmanjšal od 8.96 na 0.8 milijona din. Borzna palača je bilancirana po odpisih na koncu leta 1938 s 23.1. čista imovina zagrebske borze pa znaša že 22.8 milij. din.

Borzni predsednik je g. dr. Stanko Šverljuga, bivši finančni minister in znani zagrebški gospodarski delavec. Glavni tajnik borze je bil dr. Spiro Peručić. Leta 1931 je postal administrativni tajnik borze g. dr. Ivan Belin, ki je na tem mestu ostal do imenovanja za viceguvernerja Narodne banke, dočim je bil istega leta imenovan

za pravnega tajnika dr. Miroslav Matica. Leta 1935 je nastopila izprememba z odhodom dr. Belina in je bil za pravnega svetnika borze imenovan dr. Miroslav Matica kot upravnik borznega urada.

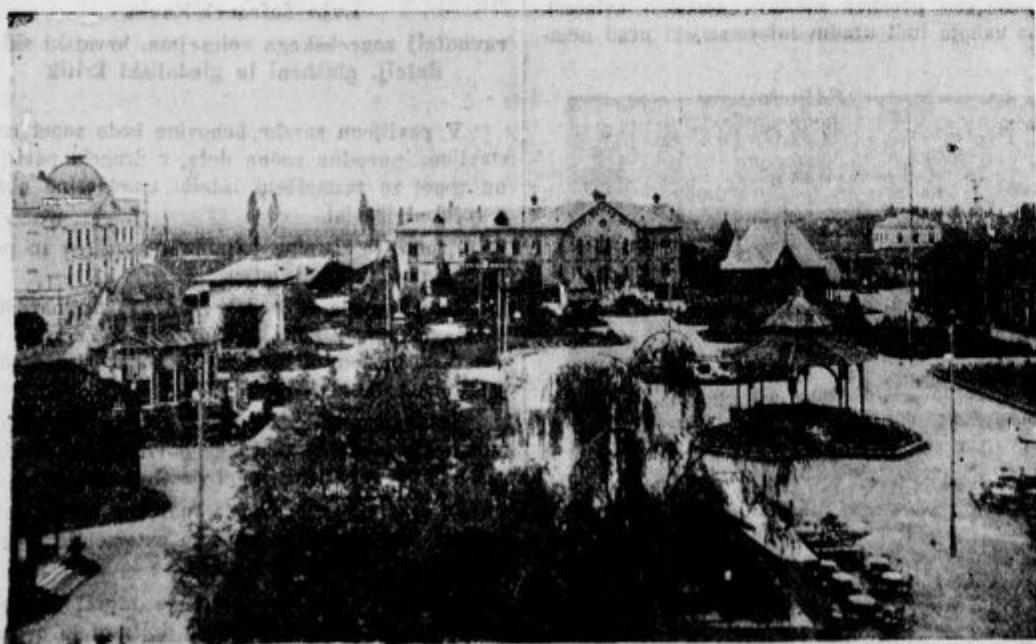
Poslovanje borze je bilo živahno zlasti v prvih povojnih inflacijskih letih. Takrat je bilo v oddelku za vrednote kar 15 senzalov, dočim jih je danes le še 5. Obračunski zavod, ki je bil ustanovljen dne 1. novembra 1924 (tedaj je začel poslovati), je v letu 1931 začel v težkoče, ki so dovedle do prenehanja tega prometa.

Število članov borze kakor tudi sam promet dokazujejo, da ima tudi Slovenija znaten del v poslovanju borze. Zlasti je bil ta del znaten do onega trenutka, ko je v Ljubljani začela (1. junija 1937) poslovati samostojna devizna borza. Pa tudi po tem terminu so mnogi naši zavodi razvijali velik del svojih kupelj na zagrebški borzi, kjer je bilo naravno več ponudbe in povpraševanja.

Najvišje število članov je štela borza leta 1925 s 652, od tega je bilo s sedežem v Zagrebu 419, v ostali državi 180 in v inozemstvu 53. Na koncu leta 1938 je imela borza 343 članov, od tega iz Zagreba 209, iz ostale države 106 in iz inozemstva 28. Leta 1925 je štela borza 20 članov iz Slovenije, na koncu 1937 pa 17.

V naslednjem podajamo najvažnejše podatke o prometu zagrebske borze od njene ustanovitve pa do konca leta 1938 (v milij. dinarjev):

	blago	efekti	devize	valute	skupno
1919	2.2	35.7	11.2	31.95	81.1
1920	7.9	147.2	267.97	193.5	618.6
1921	4.36	70.4	982.9	195.4	1.253.05
1922	11.66	52.16	2.029.4	105.5	2.198.3
1923	13.4	188.8	2.573.4	116.2	2.891.9
1924	15.0	172.8	3.831.3	51.8	4.070.94
1925	18.4	333.2	4.059.2	57.95	4.468.74
1926	19.16	253.44	3.555.0	40.3	3.867.87
1927	23.7	253.64	2.948.8	16.9	3.243.1
1928	46.94	335.1	2.871.2	4.3	3.227.56
1929	99.5	261.8	3.131.85	4.1	3.497.2
1930	80.1	335.0	3.143.92	2.3	3.561.34
1931	44.0	271.45	2.877.4	62.2	3.255.0
1932	49.5	98.6	416.5	40.7	605.5
1933	17.25	67.4	397.4	44.6	526.65
1934	7.24	79.9	672.66	22.9	782.7
1935	8.8	86.4	793.86	14.96	904.0
1936	23.9	41.2	1.514.5	16.7	1.596.3
1937	23.5	46.0	1.767.2	10.2	1.846.97
1938	26.5	56.1	1.661.55	8.2	1.752.4

Gospodarska razstava v Zagrebu leta 1864

Dr. Štefan Krasnik:

Hrvatska trgovina, banke in gostinstvo

Čeprav je pojem trgovskega gospodarstva v glavnem enoten, je vendar potrebno z ozirom na današnje razmere deliti trgovino na izvozno-uvozno trgovino in notranjo ali lokalno trgovino. Ti dve podvrsti tvorita celoto, od katerih je druga od druge odvisna, toda pri splošnem opisu stanja trgovine je nujno, da ju razmotrivamo posebej. Uvozno-izvozno trgovino bi tudi kazalo razdeliti v dve skupini, ker so pogoji za poslovanje obeh skupin skoro isti, je pa preglednejše orisati jih skupaj. Take podskupine so naravne tudi pri lokalni trgovini, v kolikor se upošteva veletrgovina, nato detaljne sodnoprotočilne tvrdke in končno branje ter najmanjši obrati. To je vse skupaj lokalna trgovina.

Dr. Štefan Krasnik
predsednik Trgovinske zbornice

Naša izvozna trgovina je po težki gospodarski depresiji iz prejšnjih let v letu 1937 nekoliko oživela in sicer v prvi vrsti zaradi dobre žetve, v drugi pa zaradi svetovnega oboroževanja, ki je znatno poživilo gospodarsko delavnost. To oživljenje je dalo upanje, da pridejo po letih krize leta prosperitete, čeprav se je izražala istočasno tudi bojazn, da bo to trajalo le malo časa. Naša trgovinska bilanca je zaključila l. 1937 z ogromno, milijardno aktivnostjo, toda že leta 1938 je aktivnost padla na 72 milijonov dinarjev. Položaj v letu 1939 se je poslabšal v primeri z letom 1938. Dogodki v jeseni 1938 in marcu 1939 so privedli izvozno trgovino do popolnega zastoja, tako da se danes na umeten način vzdržuje ono malo izvoza, kar ga je še preostalo. Naša država je izgubila samostojna tržišča v Avstriji in Češkoslovaški poleg Španije, ni pa mogla za ta tri močna tržišča najti zamene na drugih tržiščih. Razume se, da je odpad izvoza okoli 1 milijarde od 1937 na 1938 porazno deloval na izvozno trgovino. Ta trgovina je v zvezi z zaposlenostjo industrije, torej z delavskim vprašanjem, tu pa zopet tangira močno tudi notranjo trgovino, kateri je kmet, delavec in uradnik najmočnejši konzument. Uvozna trgovina je od 1937 na 1938 padla v manjši meri, vendar je to občutno zaradi tega, ker je šlo za najboljše vrste blaga, pri katerih je bila možnost največjih zaslužkov. V l. 1939 uvozna trgovina kaže zopet nazadovanje, ker je ne ovira samo kupna moč konzumentov v državi, ampak tudi devizni predpisi, kateri za celo vrsto predmetov

Trgovinska zbornica v Zagrebu

iz neklirinskih držav določajo predhodno odobritev Narodne banke. Da se te odobritve zelo težko dobivajo in v zelo majhnih zneskih, je znano in se zaradi tega že danes opaža na tržišču pomanjkanje raznih vrst inozemskega blaga. To škoduje uvozni trgovini, čeprav je morda za skupno nar. gospodarstvo v gotovi smeri tudi povoljno. Vsi napor naših izvoznikov najti nova tržišča za žito in les niso rodili željenih rezultatov. Posebno se težko prodira v neklirinske države, ki so za nas posebno važne, ker dobivamo za naše blago svobodne devize. Vse naše ustanove, pa tudi pristojna ministrstva streme za tem, da ustvarijo kar povoljniji položaj v neklirinskih državah, ker vsi uvidevamo, da je vezanje našega izvoza samo na klirinske države za nas neprimerno, ker moramo za nabavo raznih surovin potrebnih našemu gospodarstvu razpolagati s svobodnimi devizami (n. pr. bombaž in volna). Od nove trgovinske pogodbe s Francijo in bližnje pogodbe z Anglijo si obojeto oživljenja. Tudi s klirinskimi državami je treba spremeniti pogodbe,

posebno z Nemčijo in Madžarsko, ki so danes zaradi razširjenja njih ozemlja v novem položaju, posebno za les in kjer dosedanje pogodbe ne odgovarjajo več stvarnosti. Bolje rezultate bomo najbrže dosegli v Švici in Palestini, sigurno pa v osvobojeni Španiji. Pri današnjih prilikah v svetu je težko govoriti o boljši bodočnosti, vendar moramo upati, da se bodo razmere umirile in da bomo lahko zabeležili dovolj razvoja naše zunanje trgovine kakor je to bilo v drugi polovici lani in v prvem četrtletju letos.

Notranja trgovina je ozko zvezana z uvozno-izvozno. Poleg dobrega izvoza in dobre zaposlitve naših širokih delavskih mas, oziroma dovolj velikega vnosa proizvodov našega kmeta cvete tudi notranja trgovina, dočim popolnoma preneha, ko široke mase kmetov in delavcev nimajo zaposlitve, oz. prodaje svojih proizvodov. V letu 1937 notranja trgovina ni bila na višini, bila je pa zadovoljujoča. Naše razmere so še vedno take, da mali hranilec ne daje vseh svojih dohodkov v promet, ampak zbira prihranke, ki pa na žalost ne prihajajo vsi v naše denarne zavode. Ta primanjkljaj se opaža od leta 1930 dalje. Stanje se je začelo popravljati l. 1937, toda s koncem 1938 je nastopila zopet nezaposlenost in nesigurnost, ki je znatno oškodovala notranjo trgovino. Kmet nehuje biti kupec za gotovino, trgovci pa mu ne more dati kredita, poučen z uredbo o zaščiti kmeta, ki ni izvela izpod zaščite blagovnih kreditov. Trgovina na vasi in v manjših mestih komaj živi, mestni trgovci prodaja samo ono, kar je neobhodno potrebno za golo življenje. To so v prvi vrsti žitarice, pri katerih je zaslužek minimalen. Vsi boljši predmeti z večjim zaslužkom so skoro brez prometa. Z finančnim zakonom so prišle nove dajatve in je položaj skoro obupen. Dajatve so vedno večje, promet pada, a življenjski pogoji gospodarstvenikov rastejo. Število konkurzov in poravnanih sicer le malo raste, kar dokazuje, da se trošijo gospodarske rezerve, to pa pomeni, da bo veliko število gospodarstvenikov po mnogoletnem težkem in napornem delu ostalo v starosti brez sredstev drugim na skrb. To žalostno dejstvo se more ugotoviti tudi z vedno močnejšo željo za zavarovanje za primer starosti in onemoglosti, katera akcija pa zadeva na težko, ker gospodarski ljudje niso v stanju redno plačevati večje dajatve za tako zavarovanje. Nikdar prej to vprašanje ni bilo tako aktuorno kot sedaj.

Gospodarske organizacije v Zagrebu

Najstarejša, še sedaj obstoječa gospodarska organizacija v Zagrebu je gotovo Trgovinska zbornica. Ta zbornica je bila do leta 1932. skupna zbornica za trgovino, obrt in industrijo, toda najprej se je leta 1932. iz nje izločila Obrtna zbornica, za njo pa lani Industrijska zbornica. Tako predstavlja sedaj Trgovinska zbornica v Zagrebu samo še tri panoge hrvatskega gospodarstva: trgovino, denarstvo in gostinstvo.

Skupna zbornica 1852-1932

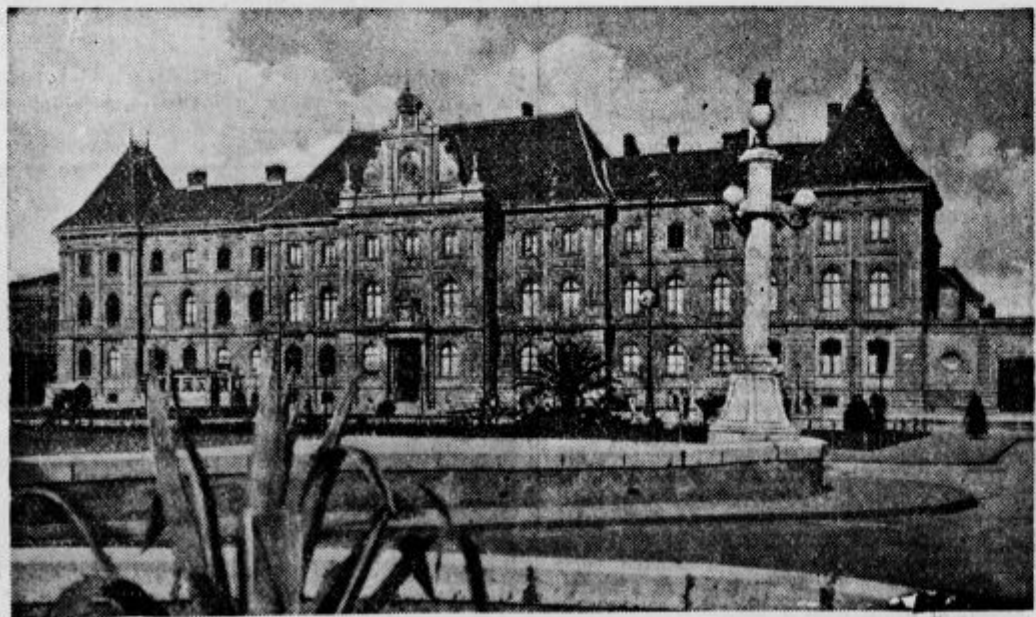
Kakor druge zbornice v bivši Avstriji (med njimi tudi ljubljanska) je bila zagrebska Trgovinska in obrtna zbornica organizirana na temelju avstrijskega zakona z dne 18. marca 1850. Zbornica je začela časno delati leta 1852, stalno delo v zbornici pa se je začelo aprila 1853.

Prve volitve v zbornico so bile že leta 1851 in sicer je bilo izvoljenih 9 svetnikov za trgovinski odsek, 6 pa za obrtni odsek. Glasovalno pravico je tedaj imelo 3.152 trgovcev in obrtnikov. Za prvega predsednika zbornice je bil izvoljen g. Anastas Popović, za prvega tajnika pa je bil postavljen g. dr. Mirko Vatroslav pl. Tkalac. Zanimivo je prvi obračun zbornice. Znašal je v izdatkih 1.346 goldinarjev in 42 krajcarjev. Za prve stroške si je morala zbornica izposoditi 600 goldinarjev od že obstoječih trgovskih organizacij v Varaždinu, Zagrebu, Sisku in Karlovcu. Te organizacije so se imenovali »Trgovski zbor« in so bile predhodnice sedanjih obveznih trgovskih organizacij in so bile torej tudi starejše kot sama zbornica, omejevale po se se le na trgovino, dočim je obsegala zbornica vse gospodarske ustanove.

Zanimivo je, da je že takoj na svoji prvi seji sklenila zagrebska Trgovinska in obrtna zbornica, da bo izmenjavala svoja poslovna poročila med drugim tudi z ljubljansko Trgovsko in obrtno zbornico.

Preračun zbornice je znašal za 1852 4.646 goldinarjev in 42 krajcarjev.

Delo zbornice se je postopno vedno bolj razvijalo in polagoma je postala zbornica najvažnejši zastopnik trgovskih, obrtnih in tudi vedno bolj naraščajočih industrijskih interesov. O naraščanju obsega poslov govore tudi številke o zborničnih računih. Tako je leta 1897 izkazoval zbornični obračun dohodkov 16.100 goldinarjev, izdatkov 15.184, leta 1907 je imela zbornica 65.020 kron dohodkov in 60.282 kron izdatkov. Končno omenjamo, da je znašal obračun za 1913 v dohodkih 88.700, v izdatkih 88.198 kron.

Obrtna šola v Zagrebu

Težke čase so preživele naše banke na Hrvatskem. Velika večina se je sicer znatno opomogla, tako da imamo pričakovati kmalu v vsakem oziru normalno poslovanje. To pa ne velja za manjše depzarne zavode in za one, ki so delali posebno s kmeti, ker so še vedno v težavnih razmerah zaradi zaščite kmeta, iz katerih bodo jedva mogli iziti v celoti. Naši varčevalci so nakopičili zopet veliko kapitala, vendar na žalost ti kapitali niso v zasebnih denarnih zavodih, ampak večinoma v privilegiranih državnih denarnih zavodih. Sistem pritegnitve privilegiranih bank v zasebno bankarstvo je vsekakor slab, za naše razmere pa še posebno, ker vemo, da ti zavodi ne tretirajo enako vseh delov države. Zato je potrebno, da se denarno poslovanje zasebnikov in gospodarskih ljudi osredotoči v rokah zasebnih zavodov, ki edini lahko z lastno iniciativo zadovolje zahteve do denarstva v narodnem gospodarstvu.

Gostinstvo predstavlja važne panoge trgovskega gospodarstva. Gostinstvo za lokalne potrebe prebivalstva dela pod dosti težavnimi pogoji, ker mora vzdrževati težko konkurenco vinogradnikov, ki sami točijo svoje vino, niso pa obremenjeni z dajevami gostinstva. Teh točilec je veliko preveč v vseh krajihavske banovine in se ne da govoriti o prosperiteti, ko ena stroka drugi konkurira na vse moguče načine. Gostinska stroka, ki je zvezana s turizmom, nam omogoča dotok tujih deviz v zvezi z inozemskimi gosti. Tu se da govoriti o stacionarnem stanju, ki se vsaj za sedaj ne slabša, pa tudi ne popravlja. To je v zvezi z raznimi momenti in je zagrebska Trgovinska zbornica ustanovila delovni odbor za turistična vprašanja na vsej naši obali in začela akcijo pri merodajnih faktorjih, da se ukrene, kar je potrebno za prospek našega turizma. V tej smeri se mnogo dela in obstoja upanje, da bomo tudi v bodoče na lepe obale našega Jadrana mogli pritegniti ne samo večje število domačih gostov, ampak tudi inozemcev, ko bo naše turistično gostinstvo moglo ugotoviti prosperiteto in čim večji donos valut v naše narodno gospodarstvo.

Poleg vsega tega mora hrvatsko gospodarstvo zgostiti svoje vrste in stremeti, da z vsemi mogućimi načini vzdrži do boljših časov, ker je gospodarstvenik aktivni del naroda, ki mora pa tudi v daljnjeji bodočnosti najti možnost uspevanja, da ustvarja narodne kapitale, ki bodo prišli v dobro vsemu hrvatskemu narodu. Ne bi bilo prav, če bi hrvatsko gospodarstvo s prekrizanimi rokami čakalo črne bodočnosti, ampak je nasprotno njih dolžnost, da s podporo pristojnih faktorjev stremi obdržati svoje postojanke, da nas ne bi v lastni domovini zamenjali tuji. Poleg vseh opisanih težavnih okoliščin moramo ohraniti upanje v boljše čase, ne samo da varujemo to, kar imamo, ampak da stvorimo tudi novo za bodočo generacijo hrvatskih gospodarjev.

Zbornica je izdala celo vrsto važnih publikacij, ki z mnogo truda in strokovnim znanjem ter statistike prikazujejo poslovanje zbornice ter sploh gospodarstvo na njenem področju. Pripominjamo pa, da ni obsegala zbornica vse kr. Hrvatske in Slavonije, ampak samo pravo Hrvatsko, dočim je imela Slavonija svojo zbornico v Osijeku, katero ima še danes.

Šestinčanke na zagrebskem trgu

(Foto Putnik)

Svojo skrb je zbornica posvečala tudi periodičnim publikacijam in od leta 1884 do 1897 je izdajala pod uredništvom g. Milana Krešića svoje glasilo z imenom Obrtnik, po vojni pa je začela izdajati svoje glasilo »Privreda«, kateremu je pozneje dala ime »Hrvatska privreda«. Publikacije so se odlikovale po dobri vsebini ter so vpoštevale v številnih razpravah tudi stanje celotnega gospodarstva v naši državi.

Po vojni

Po vojni v neurejenih gospodarskih razmerah so nastala zbornici nova obširna polja za njeno delovanje. Novo gospodarsko življenje je privedlo do tega, da je leta 1924 zbornica namesto prejšnjih dveh odsekov: trgovskega in obrtnega, dobila 4 sekcije: obrtna, trgovska, industrijska ter finančnoprometna.

Nadalje se je po vojni priključila zagrebski zbornici tudi Trgovska in obrtna zbornica iz Senja. Senj je imel svojčas večji pomen kot pomorsko pristanišče in je tudi imel svojo zbornico. Zaradi majhnega obsega in razvoja drugih pristaniških krajev — zlasti Sušaka — je bila senjska zbornica pripojena zagrebski. V Senju pa je postala izpostava zagrebske zbornice, obenem pa je bila na Sušaku odprta tudi ekspozitura zagrebske zbornice, ker je Sušak postal po vojni naše najvažnejše severno pristanišče na Jadranu.

Zaradi tega tudi vidimo stalno povečevanje uradnega aparata zagrebske zbornice, ki je ostala kmalu ena vodilnih v državi. To se vidi tudi iz njenih obračunov. Leta 1930 je izkazala zbornica, ki je bila tedaj še skupna 6.862.696 din dohodkov in 5.174.822 din izdatkov. To je bila po vojni največja vsota dohodkov in izdatkov.

Zbornica si je zgradila svojo palačo na Wilsomov trg že leta 1914, zraven pa je postavila Dom pokojninskega sklada zborničnih nameščenecv leta 1926.

Od ustanovitve dalje so predsedovali skupni zbornici: 1852—1866 Anastas Popović, 1866—1868 Jakč Anton, 1868—1876 Hondi Aleksander, 1876 do 1878 Jakč Anton, 1878—1881 Sabljč Evgen, 1881—1905 Grahov Janko, 1907—1912 Mondecar Dragotin, 1912—1923 arh. Heinzel Vekoslav, 1923 do 1929 Vladimir Arko, 1929 Milivoj Crnadak, 1929—1936 dr. Milan Vrbanič, od 1936 dalje dr. Štefan Krasnik.

Glavni tajniki zbornice so bili, 1852—1861 dr. Tkalac pl. Imbro Vatroslav, 1861—1876 Davide Josip Ferdinand, 1876—1909 Krešić Milan, 1909

Kmetje iz Šestin v zagrebski okolici

(Foto Putnik)

do 1923 Paskievič-Čikara Peroslav, 1923—1937 dr. Cuvaj Adolf, od 1937 dalje dr. Vekoslav Fleischer.

Tri zbornice v Zagrebu

Obrtniki so začeli že pred vojno na Hrvatskem akcijo za samostojne zbornice. Toda šele z novim obrtnim zakonom iz leta 1931 je bilo omogočeno izvesti delitev zbornice v naši državi, ki so bile dotlej na področju bivše Avstroogrške skupne. Z odlokom ministra trgovine in industrije dne 5. decembra 1932 je bila ustanovljena Obrtna zbornica na sedanjem zborničnem področju. 20. decembra 1932 je bila zadnja seja skupne Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Zagrebu. Prva seja sveta nove obrtne zbornice je bila dne 19. februarja 1933. Sporazumno s Trgovsko industrijsko zbornico je bilo urejeno vprašanje razdelitve imovine skupne zbornice kakor tudi razdelitev uradništva.

Obrtna zbornica v Zagrebu se je lepo razvila ter ji predseduje od osnutka g. Milan Ramušček, dolgoletni predsednik Zveze hrvatskih obrtnikov. Glavni tajnik Zbornice je g. dr. Josip Butorac, ki nadaljuje najlepše tradicije skupne zbornice. Tudi zagrebska Obrtna zbornica izdaja lepa poročila z mnogimi koristnimi statističnimi podatki. Prvi preračun Obrtne zbornice v Zagrebu je znašal 1.052.000 din.

Industrijska zbornica

Kmalu so našla tudi prizadevanja Industrijevcev za samostojno zbornico ugodna tla. Akcija, katero je vodila Zveza industrijevcev savske banovine v Zagrebu pod vodstvom g. Arka, je bila kronana z uspehom lani, ko je bila z odlokom trgovinskega ministra ustanovljena Industrijska zbornica. Predsednik industrijske zbornice je postal dotedanji predsednik Združenja industrijevcev savske banovine g. Vladimir Arko, glavni tajnik nove zbornice pa je postal dotedanji glavni tajnik Združenja industrijevcev g. Marko Bauer. Ker je delo te zbornice šele v začetnem stadiju, še ni mogoče podati več podatkov o njenem delovanju. Kdor pa pozna dosedanje delo Združenja industrijevcev, ki je postalo tako zbornica, lahko pričakuje tudi od nove industrijske zbornice koristnih uspehov za hrvatsko industrijo.

Tako ima danes Zagreb poleg Trgovinske zbornice še dve dobro delujoči zbornici Obrtno in Industrijsko.

Druge organizacije

Obenem pa deluje na področju mesta Zagreba in Hrvatske še cela vrsta drugih gospodarskih organizacij, ki se brigajo za pospeševanje koristi svojega članstva.

Že leta 1903 je bil ustanovljen »Zemaljski savez hrvatsko-slavonskih industrijalcev«. Zveza Zveza je postala važna institucija v hrvatskem gospodarstvu ter je leta 1928 praznovala 25-letnico svojega obstoja. Z novim obrtnim zakonom iz leta 1931 je nastal nov položaj za to organizacijo in leta 1932 je bilo na glavni skupščini te zveze sklenjeno, da se spremeni ta zveza v Združenje industrijevcev savske banovine na osnovi novega obrtnega zakona. Začela je tudi takoj akcijo za ustanovitev posebne industrijske zbornice, ki je bila kronana z uspehom, kot smo videli zgoraj. Šele lanske leto. Ob svoji ustanovitvi je šlele Združenje industrijevcev savske banovine 581 članov, od tega jih je bilo po strokah: kmetijska industrija 104, lesna industrija, industrija izdelkov

Šestinčanke na zagrebskem trgu

(Foto Putnik)

iz lesa 146, rudarska in metalurški industrija 53, kemična industrija 47, industrija usnja in izdelkov iz usnja 16, tekstilna industrija 64, industrija papirja in izdelkov iz papirja 9, električna in elektrotehnična industrija 32, gradbena industrija, industrija gradbenega materiala 81, razna industrija 29. Od 581 podjetij jih je poslalo podatke 453, ki so zaposlevala 31.448 delavcev in imela instaliranih 50.346 konjskih sil v strojih.

Zveza hrvatskih obrtnikov je bila osnovana leta 1908, ko je bila politična in gospodarska kri za v bivši Avstrogrški na vrhuncu. Samo v teki dveh let 1907 in 1908 se je iz Hrvatske izselilo okoli 600 samostojnih obrtnikov v Ameriko. Borba z naraščajočo industrijalizacijo je zadajala novi probleme hrvatskemu obrtništvu, ki so si osnoval svojo zvezo, ki je dosegla nazadnje tudi osamo svojitev obrtništvu v zbornici z ustanovitvijo samostojne obrtne zbornice.

Poleg teh organizacij obstoja cela vrsta prisilnih organizacij po obrtnemu zakonu v trgovini in obrti. Tako je bilo po statistiki Trgovinske

Jelačićev spomenik

zbornice na koncu leta 1937 na njenem področju 44 kolektivnih trgovskih združenj, ki so imela za člane tudi gostinske obrate, nadalje je bilo 16 gostinskih in trgovskih združenj, 1 skupno združenje za zavarovalnice in denarne zavode. Vsa ta strokovna združenja so imela 19.314 članov in preračuna 4.9 milij. dinarjev.

Po statistiki Obrtne zbornice v Zagrebu za 1937 je obstajalo 51 obrtnih združenj, od tega 49 kolektivnih po političnih okrajih, 2 sta bili pa skupni: Združenje graditeljev in Združenje tiskarjev. Vsa ta združenja so imela preračunsko vsoto za 1937 v znesku 2.4 milij. din in 19.745 članov, 13.144 pomočnikov in 9.139 vajencev.

Organizacija denarnih zavodov in zavarovalnic

Dne 25. aprila 1916 so se sestali v Zagrebu zastopniki 129 denarnih zavodov s področja Hrvatske in Slavonije ter sklenili ustanovitev organizacije »Savez hrvatskih novčanih zavoda«. Toda oblasti vloženi pravil te organizacije niso potrdile. Priti je moralo leto 1918, da je prišlo do ustanovitve organizacije denarnih zavodov v Zagrebu. Dne 25. aprila 1919 je bila ustanovna glavna skupščina ne za Zvezo hrvatskih denarnih zavodov, ampak za Zvezo denarnih zavodov kraljevstva Srbov, Hrvatov in Slovencev. Tega dne je bila ustanovljena Zveza denarnih zavodov kr. Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki si je nadela za nalogo, zbrati v svoji sredi ne samo denarne zavode s področja Zagreba in Hrvatske, ampak tudi vse države. Mnogo zavodov je tudi iz Bosne in Slavonije pristopilo zvezi, nekaj tudi iz Vojvodine in Hrvatske, vendar ni uspelo organizirati vseh denarnih zavodov v državi enotno, ker je bilo že leta 1921 osnovano Društvo bančnih zavodov v Ljubljani, za njim pa Združenje bank v Beogradu, katerim sta sledili kmalu tudi slični organizaciji v Novem Sadu in Sarajevu. Tako ni uspelo Zvezi enotno organizirati vseh denarnih zavodov, čeprav je skušala vedno oživljati to zamisel.

Sodelovanje slovenskih bank z zagrebško zvezo je bilo vedno tesno. To se vidi iz dejstva, da je bil vedno podpredsednik zveze zastopnik slovenskega bankarstva. V začetku je bil to pok. dr. Karl Triller (do leta 1926.), za njim pa pok. Alojzij Tykač, glavni ravnatelj Ljubljanske kreditne banke. Leta 1931 je bil izvoljen za podpredsednika Zveze, ki se je preimenovala v Zvezo denarnih in zavarovalnih zavodov kraljevine Jugoslavije g. dr. Ivan Slokar, glavni ravnatelj Zadruga gospodarske banke in predsednik Društva bančnih zavodov v Ljubljani. S tem, da je stalno zavzemal mesto podpredsednika Zveze zastopnik slovenskega bankarstva, se je pokazala iskrena volja sodelovanja zagrebških in slovenskih bank, ki je marsikdaj rodila koristne uspehe za banke v naši državi.

Po novem obrtnem zakonu iz leta 1931 se je osnovalo Združenje denarnih in zavarovalnih zavodov za savsko banovino v Zagrebu, katerega delokrog se je v glavnem vjemal z delokrogom Zveze, vendar je bila zveza organizirana na širši podlagi. Predsednik Zveze denarnih zavodov je bil od 1919—1927 dr. Juraj Vrbanič, 1927—1928 dr. Ernest Miller, od 1928 dalje pa g. dr. Branko Pliverić, glavni ravnatelj Prve hrvatske štedionice. Zveza denarnih zavodov in zavarovalnic savske banovine pa ima za predsednika g. Arnolda Herzoga, ravnatelja Merkur Banke. Glavni tajnik Zveze in združenja je g. dr. Miljenko Marković, ki se mnogo in uspešno udeležuje tudi na publicističnem polju.

Kamenita vrata v Zagrebu

Razvoj zagrebških bank

Na Hrvatskem se je bančništvo razvijalo v istih smereh kot sploh v ogrskem delu bivše avstroogrske monarhije. Predvsem so bili tam mošnji denarni zavodi organizirani skoraj izključno v obliki delniških družb, pri čemer nas ne smejo motiti razna imena kot hranilnica itd. Na Ogrskem in tudi v Hrvatski in Slavoniji ni bilo posebne zakonodaje za hranilnice, kot je obstajala na avstrijskem ozemlju monarhije.

Banke in hranilnice na Hrvatskem so se pred vojno ločile ne toliko po svoji obliki (vse so bile delniške družbe), ampak predvsem po priskrbi s tujimi sredstvi. Zavodi z imenom hranilnice so zbirali predvsem male hranilne vloge hrvatskega človeka, dočim so banke delale predvsem z znatnimi lastnimi sredstvi. Banke so plasirale tuja in lastna sredstva v pridržno iste naložbe kot hranilnice, tako da med pasivnimi posli prvih in drugih ni bilo dosti razlike.

Število denarnih zavodov v predvojni Hrvatski je bilo znatno ter je stalno naraščalo. Od leta 1890 do 1913 je število bank v ožjem smislu naraslo od 7 na 61, število hranilnic v obliki delniških družb pa samo od 41 na 146. Hitrejši je bil razvoj zadrugištva, saj je število zadrug naraslo od 46 na 827 od leta 1890 do 1913. Bilančna vsota vseh bank je narasla od 17.14 na 671.0 milij. kron, hranilnic od 59.9 na 703.1 (leta 1910) in zadrug od 8.0 na 64.2 milij. kron. To so bile za predvojno Hrvatsko s Slavonijo znatne vsote kapitalov, katere je v veliki meri zvođenela medvojna, še bolj pa povojna inflacija.

Hipotekarni posel sta gojili predvsem Praštediona in Hrv. slav. zem. hipotekarna banka. V naslednjem podajamo podatke o poslu najvažnejših zagrebških bank leta 1913 v milij.

	Praštediona	Hrv. sl. Jugo Srb. zem. hip. ban-	ka	ka
glavnica	6.0	9.0	5.0	6.0
vloge	88.7	17.2	17.24	22.4
tuja sredstva (druga)	53.2	81.8	4.2	—

Iz teh podatkov je razvidno, da je tedanja razsežnost zagrebških bank v njih poslovanju. Za primer navajamo, da je imela največja slovenska banka: Ljubljanska kreditna banka glav-

Aktiva:	gotovna					
	gotovna	naložbe	menice	vredn. pap.	debitorji kons. posli	nepremičnine
1923	203.1	185.7	499.45	426.9	3.193.7	112.9
1924	238.3	148.3	712.34	386.8	3.630.0	132.5
1925	279.15	147.3	713.4	374.2	4.006.2	185.66
1926	255.64	159.05	978.4	356.7	3.565.2	191.9
1927	242.76	210.4	990.4	362.95	3.104.96	214.47
1928	268.7	283.1	1.369.36	428.0	4.049.74	297.5
1929	359.4	248.9	1.618.25	459.14	4.254.35	317.5
1930	411.96	280.25	1.685.6	560.04	4.430.2	322.06
1931	375.1	—	1.282.56	525.7	3.995.0	341.6
1932	277.6	—	800.6	426.8	3.466.16	324.8
1933	351.2	—	1.228.7	485.0	2.605.26	430.4
1934	419.6	—	1.278.2	472.4	2.464.1	427.5
1937	718.4	—	804.3	561.8	2.691.2	359.9

Pasiva:	glavnica					
	glavnica	rezerve	hran. vloge	upniki	razno	čisti dobiček
1923	632.26	184.8	1.753.3	1.963.24	—	101.4
1924	748.96	185.9	2.228.2	2.145.4	—	108.0
1925	617.4	191.7	2.760.8	2.130.56	—	97.25
1926	562.5	201.0	3.067.64	1.617.65	—	75.8
1927	427.9	166.6	2.844.76	1.620.96	—	56.5
1928	552.5	221.44	3.704.5	2.129.06	—	71.6
1929	559.0	231.3	4.151.06	2.243.6	—	78.7
1930	566.7	243.9	4.605.1	2.062.2	—	74.86
1931	573.9	238.7	4.117.54	1.458.56	—	58.0
1932	575.76	222.2	3.185.04	1.543.44	—	28.27
1933	571.7	216.4	2.955.4	1.181.05	—	24.5
1934	585.65	322.6	2.954.87	1.313.2	152.8	21.25
1937	396.7	333.05	2.986.9	1.331.86	109.3	35.96

Iz teh podatkov je razvidno, da je prva kriza zadela zagrebško bankarstvo v letih 1923 in 1926, ko sta odpadli dve veliki banke. Nato pa je šel razvoj zopet navzgor. Splošna kriza denarnih zavodov ni prizanesla Zagrebu in znatne so bile vsote vloge in tujih sredstev, ki so jih morali izplačati zavodi. Glavnica je sedaj mnogo manjša kot je bila pred krizo in tudi navidežno večje rezerve so v krizi znatno trpele. Zadnje čase se opaža zopet izboljšanje, ker se novo poslovanje razvija ugodno. Tako so v novem poslovanju pri treh največjih zaščitenih zavodih skupno nove vloge in tuja sredstva narasla od 1937 do 1938 od 770.7 na 1.030.7 milij. din, dočim so se obveznosti v

	Praštediona	Union	Jugo	Srbska	Spl. kred.	Hrvatska
glavnica	1930 75.0	185.0	100.0	40.5	37.5	20.0
	1937 95.0	60.0	50.0	40.5	40.0	20.0
	1938 95.0	60.0	50.0	40.5	40.0	20.0
bilančna vsota	1930 3013.6	1307.3	1017.2	671.3	287.9	293.4
	1937 2116.4	512.9	488.1	465.0	299.4	188.9
	1938 2086.6	516.05	460.86	478.5	280.44	166.8
čisti dobiček s prenosom	1930 17.8	19.46	9.36	10.65	3.6	0.7
	1937 6.9	7.44	2.1	2.26	6.6	2.0
	1938 7.0	6.8	2.8	4.7	6.7	2.26

Navedeni zavodi imajo bilančno vsoto nad 100 milij. din, dočim imajo drugi zavodi i manjša lastna sredstva in manjša tuja sredstva, ki skupno ne dosegajo vsote 100 milij. dinarjev.

Ugodnejšo sliko kot navedene številke, ki vsebujejo pri vseh vodih i staro i novo poslovanje, pa dajejo podatki, ki smo jih zbrali o bilančnih vsotah v novem poslovanju. Te bilančne vsote so znašale (v milij. din):

Katere tuje jezike znajo Zagrebčani

Zanimivi so podatki našega ljudskega štetja iz leta 1931 (ki je bilo dne 31. marca) o znanju tujih jezikov Zagrebčanov. Statistika izkazuje pri tem, da je od 153.703 prebivalcev Zagreba s hrvatsko-srbskim materinskim jezikom znalo nemško 43.656 ali slaba tretjina, italijanski jezik je znalo 7.874, francoski 7.718, madžarski 5.573, angleški 2.389, češki oz. slovaški pa 1.966. Znanje drugih jezikov je bilo bolj malo razširjeno, kar dokazujejo naslednje številke: rusko je znalo 939, poljsko 196, bolgarsko pa 82. Povsod se pozna, da znajo moški več tujih jezikov, kajti število moških prebivalcev Zagreba s hrvatsko-srbskim materinskim jezikom je večje kot število ženskih oseb. Le pri francoščini je zanimivo, da je znalo

nice leta 1913 8.0 milij. kron, njene vloge na knjižice pa so znašale 8.3, drugi upniki 13.56 milij. kron. Večja je bila tedaj le Jadranska banka v Trstu, pri kateri je sodeloval tudi hrvatski kapital, ki je imela pri glavnici 8 milijonov tujih sredstev 30.2 milij. kron.

Ze med svetovno vojno se je tudi pri hrvatskih in posebej pri zagrebških bankah pokazal velik številčni napredek. Bančni posli so izredno narasli. Papirnatega denarja je bilo na pretek, solidnih poslov pa bolj malo, ker je bila blagovna trgovina vsa v rokah raznih poslovnih central. To se je čutilo tudi prva leta po vojni. Posli so izredno narasli in banke so posegale direktno in indirektno v vse panoge poslovanja, iščoč na eni strani zaslužkov, na drugi strani pa v želji, da bi se kapital čimprej obračal in dohitel stalno padajočo vrednost našega denarja. Inflacijska doba nam je prinesla tudi veliko industrijsko investicijsko delavnost, v katero so odločilno posegale tudi banke z ustanavljanjem novih industrij in s kreditiranjem industrije. Podružnična mreža hrvatskih bank se je postopno razširila po vsej državi, zlasti pa v Sloveniji, Vojvodini, Bosni in Dalmaciji, dočim so čez Savo posegale zagrebške banke le počasi. V notranjost Srbije je prišla prva zagrebška banka šele leta 1927. Tedaj so se posli velikansko razvili in dosegli ogromne številke prometa. V kasnejših časih pa se je izkazal naš bančni aparat sploh prevelik in počasi so začele banke usihati. Izmed velikih bank na zagrebškem trgu je prva odpadla Centralna banka za trgovino, obrt in industrijo, kateri je sledila Slavenska banka. Prišle so tudi fuzije in leta 1928 je prišlo do fuzije Hrvatske eskomptne banke in Hrv. slavonske zemaljske hipotekarne banke v Jugoslovansko državno banko.

Dočim je bilo pred vojno v Zagrebu 18 bank in ena mestna hranilnica, je njih število naraslo do leta 1923 na 31 bank in eno mestno hranilnico. V letu 1930, pred krizo, izkazuje statistika 28 bank in dve hranilnici, kajti k Mestni hranilnici je prišla še Hranilnica savske banovine.

O samem razvoju poslovanja pa posnemamo iz statistik Zveze bančnih in zavarovalnih zavodov v Zagrebu naslednje podatke v milij. dinarjev:

starem poslovanju znižale od 2.303,5 na 2.040,45 milijonov dinarjev.

Izboljšanje se vidi tudi v večji donosnosti. Tako je čisti dobiček šestih največjih zagrebških bank narasel (s prenosom vred iz prejšnjega leta) od 27.37 na 30.26 milij. dinarjev, kar je tudi ugoden znak za nadaljnji razvoj. Skupna bilančna vsota šestih največjih zavodov je znašala na koncu leta 1938 3.989,3 milijone dinarjev (1937 40.070,65 milijonov dinarjev).

V naslednjem navajamo še nekaj statističnih podatkov o poslovanju največjih (6) zagrebških bank v letu 1930 in letih 1937 in 1938. Pri tem smo vzeli leto 1930 kot zadnje normalno leto, leto 1938 pa nam je dalo najnovejše podatke (v milij. din.):

	Praštediona	Združena	Srbska
1932	51.84	—	—
1933	70.8	—	—
1934	99.9	72.04	23.85
1935	184.6	145.16	41.7
1936	236.6	208.5	53.2
1937	431.5	268.9	70.3
1938	611.8	310.76	118.2

Iz tega pregleda vidimo, da so novi posli pri zagrebških velebankah dosegli prav znaten obseg, ki bi bil še večji, če ne bi bilo lanskimi nemirnih septembrskih dogodkov. D. P.

Razvoj prebivalstva mesta Zagreba

Iz statističnih priročnikov mesta Zagreba posnemamo o razvoju števila prebivalstva Zagreba naslednje podatke:

	število preb.	prirastek absol.	y %
31. dec. 1880	30.000	—	—
31. dec. 1890	40.286	10.286	34.23
31. dec. 1900	61.002	20.716	51.49
31. dec. 1915	79.038	18.036	29.57
31. jan. 1921	108.674	29.636	37.50
31. marca 1931	185.581	76.907	70.77

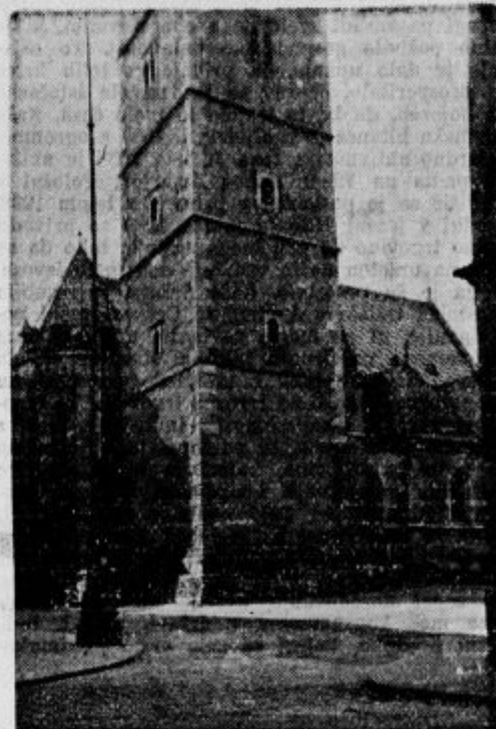
Te številke kažejo, da je bil v predvojni dobi najmanjši prirastek v desetletju 1900—1910, ko so tudi ostala mesta na slovanskem jugu izkazovala majhen prirastek. Veliko izseljevanje in počasni razvoj industrializacije v južnih krajih monarhije sta povzročevala odtok ljudi na industrijski sever države in izven države v Ameriko. V prvih poveljnih letih prirastek prebivalstva ni bil znaten, največji pa je bil v desetletju 1921—1931.

Če pogledamo, kako se je prav razvijal Zagreb, moramo ugotoviti, da je največji prirastka dobil Zagreb z doseljavanjem. V posameznih desetletjih se je Zagreb povečal zaradi treh naslednjih faktorjev:

	naravni prirastek	razširjenje doseljevanje	področja
1880—1890	1.230	9.038	—
1890—1900	2.180	16.098	2.456
1900—1910	2.836	15.200	—
1911—1921	2.202 (prim.)	31.838	—
1921—1931	6.122	70.785	—
1880—1931	10.166	142.959	2.456

Iz teh podatkov je razvidno, da se je področje mesta Zagreba od leta 1880 dalje le malo razširilo. Tudi naravni prirastek je bil majhen, kot to vidimo sploh v mestih, tako da je največji del prirastka pripisovati doseljevanju.

Zanimiva je tudi naslednja slika Zagreba, ki nam kaže prebivalstvo mesta Zagreba (civilnih in

Stolp cerkve sv. Marka

vojaških oseb) leta 1931. po rojstnem kraju. Prebivalstvo je bilo naslednje: mesto Zagreb 46.998, okraj Zagreb 3.897, Lika 4.777, Hrv. Primorje 3.370, Hrv. Zagorje 27.292, Medmurje 6.231, ostala savska banovina 38.650, skupno savska banovina 131.210.

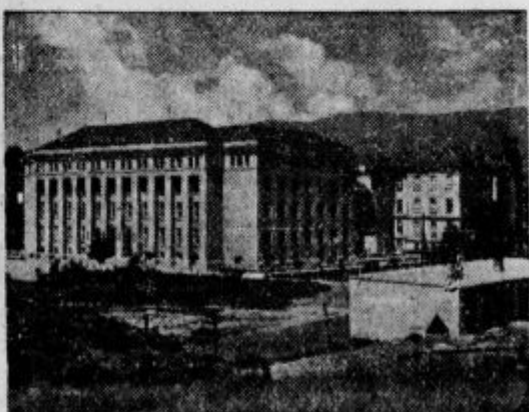
Nadalje je bilo prebivalstvo Zagreba po rojstnem kraju iz naslednjih predelov dravske banovine 17.541, vrbaska 2.636, primorska 5.050, drinska 3.236, zetska 1.198, donavska 4.523, moravska 660, vardarska banovina 688, uprava mesta Beograda 854, skupno iz Jugoslavije 167.601; iz inozemstva pa: Češkoslovaška 2.527, Rusija 1.306, Avstrija 3.347, Italija 5.351 (od tega Istra z otoki 2.780, Goriško-Gradišansko z italijanskim delom Kranjske 1.456, mesto Reka 677, Zader 220), Madžarska 2.408, ostalo inozemstvo 2.680, skupno inozemstvo 17.628, neznano 352, skupno število prebivalstva 185.581.

Ta statistika nam kaže, da je imelo mesto Zagreb največji dotok prebivalstva iz siromašnejših krajev Hrvatske, katerim je nudil Zagreb priliko zaslužka. Znatno je tudi dotok iz Slovenije in primorske banovine, pri slednji torej iz hrvatskih krajev.

Slika je približno vedno enaka pri vseh velikih mestih, da je velika večina prebivalstva rojenega izven mesta in da se je v mesto šele doselila. V odstotkih kaže statistika naslednje slike.

	od tega roj.	
	skupno preb.	v Zagrebu v %
1890	30.268	12.398 30.79
1900	61.002	18.056 30.79
1910	79.038	24.242 30.67
1931	185.581	46.998 25.32

Zanimivo je, da je v letu 1931. odstotek padel na dobro četrtino vsega prebivalstva, dočim je še 1910 znašal nad 30%.

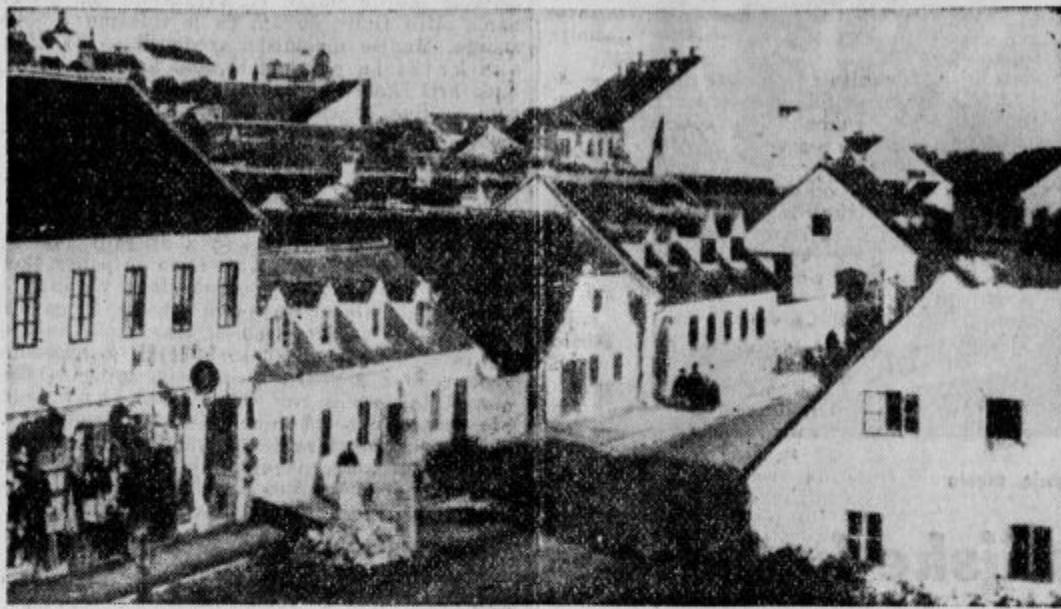
Šola narodnega bivanja, Higijenski zavod (Rokfelerjeva ustanova) (Foto Putnik)

Razvoj Zagreba od leta 1918 do danes

Znano je, da se je Zagreb od leta 1918 hitro razvijal in sicer v glavnem po privatni inicijativi. Nastale so prekrasne in moderne nove četrti, koder so se še malo pred vojno nahajali pusti pašniki. Velike privatne zgradbe in mogočne prosvetne institucije in ostala poslopja so postala v okras našega mesta. Zagreb je prepoln zgodovinskih in umetniških spomenikov, monumentalnih zgradb in vele mestnih institucij. Zaradi tega ni lahka naloga opisati razvoj našega mesta, pa četudi samo v zadnjih dvajsetih letih.

V zadnjih 50 letih je prebivalstvo Zagreba neprestano zelo naraščalo, dokler zadnje desetletje, v porastu prebivalstva, ni prekosilo vsa dosedanja. Prilike, ki so nastale po l. 1918, so zelo povečale privlačnost Zagreba kot znamenitega ekonomskega, prometnega in kulturnega centra Jugoslavije ter so krepko vplivale na močan dotok prebivalstva.

V pogledu vitalnosti zagrebskega prebivalstva moramo poudariti, da se v prirodnih izmenjavi prebivalstva jasno zapaža isti pojav, ki je že precej let razširjen na vsem področju zapadne kulture: to je padanje mortalitete in v še večji meri padanje natalitete. To pomeni, da bi število prebivalstva Zagreba, če bi povsem prenehalo priseljevanje, moralo postati v doglednem času uravnovešeno, zatem pa bi upadalo, najprej počasi, a potem vedno hitreje. Vsekakor je to eden važnih razlogov padanja zakonske rodovitnosti v našem mestu. Dočim je na eno poroko odpadlo v desetletju od l. 1891 do 1900 3,7 živorojenih, v desetletju od l. 1926 do 1935 pa je padlo število na 1,9. Kakor vidimo, se v naravni izmenjavi zagrebskega prebivalstva jasno kaže vpliv zapadne kulture, pod katero je bilo naše mesto stoletja, da se dvigne na višino naprednega in kulturnega mesta, toda da prevzame obenem tudi dediščino, nevarno za ugodno evolucijo prebivalstva.

Zagreb: Ilica leta 1889

naše države. Dočim je bilo v železniškem potniškem prometu iz postaje državnih železnic leta 1912 odpotovalo 1.329.410 potnikov, a iz postaje lokalne železnice Zagreb-Samobor 109.294 potnikov, je leta 1938 odpotovalo iz postaje državnih železnic čez dva milijona, a iz postaje lokalne železnice čez pol milijona ljudi. Vprašanje ureditve zagrebskega glavnega kolodvora, ki je zgrajen leta 1892, je sedaj provizorno rešeno z izgraditvijo podzemeljskih prihodov k tiru in z zgraditvijo streh nad nekaterimi peroni.

Zračni promet je v Zagrebu šele v začetku svojega razvoja, ali vendar se že kaže tendenca napredka. Lokalni promet v našem mestu se je razvil z razširitvijo mesta in s porastom prebivalstva zelo ugodno. Posebno velja to za cestno-železniški promet.

Mesto Zagreb kot važno prometno središče je predstavljen tudi po svojem geografskem položaju in po kulturnih in trgovskih znamenitostih, da postane turistični center in izhodišče za potovanja po zapadnih krajih Jugoslavije, ki razpolagajo s posebnimi prirodnimi krasotami. V ta namen je bil pred dvema letoma osnovan mestni turistični odsek, ki sodeluje z bansko upravo in z nekaterimi privatnimi institucijami. Vsekakor pa razvoj turizma v našem mestu omogočajo tudi mnogi odlično urejeni hoteli, med katere spada veliki luksuzni hotel »Esplanade«, moderni hotel »Milinovec«, »Palace hotel«, »Central« in drugi. Vsi ti hoteli so postavljeni po letu 1918, medtem ko so starejši preurejeni in modernizirani.

Po vsestranskem zastoju stavbne delavnosti za časa vojne v Zagrebu, so po končani vojni začeli graditi z veliko naglico. Vsem kolikor toliko starim Zagrebčanom je gotovo še v spominu stavbna kriza, ki je vladala v Zagrebu v povojnih letih. Privatna stavbna delavnost je dosegla prav rekordno stopnjo v poslednjih dvajsetih letih. Tako so od leta 1919 do 1937 v Zagrebu dogradili 2533 pritličnih, 1582 enonadstropnih, 488 dvonadstropnih in 682 tri in več nadstropnih hiš, ali skupno 5245 stanovanjskih hiš. Če pomislimo, da je imel Zagreb leta 1910 le 4337 hiš, tedaj si lahko predstavljamo tempo, s katerim so gradili pri nas v zadnjih dvajsetih letih. Tu moramo pripomniti, da so našteje samo stavbe, ki so imele za to potrebna gradbena dovoljenja. Toda istočasno so gradili tudi mnogo tako imenovanih divjih hiš, v vseh predmestjih. Ta ilegalna stavbna delavnost, ki je nastala pod pritiskom neizbežne potrebe in socialne nujnosti, je bila že od nekdaj v našem mestu precejšnja.

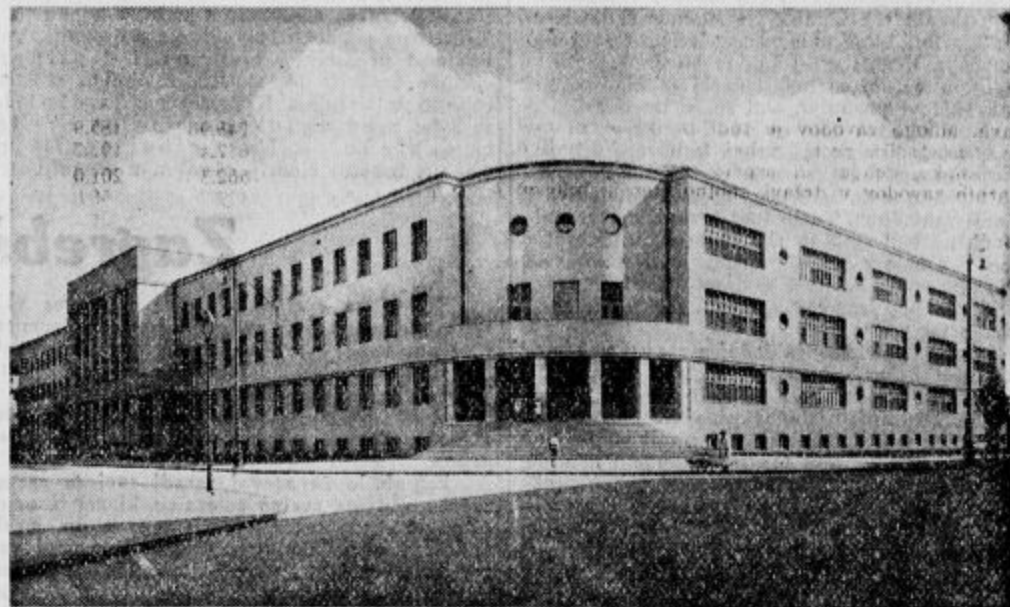
Na žalost moramo pripomniti, da je ta živi tempo stavbne delavnosti v poslednjih letih vsebolj v upadanju. A to leto izgleda, da bo dosegel svoj minimum.

Enako, kakor za visoke stavbe po vojni, je nastala tudi živa delavnost pri izgradnji cest, kanalizacijah, pri gradnjah vodovodov itd. v našem mestu. Samo za zgraditev cest je mestna občina porabila od leta 1918 do konca leta 1938 422 milijonov dinarjev. Med važne pridobitve poslednjega časa moramo vsekakor prišteti izgraditev novega železniškega in novega savskega prometnega mostu, o gradnji katerih je dnevno časopisje sproti obveščalo javnost. Vsekakor je bilo mnogo storjenega tudi pri kanalizaciji, koder so položili okoli 115 km novih kanalov, potem pri gradnji mostov in podvozov, in v življenjsko važnem vprašanju, a to je vprašanje regulacije Save.

V poslednjih 20 letih smo dobili tudi čez 120 km novih vodovodnih napeljav, 52 km nove plinske mreže ter sigurno 500 km električnega voda. Za te gradnje je uporabljena vsota, ki presega 150 milijonov dinarjev. Z ve-

likimi materialnimi izdatki je bilo postavljeno v Zagrebu v tem času: najmodernejša klavnica, zelo moderna tržnica v središču mesta in urejeno je tudi veliko sejmišče, ki odgovarja našim potrebam. Samo klavnica stane 67 milijonov, mestna tržnica 23 milijonov in ureditev sejmišča je stala okoli 12 in pol milijona din.

Kar se socialne higijene tiče, so se razmere v Zagrebu popolnoma spremenile. Majhno nekdanje uradniško in obrtniško mesto ni imelo večjih socialnih problemov. Toda veliki povojni porast prebivalstva, izmena njegove socialne strukture in težke povojne posledice, so nakopičile nešteto novih socialnih problemov in so odgovornim faktorjem postavile posebne velike materialne zahteve. Zaradi tega je mestna občina sama v Zagrebu v zadnjih 20 letih ustanovila preko 20 novih socialnih ustanov, in je socialna skrb za malega človeka razširjena na vse faze njegovega življenja, od rojstva pa do smrti. Posebna študija bi se mogla napisati o današnjem delu kakor mestne občine, tako tudi o ostalih merodajnih faktorjih v pogledu socialnega skrbstva, ki se deli na skrb za dojenčke in majhne otroke, skrb za predšolske in šoloobvezne otroke, skrb za odrasle, za starčke in onemogle ter za umrle. Če hočemo v kratkem naštet vse ono, kar je mestna obci-

Zgradba novih gimnazij v Dogomojevi ulici

(Foto Putnik)

na osnovala v zadnjih 20 letih, potem je to sledeče: deset otroških zavetišč, eno mestno otroško vzgajališče, eno mestno dečje okrevališče, en vaješki dom, eno mestno delavsko prenočišče, pet mestnih kuhinj, en mestni dom za onemogle, eno mestno otroško zbirališče in dom za upokojece. Stroški mestne občine za socialno skrbstvo leta 1918 so znašali šest in pol milijona dinarjev, a leta 1938 čez 17 milijonov dinarjev. Tukaj še ni všteta banovinska in državna aktivnost za socialno brigo, bodoči specifični podatki samo za Zagreb pa pri teh institucijah ne obstajajo.

Vsekakor pa se paralelno s tem deluje tudi na socialno-medicinskih problemih. Vsestransko si prizadevajo, da bi hile medicinske iznajdbe pristopne tudi najširšim slojem naroda,

tri moderne in velike stavbe za srednje šole in Trgovsko akademijo, sedaj pa so v gradbi velike in najmoderneje urejene stavbe za tehnično in veterinarsko fakulteto.

Seveda pa se je posebna skrb posvetila tudi kulturnemu napredku Zagreba, bodisi da se izpopolnjujejo že obstoječe kulturne institucije, bodisi da se ustanovljajo nove. Prezamadno bi bilo, da bi naštevati vse, pa četudi samo najvažnejše naše specialne šole in pomembne kulturne ustanove.

To bi bil samo bežen pregled na vse, kar je bilo ustanovljenega od leta 1918 pa do danes. Mnogo je tega, ali vendar ni še vse ono, kar bi se moralo storiti v Zagrebu kot prestolnici vseh Hrvatov v tem našem kulturnem in gospodarskem centru.

J.S.

Zagrebcani po poklicih

Na osnovi podatkov zadnjih ljudskih štetij je bila poklicna sestava prebivalstva mesta Zagreba v absolutnih številkah naslednja:

	1910	1921	1931
kmetijstvo itd.	5.417	5.173	5.308
industrija in obrti	26.829	35.375	70.754
trgovina	7.037	10.823	
kredit	1.568	3.557	24.886
promet	6.597	10.082	13.476
javne službe in prosti poklici	16.264	21.606	28.851
dnevničarji	623	876	6.279
hišna služničad	4.613	6.251	9.547
ostalo	10.090	14.931	26.516

Iz teh števk je razvidno, da je najbolj naraslo v Zagrebu prebivalstvo, ki je živelo od industrije, obrti, trgovine in kreditnih zavodov. Število ljudi, ki so živeli od industrije in obrti, se je v zadnjem desetletju podvojilo.

Se bolj nazorno eliko zagrebskega prebivalstva pa dobimo, če izračunamo odstotne številke, v odstotkih so bile namreč posamezne panoge zastopane:

	1910	1921	1931
kmetijstvo	6.85	4.76	2.9
industrija in obrt	33.94	32.55	37.9

Gostilna
VLADIMIR ČERNE
Zagreb
Vlaška ulica 5 Telefon 51-28
se priporoča
obiskovalcem zagrebskega velesejma

že iz stališča, da je zdravje največja dobrota in da se jo mora kot takšno zagotoviti vsakemu enako, četudi brezplačno na breme skupnosti. Vse zdravstveno zakonodavstvo je po osvobojenju prežeto s temi idejnimi smernicami, pa je naravno, da so mestne, banovinske in državne zdravstvene oblasti morale usmeriti sodelovanje v tem pravcu.

Šolstvo se nahaja v Zagrebu na zavidanja vredni višini in bi se moglo o njem govoriti tudi za nekaj stoletij nazaj. Mi se bomo ozrli samo na najnovejše razmere. Leta 1918 so imeli v Zagrebu 16 osnovnih šol z 179 oddelki in z 4938 obiskovalci, 10 oddelkov višjega in petega razreda z 261 obiskovalci in 191 ponavljavci. Vsega skupaj je bilo tedaj čez 200 učnih moči. Kakor se je začel Zagreb kot gospodarski in kulturni center po 1919 letu naglo razvijati, tako se je razvijalo tudi šolstvo. 20 let kasneje, t. j. 1938, smo imeli na teritoriju mesta Zagreba 7 moških in 7 ženskih in 14 mešanih narodnih šol, torej vsega skupaj 28, z 289 oddelki in 12.000 obiskovalci. Nadalje smo imeli še 16 oddelkov višje narodne šole s 566 obiskovalci in 6 pomožnih oddelkov s 84 obiskovalci, v vseh teh šolah poučuje okoli 350 učnih moči. V istem razdobju je bilo osnovanih 12 novih učiteljskih in 12 dijaških knjižnic, tako da jih je sedaj skupno 38 z 29.000 knjigami, dočim je bilo leta 1918 v obstoječih knjižnicah vsega samo 16.000 knjig. Kar se tiče ostalih javnih šol v Zagrebu, se je njihovo število v zadnjih 20 letih znatno povečalo, tako da imamo danes popolno vseučilišče, Ekonomsko-komercialno šolo, ustanovljeno leta 1923, Višjo pedagoško šolo, ustanovljeno l. 1923, Državno umetniško akademijo, ustanov. leta 1920, trinaest državnih in privatnih realnih in klasičnih gimnazij, Državno trgovsko akademijo in Državno dvorazredno trgovsko šolo, Državno obrtno šolo, Državno strokovno učiteljsko šolo, eno drž. in eno privatno obrtno šolo, eno državno in eno privatno učiteljsko, osem državnih in dve privatni meščanski šoli itd. Vse te šole (82), kolikor jih je v našem mestu, obiskuje okoli 38.000 uencev in učenk, dočim so leta 1912 imeli samo okoli 50 raznih šol z nekaj čez 13.000 obiskovalci. To je vsekakor ogromen razvoj šolstva od konca vojne pa do danes. Država je v zadnjih dvajsetih letih zgradila več stavb za univerzitetne zavode, banovina

Delavska zbornica

(Foto Putnik)

O razvoju industrije, obrti in trgovine nimamo na razpolago zanesljivih in popolnih podatkov, posebno za prejšnja leta ne. Po obstoječih podatkih se vidi, da je bilo v Zagrebu l. 1910 42 industrijskih podjetij, medtem ko jih je danes okoli 300. Obrtniških, gostinskih in obratnih podjetij je bilo leta 1910 okoli 2200, a trgovskih podjetij 1274. Danes pa imamo obrtnih in drugih podjetij čez 7000, a trgovskih podjetij okoli 4000. Iz tega vidimo, da se je posebno po letu 1918 začela naglo razvijati gospodarska delavnost. Ugoden geografski in prometni položaj, težave pri dobavi industrijskih proizvodov iz inozemstva, carinske zaščite, devizne neprijetnosti in ostalo, je veliko pripomoglo k naglemu dvigu domačih podjetij in podjetij, ki so jih ustanovili s pomočjo tujega kapitala. Ni znano, če je ta nagel razvoj naše industrije škodljivo deloval na prosperiteto obrtništva in ekonomsko moč obrtnikov v našem mestu. No, kljub tem nepovoljnim ekonomskim prilikam v obrtništvu se je dvignilo zagrebsko obrtništvo na zavidno višino v pogledu kvalitete svoje produkcije.

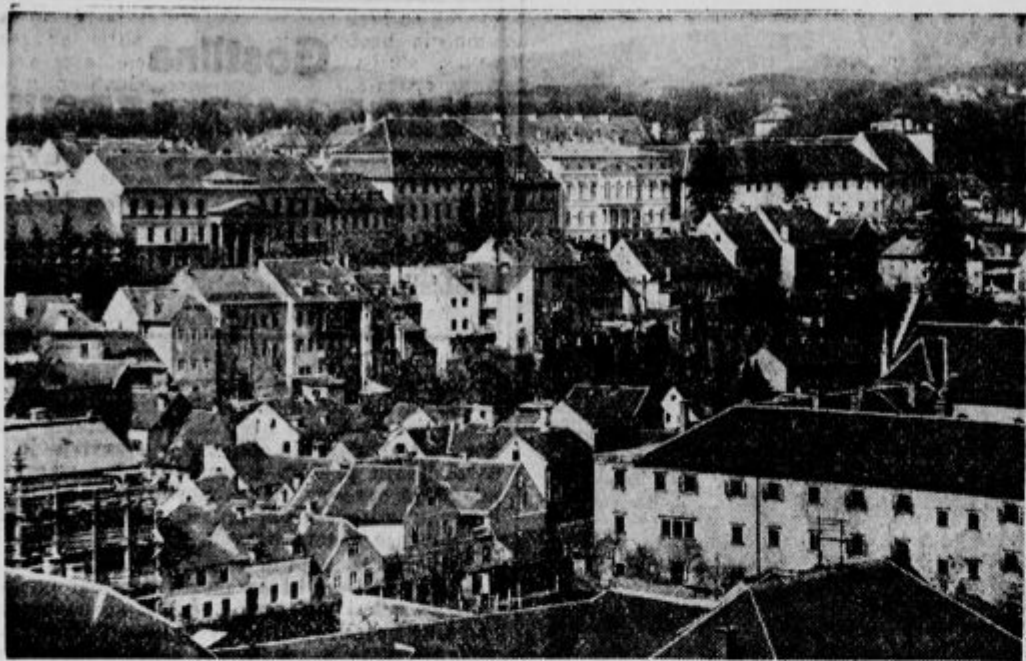
V zvezi s trgovino je treba naglasiti, da se prav sedaj gradi v Zagrebu nova in moderna stavba Javnih carinskih skladišč, ter bo na ta način rešeno za trgovino eno izmed važnih vprašanj, katero so iz leta v leto odlagali. Zgraditev Javnih carinskih skladišč v Heinzelovi ulici bo stala preko devet milijonov din.

Ze pred vojno je bil Zagreb središče denarnega obratovanja v bivši kraljevini Hrvatske in Slavonije. Z razvitjem industrije, obrtništva in trgovine se je Zagreb razvil v najvažnejše bankarsko središče. Dočim smo imeli leta 1910 samo 48 denarnih in zavarovalnih zavodov, jih imamo danes okoli 110.

Zahvaljujoč ugodnemu geografskemu položaju in kot vozlišče glavnih železniških poti se je Zagreb razvil v izredno važen center

Zagreb: Ilica leta 1937

Pogled na zgornje mesto

Zakladnica nadškofijske katedrale

Med najdragocenejše zbirke starin v Zagrebu spada tudi katedralna zakladnica, ki je shranjena v posebni sobi nad zakristijo nadškofijske cerkve. Ker ti predmeti predstavljajo ne samo velike kulturne in umetniške vrednosti, temveč tudi veliko materialno vrednost, zato so pod strogim nadzorom ter širši javnosti niso dostopni, zlasti odkar se je pripetila kraja diptihona, ki pa je prišel nazaj. Med najstarejše stvari v zakladnici spada plašč sv. Ladislava, ogrskega kralja, ki ga je, kot sodi Tkalčič, dobil v dar zagrebski škof sv. Avguštin Kažotič od kralja Roberta. Tkanina je rdeče barve, toda samo delno ohranjena. Delo je bizantinsko in kaže dve kraljevski postavi in med njima križ. — Od drugih tkanin del je tu zbrano mnogo mašniškega oblačila, pa tudi mitre zagrebskih škofov. Predvsem je lepa mitra škofa Gyulaya iz leta 1549, ki je vsa vezena z biseri in dragocnimi kamni ter so v njej pritrjeni kipeci sv. Petra in Pavla, Jezus na križu, Marijino oznanjenje, dva svetnika in simboli evangelistov. Lepe so tudi mitre škofa Nikoča iz 17. stol., Ivana Zinke iz 18. stol. itd. Prav tako so dragocene tudi kazule, med katerimi je najlepša ona škofa Osvolda Thuzza iz 15. stol.; rdeč barzun, vezan z biserom, dočim so drugi deli iz srebrnega brokata. Kazula škofa Seliševiča (17. stol.) je bela svila, vezena s srebrom in zlatom. Med dalmatikami so najlepše štiri iz dobe škofa Nikolaja: bela svila, vezena z zlatom in srebrom, a s sviljo so izvezene slike štirih evangelistov in grb škofov. Veliko dragocenih tkanin v zakladnici je iz dobe škofa Krečiča iz 17. stol., ki je tudi ustanovil šolo za vezenje paramentov. Učitelj v tej šoli je bil J. W. Stoll iz Nemčije in v šolo so hodili dečki iz Planine pri Kašini, škofovi podaniki. Oni so se imenovali štikarji. Lepo njihovo delo so plošče iz veziva, ki prikazujejo prizore iz starega in novega zakona, življenje in smrt Jezusovo s citati iz sv. pisma. Iz teh plošč je sestavljen božji grob. Več teh stvari je v naši zakladnici. Tu je tudi krasni konventualni ornat, na beli svili in zlatem brokatu je cvetje vezeno z zeleno sviljo. Za ornat je dar cesarice Marije Terezije. Poleg teh dragocenosti ima zakladnica še pet francoskih gobelinov iz 17. stol., ki kažejo mesece v letu.

Rokopisov ima zakladnica razmeroma malo. Najlepsi in najzanimivejši je rokopiš Missala na pergamentu, okrašen s 33 velikimi ter mnogo več manjšimi miniaturnimi, vezene v srebrne platnice, kjer so reliefni medaljoni svetnikov. En del miniaturne je gotske šole ter je verjetno delan po naročilu Dominika II. Kalmaneskega, velikovaraždinskega škofa. Drugi del pa ima renesančne miniaturne, ki so narejene za zagrebskega škofa v prvi polovici 16. stol. (bratje Erdődi). Kukuljevič je mislil, da je te miniaturne izdelal slavni hrvatski miniaturist Hlovič in kot kažejo najnovejša raziskavanja dr. Knievalda, se zdi, da bo obveljalo njegovo mnenje. V zakladnici je še manjši rokopišni misal, kjer so miniaturne, kot okvir za tekst v obliki stiliziranih cvetov, inicijalk in grbov, dočim ena sama miniaturna zavzema celo stran in kaže Kristusa na križu.

Materialno največje vrednosti vse zakladnice pa so predmeti iz dragocene kovine. Tako imamo tu zelo lepo srebrno gotsko monštranco, nekdanj last pavlinev v Lepoglavi, na baldahinu so kipeci: Vstajenje Kristusovo, kronanje Marijino, sv. Katarina, sv. Jelisava in angeli. Kot sodi Tkalčič, so pavlinev dobili to monštranco leta 1495 od Ivaniša Korvina. Drugi dve lepi monštranci sta v rokokoskem slogu, okrašeni z emiliranimi slikami in dragulji ter sta iz 18. stoletja iz časa škofa Jurija Branjuga. — Tudi relikvijarji so ohranjeni v velikem številu. Tako imamo dva v barochem slogu iz 18. stol. z ostanki sv. Križa, drugi pa z ostanki sv. Kvirina; na njegovem relikvijarju je relief trdnjave na obali Save, s katere je mučenik bil vržen v reko. Zopet drugi relikvijar ima obliko roke, ki drži sekuro: v njem je kos kosti iz lakta sv. Stanislava. Ta relikvijar je iz leta 1690, dočim je svete relikvije dobil zagrebski škof sv. Avguštin Kažotič od Karla Roberta. Lep je relikvijar v obliki srebrnega križa, okrašen z dragulji in emilji iz 15. stoletja. Relikvijo pa je daroval zagrebski škof Mathijan okrog leta 1137. Zelo lep je rokokoski božji grob; na sprednji strani je v emilji podoba Matere božje z detetom, okvir je okrašen z dragulji, nad sliko je krona, kjer sta dva angela iz slonove kosti, pod sliko pa so prav tako iz slonove kosti kipi sv. Avguštin, sv. Ambrozija, Petra in Pavla ter alegorijske vere, upanja in ljubezni. Ob strani so cizelirane podobe iz življenja Jezusa in Marije. Na zadnji strani pa je relief iz slonove kosti: Jezus na križu, na notranji strani pa snemanje s križa. V grobu pa leži Kristus na podnožju, okrašenem z dragulji. Veliko vrednost predstavlja romanski diptihon iz slonove kosti iz 11. stoletja s osmimi slikami v reliefih iz življenja Kristusa. Ta diptihon spada med najdragocenejše predmete zakladnice. Izmed ciborijev je treba omeniti baročni ciborij, okrašen z dragulji in bi-

Zagrebski tramvaj

Električna cestna železnica je danes vključ v velikem napredku avtomobilizma in izumiranja vprežnih vozil še vedno ono prometno sredstvo, ki daje poseben izgled mestu, v katerem obratuje. Tramvaj je danes ljudsko prometno sredstvo, katerega ima vsako večje mesto in katerega vozovi nujno spadajo k zunanji eliki mesta kot hiše in palače.

Zagreb je že zgodaj zaradi svojega razmaha začel misliti na cestno železnico, ki naj bi omogočila ljudstvu hiter in cenen prevoz po mestnih ulicah. Naravno so prišla najprej v promet vozila s konjsko vprego, katero so šele kasneje zamenjali električna motorna vozila.

Leta 1880. je bilo nekemu R. P. A. Gautierju podeljeno dovoljenje, da sme porabiti mestne ceste za gradbo tramvaja. Leta 1891. je bilo dovoljenje g. R. P. A. Gautierja, katero mu je dalo ministrstvo trgovine in industrije, preneseno na skupino zagrebskih gospodarstvenikov. Dne 11. maja

seri ter emajliranimi podobami Kristusovega trpljenja, ki ga je daroval leta 1722 zagrebski škof Esterhazy. Kelihov je v zakladnici zelo veliko, niso sicer vsi enake umetniške vrednosti, največ pa je baročnih in rokokoskih. Od gotskih kelihov je najlepši kelih škofa Ergelija (16. stol.), izdelan v filigranski tehniki. Najstarejši kelih pa je verjetno oni iz leta 1412, lepo ornamentiran ter okrašen s škofskimi in prstani, med katerimi je najlepši križ škofa Balatina (16. stol.), okrašen s štirimi večjimi in enim manjšim safirom, s štirimi rubini in štirimi velikimi biseri, z druge strani pa je gravirana in emajlirana elika razpetega Kristusa. V zakladnici je več zelo dragocenih škofijskih palic, med katerimi omenjamo palico škofa Osvolda v čisto gotskem slogu: v spirali je kip sv. Stefana, spirala pa je okrašena z dragulji, pod njo pa so kipeci osmih svetnikov. Lepa je palica škofa Baratina, prav tako v gotskem slogu v spirali in s kipeci baldahinom in dvema grboma, ki ga drže angeli ter je ves graviran. Iz časa škofa Luka je tudi srebrn renesančen kotliček z blagoslovljeno vodo z graviranim škofovim grbom (1496). V zakladnici je še več takih kotličkov, eden zelo dragocen iz dobe škofa Osvolda. Izmed kadilnic in posod za kadilo moramo omeniti renesančne primere, cizelirane in z grbi okrašene, ki prihajajo od družine Erdődi iz 16. stol. Velika je tudi neka nedatirana gotska kadilnica.

Na koncu omenjamo še nekatere druge zelo dragocene in znane stvari iz naše zakladnice: najprej tako imenovano kredo nedolžnega betlehemskega otroka; lesena krsta s skeletom je položena v srebrno krsto, ki ima od strani reliefe Kristusovega rojstva in betlehemskega pokolja, na pokrovu je krona, lilijska, a pod to nož na srebrni blazini. Kot se vidi iz napisov, je to krsto daroval ogrski kralj Andrej II. leta 1221 zagrebski katedrali. Toda srebrna krsta je šele iz leta 1780. Drugi zgodovinarji (Krčanić) pa trde, da je to dar beneške republike škofu Horvatu (14. stol.). Druga zelo znana stvar iz naše zakladnice je srebrn renesančen oprsje sv. Stefana kralja v naravni velikosti, okrašeno s topazi, ametisti in kristali. V njem se hrani del lobanje sv. Stefana. Daroval ga je kardinal Francesco Bardarini leta 1685, kot pravi napis. Toda po nekaterih zapiskih se more sklepati, da so sveti ostanki bili v zagrebski katedrali že v začetku 14. stol. Pacifikal škofa Luka je italijansko gotsko delo. Okvir je zlat, okrašen s safiri, hrizoliti, hiacinti in biseri, z druge strani pa je graviran. V okviru so vratca, na katerih je emajlirana slika Kristusa na križu. V sami skrinjici pa so relikvije. Na drugi strani omarice pa so spet emajlirane elike ter je ves pacifikal verjetno kraljevsko darilo. Stojalo pa je iz renesance. Javnosti so znane tudi v velikih praznikih pristopne tri srebne plošče, s katerimi se obdaja veliki oltar. Največja srednja plošča kaže sveto družino pri tesarskem delu; malemu Jezusu pomagajo angeli; na desni plošči pa kaže sv. Stefan svojo krono Bogu, a na levi se zahvaljuje sv. Ladislav Bogu za svojo zmago nad Kumani; na srednji plošči pa je napis, ki pravi, da je dal ploščo narediti leta 1721 škof Esterhazy.

Tako smo v kratkem opozorili na en del umetniškega blaga iz zagrebske nadškofijske zakladnice. V načrtu je, da se bo za božič leta 1939 priredila v Zagrebu razstava hrvatske cerkvene umetnosti, pa bodo tako te dragocenosti tudi javnosti dostopne. M. S.

Na križišču nekdanj

uspešno skrbela za nadaljni razvoj. Tako je bilo n. pr. leta 1918. v tramvajskih vozilih samo 2583 razpoložljivih mest, leta 1922. pa že 3062, do leta 1928 je število mest naraslo na 4952, lani pa je doseglo že 7808.

Leta 1922. je podjetje osnovalo že lastno delavnico za popravilo vozov, ki je kmalu prešla tudi na izdelavo nove proge. Velika ovira so bili tudi železniški prehodi, toda tudi tu je nastopilo izboljšanje z gradbo nadvozov in podvozov, tako da se mora tramvajski promet nemoteno razvijati.

Ker so zaradi povečanja parka dotedanji prostori remize na Savski cesti postali premajhni, je leta 1935. začela graditi Mestna hranilnica nove velike remize, kjer more sedaj namestiti vsa vozila.

Odkar je Mestna hranilnica prevzela tramvaj, je bilo v nove investicije vloženih 48.44 milij. din, za obnovu prevzetega omrežja in voznega parka ter delavnice ca 34.4 milij., kar znaša skupno 83 milij. din.

Leta 1910. so bile vozne cene: 10, 15 in 20 vinarjev. Po vojni so bile tarife zvišane in prilagojene novemu stanju. Leta 1924. so bile cene najvišje: 1.50, 2 in 2.50 din. Leta 1928. so bile ukinjene karte po 2.50, leta 1931. pa je prišlo do enotne cene, ki velja še danes: 1.50 din.

Na koncu leta je zaposloval zagrebski tramvaj 704 osebe (1892 samo 57 oseb).

Podvoz sedaj

V naslednjem podajamo še nekaj statističnih podatkov o zagrebskem tramvaju od leta 1910. dalje, ko je bil uveden električni pogon:

	potniki v milij.	število vozov	potniški prikl. km	dolžina tirov km
1910	1.0	28	14	20.3
1911	4.3	35	14	23.6
1912	5.8	35	14	23.6
1913	5.9	35	14	23.6
1914	6.55	35	14	23.6
1915	8.4	35	14	23.6
1916	15.0	35	34	23.6
1917	19.16	35	34	23.6
1918	21.25	30	31	23.6
1919	14.44	20	28	23.6
1920	16.6	27	32	23.6
1921	18.3	35	34	23.6
1922	17.76	39	34	23.6
1923	20.5	44	35	23.6
1924	19.9	44	35	23.7
1925	19.6	44	35	24.8
1926	20.5	47	35	27.6
1927	21.7	49	38	30.7
1928	23.24	50	41	32.2
1929	26.8	53	43	33.3
1930	30.5	64	43	34.4
1931	35.3	65	50	36.1
1932	36.9	66	56	36.1
1933	35.35	67	63	37.9
1934	36.0	67	65	37.9
1935	37.16	74	54	43.3
1936	40.06	79	52	51.2
1937	43.66	79	52	51.2
1938	45.6	79	52	51.2

Če še navedemo, da je znašalo leta 1932. število voznih km 6 milij., lani pa že 7.55 milij. km in da je narasla poraba električnega toka od 2.7 milij. kilovatinih ur leta 1930. na 5.7 milij. kilovatinih ur na 1938, vidimo pomen in važnost tramvaja v Zagrebu.

Prebivalstvo Zagreba po materinskem jeziku

Po podatkih ljudskih štetij iz let 1880, 1921 in 1931 vidimo naslednjo sliko prebivalstva Zagreba po materinskem jeziku:

	31. XII. 1880	31. I. 1921	31. III. 1931
Hrvatskosrbski	20.936	91.732	153.703
slovenski	3.893	8.699	17.627
češki, slovaški	654	1.863	2.310
ruski	1	360	1.354
rusinski	8	51	96
poljski	71	247	375
bolgarski	27	121	201
nemški	3.108	3.545	6.287
madžarski	888	1.206	2.210
italijanski	383	297	379
ostali in neznani	28	553	1.039
skupno	30.000	108.674	185.581

Za lažjo primerjavo naraščanja, oziroma padanja posameznih skupin podajamo še naslednjo tabelo prebivalstva Zagreba v odstotkih z ozirom na materinski jezik:

	1880	1921	1931
madžarski	2.96	1.11	1.19
hrvatsko-srbski	69.78	84.42	84.98
slovenski	12.98	8.0	9.5
nemški	10.36	3.26	3.39
češki, slovaški	2.16	1.71	1.24
ruski	—	0.33	0.73

Če primerjamo leti 1880 in 1921, vidimo, da je delež hrvatskosrbskega življa v novi državi izredno narasel, zlasti na škodo nemškega, madžarskega pa tudi slovenskega življa. Primerjava let 1921 in 1931 kaže nadaljnje povečanje deleža hrvatskosrbskega življa v Zagrebu, narasel pa je v novi državi tudi delež Slovencev. Na novo se je pojavil kot drugod po državi v večji ali manjši meri ruski element.

Elektrokemična industrija v službi kmetijstva!

V Rušah pri Mariboru je naša največja elektrokemična industrija: TVORNICA ZA DUŠIK D. D. RUSE.

Izdeluje umetna gnojila: apneni dušik — calcijev cianamid, nitrofoskal in sečnino (karbamid). Poleg tega izdeluje še: karbid, ferrochrom iz kromove rude, ki jo dobiva v Južni Srbiji, elektro-korund, amonjak in amonjačno vodo ter suhi led (trdo ogljikovo kislino). Karbid služi poleg acetilenske razsvetljave v zvezi s kisikom še za avtogeno varenje in rezanje kovin (dissous-plin).

Glavni proizvod je apneni dušik. Apnena dušika proizvajajo v Jugoslaviji (Ruše in Dugirat) letno okrog 30.000—60.000 ton. Leta 1929/30 je znašala proizvodnja 63.000 ton, leta 1934/30 pa samo 23.000 ton (gospodarska kriza!). V Jugoslaviji se porabi le neznaten del celokupne proizvodnje apnena dušika, okrog 10%! Ostalih 90% se izvaža v Avstrijo (sedaj Nemčijo), Italijo, Nizozemsko, Egipt, Grčijo, Britansko Indijo, Ceylon, Avstralijo, Kanado, Argentino itd. Ker naše gospodarstvo in kmetijstvo ni urejeno po načrtu, se dogaja, da poleg tako velike domače proizvodnje dušičnih umetnih gnojil uvažamo draga inozemska dušična gnojila ter s tem otežavamo in oviramo domačo produkcijo.

Apneni dušik prodira na inozemskem trgu v modernem kmetijstvu, vse bolj in bolj ter spodbija ostale vrste dušičnih gnojil. — Apneni dušik ima gnojilno in desinfekcijsko moč. To dvojno dejstvo daje apnenemu dušiku prednost pred ostalimi gnojili.

Apneni dušik je izredno učinkovito dušično gnojilo za vse kulturne rastline in vrste zemlje, se ne izpira iz zemlje, zboljšava kemična, fizikalna in biološka svojstva zemlje, razkazuje tla, uničuje plevel in razne škodljivce v zemlji, povzroča hitrejšo presnovo organskih odpadkov v humus. Vsi ti mnogobrojni učinki za povzdigo rodovitnosti zemlje, zboljšanje kakovosti pridelkov, uničevanje plevela in škodljivcev, pospeševanje bakterijskega življenja v zemlji iz komposta itd., ki so združeni v enem samem elektrokemičnem produktu: APNENEM DUŠIKU — CALCIJEVEM CIANAMIDU — dvigajo ta proizvod iznad povprečnosti ter ga stavljajo v red najvažnejših sredstev za povzdigo in napredek kmetijstva. Zeleti bi bilo, da se naše kmetijsko gospodarstvo in agrarna politika ter tozadevne ustanove in organizacije bolj temeljito pogledajo v to vprašanje. V našem načrtnem gospodarstvu in kmetijski proizvodnji mora zavzeti apneni dušik vidno mesto!

Ing. T.

Konjski tramvaj v starem Zagrebu

Električni tramvaj je začel po Zagrebu voziti 18. avgusta 1910 (na cesarjev rojstni dan). V glavnem so bile v obratu iste proge kot prej, zgrajenih pa je bilo tudi še nekaj novih prog. V začetku je imel zagrebski električni tramvaj 28 motornih voz in 14 odprtih priklopnih vozov, ki so bili zgrajeni iz starih tramvajskih voz.

Sele v svetovni vojni je uspelo Mestni hranilnici v Zagrebu, ki se je zelo hitro razvila v velik denarni zavod, da je kupila večino delnic zagrebske tramvajke delniške družbe in tako je bila dana nova možnost za razvoj tramvajškega prometa v Zagrebu. Leta 1910 je bilo prevoženih 1.0 milij. potnikov, po uvedbi električnega pogona pa že leta 1911. 4.1 milij. ljudi.

Leta 1919. je tramvajaka družba likvidirala in na njeno mesto je stopila Mestna hranilnica, ki je prevzela tramvaj popolnoma v svoje roke. Po vojni razvoj Zagreba je zahteval vedno več tudi od zagrebskega tramvaja in Mestna hranilnica je

Dušnopastirstvo v novih zagrebških okrajih

V svobodni državi je Zagreb postal samostojno, gospodarsko in kulturno središče Hrvatov. Le v teh prilikah je moglo mesto s stoletno preteklostjo v tako kratkem času doseči tako velik razvoj, da šteje danes po dvajsetih letih že okrog 250.000 prebivalcev. Ob vsem tem ogromnem velenemstnem razvoju je mesto Zagreb ostalo središče vsega katoliškega življenja in delovanja Hrvatov. Pričakovati je bilo, da bodo mogle cerkvene oblasti pravočasno slediti ogromnemu porastu prebivalstva in temu primerno organizirati dušno pastirstvo v popolnoma novih okrajih mesta. Budno in z veliko skrbjo so skušale vsaj začasno rešiti ta preteški problem. S pomočjo samostanov in redov so v novih mestnih okrajih in predvsem na periferiji zgradili kapele in ob njih samostane. Te kapele naj bi postale pozneje samostojne cerkvene občine. Ta korak je sigurno mnogo koristil duhovnemu podvigu Zagrebčanov — predvsem pa zapuščenim ljudem periferije. Ljudje so lažje opravljali svoje verske dolžnosti in prejeli sv. zakramente. Osnovale so se razne cerkvene družbe, ki so prav tako mnogo koristile v verskem pogledu.

V tem silovitem razmahu je zunanji razvoj mesta prehitel zamisli cerkvenih oblasti za skrb svojih vernikov in nepoučen človek danes ne dobi na zunanji prave slike katoliškega centra Hrvatov. Že razgled na mesto ne da v tem oziru prave slike. Človek se nehote razdvojen v duši vpraša: »Čigava je ta prostrana periferija, ki tone na obzorju in kdo si je priboril duhovno skrb za njo?« Gledajoč na celotno mesto iz Gornjega grada, ki krije v sebi svete zgodovinske ostanke katoliške Hrvaške z biserom starodavne cerkve sv. Marka, na te veličanske razdalje ulic in ogromnih trgov, vidi kakor osamela samo štiri glavna svetišča. Znan in mogočen je pogled na katedralo sv. Stefana s kaptolom. V daljavi proti Maksimiru obstane oko na ogromnem križu, ki v noči razsvetljen označuje cerkev stare župnije sv. Petra. Na ravlini, v novejšem delu mesta, sta župniji sv. Blaža in župnija Presv. Srca Jezusovega, ki jo upravljajo oo. jezuiti.

Šele dober poznavalec mesta Zagreba, ki ima priliko, da gre osebno v okraje, ki na videz izgledajo tako zapušteni, more spoznati, koliko truda in tihga, postrdnega dela je bilo posvečenega tem revnim dušam predmetja. V teh predelih v pretežni večini živi delavstvo in beda, ki je vestna spremljevalka vsakega velenemsta.

Z nastopom prevz. g. nadškofa koadjutorja dr. Stepinca je prišel kakor po božji previdnosti na odgovorno mesto človek, ki je razumel potrebe sedanega časa in s svojo skrbjo stalno doprinala rešitve vprašanja dušnega pastirstva v tako naglo razstočnem mestu. Stalno gre za tem ciljem, da bi osnoval nove župnije.

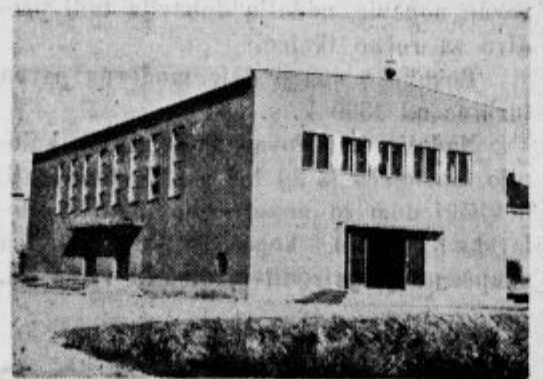
Slika novonastalih naselbin, ki obdajajo kot strnjen kolobar mesto, je tipično velenemstna. V tem pasu ne naredijo na človeka utisa stavbe, kot jih vidiš v centralnem delu mesta, ampak ti padejo v oči množice revnih ljudi, ki se v nakipljenih barakah stiskajo in so podobne našim najrevnejšim delavskim revirjem. Organizacija dušnega pastirstva je prav tukaj zvezana z velikimi težkočami. Tu so bedni ljudje, od katerih nikakor ne moremo pričakovati podpor za ustanovitve in vzdrževanje župnij.

Najbolj zapušteni so bili predeli na jugozapadni periferiji mesta in to naselja: Tratina, Trešnjevka, Knežija, Horvati, Pongračevo, Ljubljanka in Jarun; na jugovzhodu pa Sigečica in Kanal. Edina dušnopastirska postojanka na tem ogromnem predelu je bil salezijanski samostan s kapelo za 600 ljudi. Ves ta del mesta je spadal do l. 1931. pod župnijo sv. Blaža, ki je štela tedaj do 100.000 vernikov. Ob priliki sv. Misijona na Trešnjevki l. 1934., je ljudstvo vidno dalo izraza svojim čustvom in glasno izrazilo željo po novi

Hrvatski narod pozdravlja nadškofa dr. Stepinca ob priliki blagoslovitve temeljnega kamna za cerkev sv. Jožefa na Trešnjevki dne 10. maja 1936

je zelo okusna in solidno zgrajena. Prostora daje 1000 ljudem. V isti stavbi so tudi prostori za katoliška društva. Pozneje, ko se bo zgradila prostornejša in definitivna cerkev, bo ta stavba ostala društveni katoliški dom za vse organizacijsko življenje župnije. Gradbeni stroški so znesli 935.000 dinarjev. Prevz. nadškof dr. Stepinac ni dajal samo idejne pobude pri snovanju te cerkve, dal

Cerkev sv. Jožefa na Trešnjevki

je tudi bogat delež, ko je poklonil 250.000 din v denariju, 160.000 din pa bo odplačal s cerkvenim zemljiščem.

Z ustanovitvijo nove župnije, se je začelo prav lepo razvijati tudi redno versko življenje. Verniki so srečni, ko imajo v bližini cerkev, v kateri se morejo vsak dan udeleževati sv. maše. Imajo tudi svoj cerkveni pevski zbor.

Lice tega okraja se je ugodno spremenilo in je razveseljivo, da v okraju, ki je veljal za komunističnega in so bili le redki, ki so se potrudili in šli v nedeljo k sv. maši v mesto, po preteku dveh let vidiš cerkev ob nedeljah pri vseh sv. mašah nabito polno. Radi se udeležujejo tudi drugih verskih pobožnosti. Organizirana je tudi Katoliška Akcija, ki je razširila svoj delokrog na vse stanove. Do sedaj vodi vse to delo le župnik. V tej njegovi naporni službi ga godpi- raje zlasti ob nedeljak gg. duhovniki in redovniki iz mesta.

Na jugovzhodnem delu mesta je prav tako veliko delavstva na Sigečici in Kanalu. Predvsem revno delavstvo se je tukaj naseljevalo v taki množini, da je priprosta prizemna hiša imela toliko najemnikov in podnajemnikov kot marsikatera tri- ali štirinadstropna stavba v mestu. To naselje je z železniško progo povsem odrezano od mesta. Tu ni bilo nikake verske in kulturne usta-

nove, bili so brez cerkve in šole. Pravijo, da so se od mnogih tisočev udeleževali le štirje ali pet nedeljske službe božje. Mnogi so šele tedaj zvedeli, da spadajo v dobre pol ure oddaljeno župnijo sv. Petra, ko je bilo treba krstiti otroka.

Šele l. 1934. je bil na pobudo novoosnovanega odbora, ki naj bi preskrbel vsaj zgraditev preproste kapele, postavljen križ na mestu, kjer naj bi pozneje stala kapela. Kmalu je bila na istem mestu osnovana

župnija sv. Družine na Sigečici.

Ljudstvo tej zamisli v početku ni bilo naklonjeno. V l. 1935. je z nastopom nadškofa dr. Stepinca ta zamisel dobila nove pobude. On se je trudil in vstrajal in že l. 1936. so bili vidni prvi uspehi, ko se je pričelo z graditvijo cerkve po njegovi osebni želji, ko je rekel: »Gradite! Jaz vam bom pomagal!« Še istega leta je bila cerkev dograjena in v l. 1937. jo je sam blagoslovil in izročil v varstvo sv. Družine. Istočasno je bil izdan dekret o ustanovitvi nove župnije, ki šteje 8000 vernikov. Zopet je glavni dar v znesku 530.000 dinarjev poklonil nadškof sam.

Ta cerkev je prav tako zasilna in predstavlja le nekako veliko dvorano, v kateri je pod isto streho stanovanje za župnika in župnijski urad. V suterenu cerkve imajo prostore vsa katoliška in prosvetna društva. Cerkev je zasilno in obenem lepo urejena, da se morejo zadovoljivo v njej vršiti vsi verski obredi.

Pred ustanovitvijo župnije so bile moralne in družinske razmere med prebivalci tega okraja žalostne. V dveh letih obstoja župnije je bilo sklenjenih že 141 zakonov, od katerih jih je prej 102 para živelo samo v skupnem gospodinjstvu. V teh par letih delovanja se je obupna slika tega predmestja nadse zadovoljivo spremenila. Pri vseh treh nedeljskih službah božjih je sedaj polno ljudstva in tudi drugih verskih obredov se radi udeležujejo.

V duhovni obnovi teh zapuščenih ljudi imajo veliko vlogo tudi verske ustanove in Katoliška Akcija, ki je tudi tukaj zajela vse sloje in z velikim blagoslovom pomaga dušnemu pastirju pri njegovi težki nalogi.

Tudi v drugih okrajih je potreba ustanovitve cerkva in novih župnij velika, toda za silo vodijo versko življenje različni redovi v svojih samostanskih cerkvah, tako n. pr. oo. frančiškani na Ksaverski cesti od l. 1923., oo. dominikanci v Maksimiru od 1927., konventualci pri sv. Duhu (okraj Černomerec) in oo. jezuiti na Jordanovcu, kjer imajo tudi velik dom duhovnih vaj.

V novem in najlepšem centru mesta Zagreba v Vrbaničevi ulici je treba omeniti še graditev krasne bazilike Lurške Matere božje. Skrb za to so prevzeli oo. frančiškani. Prekrasen načrt za baziliko pa je napravil naš rojak profesor Jože Plečnik. Dosedaj je zgrajena kript, v kateri se že od l. 1937. vrši redna služba božja.

Slovenec, bivajočim v Zagrebu je župnija sv. Blaža l. 1931. odstopila podružnico sv. Roka na Tuškancu, v kateri slovenski duhovnik vodi versko življenje Slovencev v Zagrebu.

Zorana je šele prva brazda na tej trdi ledini, toda uspehi so razveseljivi in upamo, da bo pod osebnim zanimanjem prevz. nadškofa dr. Stepinca in idealnih duhovnikov, ki razumejo potrebe sedanega časa, zaživelo tudi v teh obsežnih in zapuščenih krajih novo katoliško življenje in dalo metropoli katoliške Hrvaške res katoliško lice.

L. R. — I. V.

Dr. Ivan Esih:

Zagreb v preteklosti, danes in v bodočnosti

Od gore Medvednice, katere najvišji vrh je Sljeme (1035 m) se odcplja več gorskih hrbtov, kateri se spuščajo proti jugu v savsko kotlino, in ki so bili nekdanj po večini gozdnat, a danes v kolikor niso gosto naseljeni — so pa porasli z vinsko trto, travniki in sadovnjaki.

Če jih gledaš z juga, se ti gorski hrbti vidijo kakor majhni hribočki. Na skrajnih južnih obronkih dveh od teh hribočkov, od katerih je vzhodni nižji (135 m), a zahodni višji (156 m) je nastal najstarejši del Zagreba. Naselja, ki so verjetno nastala na teh dveh hribočkih že v 8. ali 9. stoletju, nista vse do najnovejšega časa tvorila ene občine, marveč sta bili to dve ločeni mesti. Do 16. stoletja je nosilo ime Zagreb (latinski Zagrabiya) samo mesto na vzhodnem hribočku (današnji Kaptol), drugo na zapadnem hribočku se je pa imenovalo Gradec ali popolno: mesto na hribočku Gradu (civitas Montis Graecensis ali Graecensis). To je današnji Gornji grad. Leta 1242. je povzdignil kralj Bela IV. mesto na hribočku Gradu v svobodno kraljevsko mesto.

Tako Zagreb kakor Gradec sta bila kasneje obdana z močnim obzidjem za obrambo proti neprijatelju, pa tudi za medsebojno obrambo, kajti med njima je mnogokrat prišlo do ogorčenih borb in krvavih obračunov. Borbe so se odigravale na bregovih potoka Medveščaka (Cirkvenica), ki je tedaj tekkel po dolini med obema mestoma in ki se je često tako pordečil od meščanske krvi, da so ga še v 18. stoletju imenovali Krvavi potok, a most preko njega pa Krvavi most. To ime se je še do današnjih dni ohranilo, ker se uličica, katere je vodila do tega mostu (ki je pa danes ni več, ker je bil potok Medveščak l. 1898 preložen na vzhodno stran Kaptola) imenuje Krvavi potok. Najmarkantnejši in najbolj viden ter popolnoma ohranjen ostanek so Kamenita vrata na vzhodni strani Gornjega grada, pa še ostanki obzidja okoli stolne cerkve in škofijske palače (danes nadškofijske), ki je poleg kapitolskega obzidja še posebej utrjena (prednji del obzidja s takozvano Bakačevo kulo je bil porušen še v novejši dobi).

Vzhodno od škofijskega Zagreba je že v najstarejši dobi nastalo naselje Vlaška Ves (Vicus Latinorum), koder so živeli potomci naseljenecv nekdanje znane rimske naselbine Andautonije, katere glavno mesto je bilo Andautonija na desni savski obali (danes Ščitarjevo). Te Latince, kateri so se kasneje pohrvalili, so imenovali Hrvat, ki so semkaj prišli Vlahe ali Lahe in od tod tudi ime Vlaška Ves (danes Vlaška ulica), pa tudi Laščina, ki leži vzhodno, in katera šele, od leta 1900. pripada mestu Zagrebu. Na severni strani tedanjega Zagreba je nastalo že v srednjem veku naselje Nova Ves, ki se še danes tako imenuje. Pa tudi pod Gradecem so se malo po malo razvijala predmestja (suburbia civitatis) in to Ilica in Šošarska ali Nemška Ves. Ilica se še danes imenuje glavna zagrebška ulica, a Šošarska Ves je tvorila vzhodna stran današnje Radičeve ulice in severna stran današnjega Jelačićevega trga, ki se je do leta 1850. imenoval Harmica, a v še starejši dobi Manduševac (po znamenitem vrelcu Manduševcu).

Mesti Zagreb in Gradec nista trpeli samo zaradi medsebojnih razprtij, temveč tudi zaradi drugih nesreč. V 13. stoletju so jima prizadeli mnogo zla divji Tatai, a kasneje sta obe mesti utrpeli velike škode zaradi hudih požarov (največ v 17. stoletju), ki so nekaterekrat vse mesto pretvorili v pusto pogorišča, pa tudi od strašnih potresov, od katerih so največ trpele cerkve, predvsem stolna cerkev sv. Stefana. Zadnji takšen potres, katerega še dobro pomnijo starejše generacije, je bil 9. novembra 1880.

Mnogo trpljenja so zagrebškim meščanom prizadevali tudi lastniki utrjenega gradu Medvedgrada na gori Medvednici, katerega je v 13. stoletju zgradil zagrebški škof Filip, ki pa je bil že ob koncu 16. stoletja zapuščen, ker ga je potres močno poškodoval.

Od 16. stoletja se je začelo z imenom Zagreb imenovati tudi mesto na hribočku Gradu (»Civitas Montis Graecensis zagrabiensis«).

Ko je bila leta 1862. zgrajena prva železniška proga na ozemlju mesta in prvi kolodvor (tedaj Južni, a danes kolodvor Sava), se je pričel razvijati tudi zapadni del mesta okoli današnjega Prilaza Džure Deželića. Gradnja državnega (danes glavnega kolodvora 1892.) je pospešila razvoj novega dela mesta, južno od Zrinjskega trga in Kukovičeve ulice proti železniški progi. Prirodno bi bilo, da se mesto razvija predvsem proti jugu do reke Save, a ta razvoj v glavnem preprečuje železniška proga. Širjenje modernega dela Zagreba se je obrnil proti vzhodu, kjer so se zlasti po vojni dvignili celi novi in zelo lepo predeli južno od Vlaške ulice, predvsem okoli bivšega sejmišča, koder so za malo časa nastale kar nove ulice z mnogimi velikimi in lepimi hišami.

V vzhodnem delu mesta, ki je spojen z Zagrebom od leta 1900. je še vse polno nezazidanega prostora.

Kar tiče zunanjega videza, napreduje Zagreb z naglico. In koncu 19. stoletja je imel še značaj provincialnega mesta, danes pa ima že vse predpogoje, da postane veliko svetovno mesto. V zaidanem delu mesta so vsi hodniki asfaltirani, ceste pa so tlakovane, kar daje mestu posebno karakteristiko reda, čistote in lepote, s katero se ne morejo ponašati niti mnogo večja evropska mesta, ter v tem pogledu služi Zagreb kot vzgleden primer vsem ostalim večjim mestom naše države.

Ono kar je, je postal Zagreb samo s svojim lastnim naporom in trudom, brez vsakršne pomoči, a predvsem brez neposredne pomoči države. Tako velikega je napravila privatna iniciativa njegovih meščanov. Za današnje veliko in moderno uretitev mesta Zagreba ima v največji meri velike zasluge njegov bivši župan arh. Vjekoslav Heinzel.

Srce patrijotskega razpoloženja, ki mu je bil vodja dr. Ljudevit Gaj, in ki je poznan pod imenom »ilirski prepoved« je bilo mesto Zagreb, ki je postalo od tega časa ne samo politično središče ožje Hrvaške, ampak tudi nacionalni in kulturni center vseh Hrvatov brez izjeme na politično pripadnost. Ko je bila zatrita madjarska revolucija in je bil uveden hud absolutizem, je zajel tudi Hrvat-

Dr. Ivan Esih

ska, a še posebno sam Zagreb divji val germanizacije, ki je razširjala poprej svoje mreže le v privatnem občevarstvu, a je sedaj prešla tudi v javno življenje, v državno upravo in šolstvo. Ta službena germanizacija je dokončno prenehala leta 1860., toda sledovi so se ji poznali še nekoliko desetletij, vse dotlej dokler niso izumrle tedanje generacije.

Mladinska nacionalna gibanja proti tuji oblasti na začetku 20. stoletja so izbrisala še te poslednje vidne sledove germanizacije, ter se odslej tudi na zunaj kaže kot nacionalno hrvatsko mesto.

Hrvatski nacionalizem mesta Zagreba ni bil nikoli ekskluziven, ampak slovenski in humano širokogrudni. To so pokazali že hrvatski prepoveditelji (Iliri), katerih kulturni in politični ideali so šli daleč preko meja hrvaštva.

Zemljepisni podatki:

Zemljepisni položaj: 45° 48' 43" severne širine, 15° 58' 52" vzhodne dolžine (od Greenwicha); nadmorska višina: Gornji grad (Grič) 162,5 m, Dolnji grad (Zrinjski trg) 120,4 m; obseg: okoli 47 km (od tega reka Sava okoli 14 km); površina: 64,37 km² (do l. 1900 — 33,27 km²).

Glavne transite ceste so: Maksimirska cesta (3,4 km), Ilica (3,3), Savska (2,8), Vlaška (1,5). Vse so med seboj povezane z električno cestno železnico. Mesto se deli na 30 okrajev. Po popisu prebivalstva od 31. III. 1931. ima mesto Zagreb 185.581 prebivalcev, dočim se danes računa, da jih ima okoli 250.000. Po veri se deli prebivalstvo na rimokatoličane, kateri imajo absolutno večino (nad 200.000), pravoslavne, grkokatoličane, žide, evangeličane, starokatoličane in muslimane. Po materinskem jeziku pa govore hrvatsko ali srbsko, zatem slovensko, nemško, češko, madjarsko, rusko itd.

Novo popravljena cerkev sv. Petra

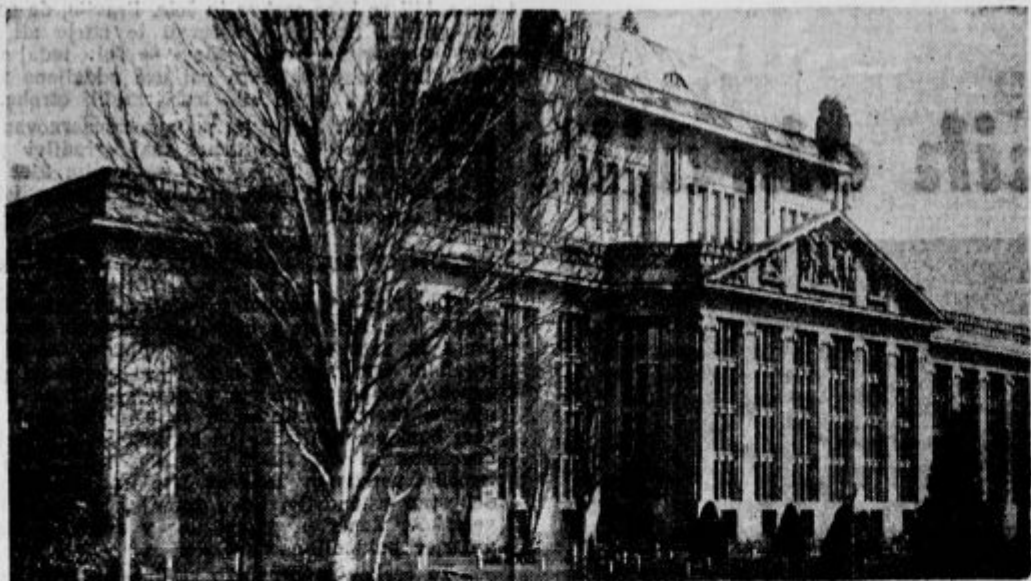
(Foto Putnik)

cerkvi in župniji. Kmalu nato je bil imenovan za nadškofa-koadjutorja dr. Stepinac, ki je s svojim osebnim vplivom največ pripomogel, da je že l. 1937. začela delovati nova

župnija sv. Jožefa na Trešnjevki.

Sam je l. 1935. blagoslovil temeljni kamen in dajal pobudo odboru za zgraditev nove cerkve. Pri tem so mnogo pomagali katoliški časopisi in razna društva, ki so izvedla nabiraine akcije. Že l. 1937. je bila stavba nove,časne cerkve dograjena v obliki dvorane, v kateri so tudi potrebni prostori za delovanje novoustanovljene župnije. Na ta način se ustanavljajo naše župnije v velenemstih. Za velike cerkve so potrebni milijoni, toda tako ogromna sredstva je težko zbrati. Tako zasilno cerkev se pa lahko zgradi hitro in s skromnimi sredstvi. Že 17. aprila 1937. je bila z nadškofijskim dekretom ustanovljena župnija sv. Jožefa in dva meseca pozneje je nadškof dr. Stepinac blagoslovil novo cerkev ob velikem navdušenju vsega prebivalstva.

Ta del mesta je izključno delavski četrt in so v prav posebnim pomenu izbrali zaščitnika delavcev — sv. Jožefa — za patrona novi župniji. Dasi je nova cerkev zgrajena v obliki dvorane

Vseučiliška knjižnica

Zagrebske javne knjižnice

Mesto Zagreb ima danes največ in najboljše urejenih knjižnic v državi. Na prvem mestu je Univerzitetna knjižnica v Zagrebu, ki je sploh največja in najlepše urejena javna knjižnica v Jugoslaviji. Poleg tega ima Zagreb še celo vrsto dragocenih javnih knjižnic, kakor predvsem knjižnico Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti, Metropolitansko knjižnico zagrebske nadškofije, Mestno knjižnico, knjižnico Trgovske zbornice, knjižnico Ekonomske-komercialne visoke šole, knjižnico Delavske zbornice in dr.

Najbolj razvita je seveda visokošolska knjižnica v Zagrebu, kjer se poleg knjižnice Ekonomske-komercialne visoke šole zbirajo dela raznih fakultetnih, zavodnih in seminarjskih knjižnic. Posamezne fakultetske knjižnice v Zagrebu so zelo bogate in imajo knjižnice pravne fakultete nad 14.544 knjig, tehnična fakulteta pa nad 11.000 knjig. Med seminarjskimi knjižnicami je največja knjižnica slovanskega seminarja, ki ima nad 7500 knjig in zvezkov, zgodovinski seminar pa ima knjižnico s 6000 knjigami. Po statističnih podatkih zagrebskega knjižničarja dr. Josipa Budalića imajo zagrebske vseučiliške knjižnice nad pol milijona knjig. (Javne knjižnice v savski banovini, Zagreb 1937 str. 7.)

Če k temu prištejemo še število knjig po drugih največjih zagrebskih knjižnicah (knjižnica akademije ima nad 100.000 knjig, Metropolitanska knjižnica 55.000 knjig in zvezkov, Mestna knjižnica okoli 50.000 knjig, knjižnica Trgovske zbornice nad 14.000 knjig in zvezkov, knjižnica v Delavski zbornici in več knjižnic po gimnazijah od 16.000 do 10.000 knjig in zvezkov) dobimo veličastno številko, ki pravi, da je v zagrebskih knjižnicah zbranih nad tričetr milijona knjig.

Te splošne podatke pa bodo še podrobneje pojasnili podatki o štirih najvažnejših zagrebskih knjižnicah. Ti podatki bodo več povedali kot pa vsi drugi popisi. Navajali jih bomo po časovnem redu, kako so posamezne zagrebske knjižnice nastale.

Metropolitanska knjižnica

ali knjižnica zagrebskega prvostolnega kapitla je najstarejša knjižnica v celi državi in je po ustnem izročilu nastala že v 11. stoletju. V sredini 14. stoletja je ta knjižnica štela 168 raznih rokopisov teološke, pravne in medicinske književnosti, koncem 17. stoletja pa je potem, ko je dobila svoj statut, kupila še znamenito knjižnico slovanskega zgodovinskega Ivana Vajkarda barona Valvazorja z 10.000 knjigami in zvezki. V Valvazorjevi knjižnici je tudi bogata zbirka bakropisov z 10.525 listi in med temi je tudi 136 znamenitih Dürerjevih listov. Danes ima ta knjižnica nad 55.000 knjig in zvezkov, 169 inkunabulov in nad 500 rokopisov in med temi je tudi okoli 170 rokopisov, ki so bili napisani med 10. in 15. stoletjem.

Po pogodbi med dr. hrvaškim deželnim erarjem in Zagrebškim prvostolnim kapitulom, ki je bila sklenjena dne 25. maja 1914, je bila »Metropolitanska knjižnica« leta 1916 izročena zagrebski Univerzitetni knjižnici v upravo, hrambo in uporabo in to za 50 let.

Univerzitetna knjižnica

Je največja knjižnica v državi ter je bil temelj tej knjižnici postavljen že v letu 1606, ko je jezuitski kolegij v Zagrebu ustanovil svojo lastno knjižnico. Ko je bil leta 1776 jezuitski red ukinjen, so knjižnico spremenili v Knjižnico kraljeve pravosodne akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu. Leta 1874 je bila ustanovljena univerza v Zagrebu in je tedaj knjižnica pravosodne aka-

demije dobila svojo sedanje ime Univerzitetne (vseučiliške) knjižnice.

Tej knjižnici so v letu 1875 priključili zagrebsko Muzejsko knjižnico s 16.000 knjigami in zvezki in 317 rokopisi. Leta 1892 sta bili dokupljeni knjižnici hrvatskega bana Nikole Zrinjskega s 526 knjigami in 26 rokopisi in knjižnica Antona Springerja z 1193 zvezki. Leto dni pozneje je bila kupljena knjižnica Ljudevita Gaja s 16.000 knjigami in nad 700 rokopisi s tisočimi pismi iz Gajeve korespondence.

Velike strokovne zbirke knjig so prišle v Univerzitetno knjižnico na ta način, da so razna strokovna društva darovala svoje knjige in knjižnice Univerzitetni biblioteki. Zveza zdravnikov za kraljevino Hrvatsko in Slavonijo je darovala knjižnici svojo zbirko z nad 30.000 knjigami, Pravniško društvo je darovalo nad 2000 knjig, Hrvatsko prirodoslovno društvo 4482 knjig in zvezkov, Društvo Nikole Tomasića knjižnico s 15.000 knjigami, Milana Amruša 4118 knjig in zvezkov in Josipa Bacha nad 3000 zvezkov. Leta 1916 ji je bila dana v upravo, uporabo in hrambo Metropolitanska knjižnica z nad 55.000 knjigami in zvezki, leta 1919 pa je bila v knjižnici ustanovljena posebna zbirka z naslovom »Grafinska zbirka«, ki ima svoj poseben pravilnik. Glavni temelj te zbirke je bogata Valvazorjeva zbirka bakropisov.

Danes ima Univerzitetna biblioteka okoli 350.000 knjig in približno 4000 rokopisov. Med rokopisi pa so posebno važni: nekaj paleografske in zgodovinske važnih kodeksov domačih piscev od X. do XV. stoletja, edini ohranjeni prepis Vinodolskega zakona iz 16. stoletja, Kronika Tomaža Arhidijakona iz 15. stoletja in kodeks Hilarij de Sancta Trinitate iz 15. stoletja. Ta rokopis je bila včasih last kralja Matije Korvina; dalje rokopisna dela Stefana Schulzerja-Müggenburga »Fungi Slavonice« v 10 zvezkih in Josipa barona Neustädterja »Le ban Jelačić et les Croates«.

Med raritetami zagrebske Univerzitetne knjižnice moramo posebno naštet glagolske prvotiske (inkunabule) okoli 300 izvodov in sicer: Misale iz leta 1483, ki je sploh prva naša tiskana knjiga in brevijar, ki je bil tiskan v Senju leta 1493, dalje latinske inkunabule, ki so jih tiskali hrvatski tiskarji, prvotiske iz domače književnosti in zelo redke knjige iz hrvatskega protestantske književnosti, 11 dalmatinskih statutih in knjižnico hrvatskega bana Nikole Zrinjskega v celoti.

Od leta 1913 naprej je Univerzitetna knjižnica v svoji lastni hiši, ki ima po stenah mnogo lepih umetnin hrvatskih umetnikov in hrvatskih narodnih ornamentov.

Od svoje ustanovitve pa do danes opravlja zagrebska Univerzitetna knjižnica naloge narodne in vseučiliške knjižnice. Kot narodna knjižnica prejema še danes vse obvezne izvode domačega tiska. To pravico je dobila knjižnica v letu 1852 kot Muzejska knjižnica, ko je bila ta njena pravica z združitvijo z Univerzitetno knjižnico prenesena nanjo.

V zagrebski Univerzitetni knjižnici čita letno povprečno 4000 oseb 55.000 zvezkov in knjig, knjižnica pa približno 2000 osebam posojuje 12.000 knjig izven knjižnice. Knjižnica sodeluje tudi pri mednarodnem posojanju knjig med posameznimi pomebnimi knjižnicami.

Knjižnica jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti

Je bila ustanovljena v letu 1868 po zaslugi ustanovitelja Akademije J. J. Strossmayerja, ki je knjižnici kupil l. 1868 dragoceno knjižnico hrvatskega zgodovinarja in bibliofila Ivana Kukuljevića za 18.000 goldinarjev. Pozneje so bile knjižnice

Jugoslovanske tekstilne tvornice Mautner d. d.

so ustanovljene leta 1923 ter so prevzele takratne jugoslovanske obrate od takratne Vereinigte österr. Textilindustrie A. G. Wien. Društvo ima v Litiji predilnico, v Sv. Pavlu pri Preboldu tkalnico in tiskarno. Poslovodstvo se nahaja v Zagrebu, kjer je tudi skladišče. Nadalje ima družba podružnice v Beogradu in Skoplju.

Predilnica v Litiji

Je bila ustanovljena leta 1887, in sicer od tt. Schwarz, Zublin & Co. Leta 1912 je prevzela tovarno Vereinigte österr. Textilindustrie, ki jo je deloma obnovila. Leta 1923 je potem tovarna prešla v last naše družbe ter smo od takrat podvzeli številne obnovitve in nove uredbe. Tovarna ima danes 37.000 vreten za prejo bombaža, nadalje motilnico in sukalnico. Tovarna izdeluje skoraj vse vrste v državi rabljene prediva za tkalnice, pletilnice in tovarne nogavice, nadalje dobavlja tudi predivo za ročne tkalce.

Pogonsko snago daje moderna parna turbina od 1500 k. s.

Nadalje ima tovarna delavsko kolonijo, obstoječo iz 20 hiš s 210 stanovanji, deklški dom za neporočene delavke, delavsko kuhinjo, kopališče, dvorano za skupščine in prireditve, otroški vrtec itd.

Tkalnica

v Sv. Pavlu pri Preboldu

Je ena najstarejših obstoječih tekstilnih tovarn, ki je bila ustanovljena leta 1839, in sicer kot predilnica in tkalnica. Leta 1866 je popolnoma pogorela ter je potem od leta 1870 obratovala kot predilnica. Imela je razne lastnike. Leta 1899 jo je kupila tt. Stocker, Hoffmann & Cie, od katere jo je leta 1912 prevzela Vereinigte österr. Textilindustrie. Zastareli predilniški stroji so bili odstranjeni ter je bila urejena moderna avtomatska tkalnica. L. 1923 je tovarna prešla v našo posest.

Tudi ta tovarna ima lastno pogonsko silo, obstoječo iz parnega stroja in parne turbine.

Tovarna ima 550 večinoma modernih avtomatskih statev. Nadalje tudi socialne ustanove, obstoječe iz 8 poslopij s 44 stanovanji, delavsko kuhinjo, kopališče itd.

Tiskarna

v Sv. Pavlu pri Preboldu

Je bila ustanovljena leta 1934 in priključena tkalnici s soudeležbo znane češke tovarne »Cosmanos«, Josefuv dul. Ima 3 tiskarniške roleje s kompletno pripadajočo belilnico, barvarno in apreturo.

deloma darovane in prodane knjižnice Imbra Tkalec, F. Kurelica, D. Kušlana, Z. Vukasovića, J. Farkaša-Vukotinića, M. Bogovića, Fr. Račkega, B. Suleka, A. Mašića, Iv. Tkalčića in drugih.

Knjižnica Jugoslovanske akademije ima sedaj okoli 100.000 knjig in zvezkov, izpopolnjuje pa se z darovi in bogato zamenjavo med svetovnimi znanstvenimi ustanovami. V knjižnici hranijo obnem z arhivom nad 40.000 listin, bogato zbirko korespondence, nad 2000 rokopisnih kodeksov, ki obsegajo večinoma dela staroslovenske cirilske in glagolske književnosti, nato pa še hrvatsko-srbska in druga slovanska književna in znanstvena dela.

Mestna knjižnica

pa je med vsemi javnimi knjižnicami v Zagrebu najmlajša. Ustanovljena je bila v letu 1907 na pobudo društva »Bratov hrvatskega zrnja« z nalogom, da naj širi prosveto med najširšimi sloji zagrebskega prebivalstva. Do leta 1938 so vodili to knjižnico člani omenjenega društva, od mestne občine pa so dobivali stalno letno podporo. Leta 1938 pa je občina prevzela knjižnico in sklenila spremiti jo v prosvetno ustanovo pod strokovnim vodstvom. Knjižnica še nima svoje potrebne zgradbe in je sedaj v posloppu Novinarskega doma ter šteje nad 50.000 knjig in zvezkov. Med njimi je tudi mnogo dragocenih domačih starin »Zagrebiensia«. Ker so prve tri knjižnice predvsem znanstvene in namenjene ožjemu krogu članov akademije in slušateljev vseučilišča, je naloga Mestne knjižnice širiti javno prosveto med najširšimi sloji zagrebskega prebivalstva.

dr. F. P.

OB 50-LETNICI USTANOVITVE

ZA BIRMO

URE IN ZLATNINE PO NAJNIZJIH CENAH

LUD. ČERNE

Ljubljana, Wolfova ulica 3

ter se je po vojni morala na novo organizirati. Skozi ves ta čas je Matica izdajala najvažnejša literarno-zgodovinska dela.

Sistem poverjenikov za organizacijo Matice je bil izpopolnjen z osnovanjem Matičnih podoborov, ki jih želi po pravilih osnovati po vseh večjih in manjših podeželskih mestih. Danes ima Matica 20 takih podoborov ter nekateri izmed njih izdajajo tudi posebne knjige. Matica Hrvatska je centrala, pa izdaja naslednje zbirke: 1. redne knjige, med katerimi je vsako leto 6 knjig poučnih in leposlovnih del; 2. sodobno knjižnico (Suvremena knjižnica), ki je osnovana zato, da se v njej izdajajo leposlovna dela, pa večinoma mladim pisateljem, ki se ne morejo izdati med rednimi knjigami. V tej zbirki izide vsako leto 6 knjig in sicer tako, da vsaka dva meseca pride ena na svetlo; 3. malo knjižnico, ki ima namen, da informira v kratkem probleme iz vseh področij sodobne znanosti. Tudi te knjige izhajajo letno v šest knjigah, vsaka dva meseca ena. Redne izdaje dobivajo vsi člani Matice Hrvatske, knjige ostalih dveh zbirk pa se prodajajo na predplačila. Matica Hrvatska tudi pomaga pri izdaji naslednjih treh časopisov in revij: »Hrvatska revija«, »Omladina« in »Nastavni vjesnik«. Matica Hrvatska ima danes okrog 11.000 članov.

In tako Matica Hrvatska vrši od vsega početka do danes svojo kulturno in narodno poslanstvo pri Hrvatih, za kar je bila že od početka namenjena. Že skoraj 100 let deluje v tem svojem kulturnem poslanstvu na temelju čistega hrvatskega domoljubja ter je zato resnično eminentno hrvatska narodna ustanova.

Matica Hrvatska

Hrvatska Matica je najstarejša kulturna institucija ter bo skoraj slavila svojo 100.letnico. Zato je prav, da par besed spregovorimo tudi o njej. V začetku 19. stol. je prevladoval v Hrvatski madžarski duh na vseh področjih javnega življenja. Narodne zavesti ni bilo v vladajočih krogih. Hrvatski rodoljub duhovnik Pavel Stooš se je pritožil v eni svojih pesmi na to stanje takole:

Narod se drugi sebi raduje
A z menom sinka moj se eramuje
Vre i svoj jezik zabiti Horvati
Hote ter drugi narod postati.

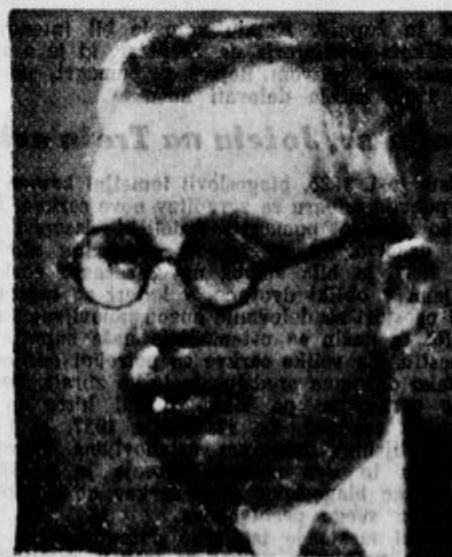
Kot reakcijo na to se javlja čisto narodno delo, nekoliko Hrvatov, ki so se trudili, da prebudijo hrvatski nacionalizem in patriotizem. Ti so stali pod velikim vplivom nemških romantičkov: Herder je že l. 1792. pisal simpatično o Slovanih in jim prerokoval silajna bodočnost; estetik Schlegel je mnogo pisal o domoljubju in materinem jeziku; na isti način eta se navduševala Šafarik in Kollar. Njihov učenec je bil Ljudevit Gaj. On je z nekoliko Hrvatov in a Slovincem Glomskom ustanovil l. 1827. v Gradcu »Ilirski klub«, kateremu je bila naloga gojiti čisto narodni jezik. Tako se je pomalo začela ustvarjati baza za hrvatski preporod. L. 1835. izide prvi hrvatski časopis »Novine horvatske« in kaeneje knjižna priloga »Danica horvatska, slavonska in dalmatinska«. L. 1836. se je ime horvatsko spremenilo v ilirsko.

V kratkem času so se začeli ustanavljati kulturni zavodi v Zagrebu, kakor tudi na deželi: tiskalnice, gospodarska društva, muzeji, gledališča itd. Že l. 1836. je padla ideja za osnove »Ma-

tice ilirske«, ki naj bi bila centralna hrvatska kulturna ustanova. Toda ustanovila se je šele l. 1842. in takoj so se ob njej zbrali vsi najvažnejši člani ilirskega gibanja na Hrvatskem. Prvi predsednik Matice je bil grof Janko Drašković, ki je s svojim govorom otvoril Matico ilirsko. V odbor so bili izvoljeni med drugimi Gaj, dramatik Demetar, Stooš, Mažuranić in Vukotinić. Prvi tajnik je bil Babukić in dr. Vancas. Matica je takoj pričela s svojim kulturnim delom ter je bil med prvimi izdajami Gundulićev »Osman«. Nato začne izdajati časopis »Kolo« ter kaeneje časopis »Neven«. V prvem času je Matica imela veliko težav, ki so bile vse v zvezi s političnimi razmerami. Toda kljub temu se je vzdrževala ter so se iz njenega naročila razvila druga važna društva, kot na pr.: Hrvatsko gospodarsko društvo in Jugoslavenska akademija znanosti in umetnosti. Morda je bila najtežja doba za Matico v času Bachovega absolutizma, ko je njeno delo bilo omejeno ter njeni odborniki in delavci preganjani. Tudi te čase je dobro preživela ter je pozneje začela izdajati leposlovni list »Vienac«. L. 1874. je zanimivo in važno v življenju Matice. Tedaj spremeni svoje ime v Matica Hrvatska. Od tega časa pa do danes razvija uspešno delo ter izdaja iz leta v leto veliko številno knjig ter ima vedno več takih sodelavcev, kot tudi naročnikov. Veliko zaslužno za njen razvoj imajo Matični poverjeniki ter se je ta sistem poverjeništv obdržal v Matici vse do danes. Prav v času, ko se je Matica najbolj razvijala, jo je dohitela svetovna vojna, ki je delovanje ustavila za tri leta. S tem je Matica pretrpela veliko moralno in materialno škodo

Vseučiliška knjižnica, južno pročelje z Bulićevim spomenikom.

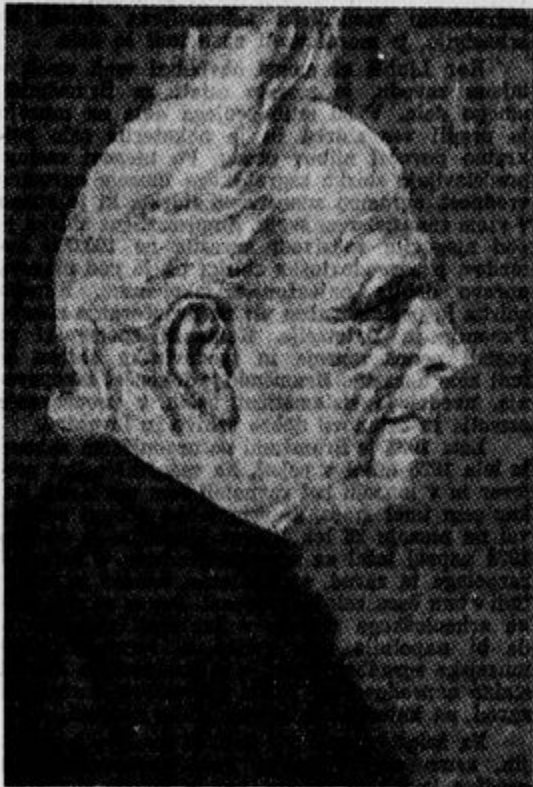
Dr. Artur Schneider, ravnatelj grafične zbirke

Dr. Ivan Esih:

Zagrebske prosvetne ustanove

Strossmayerjeva galerija

Ustanovitev Strossmayerjeve galerije podob v Zagrebu je delo djakovskega škofa Jos. Jurija Strossmayerja (1813—1905). Že od narave je imel smisel za umetnost, toda od leta 1859 jo je pa začel resnično tudi študirati v vseh njenih pojavih. Najbolj ga je podžgalo k temu to, da je hotel v Djakovu sezidati lepo cerkev, ter je želel, da bi bila v umetniškem ozirju kar najbolj popolna. Svoje prve dojme o sli-

Škof Jos. Juraj Strossmayer,

kah je dobil v galerijah na Dunaju (Belvedere) ter po raznih plemiških rodbinah istotam in je zato ukazal v svoji škofiji, da sistematično zbirajo stare podobe. Njegovo zanimanje za slike je bilo spočetka čisto praktičnega značaja: hotel je okrasiti svoj dvorec po zgledu aristokratskih dvorcev drugod. Od leta 1854 pa pričajo pisma, da je razširil svoj delokrog tudi na resnično študiranje likovne umetnosti: poslal je celo zbirko slik na Dunaj, da jih restavrirajo, potem pa je na svojih potovanjih po Avstriji, Italiji nakupoval dragocene podobe. Ko je mecensko podprl zavod sv. Hieronima v Rimu, je takoj zahteval, da izuči dva mladeniča, ki bi se razumela na umetnost. S pomočjo svojih umetnostno-zgodovinskih strokovnjakov v Rimu je škof nakupil v prvih letih svojega zbiranje lepe zbirke podob, predvsem iz italijanskega območja: tako je že leta 1868 bilo v dvorcu v Djakovem 117 slik, 15 let kasneje pa že 257. Leta 1868 je že v posebnem pismu določil, da bo Akademija znanosti, ki jo je ustanovil on, dedinja njegovih slikarskih zbirk. Toda pozneje se je premislil ter jih daroval njej že za življenja l. 1884. Od tedaj datira druga doba Strossmayerjevega zbiranja slik za Galerijo. V tem času je nakupil večino slik, ki so bile slikane v naših krajih ali pa imajo kak odnos do Hrvatske. Tako je zbral lepe stvari iz naših samostanov (Sutjeske: lik Tomaševića). Zanemarjal pa tudi ni svetovnih slavni umetnin. Njegov okus je bila nazarenška cerkvena umetnost.

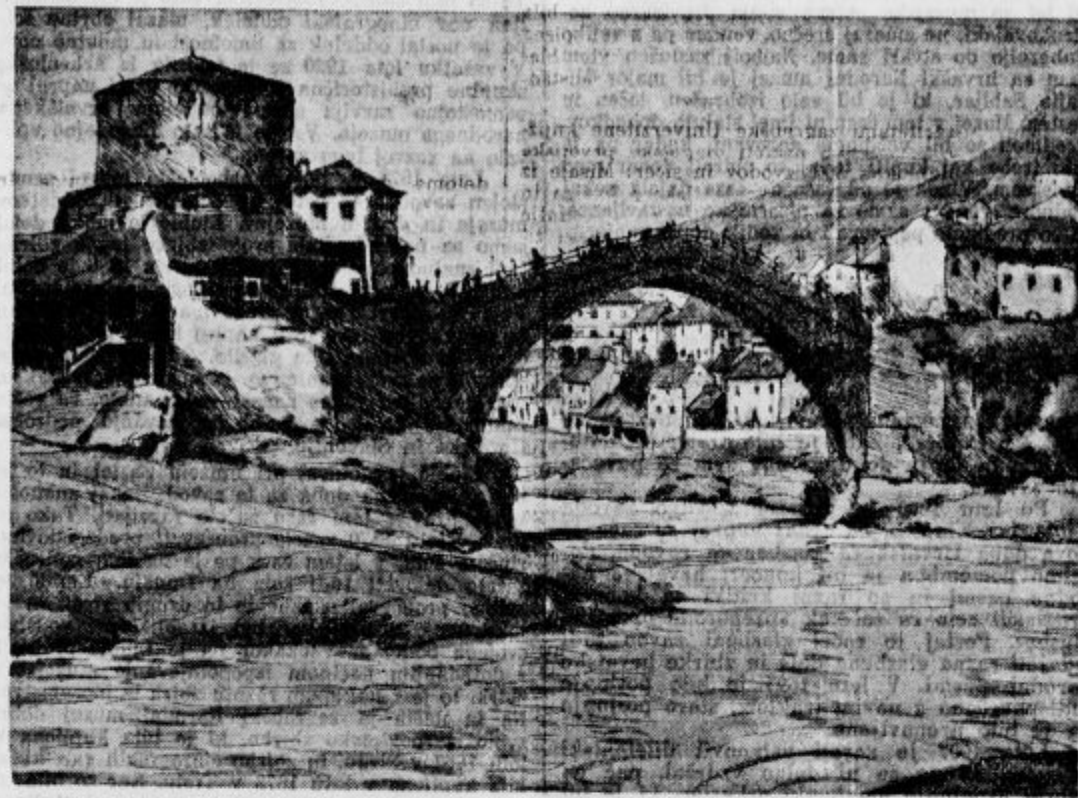
Škof je daroval ogromne zneske za Galerijo in njene zbirke. L. 1875 je Akademiji dal za ureditev galerijskih prostorov 40.000 for., pozneje še 22.000 fr. L. 1877 jo je začel graditi dunajski arhitekt F. Schmidt. Poleg škofa so darovali za zgradbo še vlada, mesto Zagreb, privatniki, kar pa je manjkalo — do 250.000 for., kolikor je veljala — pa so vzeli iz Akademiješkega zaklada. L. 1880 je bila zgradba končana in leta 1882 se je začelo urejanje slik in restavriranje, l. 1884 pa jo je škof sam slovesno blagoslovil in imel pri tej priliki govor o pojmovanju umetnosti, ki spada med najlepše njegove govore, zgled pravega govorniškega mojstrstva. Ob priliki svoje zlate maše je zopet poklonil škof 10.000 za kupovanje slik. Kakor škof Strossmayer, tako so tudi drugi posnemali njegov zgled ter je n. pr. pokojni nadškof kot pokrovitelj Akademije pomagal z večjimi darovi tudi Galeriji. Leta 1935 je Galerija proslavila 50 letnico ustanovitve ter je ob tej priliki bila v njej razstava »Sto let hrvatske umetnosti, ob kateri je izdal vsuč. profesor dr. Schneider tudi lepo opremljen katalog. Tedaj je imel tudi predavanje o Strossmayerju kot zbiralcu umetnin (izšlo v Spomenici Str. Galerije l. 1935).

L. 1929. je mesto Zagreb prepustilo Akademiji za nedoločen čas in v izložbo precejšnje šte-

vilo novih hrvatskih in srbskih slikarjev. Poleg tega je galerija v zadnjih letih prejela štiri slike dveh starejših holandskih mojstrov Maesa in Molenaera ter več francoskih in angleških pa tudi domačih podob. Glavna njena vrednost pa je v zbirki italijanskih slik.

V prvi dvorani visi poleg predstavnikov »primitivizma« mala slička florentinskega slikarja Giov. Angelika da Fiesole (1387—1455), ki je ena od največjih galerijskih dragocenosti. Predstavlja stigmatizacijo sv. Frančiška Asiškega in smrt sv. Petra. Dragocene slike predstavljajo tudi podobe iz zgodnje umbro-florentinske in sienske šole (Sassetta, Neri di Bicci in dr.), dva prekrasna tonda R. del. Garba in F. Lippia, dela Cosima Rossella, P. Francesca Fiorentina in L. di Credia. V drugi dvorani je predvsem zanimiva slika iz srede XV. stol. iz bosanskega samostana Sutjeske ter kaže — kot se misli — predzadnjega bosanskega kralja Stefana Tomaža, kako molit pred ranjenim Jezusom. Na zadnji strani slike je prilepljen rodošlov Petra I. Ohmučevića iz l. 1482 s sliko sv. Gregorja papeža in z grbi Bosne, Slavonije, Hrvatske, Dalmacije, Srbije, Primorja, Nemanjića, Kosančića in dr. Tu so še slike Ridolfa in Domenica Ghirlandaja, Jacopa del Sellaia, Alessia Baldovinetta in Mariotta Albertinellia. V tretji dvorani so dela gornje italijanske slikarske šole iz XV. in XVI. stol. (Mazolla, Cima da Conegliano, Marco Palmezzano, Vincenzo Catena, Vittore Carzaccio, Giovanni Bellini, Montagna in dr.) V četrti in peti dvorani so beneški mojstri: obo Veronese, trije Basano, Medilich-Schiavone, Lanzi, Orsi da Novellana, Bordone, Palma starejši in Tizian. V šest dvorani so slikarji XVII. do XIX. stol. (D. Arpino, Contarini, Rosa, Carraoel, Pannini, Solimena, Piazzetta, Albani ter španski slikar Ribera. V sedmi so nizozemski mojstri (van Ceulen, Schalken, Bloemert, de Molyn, Dusart, van de Neer itd.) V osmi dvorani so podobe nemških in francoskih šol 17. in 19. stol v deveti so dela stare nizozemske, avstrijske in nemške slikarske šole (dragocena je slika presv. Trojice, neznanega goskega slikarja ter podobe Jana Wellensa, de Cocka, Schaeffeleina, Pourbusa, Jörg Breua in dr.) V deseti in enajsti dvorani so hrvatski, slovenski, srbski ter slovaški umetniki XIX. stol. (Bukovec, Mašić, Čikoš, Medović, Crnčić, Kovačević, Vesel, Santel; Verošagin, Matejko, Simiradzki; Čermak itd.). V dvanajsti dvorani pa so končno sodobni mlajši slikarji tako Kraljević, Račić, Tartalija, Uzelac, Babić, Bečić in Dobrović, ter kipi Meštrovića, Franješ-Mihanovića, Carpeaux in dr.

Strossmayerjevo galerijo je dala Akademija l. 1925 popolnoma preurediti po načrtih dr. pl. Tereya iz Budimpešte. Sedaj je Galerija izdala katalog št. 1, ki predstavlja italijanske slikarske šole. V resnici pa je to samo t. zv. popolnoga kataloga, ki bo še sedmi od obstoja Galerije ter bo nanovo kritično predelan in komentiran.

Tomislav Krizman: Stari rimski most v Mostaru

Etnografski muzej

Etnografski muzej stoji na Mažuraničevem trgu ter spada med največje kulturne znamenitosti mesta Zagreba. Početki Etnografskega muzeja gredo nazaj v dobo ilirstva, oziroma v leto 1846, ko se je realiziral Narodni muzej kot splošna muzejska ustanova, še ne diferencirana, vsebujoča v prvi vrsti Hrvatsko in Slavonijo. Sčasoma, ko so se zbirke množile, se je razvil v deželni muzej kot »Hrvatski narodni muzej« ter je postal brezdvoma najmočnejši muzej na slovenskem jugu. Toda do posebnega etnografskega mu-

zeja pa pride razmeroma šele zelo pozno. Ko si je muzej pridobil še nekaj posebnih zbirk etnografskega gradiva, zlasti z darili S. Bergerja, se je l. 1919. odprl poseben Etnografski oddelek Narodnega muzeja. Po vztrajni borbi ravnatelja S. Bergerja, ki daruje zopet več tisoč predmetov obsegajočo zbirko etnografskih predmetov, ter po naporih tedanjega kustosa Arheološko zgodovinskega oddelka prof. Tkaliča, šefa prosvete dr. Tojca, prof. dr. Branka Senoe in drugih, je prišlo do fuzije raznih zbirk (tako Zbirke S. Bergerja iz različnih muzejev) iz arheološkega oddelka, iz muzeja za umetnost, iz šolskega muzeja ter trgovsko obrtnega muzeja) ter je temu novemu Etnografskemu muzeju, kakor se je odslej imenoval, bil dodeljen ves trakt Narodnega muzeja. Pozneje pa se je preselil v zgradbo bivšega Trgovsko obrtnega muzeja, kjer je še danes.

Vsebinska muzeja: poleg predmetov izvenevropskih kultur, ki jih je 1200, napolnjuje glavni prostor gradivo z Balkana ter s področja srednje in vzhodne Evrope v obsegu 24.000 predmetov! Izmed balkanskega gradiva je najbolj zastopana severozapadna Slavonija, Dalmacija, Bosna in Hercegovina, jugoslovanski del Makedonije ter tudi edinstvena zbirka ženskih kapic (poculice) ter peč, okrašenih kožuhov ter suknjčev iz Hrvatske, nogavice iz stare Srbije, okrašenih predmetov iz muslimanskega življenja ter drugih krajev. V muzeju je več tisočev samostojnih objektov vezenin, tkanin, pletenin, pisanic, poslikanih buč, lektarskih srcev, kalupov za pecivo, raznih keramičnih zbirk, narodnih glasbil (gusle, tambure, piščale, itd.). Kolno so zastopane tudi ročne tehnike, ribarske naprave, kmečke priprave, orodje, ki ga je začela shranjevali uprava zadnji čas, da se ob moderni tehniki ne porazgubi. Prav tako je razstavljenih mnogo tipov pravih hrvatskih hiš. Regionalno je grupirana durmitorska zbirka (dr. Gušić). Končno celo otroške kmečke igrače. Poleg vseh teh zbirk ima muzej tudi mnogo slikarskega ilustrativnega gradiva.

Od l. 1920. obstoji v muzeju tudi posebni oddelek za ljudsko glasbo.

Muzej za umetnost in umetnostno obrt

Muzej za umetnost in umetnostno obrt v Zagrebu (Trg Kralja Aleksandra 10) je bil ustanovljen l. 1880. po iniciativi dr. Račkera in dr. Ise Kršnjavega v okvirju Hrvatskega društva umetnikov. Ko je bila l. 1880. postavljena deželna obrtna šola, je bil tudi muzej združen z njo, da služi pouku. V času svetovne vojne je muzej pretrpel veliko škodo, ker je bila v njem vojaška bolnišnica. L. 1919. je postal samostojen državni zavod kot del Hrvatskega narodnega muzeja ter je bil pod vodstvom dir. dr. Szaboja prebujen v novo življenje. Za dr. Szabojem je prišel prof.

Josip Račić: avtoportret

Zanimivo je drobno umetnostno gradivo, kakor so miniaturne skulpture iz slonove kosti, iz lesa, brona, medu, razne doze, emailirane in poslikane sponke, zapestnice, pahlače, nakit itd. Bogate so tkanine ter predmeti, ročno žensko delo, čipke, gobelini od pozne gotike do današnjega časa. Umetnostno obdelana koža: tapetniska dela, blazine, platnice knjig iz 16. st. dalje itd. Končno je tu tudi zbirka orodja za razne umetnostne obrti, ki naj prikaže razvoj od tehniške strani.

Zaradi vsega tega je ta muzej za umetnost in umetnostno obrt gotovo med najzanimivejšimi ustanovami te vrste v Zagrebu, vreden, da si ga ogleda vsak.

Pri tej priliki je treba omeniti, da hrani ta muzej tudi marsikatero znamenitost, ki se nanašajo na delo Slovencev med Hrvati. Tako je Ivan Komarsteiner, kipar, iz Ljubljane, ok. leta 1690 napravil dva lesena oltarja za zagrebško katedralo, katera so pa v 80ih letih prejšnjega veka odstranili iz katedrale, češ da ne spadata v gotiko cerkev. V muzeju je zdaj oltar, sestavljen iz odlomkov teh dveh oltarjev. Ob dostojanstvenem kipu Marije stoji sv. Ladislav in sv. Emerik. V votlinah spodnjega dela pa stoji štiri evangelisti, a dve krili kažejo osem slik iz življenja sv. Ladislava, ki pa jih je naslikal zagrebški umetnik Bernard Bobić. Razen tega hrani muzej še nekoliko drugih odlomkov iz notranjščine bivše katedrale, tako neke angelske glave, verjetno delo ljubljanskega kiparja Robbe. Tu so tudi dela slovenskih umetnikov, ki so krasila zagrebške cerkve. Tako slika Val. Metzingerja »Sv. Jožef z Detetom Jezusom« iz l. 1753, ki je bila nekoč v cerkvi sv. Ivana, ter Antona Čebeja »Magdalena spokornica« (1770) ter »Smrt sv. Jožefa (1773) iz cerkve sv. Marije v Zagrebu.

Arheološki zgodovinski in predzgodovinski muzej

Ta muzej je bil ustanovljen l. 1846. ter ima več zbirk v obsegu 300.000 različnih predmetov. Numizmatična zbirka vsebuje celo področje o novcu ter je zelo lepo in sistematično urejena. Predstavljeno so v prvi vrsti najdbe iz naših krajev, to je iz področja kraljevine Hrvatske, Slavonije in deloma Dalmacije. Velika je zemunska najdba rimskih carskih zlatnikov, dalje zbirka hrvatskega denarja (hrvatskih kraljev), dalmatinskih mest, itd. Velika je zbirka Catti beneških novcev, zbirke grških novcev (preko 9000 predmetov), rimskih republikanskih itd. Mnogo ima muzej unikatov, kar daje zbirki evropsko vrednost. Tako sta znani dve najdbi rimskega težkega denarja iz brona, ter preko 1000 predmetov keltskega denarja iz Samobora.

Bogata je rimska zbirka arheoloških predmetov: kameniti spomeniki, epigrafski napisi, ki so zelo važni za zgodovino naših krajev v rimskem času, zbirka Nugent, zbirka iz Siska, predmeti od osvojenja teh krajev po Rimljanah do njih propada, ter predstavljajo prvovrsten znanstveni material. Ta oddelek pa obsega tudi rimske ostanke iz drugih krajev ter ima izredno bogat oddelek rimskega orožja.

Oddelek egiptškega gradiva obsega dve manjši zbirki, ki so jih kupili Hrvati s prostovoljnimi prispevki. Najzanimivejša je egiptiška mumija s popisanim etruščanskim ovojem. Do sedaj je to največji spomenik etruščanskega jezika na vsem svetu.

Predzgodovinska zbirka ima mnogo predmetov iz paleolitske dobe pa vse do rimske. Mnogo tega gradiva je iz Japuških grobov, iz Vlaškega polja, Prozora v Liki, iz naselbin Babske, Vučedola in Vukovara.

Zbirka orožja, predvsem tistega, ki se je rabilo v naših krajih, je zelo dragocena že sama po sebi, ker je veliko orožja obloženega s slonovo kostjo, z dragocenimi kamni itd. Veliko je število mečev iz 12. in 13. st., pa vse do pušk in današnjih samokresov. Razni tipi topov so prav tako zastopani, razen modernih z dolgimi cevmi. Zbirke orientalskega orožja iz turških časov izpopolnjuje te oddelke. Mnogo vojnih trofej, zastav je izobešenih v tem oddelku, med njimi je razstavljen šah Friderika Velikega.

Zbirke hrvatskega ilirskega pokreta so zastopane s predmeti, ki so jih rabili tedanji voditelji Gaj, Jelačić; tako hrani muzej njegovo sabljo, obleko, mnogo litografij, podob, ki kažejo dogodek iz prvega boja z Madžari.

Cehovske skrinjice, čaše, ročna dela (ključavničarske obrti) izpopolnjujejo zbirke umetnostno-obrtnega muzeja.

Zanimivi za našo zgodovino so starohrvatski spomeniki iz kamena, ornamenti raznih mest z napisi, tako tisti, ki omenja vojvodo Branimira iz l. 888 iz gornjega Muča v Dalmaciji, več iz Knina in okolice. Kameniti spomeniki gotoskega sloja iz cerkve sv. Marije v Iloku (XIV. st.), spomeniki z glagolskim napisom iz Baške (1100) znamenite Bašćanske plošče; dalje plošče z glagolskim napisom iz okolice Senja iz l. 859. Glagolski napis iz cerkve sv. Fabijana in Sebastijana iz Novoga iz l. 1511. Grbi raznih hrvatskih škofov, plemenitašev, oblastnikov, odlomek nagrajenega spomenika Judite Petronile Zrinjske iz XVII. st. ter Frankopanski iz Ozlja itd. itd.

Velika je zbirka portretov hrvatskih plemičev in banov, škofov ter domoljubov in politikov ter borcev za hrvatsko neodvisnost. Omenjam naj še zbirko predmetov iz hrvatskega pokopališča pri Bjelem Brdu (Slavonija) iz XI. stoletja.

Nikola Mašić (1852—1902): »Na odmoru«

Muzej mesta Zagreba

Mestni zagrebaški muzej je v Umetniškem paviljonu blizu Palace hotela ter so ga ustanovile zagrebaške Hrvatske l. 1925. po kulturno-zgodovinski razstavi mesta Zagreba ob 1000letnici hrvatskega kraljevstva. V njem je zbrano vse, kar se nanaša na mesto Zagreb in njega razvoj. Stari načrti, fotografije, diaprojektivi starega Zagreba. V okvirjih so razstavljene podobe, da se vidi razvoj mesta od najstarejših gotskih dob do danes. Med temi podobami se odlikujejo portreti škofov Kažotića, Galjula, Haulka in Alagovića ter krasen portret do brotnice Eleonore Patačić. Izmed najzanimivejših predmetov je model Gornjega mesta iz leta 1864. Napravili so ga ob priliki razstave za 1000 letnico. Tu je tudi tabernakelj iz stare Markove cerkve, ki je resnično remek delo zlatarja in rezbarja. Dve zibki: gosposka in revna. V bližini so stvari, ki so jih izkopali iz zagrebaških grobov. Razloženi so grbi in odlikovanja zagrebaških rodbin, odlikovanja na zagrebaških plesih in družabnih igrah, spomini na dogodke in na ljudi, ki imajo pomen za Zagreb. Tu so tudi cehovske skrinje, surka, sablja, album, pero in pečat Ljudevita Gaja, denarnica Stanka Vraza, zbirka igralnih kart matere Gajeve, njen nagrobni spomenik. Oblika Eugena Kvaternika. Sablja Avgusta Senoe. Pisalna miza pesnika Ivana Trnkega. V tretjem delu so postavljene predmeti, ki kažejo razvoj gledališkega življenja v Zagrebu. Liki in portreti slavnih igralcev in voditeljev gledališča. Tu je soba mojstra Ivana Zajca: rokopisi njegovih oper, njegova odlikovanja itd. V poslednjem oddelku pa so gledališki plakati, podobe, kostimi operne pevke svetovnega pomena Milke Tonine. Na dvorišču pa se nahajajo zbirke starih izkopanin, nagrobni spomenikov itd. itd.

Izseljenski muzej

Izseljenski muzej v Zagrebu (Braničeva 15) je prvi in doslej edini v naši državi ter je zato zasluži posebne pozornosti od strani domačinov kakor tudi obiskovalcev Zagreba. Z besedo, statistikami, podobami in reprodukcijami kaže problem hrvatskega izseljenstva življenja ter je pravo ogledalo hrvatskih izseljencev. Muzej hrani in zbira gradivo iz življenja izseljencev predvsem v naslednjih točkah: 1) ves izseljenski tisk; 2) o ustanovitvi in delu hrvatskih društev v tujini; 3) o delu vseh ostalih naših ustanov v tujini; 4) o ekonomskih organizacijah, podjetjih, poselitvah ter sploh gibanju naših izseljencev; 5) gradivo iz življenja naših učejakov, kulturnih delavcev, časnikarjev in sploh narodnih organizatorjev in propagatorjev; 6) zbira ves zgodovinsko-nacionalni material; 7) vesti iz krajev in mest, kjer je mogoče zaposliti naš življenj; 8) govori o običajih in načinu življenja v krajih, kjer so izseljenci; 9) informira nas o življenju izseljencev, ki so se vrnili, o ustanovitvi in delu organizacije izseljencev v domovini; 10) in končno zbira vse gradivo, ki se kakorkoli nanaša na hrvatske izseljence v inoemstvu, o vrnitvi v domovino ter označuje njihovo delovanje in socialno-ekonomsko ter kulturno delo. Ravnatelj tega zanimivega in potrebnega muzeja je publicist Milotislav Bartulić, ki izdaja tudi zanimivo »Izseljenskičku bibliotek«.

Trgovsko-obrtni muzej

Zbornica za trgovino in obrt ima tudi svoj muzej ter je leta 1907. tudi priredil razstavo hišne tekstilne obrti. Muzej vzdržuje pravo blago s kulturno-zgodovinskega ter tudi z obrtnega stališča. L. 1909. je isti muzej priredil zelo uspešno razstavo različnih voz in sank.

Dr. Božidar Sirola, ravnatelj

Hrvatski glasbeni zavod

Prvo glasbeno društvo v Zagrebu je bilo plod zasebnega zanimanja in umetniških stremeljenj velikašev in plemenitašev na Hrvatskem, ki so se po vzoru sosednih dežel zanimali tudi za glasbeno umetnost in prirejali v svojih kroških glasbene prireditve. Tako je bilo že v začetku 19. stoletja zelo delavno v Zagrebu glasbeno društvo, ki si je po navadah tedanjega časa nadelo ime »Musikverein« in ki je prirejalo koncerte z deli dunajskih mojstrov, posebno Mozarta in Haydna. Na prireditve hrvatskih velikašev po njihovih dvorih so prihajali celo najrazličnejši virtuoz evropskega slovesa in tako baje tudi Paganini. Iz tega »Musikvereina«, ki je bil ustanovljen v letu 1827, se je razvil nato Hrvatski glasbeni zavod v Zagrebu. Zgodovina in razvoj tega zavoda je obremen zgodovina vsega hrvatskega glasbenega razvoja do danes.

Prvo glasbeno društvo v Zagrebu je imelo že takoj ob postanku svoj orkester, ki je bil sestavljen iz amaterjev in iz plačanih glasbenikov. Pravila »Musikvereina« so bila potrjena v maju 1827 in plačani člani društvenega orkestra so prejeli 28 do 80 godinarjev letne plače. Orkester je prirejal koncerte, prav tako pa sodeloval pri opernih predstavah italijanskih »stagione«, ki so prihajale v Zagreb. Toda društvo je gledalo tudi na to, da si preskrbi naraščaj in tako je bila že 16. februarja 1829 po posebnem statutu ustanovljena glasbena šola. Skrb za to šolo je ostala nato glavno, za kar je skrbelo društvo do leta 1920, ko je šolo prevzela deželna vlada v Zagrebu.

Društvo se je moralo boriti z velikimi težavami že od začetka, ker je oblast čisto prepovedovala izvedbo raznih koncertov. Najslavnejše dejanje te prve dobe je bila pač organizacija in sodelovanje društva pri koncertu slavnega virtuosa Franca Liszta, ki je prišel v Zagreb 27. avgusta 1846 in nastopil v Zagrebu. Ob tej priliki je bil Liszt tudi izvoljen za častnega člana društva.

Po letu 1848 se je društvo vrglo v borbo, da bi glasbeno šolo prevzela država. L. 1857 je društvo spremenilo svoja pravila in se od tedaj naprej imenuje »Društvo prijateljev glasbe na Hrvatskem in v Slavoniji«. Leta 1859 je društvo ustanovilo dober moški pevski zbor, prav tako pa je začelo društvo za vzdrževanje glasbene šole dobivati od deželne vlade stalno letno podporo. Leta 1861 je društvo zapelo spremeno ime in se preimenovalo v »Narodni deželni glasbeni zavod«. Člani in razni odbori so začeli zbirati prispevke za lastno stredo. Leta 1870 se je začela obširna akcija za lasten društveni dom in leta 1876 je društvo priredilo že prvi orkestralni koncert v lastnem poslopiju. Potres v letu 1880 je poslopje precej poškodoval; popravili so ga v letu 1882.

Poslej se je Hrvatski glasbeni zavod razvijal zmeraj bolje in sodeloval pri vseh javnih in narodnih prireditvah splošnega pomena. Od leta 1886 naprej je društvo tudi že začelo prirejati koncerte tujih umetnikov. Leta 1887 je

Dr. V. Hoffiller, ravnatelj

Hrvatski narodni muzej

V marcu leta 1866 je podpisal kralj na Dunaju dva pravilnika, statuta, ki sta bila za kulturni razvoj Hrvatov in Zagreba v zadnjih 70 letih izredno važna. Podpisanih je bil statut za Jugoslavansko akademijo znanosti in umetnosti, prav isti dan pa tudi statut za Narodni muzej v Zagrebu.

Dr. V. Hoffiller, vseuč. prof. in ravnatelj arheološkega muzeja

Zagrebaški narodni muzej pa je mnogo starejši od tega datuma. Ze leta 1848 so v Zagrebu zbirali predmete za Narodni muzej, ki bi se naj ustanovil, še poprej pa so že po hrvatskih župnijah zbirali predmete in denar za madžarski narodni muzej v Budimpešti. Odločilni korak je bil storjen v letu 1846. Tega leta so v Zagrebu na način delniških družb kupili posebno palačo, ki je dobila ime »Narodni dom«, delnice pa so nato skoraj vse dali Narodnemu muzeju. V to palačo so kmalu zbrali vse predmete, ki so jih do tedaj nabrali. Istega leta so na Dunaju prodajali veliko zbirko starega denarja Wellach von Wellenheim. Zbirko med hrvatskim ljudstvom so zbrali denar in kupili mnogo slovanskega denarja ter ga prenesli v Zagreb.

Od tedaj naprej se je ljudstvo stalno zanimalo za to ustanovo. Prvi upravitelj je bil Dragutin Rakovec, tajnik hrvatsko-slavonskega gospodarskega društva. Prvi upravitelj je umrl razmeroma zelo mlad in skrb za dom prepustil drugim. Nad 20 let so muzejske zbirke vodili provizorno nestrokovnjaki, ne zmeraj srečno, vendar pa z veliko ljubeznijo do stvari same. Najbolj zaslužen vtem času za hrvatski Narodni muzej je bil major Mihajlo Sabljarić, ki je bil zelo izobražen, točen in vesten. Muzej v tem času ni imel stalnih dohodkov. Predmeti so bili večinoma darovani, kadar pa je bilo treba kaj kupiti, tedaj so zbirali denar med ljudstvom. Vlada je od časa do časa dajala nekaj podpore, vendar samo za pisarniške nastavitve, ki so predmete popisovali in vodili dopisovanje.

poslopje že postalo premajhno za šolo in za velike prireditve. Zato je bilo treba ob dotedanjem poslopiju dokupiti nov svet za povečanje zavoda.

Po letu 1890 je prevzel vodstvo zavoda Vjekoslav Klaić in od tedaj naprej se začenja nova doba Hrvatskega glasbenega zavoda. Posebno pomemben je bil koncert hrvatske narodne pesmi in so razni kritiki ta koncert proglasili celo za začetek »preporoda hrvatske glasbe«. Poslej je začel glasbeni zavod tudi izdajati razna glasbena dela in zbirke hrvatske narodne pesmi. V letu 1895 je bilo poslopje tudi povečano z novim traktom, staro poslopje pa je bilo prenovljeno.

Leta 1907 je zavod ustanovil diletantski orkester, ki pa se ni dolgo vzdržal, pač pa deluje uspešneje amaterski orkester, ki je bil ustanovljen v letu 1921, ki je posebno uspešno nastopil ob 100letnici Hrvatskega glasbenega zavoda. V letu 1917 je bila v društvu ustanovljena tudi Koncertna pisarna, ki je organizirala v Zagrebu mnogo koncertov. Med svetovno vojno je delovanje društva počivalo ter se razmahnilo šele po vojnih letih.

To je omogočila in pospešila predvsem tudi deželna vlada v Zagrebu, ki je leta 1920 prevzela od Hrvatskega glasbenega zavoda glasbeno šolo v svojo upravo. Zavod je poslej reorganiziral svoj amaterski orkester, prirejal ljudske koncerte, nato pa prešel na stalno priredbo domačih in tujih orkestrastv z velikimi koncerti. Na teh koncertih se skrbijo predvsem za to, da se izvajajo dela, ki do tedaj v Zagrebu še niso bila na sporedu, prav tako pa še, da naj se izvajajo tudi dela srbskih, slovenskih in hrvatskih skladateljev. Ko je l. 1927 zavod obhajal 100letnico, je bil na slavnostnem koncertu izvajan isti program kot na prvi prireditvi društva pred 100 leti. Tako skrb sedaj Hrvatski glasbeni zavod za napredek hrvatske glasbene kulture, prireja koncerte in izdaja hrvatske glasbene kompozicije, vse druge in sorodne glasbene ustanove pa podpira na ta način, da jim daje v najem svoje prostore.

Zbirka mavčevih

Skoraj vsak večji center ima mavčeve odlitke važnejših svetovnih umetnin, bodisi iz antike, srednjega veka ali pa tudi iz modernega časa. Tako »gipsoteka« je zelo važna vzgojni pripomoček, ki ni potreben samo šolam, temveč tudi umetnostni vzgoji širšega občinstva.

V Jugoslaviji sta samo dve zbirki takih mavčevih odlitkov, in sicer antične umetnosti v Ljubljani (Narodna galerija) ter v Zagrebu. Tu so v Arheološkem muzeju shranjeni odlitki antične umetnosti, ki pa zaradi pomanjkanja prostora ni razstavljena za javnost. Prav tako ima Zagreb tudi zbirko srednjeveške in moderne kiparske umetnosti. Tako je nedavno dalo Društvo za zgraditev spomenika hrvatskemu kralju Tomislavu ob

Ko je torej leta 1866 Narodni muzej dobil svoj pravilnik-statut, tedaj je to pomenilo že precej, zlasti zato, ker je bilo precej že zbranega in ni bilo potrebno začeti čisto znova. Muzejski statut je določil, da naj muzej vodi in upravlja novo ustanovljena Akademija, ki je za to delo ustanovila tudi poseben odbor. V tem odboru je k sreči imel glavno besedo Rački, človek velikega znanja in globokega razumevanja prav za to delo. Akademija je imenovala za kustosa tega muzeja svojega člana, znanega zgodovinarja S. Ljubičića. Ljubičić sicer ni bil pripravljen prav za muzejsko delo, bil pa je zelo izobražen zgodovinar in odločen delavec in je tako muzej prišel v dobre roke.

Po svoji organizaciji iz leta 1866 je imel muzej dva oddelka: arheološko-zgodovinski oddelak s knjižnico in prirodopisno zbirko. Prvi oddelak je vodil Ljubičić sam, za tvorstvo drugega oddelka pa je najprej našel nekoga pristava (Brusina), pozneje pa še enega (Pilarja). Akademija se je za muzej zelo zanimala in dodeljevala sredstva za delo na terenu in za nakup predmetov. Tako se je muzej od leta do leta ugodneje razvijal.

Prišlo je leto 1874 in tedaj so v Zagrebu ustanovili vseučilišče. Narodni muzej je bil do tedaj že tako napredoval, da je lahko mnogo nudil novemu vseučilišču. Oba pristava za vodstvo muzeja sta postala vseučiliška profesorja, eden za zoologijo, drugi pa za mineralogijo. Oba sta odnesla svoje zbirke s seboj in tako so muzejske zbirke postale vseučiliški zavodi. Ker na vseučilišču še ni bilo stolice za arheologijo, je Ljubičić ostal izven univerze, vendar pa je njegov oddelak nakupil vse knjige vseučiliški knjižnici, razen strogo strokovnih.

Tako je postal čisto nov položaj, ki se ni več skladal s statutom iz leta 1866. Ta novi položaj je bil uzakonjen z muzejskim zakonom, ki ga je hrvatski sabor sprejel leta 1878. Po tem zakonu ima Narodni muzej v Zagrebu tri čisto samostojne oddelke in vsakega vodi poseben ravnatelj. Oddelki so podrejani naravnost deželni vladi in niso več zvezani z Akademijo. Dva prirodopisna oddelka morata imeti za ravnatelje profesorje dotične stroke na univerzi.

Ta način, ki je bil uzakonjen v letu 1878, se je izkazal kot zelo dober. 15 let nato so morali ta muzejski zakon nekoliko spremeniti. Arheološka znanost je tako napredovala, da je bila tudi na hrvatskem vseučilišču ustanovljena stolica za arheologijo. Zakon so spremenili samo v toliko, da je arheološki oddelak muzeja prišel pod ravnateljstvo profesorja za arheologijo na univerzi. Tudi prirodopisna znanost se je medtem tako razvila, da je bila na vseučilišču ustanovljena stolica za geologijo in paleontologijo. V muzeju so ustanovili oddelke za to stroko, ki bi naj postal univerzitetni zavod. Ta zakon so nato spremenili šele leta 1918, in sicer samo v zvezi s tem, da so uredili položaj muzejskih uradnikov in je bila dostavljena samo še določba, da lahko deželna vlada osnuje nove oddelke pri Narodnem muzeju. To so tudi storili. Konec leta 1919 je bil ustanovljen nov etnografski oddelak, muzej obrtne šole pa je postal oddelak za umetnost in umetno obrt. V začetku leta 1920 se je izločila iz arheološke skupine prehistorična zbirka. Od tedaj naprej se samostojno razvija sedem oddelkov hrvatskega narodnega muzeja. Vse to je zelo blagodejno vplivalo na razvoj tega zavoda.

Leta 1878 je postal arheološki muzej samostojen zavod brez ozira na delo drugih oddelkov muzeja in drugih muzejev. Ljubičić je lahko delal samo za napredovanje svoje zbirke in je zbirko tudi znatno povečal in razširil. Leta 1888 je dobil strokovnega pomočnika, poznejšega arhivarja dra. Rojničiča, hrvatskega zgodovinarja in heraldika in je tako od leta 1879 naprej lahko izdal tudi svoje lastno muzejsko glasilo. Ze leta 1880 se je spravljal na zelo zanimivo izkopavanje v Bakru, kjer je odkril važno rimsko pokopališče, še večje zanimanje pa je posvečal proučevanju področja Hrvatske in Slavonije.

Ljubičić je deloval pri muzeju 25 let in to je bila zelo srečna doba za ta zavod. Nekaj znanosti se je prav v tem času začelo razvijati. Tako je prav v letu 1879 začela proučevati predzgodovino rimska šola, v istem času pa je na tem področju začela delovati tudi šola na Dunaju. Ljubičić je pridno proučeval uspehe te in drugih strok in je tako svoje znanje koristno izrabljaj pri vodstvu svojega oddelka. Vsekakor pa je Ljubičić prekinil z dotedanjim načinom izpolnjevanja muzejskih zbir, to je z nakupom raznih zbir iz inozemstva. Na ta način je zagrebaški Narodni muzej dobil svojo staroegiptsko zbirko, ki je bila kupljena v letu 1867 v Plznu, in zbirko starogrških vaz, ki je bila kupljena v letu 1873 v Trstu. Ker so bile te zbirke pokupljene zelo zgodaj, so zelo važne. Vendar najvažnejši predmet v egiptski zbirki ni bil kupljen, ampak darovan. To je egiptska mumija,

Državna glasbena akademija

Državna glasbena akademija v Zagrebu iz stalnega razvoja glasbene šole, ki je bila pri glasbenem društvu ustanovljena že v letu 1828 in se je razvijala obremen z rastjo Hrvatskega glasbenega društva in nato Hrvatskega glasbenega zavoda. Šola je že od vsega začetka hotela izobraziti glasbene diletante in glasbene strokovnjake na Hrvatskem. Obsežnejšo reorganizacijo je doživela prva glasbena šola v Zagrebu po letu 1851, ko so bila pri šoli ustanovljena stalna učiteljska mesta in je bil izdan tudi obsežnejši učni in izpitni red. Šola je imela gojence, ki so dobivali brezplačen pouk in učence, ki so za pouk v glasbi plačevali razne zneske. Gojenci so morali hoditi v šolo 6 let, tri leta pa so morali nato sodelovati v društvenih orkestrih. Po letu 1857 je skušala šola čimbolj izpopolniti klavirski razred, prav tako pa se je poslej zmeraj bolje razvijal razred

ki je bila zavita v platno z etruškim pismom, najvažnejšim in največjim spomenikom etruške pisave in jezika na svetu. Ljubičić je raje proučeval domače starine in je tako postopal, kakor je bilo predpisano po muzejskem statutu.

Leta 1892 se je Ljubičić umaknil v pokoj in odšel v svoje rojstno mesto na otoku Hvaru. Na njegovo mesto je prišel profesor Jos. Brumšmid, ki je bil do tedaj na gimnaziji v Vinkovcih. Brumšmid je bil med prvimi, ki so končali svoje studije na dunajski arheološki šoli, ki je bila ustanovljena v letu 1876. Ni imel namena, da bi se posvetil muzejski službi in bi raje ostal v svojem rodnom mestu, ker je bil bogat posestnik. Razmere pa so ga prisilile, da je prišel na čelo zagrebaškega muzeja in to je bila velika sreča za ta zavod. Do leta 1901 je sam opravljaj znanstveno in ročno delo, medtem pa je na Dunaj poslal v šole mlajše sile. Bil je neutrudljiv in živav delavec, ki ni poznal počitka. Ko je bila leta 1896 na zagrebaškem vseučilišču ustanovljena stolica za arheologijo, je moral vzeti nase tudi to delo.

Ker Ljubičić ni mogel obvladati vseh strok v takem zavodu, je moralo ostati za Brumšmida mnogo dela. V 30 letih svojega dela na muzeju je uredil vse zbirke in je nekaterim celo petkratno povečal njihov obseg. Po njegovi zaslugi predstavljajo zbirke zagrebaškega muzeja ogromno vrednost, ogromno znanstveno zbirko, ki je znana v vsem znanstvenem svetu. Numizmatična zbirka je pod njegovim vodstvom narasla na 100.000 komadov, predzgodovinska zbirka pa je pod njegovo upravo dobila najvažnejše izkopanine. Rimska zbirka je postala važen vir za proučevanje rimske Panonije in Dalmacije. Kameniti spomeniki so postali ponos muzeja in zgodovinska zbirka je tudi zelo narasla. Brumšmid je dokončal izkopavanja, uvedel je sistematični način v proučevanje ozemlja in ustanovil dobre arhive in inventar.

Leta 1924 je Brumšmid po uradniškem zakonu iz leta 1923 odšel v pokoj. Na vseučilišču kot profesor in v muzeju kot ravnatelj sem mu sledil jaz, ker sem imel srečo, da sem lahko z njim sodeloval na muzeju 23 let. Njegov blagoslov je od leta 1924 naprej ležal na muzeju. Sredstva, s katerimi razpolaga ta zavod, so neznatna, vendar je muzej tudi v tem času zelo napredoval. Danes so vse zbirke arheološkega muzeja v Zagrebu tako bogate, da bi napolnile zelo velike in reprezentativne muzejske zgradbe. Muzej je v času zadnjih 100 let stalno napredoval in postal pomemben znanstveni zavod, na katerega so Hrvati lahko ponosni.

Na žalost morejo vsi tisti, ki ne žive v muzejih, samo slutiti, koliko važnega znanstvenega gradiva je v tem zavodu, ker je mnogo znanstvenega gradiva nepristopnega za laika. Ze leta 1880 je bil muzej premajhen, materiala pa je prihajalo zmeraj več. Leta 1911 je bil že izgotovljen zakon za novo muzejsko poslopje. Prišla je vojna in preprečila izvedbo tega načrta. Novo poslopje za arheološki muzej v Zagrebu je zelo potrebno in se zgraditev tega poslopja ne sme več odlagati. Ko bo to poslopje enkrat stalo in kadar bodo v njem razstavljeni vsi važnejši spomeniki kulture teh krajev, tedaj bo vsak Hrvat in vsak državljan te države s ponosom prihajal v ta dom znanosti.

Narodni muzej v Zagrebu

za soliste in solopceve in je zagrebaška glasbena šola poslala v svet nekaj zelo slavnih pevcev in pevk.

Ko je prevzel glasbeno šolo znani hrvatski skladatelj Zajc, je vodstvo zavoda poslalo deželnemu zboru prošnjo, da se naj šola spremeni v konservatorij. Toda sabor je samo zvišal svojo letno podporo šoli, sicer pa je ostalo še vse pri starem. Ko je glasbeni zavod po letu 1876 v novem poslopiju lahko še bolj razmahnil svojo delavnost, se je tudi za šolo začela lepša doba. Leta 1878 je imela šola že 178 učencev in je to število v letu 1920, ko se šola izpremnj v Konservatorij, naraslo stalno na 600.

Ko je prevzel glasbeni zavod Klaić, je izdal za šolo prvi »disciplinski red« in leta 1894 so se na šoli izvajali učenci tudi prve opere in dele raznih oper. V letu 1896 je bila v okviru šole ustanovljena posebna dramska-operna pevska šola. V okviru šole je bil v letu 1910 ustanovljen prvi orkester učencev, ki se je poslej od leta do leta lepše razvijal.

Leta 1916 pa je dobila šola po sklepu društva naslov »Konservatorij hrv. glasb. zavoda«, ki se je nato kratko začel imenovati »Hrvatski konservatorij«. Takoj po vojni je to šolo prevzela deželna vlada. V letih 1920–1921 se je šola imenovala Hrvatska deželna glasbena šola, nato pa Deželna glasbena akademija, dokler se ni nato preimenovala v Državno glasbeno akademijo v Zagrebu, ki je po svoji visoki znanstveni in kulturni višini znana po vsej državi.

Državna glasbena akademija v Zagrebu se je razvijala 109 let. Prva majhna glasbena šola je imela 14 učencev in 2 učitelja, danes pa obiskuje državno akademijo 700 učencev in poučuje na njej nad 50 učiteljev in profesorjev.

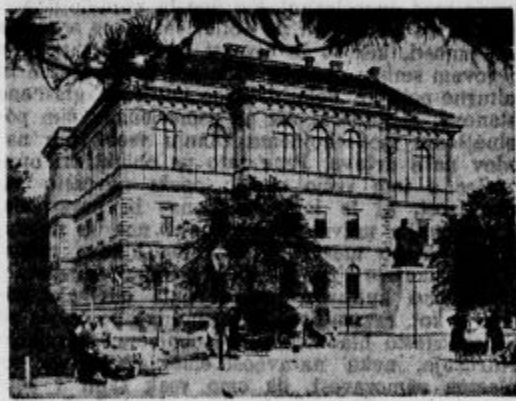
Dr. Ivan Esih:

Akademija znanosti in umetnosti

Misel o osnovanju Akademije znanosti in umetnosti ter Vseučilišča v Zagrebu se je porodila takoj po padcu absolutizma in prestanku germanizacije leta 1860, obenem s pričetkom delovanja hrvatskega sabora. Po mnogostevilnih pripravah se bila 4. marca 1866 uzakonjena pravila Akademije, ki so bila predložena saboru kraljevine Hrvatske, Slavonije in Dalmacije že 21. februarja 1866 leta.

Temelj Akademiji pa je dal djakovski škof Josip Juraj Strossmayer, ki ni samo sprožil zamisli o njeni ustanovitvi, marveč je v to svrhu dal dne 10. decembra 1860 takratnemu banu J. Sokčeviću 50.000 forintov. Zamisel o ustanovitvi Akademije je z enodušnim odobravanjem sprejel in navdušeno pozdravil hrvatski sabor dne 29. aprila 1861. Za prvega pokrovitelja je bil izbran Josip Juraj Strossmayer, a za prvega predsednika pa glavni hrvatski pisatelj dr. Franjo Rački. Prva svečana seja je bila 28. julija 1867, in ta dan se smatra za začetek znanstvenega delovanja Akademije.

Leta 1877 so začeli z gradbo Akademije, ki je bila dovršena leta 1880, in odprta 21. oktobra 1881. Graditev stavbe je zasnoval in izvedel v slogu italijanske renesance dunajski graditelj Fr. Schmidt, kateri je zgradil tudi škofijsko palačo v Djakovem.

V palači Akademije je sedaj njena uprava, ustanove te Akademije, Strossmayerjeva galerija slik, knjižnica in arhiv. V pritličju je bil namenečen od začetka Narodno-arheološki muzej, vse do tedaj, dokler tudi sam ni dobil svoje lastne zgradbe. Akademija je javni zavod, kateri stoji pod posebno zaščito države. Namen Akademije je, samostojno raziskovanje in vsestransko širjenje znanosti in umetnosti s posebnim oziranjem na Južne Slovence. Akademija se z ozirom na glavne stroke svojega raziskovanja deli na štiri razrede, in to: zgodovinsko-filološki, filozofsko-juridični, matematično-prirodoslovni ter umetniški. (Ta slednji je bil osnovan šele v začetku leta 1919.)

Akademija izdaja tudi naslednje publikacije: »Rad« — je najstarejša publikacija Akademije. Izhaja od leta 1867. Poslednji zvezek je že 263-ti. — »Stari pisci hrvatski« — izhaja od leta 1869. Po vojni so izšla v drugi izdaji dela Marina Držića, Šiška Menčetića in Djore Držića. Pripravila se tudi tretja izdaja Gundulićevih del. — »Starine« — objavljajo manj stare spomenike jezika in književnosti. — »Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika« — je doelej natisnjen že v 62. zvezkih vse do črke P. Ta slovar je največje znanstveno delo naše Akademije in je vsakomur ponos hrvatske lingvistike v slovenskem in mednarodnem svetu.

Nadaljnje serije so publikacije: Monumenta spectantia historiam elavorum meridionalium, Monumenta historici-juridica Slavorum meridionalium. Gradnja za povijest književnosti hrvatske, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, Prinosi za hrvatsko pravno povijest, rječnik od Vladimira Mažuranića, in končno Prirodoslovna istraživanja Hrvatske i Slavonije, danas Kraljevine Jugoslavije.

Akademija izdaja za tuj znanstveni svet resume hrvatskih razprav v svetovnih jezikih. To so »Bulletin«, od katerih je ena serija za razprave humanističnih razredov, a druga za razprave prirodoslovno-matematičnega značaja. Akademija izdaja tudi zasebne serije knjig iz različnih znanstvenih disciplin kakor: Djela, Posebna djela in Znanstvena djela za obću naobrazbu. Od leta 1877 izdaja Akademija Letopis, v katerem javnost informira o svojem delovanju.

Da se znanstveno in gospodarsko življenje more skupno razvijati, so v ta namen organizirani različni odbori za poodine stroke. Od leta 1928 dela Odbor kraljevine Jugoslavije za Mednarodno unijo akademij, katere sedež je v Bruslju. Pri odboru Mednarodnih akademij delujeta v imenu naše Akademije profesorja Hauptmann in Šišić. Naši strokovnjaki sodelujejo potom tega odbora v različnih mednarodnih raziskavanjih. Naši znanstveniki (Vouk, Gavazzi, Škreb, Hadži) so sodelovali že pri osnutku in sodelujejo še nadalje v dopolnitvi velikega oceanografskega instituta v Splitu.

Jasnejšo sliko o racionalnem, znanstvenem in gospodarskem poslovanju Jugoslovanske akademije dobimo, če povemo, da se v namene Akademije porabi vsako leto približno 74 do 75% proračuna. Sredstva za doseg teh ciljev pa znašajo približno 25 do 26%.

Akademija ima eklatantne knjig svojih izdaj, ki po današnji tržni ceni knjig predstavljajo vrednost desetih milijonov dinarjev. Število izdanih knjig znaša okoli 800, od katerih jih je 160 popolnoma razprodanih.

Akademski knjižnica je bila osnovana l. 1868, kateri so po oporokah barona Kušlana, M. Bogovića, dr. Franja Račkoga, Ivana Tkalčića, Nikole Mašića itd. pripadle njihove knjižnice. Akademija zamenjuje svoja dela z nad tri stotimi znanstvenimi društvi in Akademijami vsega sveta. Danes ima knjižnica približno 100.000 knjig po večini iz humanističnih disciplin.

V arhivu se nahajajo dragoceni glagoljski rokopisi in dokumenti starih hrvatskih velikašev, zatem 1200 kodeksov in številni srednjeveški dokumenti »Acta croatica«. Zbirka pisanih spomenikov stare islamske kulture se je povečala že čez tisoč kodeksov, ki vsebujejo razne islamske ukaze, dokumente itd.

Od važnih delovanj je vredno omeniti akademsko delo okoli proučevanja popisovanja in fotografiranja umetniških spomenikov v Hrvatskem Primorju in Dalmaciji. To delo vodi profesor dr. Artur Schneider, ravnatelj Strossmayerjeve galerije, ki ga pa poleg Akademije podpira tudi Društvo prijateljev Strossmayerjeve galerije, kateremu načeluje ravnatelj dr. Nikola Kostrenčić.

Strossmayerjeva galerija, katero je odprl leta 1884 sam ustanovitelj Strossmayer, nudi sliko razvoja slikarske umetnosti novega veka v glavni svoji zapadni etruji zadnjih 600 let. Od 614 umetniških del jih je razstavljenih samo 263. Od največjih zadnjih del je omembe vredna slika hr-

vatskega baročnega slikarja Federika Benkovića, in slika slavnega Jurija Glovića.

Hrvatski sabor, pravi Strossmayerjev biograf Cepelić, je videl in slišal malo takih ljudi, ki bi s toliko silo in močjo svoje besede branili celotnost, samostojnost in svobodo hrvatske države, kakor jo je branil škof Strossmayer. Njega je vodila sveta težnja, da svetu in svoji domovini Hrvatski zagotovi svoboden in samostojen razvoj na osnovi zajamčenih in pridobljenih zgodovinskih pravic. Delujoč na prosvetnem polju je znal vršiti rodoljubno dolžnost političnega, in gospodarskega napredka. Samo na podlagi znanstvene resnice se lahko domovina gospodarsko in ekonomsko povzdigne in preporodi. Narod, ki je gospodarsko razvit in bogat, laže ohrani svoje politične pravice in svobodo.

Veliki Strossmayerjev um je takoj razumel, da naš narod potrebuje takšne prosvetne zavode, ki bodo pihali v pomoč pri narodni izobrazbi, in ki bodo prekrbneli naši knjigi potrebno edinstvo in slog. Obenem bodo dokazali ti prosvetni zavodi svetu, da ima duh našega naroda, ki je osvobodil tujih okovov, razen volje in sposobnosti tudi izvirnost in polet, kar se nam do takrat odrekli. S tem pa je dokazal, da je narod vreden, da se ga prištevata med kulturne narode.

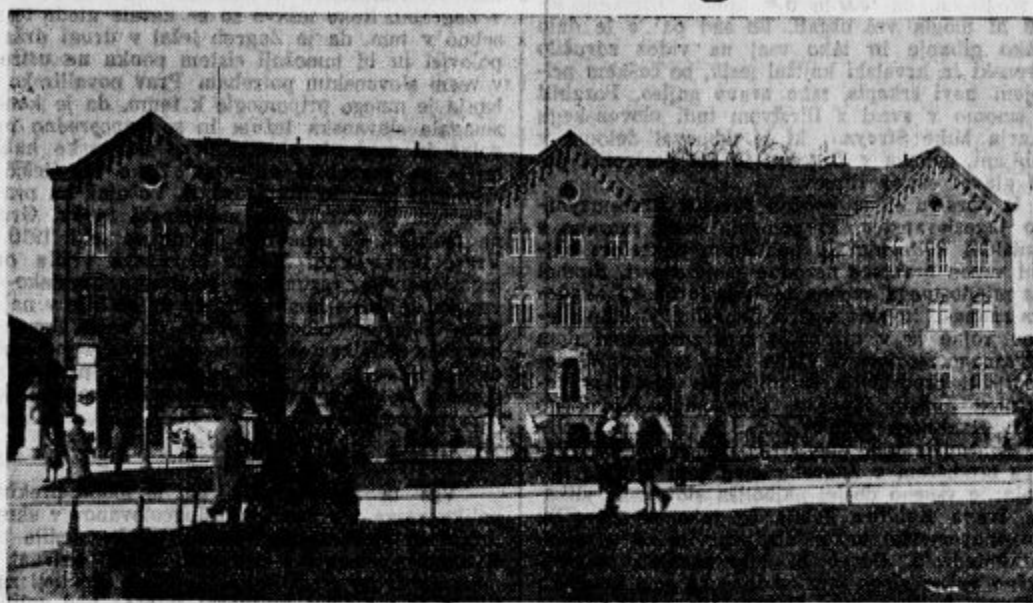
Škof je želel, da se okoli Akademije in vseučilišča zberejo Srbi, Slovenci in Bolgari, zaradi tega je imenoval jugoslovansko, pri čemer je poudarjal, da pri tem Hrvatska ne bo ničesar izgubila. Poleg dveh važnih razlogov: Prosvetljenje lastnega naroda in prosvete slovenskega juga, je vodil škola-rodoljuba, tudi tretji prav tako važen razlog, da se je odločil za ta dva zavoda. »Sodil sem,« pravi sam škof, »da je največja narodna potreba, da se Vseučilišče in Akademija čimprej osnujeta med nami, ker narod, ki ima največje ustanove in z njimi dobro ter pravilno upravlja, ta narod se intelektualno emancipira.« V času, ko je narodna svoboda ogrožena, ko je največja dedščina svobode in napredka v nevarnosti, nadaljuje Strossmayer, »tedaj vse ono, kar je Bog v zavest in eroe naroda položil in pri večni obljubi svobode in sreče določil, išče ta narod svoje pribežališče in svojo zaščito v cerkvi ter najvišjih svojih učnih zavodih, in si tako prej ali slej pribori svojo zmago.« Tako je mislil škof, ko je ustanavljal Akademijo v Zagrebu. — Ustanovno pismo od 10. januarja 1860 se začne s temi besedami:

»Narodu je knjiga plod duha, ona je glavna gomila sila narodnega napredka, pa tudi v neerečnih okoliščinah je ona edino sidro, ki čuva narod pred pogibelo.« — Strossmayerju so očitali, zakaj uporablja cerkveni denar v prosvetne namene, potem, zakaj ustanavlja analfabetskemu narodu najvišje prosvetne ustanove itd. Pred 80 leti se Strossmayer ni bal tega »lukusa«, ko je bilo tedaj ved nepiemenih kakor danes, ker se je zavzemal, da sta Vseučilišče in Akademija znanosti samo gibal za boljši razvitek celokupne narodne prosvete. Narod se je že takrat, kljub tolikemu številu nepiemenih, zavzemal in se še danes zavzema za takšne institucije.

Strossmayer je dostojno opremil Akademijo in vse ostale, od nje odvisne ustanove, predvsem v Zagrebu, in to takole zagovarjal:

Lojze Horvat:

Vseučilišče v Zagrebu

Adresa hrvatskega sabora od 11. novembra 1861, s katero je ta iskal od cesarja Franca Jožefa I. osnutek univerze v Zagrebu, ni našla takšnega odziva, kakor se je pričakovalo. Na Dunaju so smatrali, da hrvatska (jugoslovanska) univerza ni potrebna, ker ne bi imela dovolj slušateljev in da Hrvatska s Slavonijo ne bi zmogla tolike finančne stroške takšnega zavoda. Reakcija na to je bila, da se je še bolj pokazala želja po univerzi, med narodom pa se je začela denarna akcija za univerzitetni sklad. Sam škof Strossmayer je z veliko podporo podprl to akcijo in s tem postal glavni ustanovitelj univerze v Zagrebu. Njemu so sledili vsi hrvatski rodoljubi in druge ustanove. Hrvatska mladina, ki je študirala na zunanjih univerzah, pa se je obrnila na sabor s prošnjo, da čim bolj podpre akcijo za univerzo, da ne bo treba, tako pravijo, našim naslednikom se potepati po tujini in iskati iz tujega izvora svojo izobrazbo. Ključ akademске mladine (kakor tudi zbiranje denarja po deželi) niso dopustili, da se vprašanje vseučilišča v Zagrebu črta iz dnevnega reda. Hrvatski sabor se je ponovno obrnil h kralju l. 1866, potem l. 1867 in zahteval, da se že enkrat začne ustanavljanje univerze, za katero je pripravil načrt temeljnega zakona. Toda vse to ni imelo uspeha. L. 1868 je Hrvatska postala avtonomna v prosvetnih in šolskih zadevah in je bilo sedaj upati, da se dolgoletna želja Hrvatov vendar enkrat izpolni. Ko je l. 1869 kralj Franc Jožef I. obiskal Zagreb, mu je bila predana spomenica, v kateri se je predlagal zakon za ustanovitev univerze. Kralj sam je izjavil, da je tudi njegova želja ustreči pravični prošnji sabora in to tem bolj, ker se je pokazalo, da je ustanovitev univerze postala potreba dežele. 8. aprila 1869 je v Budimu kralj sankcioniral zakon o ustanovitvi vseučilišča v Zagrebu.

»To smo dolžni mestu Zagrebu, zaradi slave in miline, kot središču naše kraljevine, središču našega državnega in duševnega življenja; katere-mu je usoda dodelila višjo pomembnost in bodočnost, katerega slava bo zaradi tega ostala nevenljiva, ker mu bo lovorjev venec krasil čelo zato, ker mu tuji okovi suženjstva nikdar niso upognili vrata.«

Z napredkom znanosti je obenem napredovalo tudi celotno narodno življenje. Strossmayer je (glej: Bazalinov esej »O ideji prosvete«) prosvetno misel uvrstil v kulturni del visoke in široke koncepcije, s katero je z ljubeznijo in plemenitim ljudskim interesom zajemal vse žlane naroda in vse strani življenja. In v času dekadence materialnih in duhovnih sil, se ima hrvatski narod, razen ostalim prosvetnim ustanovam, zahvaliti predvsem tudi Jugoslovanski akademiji znanosti in umetnosti, da ni nikoli izgubil svoje notranje sile za svoj novi polet in prepored. Akademija je visoko dvigala prapor hrvatske znanosti, pa danes prav tako usmerja hrvatski tip znanosti. Ona je izjavljala svetu, da kljub izgubi državne samostojnosti niso Hrvati izgubili, tudi takrat ne, ko so Mađžari trdili, da ni mogoče najti na zemljevidu Hrvatske.

Akademija je v duhu Strossmayerja kakor v duhu Račkoga dokazala, da Hrvati živijo, da se razvijajo in da na polju civilizacije in znanosti drže korak z naprednimi narodi Evrope.

Prav tako kakor je zagrebško vseučilišče zbiralo mladino iz vsega slovenskega juga, tako je tudi Akademija v znanstvenem delu zbirala, ne samo Hrvate in Srbe, marveč tudi Slovence in Bolgare v duhu kakor je to želel njen veliki ustanovitelj. To kar je Toscana v lepi Italiji, neke vrste Atheneum, s čemer se misli ognjišče in vzgojevališče vseh višjih umetnih in moralnih teženj, to je Zagreb kot središče napredka vsega Jugoslovanstva. (Govor 9. decembra 1884.)

Zagrebška akademija je bila prva akademija med Slovani bivše avstro-ogrske monarhije. Poljaki, kateri so imeli svoje vseučilišče v Krakovu od leta 1864, so dobili svojo akademijo umetnosti šele za Hrvati in to leta 1872.

Zagreb je s svojo Akademijo in Vseučiliščem dal tako rekoč znanstveno transfuzijo tudi drugim narodom: Dovolj je, da omenimo delovanje enega prvih članov Jugoslovanske akademije Vatroslava Jagića, kateri je bil največji slavist vseh narodov in zadnji univerzalni slavist sploh. Jagić je deloval kot vseučiliški profesor med Nemci in Rusi in je s svojim epohalnim lingvističnim delom pridobil zaslužen mednarodno priznanje.

Po iniciativi sedanjega predsednika dr. Alberta Bazale, slavi Akademija vsako leto 4. februar, kot rojstni dan velikega ustanovitelja Josipa Juraja Strossmayerja. Akademijski časti in osvete, ne samo spomin, na velikega sina hrvatskega naroda, marveč tudi sebi in hrvatski javnosti predočuje smisel in nalogo najvišje hrvatske ustanove.

Po Strossmayerjevi zamisli in po zamisli njegovega prvega sodelavca Franja Račkoga, se ukvarja Akademija s proučevanjem narodnega bistva in življenja, s spoznavanjem dežele, katero imenuje svojo domovino. To pa vse zato, da bi služila s tem razvoju narodne zavednosti in

Zagrebško gledališče

uresničenju boljšega in lepšega, ljudem dostojnega življenja.

Tudi današnji predsednik dr. Albert Bazala je na lanskoletnem Strossmayerjevem dnevu popolnoma pravilno očrtal misel Račkoga, naglašujoč, da je Akademija osnovana za to, da najprej služi hrvatskemu narodu, da razkrije njegov jezik, njegove prirodne odnose, posvečuje pri tem svoje delo hrvatskemu narodu, ki ne sloni samo na pravih, marveč tudi znanstvenih metodah, zgodovinski osnovi, na pravu in književnosti ter pripadnosti sorodnih plemen slovenskega rodu.

Akademija je bila osnovana proti volji tedanjih vladajočih krogov s prizadevanji in žrtvami vsega hrvatskega naroda, in to pod naslovom jugoslovanske, kar označuje širše področje delovanja etnografsko sorodno povezanih in na sodelovanju slovenskih, individualno razvitih delov slovenskega plemena, z namenom dati Zagrebu osrednji položaj in vlogo, in po njem tudi obenem prirodno najožjo zvezo s hrvatskim narodnim življenjem. Strossmayer je v idealnem utilitarizmu hotel nuditi narodu z Vseučiliščem in Akademijo, da se v svobodi razvije do popolne izobrazbe v teh najvišjih ustanovah. Znanstveno delo mora biti v duhu napredka in v dobrobit naroda, kar eo ipso pomeni tudi prinos k splošnemu narodnemu napredku. Ustanovitelj te hrvatske ustanove je hotel, da se na temelju bratskega sodelovanja osnuje svobodne napredek in srečno življenje, na domači zemlji popoldne narodne samoodločbe. To vzajemno delovanje bi moralo biti delo sporazuma volje in jamstvo svobodne enakopravnosti in možnosti uveljavljanja lastnega bistva v složenem edinstvu, ki omogoča vsestransko individualno razvijanje hrvatskega naroda. To je bil smisel Jugoslovanske koncentracije, kakor si jo je zamišljal Strossmayer, Rački in njihovi nasledniki v Akademiji. Volja k resnici, lepoti in dobroti ter vera v življenjsko moč in njeno vrednost je genius loci, ki je postavljen v Akademijo na Zrinjskem trgu v čast in korist, verno služiti njemu v prvi vrsti, v čast in korist hrvatskega naroda, nato slovanstvu in človeštvu. To je zaobljuba Akademije, kateri se je Akademija vedno enodušno odzivala in ne bo, če Bog da — je izjavila uprava Akademije — po svojem današnjem predsedniku dr. A. Bazali, tudi v bodočnosti odpovedala, da s svojo svetlobo duha osvetli pota in cilje napredka v splošno, a še posebno v korist hrvatskega naroda.

prostor. L. 1890 je zagrebška občina poklonila potrebno zemljišče za botanični vrt, ki je s tem začel svoje življenje. Leta 1897 je bila osnovana kr. šumarska akademija v Zagrebu. Z uredbo deželne vlade l. 1898 je z šolskim letom 1898-99 šumarska akademija zvezana s filozofsko fakulteto. Ker ni bilo upanja, da bi se ustanovila visoka tehnična šola, je deželna vlada na šumarski akademiji vpeljala geodetski tečaj. Ta je bil l. 1919, ko se je ustanovila visoka tehnična šola, prenešan na njo. L. 1901 je bil dovoljen dostop ženskam na filozofsko fakulteto, na ostale pa šele l. 1918. V letih 1911—1913 je bila zgrajena vseučilišna knjižnica na Mažuraničevem trgu. Do svetovne vojne se je že zgradil kemijski zavod. Svetovna vojna je pokazala potrebo medicinske fakultete, ki se je res s šolskim letom 1917-18 začela postopoma odpirati. Z zakonom od l. 1918 je določeno, da se univerza Franca Jožefa I. v Zagrebu vnaprej imenuje »Hrvatsko vseučilišče v Zagrebu«. Toda sedem mesecev pozneje je izšla uredba bana Palečka, da se univerza za naprej imenuje »Univerza kraljevine S.H.S. v Zagrebu«.

Z otvoritvijo medicinske fakultete je bila univerza popolna, kakor so to predpisovali njeni zakoni. Toda razmere v novi državi S.H.S. so bile takšne, da se je začelo misliti, naj se univerza razširi z nekaterimi fakultetami kot gospodarsko-gozdarsko, vzhodno-pravoslavno-bogoslovsko in končno tehnično. Do tehnične ni prišlo, ker je bila l. 1918 ustanovljena tehnična visoka šola v Zagrebu. Ostali dve fakulteti pa sta bili zaporedoma ustanovljeni. L. 1919 gospodarsko-gozdarska fakulteta in l. 1920 vzhodno-pravoslavno-bogoslovna fakulteta. Ker pa na tej fakulteti ni bilo vpisanih dosti slušateljev (v šolskem letu 1922-23 samo 26), je bila na predlog prosvetnega ministra s kraljevim ukazom l. 1924 ukinjena.

Danes ima univerza v Zagrebu sledeče fakultete: bogoslovno, filozofsko s farmaceutskim oddelkom, agronomsko-gozdarsko, pravno, medicinsko, veterinarsko in tehnično. K univerzi spada tudi vseučiliška knjižnica. Sedanji rektor je dr. Andrija Živković.

Višja ekonomska komercialna šola v Zagrebu

Pospešen in obsežnejši razvoj svetovnega in torej tudi našega gospodarstva je seveda vplival tudi na potrebe strokovne trgovske in gospodarske izobrazbe. V bivši monarhiji so bile višje ekonomske in komercialne šole že v raznih središčih, Zagreb pa je dobil svojo višjo ekonomsko in komercialno šolo leta 1920. Šola je dobila ime višje šole za trgovino in promet. Učna doba na tej šoli je trajala tri leta, to je šest semestrov in je bila nato 17 let ta šola edina te vrste v Jugoslaviji.

Šola je bila organizirana po primeru vseučiliških zavodov in fakultet, vendar pa je trajalo nekaj let (do 1925), da se je lahko šola reorganizirala popolnoma v tej smeri. Šola ima več oddelkov ali institutov, med temi tudi diplomatsko-gozdovinski institut, pravno-politični institut in institut za socialne vede. Leta 1937 je bila nato na približno isti način ustanovljena in organizirana slična višja ekonomsko-komercialna šola v Belgradu.

Grafična zbirka vseuč. knjižnice

Grafična zbirka vseučiliške knjižnice v Zagrebu je edina kulturna ustanova te vrste v vsej Jugoslaviji ter je bila osnovana z bansko uredbom z dne 18. decembra 1919. leta. Njen ravnatelj je odlični hrvatski zgodovinar umetnosti, vseuč. profesor dr. Artur Schneider, ki še danes vrši to poštovano dolžnost.

Po pravilih ima grafična zbirka sledečo vsebino: 1. Zbirko grafičnih listov (lesorezi, bakrorezi, bakropisi, litografije, originalne risbe); 2. zbirko knjig, okrašenih z izvirnimi grafičnimi listi; 3. zbirko portretov; 4. zbirko topografskih listov; 5. zbirko arhitekturnih risb in 6. priročno knjižnico. Temelj tej zbirki so dali grafični listi, ki so bili hranjeni v vseučiliški knjižnici, ter zna- vna zbirka Slovenca Valvazorja, ki jo je odstopil po dogovoru iz l. 1914. škofjski kapitol deželnemu erarju. V načelu ni namen zbirke zbirati staro grafiko ter tudi ne izpopolnjevati Valvazorjevo zbirko. Izjemo delajo stari grafiki, po rojstvu Hrvati, Srbi ali Slovenci ter se samo izjemno lahko nabavljajo inozemski grafični listi, če so na razpolago po ugodnih cenah. Kar se tiče onih zbir, ki smo jih imenovali pod št. 3. in 4., se gleda predvsem na osebe in na mesta, ki so važna za domačo zgodovino. Glavni namen zavoda je, da zbira v prvi vrsti grafične umetnine jugoslovanskih in slovenskih avtorjev sploh, toda ker je to edina taka ustanova v državi, se uprava trudi, da bi z razpoložljivimi sredstvi mogla kupiti tudi najboljša dela svetovnih grafikov.

Valvazorjeva zbirka

Temelj grafični zbirki dajejo grafični listi, ki jih je zbral Ivan Valvazor (1641—1693), slovenski vseznalec in prijatelj Hrvata Ivana Rittera Vitezo- vica. Kakor znano, je Valvazor v rani mladosti mnogo potoval. Tako je bil l. 1659. prišel v Nemčijo, kasneje se kot prostovoljec bori s Turki pri Senju in študira življenje Uskokov. L. 1666. je na Dunaju, kjer pridno obiskuje zbirke in knjižnice, zlasti dvorsko, ko ji je načeloval slavni Petar Lambecius. L. 1669. je preko Benic šel v Italijo, Afriko, Francijo, Nemčijo in Švic. L. 1670. se izkrcal v Toulonu in stanuje dve leti v Franciji. Najdalj se je zadržal v Lyonu, kjer je pro- učeval zgodovinske znanosti, arheologijo, mate- matiko, magijo in alkemijo. Iz Pariza je verjetno šel preko Nancyja, Nemčije in Svice na Kranjsko, kjer se je oženil in se stalno nastanil na svojem gradu Voglsperku. Vse, kar je tekom svojih dol- gih potovanj nabral, je uredil v lepe zbirke mate- matičnih stvari, slik, starega denarja, rud in pri- rodoslovnih zanimivosti z vseh krajev sveta, ter v zbirke knjig (okrog 10.000 zvezkov, rokopisov, plemiških grobov in genealogij). Okrog sebe zbira slikarje in bakroreze, ki so živeli pri njem ter pripravljali ilustrativni del njegovih velikih knjig. Med temi so bili Nizozemci (Almanach, Wercks), Nemci (Koch, Trost, Atzelt, Müngersdorf, Böhrer, Greyscher in drugi) ter Hrvat Pavel Ritter Vitezo- vica. Velika ljubezen do znanosti in umetnosti sta spravila avtorja slavne knjige »Ehre des Herzogtums Krain«, katere 250 letnica pade na letošnje leto, ob premoženje, tako da so mu po vrsti prodali grad Bogenšperk, hišo v Ljubljani in njegovo dragoceno knjižnico ter umre v naj- večji bedi l. 1693. v Krškem, kamor se je umak- nil. Valvazorjevo knjižnico pa je kupil l. 1690. zagrebški škof Ignacij Nikolić ter je z njo po- stavil temelj današnji zagrebški nadškofjski knjižnici.

V tej knjižnici se nahaja 18 velikih foliantov bakropisov, lesorezov in risb (četrti foliant se je izgubil že v 18. stol.). Valvazor ni svoje zbirke uredil kritično, to je po raznih umetniških solah, temveč po suvi predmetov. Ti zvezki so foljanti (30 cm široki in 39 cm visoki), vezani v debelo kožo ter vsebuje vsak po 300—400 listov, na ka- tere so bakropisi na tako imenovani ajour način prilepljeni. Vsak zvezek ima tiskan naslovni list, ki v nemščini navaja vsebino. Zbirka se začneja v prvem zvezku s slikami iz starega zakona ter nadaljuje v drugem novi zakon, življenje Marijino in Jezusovo trpljenje. V tretjem zvezku so svet- niki in puščavniki. Četrti je izgubljen, v petem Sibile, 12 mesecev, Štiri letni časi, Štiri prvine, Štiri strani sveta in Pet čutov. Šesti prikazuje razne noše, okrase, ognjemete, arhitekturo, per- spektive in fotografije. V sedmem so zemljevidi, mesta, morja in luke. V osmem procesije, kmetje, muzikanti, berači, bebi itd. V devetem so na- slikane bitke, lovi, ptice, cvetje in sadje. V de- setem Ovidijeve metamorfoze, v 12. so portreti, v 13. francoski mojstri, v 15. Dürer in stari nem- ški mojstri, v 16. lesorezi, v 17. izvirne risbe in v 18. sadje, ptice und dergleichen meistenteils nach dem Leben mit Wasserfarben gemahlene Stückel.

Lahko bi razdelili vsebino teh knjig tudi po umetniških solah ter po vrednostih umetnikov. Kajti v tej zbirki je predstavljenih nič manj ka- kor 455 umetnikov s 4133 deli, dočim ima ano- nimnih, nedoločenih in manjvrednih del še 6400. Tu so predstavljeni največji nemški mojstri, 50 monogramistov iz tako imenovanih Kleinmeisterov, Albrecht Dürer je zastopan s 136 deli, in sicer 56 bakropisi, med katerimi je popolno Kristusovo trpljenje, sv. Hieronim, Adam in Eva, sv. Evsta- hij, Melanholija ter 80 lesorezov, med njimi Mali in veliki pasijon, Marijino življenje in Apokalipsa. Veliko je zastopanih tudi Nizozemcev (Almanach, Rembrandt, Cock, Leiden itd.) Italijanov (ogrom- ni bakropisi Michelangelove Poslednje sodbe, Ve- ronese itd.), od Francozov pa je v največjem šte- vilu zastopan Jacques Calot (161 del), predvsem pa so dobro zastopani najstarejši bakropisci, tako Jean Duvet, roj l. 1485., z 12 slikami iz njegove redke in znamenite Apokalipse, delane pod vplivi Leonarda da Vincija in Dürerja. Razume se, da je dobro zastopan tudi bogenšperški krog z Val- vazorjevimi izvirnimi risbami.

Ostale zbirke

Poleg Valvazorjeve zbirke je v tej grafični birki tudi veliko število tistih grafičnih listov, ki so se tekom let nabrali v vseučiliški knjižnici. Med njimi zlasti lepi in redki angleški mezo- tinti in francoski bakrorezi iz 18. stol., precejšnje število zgodovinskih portretov in arhitekturnih risb, med katerimi zavzema prvo mesto 77 iz- virnih risb velikega baročnega arhitekta Fischerja von Erlacha. Te, za hrvaško umetnost važne risbe, je obdelal ravatelj zbirke dr. Schneider ter jih publiciral v berlinski reviji »Zeitschrift für Kunst- geschichte« (B. I, Heft 4, 1932), ki je vzbudilo veliko svetovno zanimanje.

V dvajsetih letih svojega obstanka je grafična zbirka nakupila dela skoraj vseh jugoslovanskih grafičarjev, mnogo zgodovinskih portretov in pre- cejšno priročno knjižnico. Predvsem bogato je zastopana zbirka sodobnih hrvatskih grafičarjev, ki so zastopani skoraj vsi ter jih zato ne imenujem

Dr. France Stelé:

O slovensko-hrvatskih kulturnih stikih

Od reformacije do Napoleona

V luč zgodovine stopi kulturno življenje Slo- vencev v XVI. stol. z reformacijo. To leže tudi prvi zgodovinski otlipljivi pojavi slovensko Hrvat- skega kulturnega sodelovanja. Istran Peter Ver- gerij je spočel sanjo o širjenju reformacije med vse Jugoslovane. Da ta ideal uresniči, so si slovenski reformatorji poiskali sodelavcev med Hrvati in pospeševali tiskanje glagolskih knjig. Pod neposrednim vplivom tega široko razpred- nega delovanja so bile predvsem Sloveniji naj- bližje pokrajine, Istrra, Hrvatsko Primorje in ožja Hrvatska do Zagreba. V zvezi s tem gibanjem je tudi gojitev čakavske in kajkavske književnosti. Protireformacija je te začetke na knjižnem polju sicer odpravila ter so zlasti jezuiti pospeševali šlo- kavske knjižni jezik. Sicer pa je prav v XVII. in XVIII. stol., ko se razvija Ljubljana do stopnje sorazmerno važnega kulturnega, predvsem umet- nostnega središča, opažati med Hrvati in Slovenci zelo ozko kulturno sodelovanje. Obče znano je so- trudništvo Pavla Ritterja Vitezo- vica z našim odličnim topografom Valvazorjem. Manj pa se doslej poudarja umetniški stiki, ki odslej stalno nara- ščajo. Zastojata je naj, če omenimo, da je dal naj- značilnejše sestavine stari, po restavraciji žal moč- no oškodovani zagrebški katedrali Kranjec Ivan Althaler a tem, da so po njegovih načrtih izdelali zvonik, glavni portal in pevske kor. Ljubljana je bila za Zagreb posredovalna postaja iz Srednje Evrope proti jugovzhodu prodirajočega umetni- škega in umetno obrtnega okusa, tako da je mogel hrvatski kulturni zgodovinar J. Matasovič pred leti zapisati, da v XVII. stol. v Zagrebu ni bilo boljš- ega umetno obrtnega izdelka, ki bi ga ne bili izdelali »Kranjci«. Še močnejši je vpliv Ljubljane v Zagrebu in na ožjem Hrvatskem sploh v dobi cvetočega protireformacijskega baroka v XVIII. stol. Ljubljanski kamnosek in kiparska delav- nica, ki so jo vodili Cussa Mislaj in nazadnje umetniško pomembni Fr. Robba, je imela mnogo naročil iz Hrvatske. Po svojem gospodarskem po- lomu v Ljubljani se je Robba kar preselil v Za- greb in tam tudi umrl. Vsi pomembnejši slovenski slikarji te dobe so umirli obilo naročil za Hrvatsko do Zagreba. Like, Senja in njegovega zaledja. Tako Metzinger, Jelovešek, Cebej in Bergant. Pa tudi do srede XIX. stol. je slovenski umetni obrt- nik še redno zaposlen za Hrvatsko. Nekak simbol tega ozkega sodelovanja je najpomembnejša ba- ročna stavba v Zagrebu, cerkev sv. Katarine, kjer so sodelovali škukater Quadrio, ki je bil poprej zaposlen v Ljubljani, močnejši Fr. Jelovešek, gotovo pa njegov sin Andrej, dalje Val. Metzinger in Robba.

Illirstvo in jugoslovanstvo

Del hrvatskih in slovenskih dežel so sicer Napoleonove Ilirske province med l. 1809 — 18 združile v upravno enoto, vendar posledice za kul- turno sodelovanje ta kratkotrajna združitev vsaj neposredno ni imela. Posredno pa ta tvorba za bodočnost ni bila brez pomena, ker je dala prvi- realno vsebino nekemu fantastičnemu, vse Jugo- slovane združujočemu Ilirstvu, čigar ime se za Jugo- slovane srečuje že od XV. stol. dalje. Pod vplivom slovenske preporodilске ideje, ki jo najvidnejše utelošuje v svojem pesniškem delu Slavy dčera in v svojem programatičnem nemško napisanem delu o slovanski vzajemnosti Jan Kollár, je na- etalo na Hrvatskem pod vodstvom Lj. Gaja t. zv. ilirsko gibanje, ki je postajalo vse bolj ideja jugoslovanske knjižne in jezikovne vzajemnosti, kolikor bolj je moralo zatajevati prvotne politične cilje. Med Slovenci je dobil Ilirizem več privr- ženecv, najpomembnejši je pač Stanko Vraz, bil pa je slovenski knjižni jezik že toliko razvit in zakoreninjen, da teorija o skupnem ilirskem je- ziku ni mogla več ugrzeti. En sad pa je le dalo ilirsko gibanje in tako vsaj na videz združilo slovenski in hrvatski knjižni jezik, po češkem pri- krojeni novi črkopis, tako zvano gajico. Pozabiti ne smemo v zvezi z Ilirizmom tudi slovenskega slikarja Mihe Stroya, ki je domoval deloma v Ljubljani, deloma v Zagrebu in kot portretist po- stal glavni slikar Ilircev.

Iz Ilirstva se je končno razvilo Strossmayer- jevo jugoslovanstvo, ki pomenja ozko zvezano s hrvatskim kulturnim in političnim pokretom naj- večji vzpon hrvatske narodne samozaveesti. Simbol tega mladostnega vzpona je Jugoslovanska akade- mija znanosti in umetnosti v Zagrebu. Vse do sve- tovene vojne je v nji našlo svoj znanstveni dom tudi mnogo Slovencev. Viden izraz tej uspešni so- delavnosti predstavlja Kukuljevičev Arhiv za po- vjestnici Južnih Slavena, kjer najdemo mnogo sledov živahnega sodelovanja Slovencev in Hrvat- ov. Čeprav je tudi umetniška samostojnost Hrvat- ov središčem v Zagrebu med tem tudi že do- zorela, je vseeno doslej najboljša slovenska slika- rica Ivana Kobilica delala še tako po naročilu Strossmayerjevim kakor Stadlerjevim za saraje- vsko katedralo. Odveč bi bilo navajati posebej, kakšno važno vlogo igra od ilirizma sem hrvatska glasbena kultura med Slovenci in narobe. Ime Vilhar je temu plodovitemu sodelovanju najvid- nejši izraz in na zadnjem koncertu Akademikega zbora je to dobilo še poseben poudarek.

Na prečetu stoletja

Posebno ozko pa je postalo slovensko hrvatsko kulturno sodelovanje od konca XIX. stol. dalje. Kaže se to v več smereh. Ena najvažnejših je stik slovenskih in hrvatskih dijakov na univerzi v Pra- gi v Masarykovi šoli kjer so se oprijeli idej nje- govega realizma Razna skupna glasila, posebno pa glasilo srbske, hrvatske in slovenske mladine, Novo doba, so pospeševala to sodelovanje, ki je z literarnega začelo posegati na likovno umet- nostno pa tudi na politično polje. Važno vlogo je na začetku stol. imel v tem gibanju Milan Marka- novič. — Istočasno ko napredna, po Masaryku bratih Radičih. Pribeževu, Zerjavu in drugih vplivna mladina, je iskala takih zvez tudi slo- venska in hrvatska katoliška akademska mladina. Mnogo je storila za tako sodelovanje Mahničeva revija Hrvatska Straža. Ideološko pa je temu gi- banju dal največ smeri Jan Ev. Krek s svojimi hrvatsko-slovenskimi dijaškimi kurzi na Sv. Joštu

posebej. V celoti ima zbirka okrog 13.000 gra- fičnih listov ter 1300 del priročne knjižnice.

Da umetniške zanimivosti grafične zbirke po- stanajo prava duševna last vse naše kulturne jav- nosti, prireja ravatelj zbirke dr. Schneider od časa do časa razstave, med katerimi so bile naj- pomembnejše: Stara hrvatska grafika, Sodobna hrvatska grafika, Francoska grafika 16. in 17. sto- letja, Angleška grafika 18. stoletja, Italijanska grafika 16. in 17. stoletja, Nemška grafika 16. sto- letja, Albrecht Dürer, Jacques Callot, Gavarini, Gys, Beaumont.

pri Kranju. Na umetnostnem polju je važno dru- šтво slovenskih, hrvatskih in srbskih študentov akademije na Dunaju Vesna, kjer je sodeloval tudi Mestrovič. Zrela umetniki pa so se zadnja leta pred vojno združili v t. zv. Ladi, ki je pri- rejala skupne umetnostne razstave in jih prireja še danes. Zgoraj omenjenim gibanjem med aka- demsko mladino in umetniki ustreza razpoloženje t. zv. moderne pri Hrvatih in Slovencih, iz ka- tere so izšli pozneje najpomembnejši književni predstavniki obeh narodov.

Novoilirstvo in „Veda“

V tem splošnem kulturnem sodelovanju Hrvat- ov a Slovenci prijaznemu razpoloženju se je v XX. stol. pojavilo gibanje, ki je zopet dvignilo že zaprašen geslo o skupnem jugoslovanskem knjižnem jeziku. Novo gibanje, ki je bilo široko razpredeno, je dobilo ime novoilirstva. Na slo- venski strani je bilo predvsem izraz neke bojazni, da si Slovenci ne moremo privoščiti luksuza slo- venske pisane znanosti. Nekak simbol tega gibanja je postal Vrazov vzhodnje štajerski rojak Fr. Ile- šič, ki je bil dalj časa tudi predsednik Matice slovenske. Po njegovi in njegovih prijateljev za- misli naj bi postali instrument tega ideala obe Matici, ki sta svoje delovanje tudi res usmerili sem in sta sklenili izdajati vsak po eno knjigo v slovenskem, oziroma hrvatskem jeziku, pa tudi skupne izdaje. Tako je izdala Slov. Matica dva zvezka Hrvatske knjižnice in Nazorjevega Veli Jo- že, Hrvatska pa Slovensko antologijo in Slovenske novele. Skupno sta izdali Drachslarjevega Stanka Vraza Simunovičevega Tudičina in Detelovega Pe- gana in Lambergarja. Enak dogovor sta sklenili, le da ni rodil tolikega uspeha kakor Matici, Slo- venska šolska Matica in Hrvatski književno peda- goški zbor. Pod vplivom novoilirstva so se vedno bolj oglašale debate o bodočnosti slovenskega knjižnega jezika in eventualni možnosti, da bi se polagoma preli v splošnega jugoslovanskega. Da bi ga kar kratko opustili, tega si niti največji ilirski idealisti ob razvitu slovenske moderne in mnogobetajočih začetkih slovenske znanosti niso upali več staviti na dnevni red. Najpomembnejši izraz je dobilo to gibanje v obsejni anketi l. 1913 v odlični slovenski znanstveni reviji Veda v Go- rici. Anketa se je naravno tikala predvsem raz- merja slovenskega in hrvatskega knjižnega jezika in kulturnih zvez med obema narodoma. Ugotov- ljeno je bilo predvsem, da je potreba izpopolniti izmenjavo idej med Slovenci in Hrvati Glede mož- nosti in upravičenosti samostojnega slovenskega knjižnega jezika tudi v znanosti pa je dal odlični predstavnik hrvatske moderne, A. G. Matoš, naj- naravnostjo izjavo, ki je mogla, da je krog slo- venskega jezika zadosti velik za samostojen lite- rarni in znanstveni razvoj, ker v knjižni kulturi ne odloča kvantiteta, ampak kvaliteta za književ- nost zainteresirane publike. Dodal je tudi, da če bi bil Prešeren krenil za Vrazom v ilirstvo, bi bil prenehal biti pesnik prvega reda.

Za slovensko univerzo

Od leta 1908 dalje se je razvel poseben ži- vahen boj za slovensko univerzo v Ljubljani. Slo- venska znanost je čutila, da dorašča, slovenske znanstvene moči so bile raztresene po vseh av- strijskih univerzah in so samo takale, da bi se mogle posvetiti res samo delu za svoj narod in njega mednarodni ugled na slovenski univerzi. Začela se je tudi sistematična akcija za vzgojo znanstvenega naraščaja, kar je rodilo prizadevanje, da bi se slovenske habilitacije koncentrirale v slo- vanski Pragi, kjer naj bi slovenski docenti tudi slovensko predavali. V poštev sta prihajali tudi univerzi v Krakovu in kot nam najbližja seve ona v Zagrebu. Neke težave so se kazale glede te po- sebno v tem, da je Zagreb ležal v drugi državni polovici in bi tamojšnji sistem pouka ne ustrežal v vsem slovenskim potrebam. Prav novoilirsko gi- banje je mnogo pripomoglo k temu, da je končno zmaga slovenska težnja in so neposredno pred vojno in med njo sledile prve slovenske habili- tacije na zagrebški univerzi. Tako Fr. Ilešič za slovenski jezik in literaturo, B. Vošnjak na pravni fakulteti, B. Zarnik na medicinski in Fr. Grivec na teološki. Če omenimo še, da se je l. 1910 ob Vrazovi akademiji Maticе slovenske vršila prva jugoslovanska razume se predvsem hrvatsko-slo- venska kulturna konferenca in da so bile v načrtu nove take konference, je jasno, da se je slovensko hrvatsko sodelavost zadnja leta pred vojno močno ojačila in se je občno zmanjševal v prejšnji ge- neraciji še kar nepremostljivi jez ogrsko-avstrijske državne meje.

Stiki po vojni

Vsa ta prizadevanja pa je naglo prekinila velika vojna. Po združenju Jugoslovanov v skupni državi so idealisti pričakovali, da bo sledila naj- živahnejša izmenjava kulturnih dobrin. Priznati pa moramo danes po 20 letih, da so se idealisti zmoti- li in je vzajemni kulturni interes pod vplivom vsakdanjih težav, ki so mnogo bolj materialnega značaja kakor so kulturne, polagoma celo poje- mal. Vrsi se sicer res izmenjava dobrin na vseh poljih kulturnega življenja tako v umetnosti, muziki, gle- dališču in literaturi. Ni manjkalo tudi prizadevanj ustanovitve v ta namen skupna kulturna glasila, ki so pa bila le kratkotrajna. Le na enem področju lahko ugotovimo, da se vrši vedno ožje sožitje, na likovno umetniškem. Sloven- i, ki smo se umet- niško doslej izražali na Dunaju, v Monakovem in v Pragi, smo se v povojnih razmerah čisto na- ravno morali osredotočiti na zagrebško umetniško akademijo kot nam najbližjo in doslej edino po- membno v državi. Tako nosi najmlajša generacija, ki nastopa na razstavah zadnjih let, že prav do- ločno zagrebški značaj in ni nobenega dvoma, da bo zagrebška šola dala značaj prvi večji strnjeni skupini po ekspresionizmu. Že poprej pa se je v mladim in do vojne slabo razvitim slovenskem kiparstvu čutil močan vpliv Mestrovičeve su- gestivne forme; njen vpliv se čuti že pri Dolinarju, še bolj pa pri mlajših kakor so Loboda, Gorše in Pirnat.

Kaj ni uspelo?

Če zbirmo uspele povojne poskuse ožjega slovensko-hrvatskega kulturnega sodelovanja, mo- ramo na prvem mestu opaziti Penklub in njemu po svojih idealih v mnogem soroden Rotary Club. V tej zvezi se z nežno melanholijo spominjamo žal že pokojnega predsednika hrvatskega Pen- kluba, velikega pesnika Domaniča, ki se je glo- boko zavedal važnosti slovensko-hrvatske kulturne vzajemnosti, katero je pojmoval tako čisto, da ostane lahko zgled za vse, ki jo hočejo uspešno izvajati.

Ključ stoletnemu prizadevanju za slovensko hrvatsko kulturno vzajemnost, ki se je opirala na navodila, katere je dal v tem pogledu vsem Slo- vonom Jan Kollár s svojim programom slovenske vzajemnosti, pa moramo ugotoviti danes vsi, ki smo si pred vojno z iskrenimi simpatijami po- dajali roke kot Hrvatje in Slovenci in željno erkali vsee vse, kar sta nam mogli nuditi dobrega in idealnega naši napredujoči kulturi, da te iskre- nosti ni več, da je nekdanji zalet močno opadal in so celo mnogi tisti, s katerimi smo se nekda- brateko družili, postali skeptični. To je tem bolj žalostno, ker danes ves službeni kulturni in vzgo- jni aparat služi cilju temeljitega medsebojnega po- znanja med Jugoslovani. Smešno bi zvenelo danes, če bi danes ponavljali za Kollárjem razna sredstva vzajemnosti, ker so že dvajset let postala prav v njegovem smislu podlaga naše notranje vzgojne in kulturne politike šola, državne knjižnice, glasbene ustanove, gledališča, vsa so usmerjena k čim po- polnejšemu medsebojnemu znanju vseh treh na- rodov naše države. Prav zato pa objektivni opa- zovalec s tem večjo skrbjo opaža neveselo za- krknjenost, ki je legla med nas in povzročila da se umika naivna ljubezen, ki nas je nekda- družila, njeno mesto pa zavzema hladen račun.

Marsikaj je sicer v težkih povojnih razmerah, ki posebno kulturna prizadevanja odpravljajo po- gosto v kot, razumljivo. Nerazumljivo pa je, da se le prebogosto hladnemu medsebojnemu razmerju pridružuje, neka naravnost smešna, kolikor ne bolesta samozavest, da smo vsak sami v sebi zadosti popolni in pobud od sosed, tudi če nam je po krvi brat, ne potrebujemo. En sam pogled na kulturni zemljevid Evrope in posebej tudi naše države pa zadostuje, da se prepričamo, da nas Hrvate in Slovence ne le zgodovina, ampak tudi sodobna kulturna konstelacija v svetu najožje veže drug na druge, ker smo v kulturnem svetu obo- i samo majhen delec velike zapadnoevropske ce- lote. V kulturno zgodovinskem smislu deli našo državo na dva dela tisočletna kulturna meja med zapadno-evropsko, predvsem katoliško in vzhodno- evropsko, predvsem pravoslavno ali bizantinsko kulturo. Da tega razmerja ne moremo likvidirati v eni ali dveh generacijah, je za človeka, ki po- zna kulturno zgodovino, jasno. Vprašanje je tudi, če je to absolutno potrebno, ker tekmovanje raznih obzorij in pojmovanj pomaga samo k večji inten- zivnosti in širši razgledanosti kake kulture. Slo- venci in Hrvatje smo oboji na zapadni strani ev- ropškega kulturnega meridiana. In prav ta položaj nam z vso nujnostjo narekuje, da se s medseboj- nimi kulturnimi dobrinami in izkustvi okoristimo in poteneiramo tisti tip kulture, v katerega zna- menju se je v XIX. stol. zmagovalno izvršil naš narodni preporod.

Kaj nai uspe?

V teoriji pač nihče med Slovenci in Hrvati resno ne dvomi, da nam je kulturna vzajemnost potrebna. Toda, kako naj se tu praktično ude- stvuje?

Predvsem s tem, da spoznamo in podpremo tista sredstva slovensko-hrvatske vzajemnosti, ki so se izkazala kot uspešna. Ako danes bolj, kakor pred 25 leti Matoš v Vedini anketi, zopet tožimo, in mogoče še bolj upravičeno tožimo, da med kulturno Slovenijo in kulturno Hrvatsko ni za- dostne izmenjave dobrin, si ne smemo prikrivati tudi napak v metodi naših prednikov, ki so pov- zročili, da je stanje tako nepovoljno. Ob stolet- nici Kollarjeve slovenske vzajemnosti, katero so v tej ali oni smeri preskusili vsi slovenski na- rodi, lahko ugotovimo, da se nobena točka nje- govega programa ni slabše obneela kakor misel o štirih glavnih slovenskih jezikih, okrog katerih bi se vsi Slovani združili. Pri Jugoslovanih je ta želja rodila ilirski program Ugotovili smo že, da do zaželeno jezikovno združitev ni prišlo. Na- sprotno je Kollarjev program pri Jugoslovanih prav določno vodil do vse izrazitejšega hrvatstva, in to kljub ilirskemu in jugoslovanskemu imenu, ki ni nikjer našel do vojne tolikega odmeva kakor v Zagrebu. Do vse izrazitejšega srbstva in do vse izrazitejšega slovenstva. Vsak poskus debate o tem vprašanju je vodil v brezplodno prerokanje in skrajni čas je, da se tako postavljanje vpra- šanja medlovenske, posebej tudi hrvatsko-sloven- ske kulturne vzajemnosti postavi z dnevnega reda.

K resničnemu uspehu pa nas morejo voditi tiste točke Kollarjevega programa, ki so se tudi resnično obnele: Pospeševati osebno spoznanje predstavnikov naših kultur, pospeševati razume- vanje naših kulturnih ustvaritev. Če se osredoto- čimo na tako sodelovanje, potem bomo podpi- rali študij izbranih tačentiranih dijakov Slovencev v Zagrebu in Hrvatov v Ljubljani. Pospeševali bomo izmenjavo predavateljev, profesorjev in umetnikov. Pospeševali idejo, da se umetniški uspehi izmenjavajo na razstavah v Zagrebu in v Ljubljani, da se prirede v izložbah knjižarn re- prezentativne skupine književnih del enega in drugega naroda. Da Slovenci začno čitati hrvatske in Hrvatje slovenske knjige in se namesto iluzo- rične jezikovne edinosti uveljavi brez predodkov in strahu za lastne dobrine pasivno znanje obeh jezikov. Zdi se nam končno tudi, da bi temu cilju moglo služiti v Ljubljani Hrvatsko društvo, ki naj bi zbiralo kulturne predstavitelje Hrvatov in Slo- vencev in Slovensko društvo istega značaja v Za- grebu. Osnovno važno se nam namreč zdi, pospe- ševati in izpopolnjevati vsa sredstva ki morejo služiti resničnemu, nepristranskemu vzajemnemu spoznavanju in sodelovanju Hrvatov in Slovencev.

Jugoslovanski Lloyd a. d., SPLIT

Prireja krožna potovanja po Jadran- skem in Sredozemskem morju s par- nikom »KRALJICA Marija«
Vzdržuje 14-dnev. progo Jadran-Levant s parnikom »PRINCESA OLGA«
Vzdržuje mesečno tovrno progo iz Jadrana v Južno Ameriko s svojimi tovrnimi ladjami

Vse informacije daje direkcija družbe v Za- grebu Gundulićeva ul 3 (telefon 32-51 32-52), družbene agencije, za potniške službe pa vsi potniški uradi

Ob zagrebški številki 'Slovenca'

Naše tri prestolnice

Pogled na Belgrad

Ljubljana, v aprilu 1939.

Ob začetku belgrajskega pomladanskega veleseja je naš največji slovenski dnevnik »Slovenec«¹ že posvetil Belgradu in njegovemu razvoju v zadnjih 20 letih posebno številko. Ko se sedaj na pomlad odpirajo tudi vrata zagrebškega veleseja, prinaša list tudi posebno Zagrebško številko. Lepa je taka iskrena in vesela manifestacija za uspeh naših največjih gospodarskih priridev v dveh naših glavnih prestolnicah. Iz obeh številki je zadihel svež duh po gibanju in življenju v Belgradu in Zagrebu in kdor bo podrobneje primerjal obe številki, bo lahko že na prvi pogled opazil, kako vidne so glavne smeri razvoja že na prvi pogled; ta silen razmah v zadnjih dveh desetletjih pa nam prav tako ponuja še celo vrsto drugih drobnih, toda nič manj značilnih podatkov in opazovanj.

Belgrad se nedvomno razvija v eno izmed najpomembnejših in najvažnejših državnih prestolnic na jugovzhodu Evrope. Prebivalstvo mesta se bliža hitro visoki številki pol milijona in prav gotovo je, da mesto še ni blizu tisti višini, na kateri bi se lahko ustalo ali pa tudi samo moglo ustaliti. Zato ima danes na zunaj Belgrad še zmeraj močan izraz trenutnosti, velike in jasne smeri glavnih mestnih prometnih smeri se komaj še oblikujejo. Mestna uprava zato še ni mogla skrbeti za pravo regulacijo in za pravi gradbeni načrt naše prestolnice. Zato se poleg modernega in velikomestnega še stiska staro tradicionalno obliče Belgrada, ki pa tudi ni nič manj pomembno in privlačno.

Tam nad izlivom Save v Donavo, krajše Belgrad na Kalimegdanu kakor veliko obmorsko mesto, ki so mu odprta trgovska in prometna pota v vse vet. Vselej kadar sem s Kalimegdana gledal tje na izliv Save v Donavo in dalje tja v nizino, se mi je zdelo, kakor da sem na vrhu gričevja nad Trstom, Genova in Marseillom ali pa tudi na Marjanu nad Splitom.

Vsa ta važna obmorska središča so kakor ogromna pljuča, ki stalno sopihajo in lovijo na

široko zrak z vsega sveta, kdor bi jim kdaj mogel zapreti pot za njihove prometne in trgovske zveze v svet, bi jih tudi obočil na smrt in mesto bi klonilo, kakor klone jetični bolnik, ko mu pljuča več ne ujamejo nobenega odtenka čistega zraka.

Kakor so se ta mesta ob Sredozemskem morju povezala po tolikih sličnostih in podobnostih ter inatičah v nekaj poseben venec sredozemske kulture in sredozemskega pojmovanja življenja — Francozi imenujejo to kulturo s posebnim imenom kot provensalsko kulturo — tako je tudi Belgrad po vsem svojem načinu življenja nekak daljnji prizvok življenju in vrvenju teh velikih prometnih središč.

Ta lep in pisan kozmopolitizem, ki je veckakor popolnoma zdrav, se lahko srečuje v Belgradu še povsod in trajalo bo vsaj še nekaj desetletij, da si naša prestolnica duhovno izoblikuje tisto obličje, ki bo mogoče skušalo po svoji umerjenosti in ustaljenosti vplivati bolj premočrno in klasično.

Popolnoma drugačen je obraz Zagreba. Zagreb je že postal »polmoleten«² in se bliža že svoji najlepši moški dobi. Klasična doba hrvatstva se je krasno izkazala in ohranila tam gori na Griču in pri Kaptolu in pod ta veličastje plemstva in svilene bogatije se je v znak kompromisa vleglo novo mesto 19. stoletja, ki se je ozajšalo s ponarejenim veličjem trgovskega in obrtnega plemstva. Toda med te raztegnjene ulice ki so že plod modernih regulacijskih načrtov mestnih uprav prejšnjega stoletja, se je že vsadilo vse polno spomenikov in »zgradb«³ profinjene umetniškega okusa in estetske lepote. V mestu se je ohranilo ravnotežje med starejšim in novim delom, med tradicijo in zahtevami nove civilizacije, toda nikjer vsiljivo in tudi ne preradikalno.

Največji uspeh Zagreba pa je najbrže že zmeraj v tem, da se je znal dvigniti in vzdržati kot prestolnica med svojim narodom takorekoč prav v sredini in da ni med mestom in njegovim podeželjem prav nikakega prehoda ali razdora.

Polkovnik Lindbergh pri filmu

Podpisal je pogodbo za 1 milijon dolarjev - leta 1927

Proizvajalci filmov v Hollywoodu že dokaj časa za velikanske vsote iščejo slavne ljudi, da bi jih potegnili v kraljestvo filma. V zadnjih letih so drug za drugim poskusili, da bi pridobili profesorja Einsteina, polkovnika Lindbergha in bivšo albansko kraljico Geraldino, da bi se posvetili delavnicam v Hollywoodu. Vsi trije so vabljeni ponudbe odklonili in iz načrtov filmskih proizvajalcev ni bilo nič. Manj pa je znano, da je polkovnik Karel Lindbergh svojčas z eno nogo že bil pri filmu in da se je resno pečal z mislijo, da bi postal filmski junak.

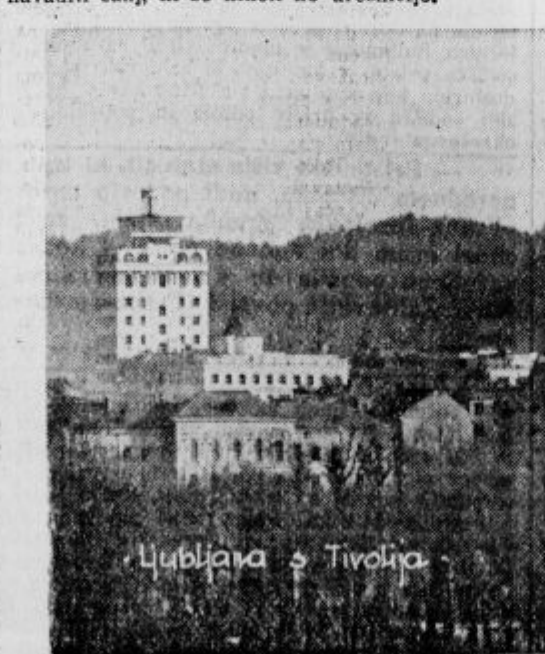
To je bilo leta 1927, ko se je s prvega žez-oceanskega poleta vrnil nazaj v Ameriko. Od Pariza do Newyorka in od Londona do Kalkute je šlo njegovo ime. Ves svet je govoril o skromnem, pa drznem mladem možu, ki je prvi v svetovni zgodovini preletel Ocean. Kljub tej slavi in član-kom po svetovnem časopisju pa je bil Lindbergh prav za prav revež, ker je glavni del svojega majhnega premoženja, ki ga je podedoval po očetu, vložil v svoj polet čez Ocean. Ko je nastopil svojo zmagoslavno pot po Združenih državah tja proti Los Angelesu, so ga v vsakem mestu, v vsakem hotelu oblegali zastopniki filmskih družb in mu ponujali bajne vsote, če bi pristopil k njim in sodeloval pri kakem filmu. Ti zastopniki so se naravnost prehiteli med seboj, eden je ponujal 100.000 dolarjev, drugi 500.000, tretji 750.000. Naj-hujši pa je bil Villem Randolph Hearst, ki je pred mladega letalca položil 1.000.000 dolarjev, če bi hotel sodelovati pri filmu o razvoju letalstva. — Lindbergh je v stiski, kakor je bil, stvar nekoliko premišljeval, nato pa vzel milijon in podpisal. Časopisje je zavpilo, reklama je segla po skrom-nem letalcu in vsak košček njegovega zasebnega življenja brezobzirno in brez spoštovanja porabila za svoje namene. Vsa pisma, ki jih je kdaj pisal, so se spremenila v dragocene redkosti, vsaka beseda, ki jo je spregovoril, je bila gesto. Širile so se vesti o njegovem »ljubezenskem življenju«⁴.

Lepega dne pa je prišla katastrofa. Lindbergh je vse te vesti ovrzel in dal objaviti, da ga ne bo v Hollywood in da ne bo sodeloval pri filmu. Le kaj se je zgodilo?

Nekaj dni po podpisu pogodbe, s katero je Lindbergh hotel z dušo in srcem stopiti v nov po-klic, se je zgledilo pri njem nekaj prijateljev, nekateri so prispeli kar z letali. Rotili so ga in pro-sili, naj to filmske gradove v oblakih zavže, ker ne sme zapustiti letalstva, ki ga je tako uspešno nastopil. On je letalec in letalec naj ostane. Do-movina od njega pričakuje kaj drugega, ne samo

filmskega junaka, saj je postal že simbol, gesto mladine v Ameriki.

Lindbergh je v stiski epet nekaj dni premiš-ljeval, slednjič pa je sprevidel, da imajo prijatelji le prav. Prosil je g. Hearsta, naj vzame besedo nazaj. Hearst pa je bil Amerikanec in je prav tako dobro razumel, da to za Lindbergha prav za prav ni. Sam je raziral pogodbo in Lindbergh mu je vrnil milijon. Tako je bil spet sam svoj gospod. Nekaj mesecev nato se je poročil s hčerjo milijonarja Morrow, nekdanjega poslanika v Mehiki. V polni svobodi in z vsem preskrbljenjem se je po-tem lahko posvetil medicinskemu študiju in svoji letalski podjetnosti. Danes ga sprejema predsed-nik USA Roosevelt, da mu poroča o razmerju ev-ropejskih sil v zraku. Hollywood pa še vedno ni opustil upanja, da bi Lindbergh nekdanji stopil na platno. Za proizvajalce filmov bi bila ljubezenska zgodba, v kateri bi Lindbergh nastopal kot glavni moški zvezdnik, Geraldina Apponyi pa kot ženska junakinja, zares slaščica. O tem sanjajo ravnatelj filmskih družb. Pa se bodo morali najbrž tudi oni navaditi sanj, ki se nikoli ne uresniči.

Ljubljana s Tivolija

Ljubljana s gradom in nebotičnikom

Najbolj vidno je to pač še zmeraj pri tisti najbolj pogosti in tudi najlepši sliki Jelačićevega trga jutraj, ko je trg še poln kmetov in kmetic iz okolice, poln sadežev in ornamentov na posod-ju in se človek komaj znajde do spoznanja, kaj je lepše: živi ali napravljen okras narodne umet-nosti.

Tega na žalost Belgrad nima v tolikšni obli-ki. To dokazuje tudi, da se vkljub vsemu okoli Zagreba še ni zgradila železna veriga industrije, ki bi odrezala mesto od zaledja, ki je še tako čisto in zdravo. Belgrad izgublja ta vidik, da si je še toliko ljudskega in vsakega videti ponekod po ulicah ali v nekaterih delih mesta. Belgrad oklepa industrija zmeraj bolj, delavstvo mu bo s svojimi mošami vtisnilo svoj značaj. Zagrebu pa se ni bati, da bi mogel izgubiti to tako močno in lepo zvezo z najširšimi plastmi svojega ljudstva.

Kaj pa naj porečemo o Ljubljani? Le nekaj besed: mesto je izrazita prestolnica s tremi deli svojega razvoja — staro mesto pod gradom, kjer je tudi še ohranjenih nekaj arhitektonskih bise-rov, kongresna Ljubljana s stavbami 19. stoletja, kjer so se za urade zidale dokaj znoene stavbe in moderni del Ljubljane, kjer v središču okoli pošte hlipamo po modernih sredstvih civilizacije in zaslužka s poslopi, ki so vsega pomilovanja vredna.

Še pred leti so se potniki radi ozirali na naš grad, danes se lahko ponasamo z nebotičnikom in ponarejenim marmorjem v njem. Po ulicah se nam zmeraj mudi in le redko se zgodi, da se na trgu ali ob širši ulici ustavita dva človeka, da bi se skušala zatopiti v zaupnejši pogovor. Revni smo in moramo izrabiti vsako minuto in sekundo, dokler je še dan in čas, večer pa se moramo

Jelačićev trg v Zagrebu

108 letna koroška Slovenka je doma od Kamnika

Te dni smo poročali, da živi v Celovcu 108 let stara Slovenka Ana Blažun. Objavili smo tudi nje-no sliko. Neka naročnica »Slovenca«⁵ nam je pa sedaj sporočila, da to staro ženo osebno pozna, ker so stanovali skupaj v isti hiši v Sv. Ani pri Ce-lovcu 15 let. Zeni ni ime Ana, ampak Barbara in je doma nekje od Kamnika. Tudi po govorjenju se ji pozna, da je doma s Kranjskega. Prav nič se ni navzela koroškega narečja, čeprav živi v Celovcu in okolici že okrog 80 let. »Nisem je sicer nikdar vprašala po njenih starših,«⁶ nam piše naša naročnica, »sodim pa, da je doma iz kmečke hiše. Pravila mi je, da je bila dolgo vrsto let za hišnico v St. Rupertu pri Celovcu, kasneje tudi delavka v tovarni. Njena hči Regina je prav tako delala v tovarni. Spominjam se, da je takrat 90-letna mati kuhala in vodila gospodinjstvo, hči je pa hodila v tovarno na delo. Starica je bila čvrsta, živahna in zgovorna ter so ji vsi prerokovali, da bo preživela svojo hčer Regino, ki je bila od dela že zelo izžrpana. V naši hiši pri Sv. Ani so stano-vali sami Nemci. Blažunova je rada govorila z menoj slovensko, nemško je govorila bolj težko, čeprav je živela toliko let med tridimi Nemci. Mati in hči sta se vse življenje preživljali s trdim de-lom, sedaj živita od male pokojnine in male rente od hčere. Obe sta vdovi; Reginin mož se je pred vojno smrtno ponesrečil v tovarni. Sostanovaleci so klicali starko z »Barbi«. Njo kakor tudi hčerko so imeli vsi radi, ker sta bili pošteni, zgovorni in živahni. Obe sem takoj spoznala po sliki v »Slo-vencu«. Ob njeni stoletnici je celovski nemški list prinesel o Blažunovi zelo laskav članek, ni pa po-

rešiti počivat v gostilne in kavarne, ki jih je že zelo mnogo kar v kletnih prostorih ali pa v prvih nadstropjih. Pritličja so bolj donosna trgovskim lokalom in najemninam, človek pa naj počiva pač zmeraj tako, da nima nikoli vtisa, da res stoji trdno na lastnih tleh.

Ljubljana se razteza v širino in prav radi se ponasamo, da smo še čisto blizu in v osredetvu našega kmečkega rodu. Industrijski obroč okoli mesta se redči in vsaka tudi premožnejša vila v predmestju ima v vrtu več »solatce«⁷ in »spinače«, kot pa gredic za cvetje in poti za razgled v no-tranji svet. Pa ne begajmo se, da nismo dovolj blizu svojim kmečkim domovom: jutraj ali proti večeru pogledite po ulicah in cestah, kjer se vale nepretrgane vrste kolesarjev v mesto ali iz me-sta. Tudi če smo daleč od mesta, se še radi pe-ljemo vanj s kolesom po prašnih cestah za kraj-carjem zaslužka. Ljubljana je v primeri z Belgra-dom in Zagrebom revna, zelo revna. Ljubimo jo, ker je z vsa svojo revščino tako vsa naša.

vedal, da je doma s Kranjskega in da je Slovenka, označil jo je kot Celovčanko. Kamničani bodo go-tovo ponosni, ko bodo zvedeli, da imajo v tujini rojakino tako častitljive starosti, ki se kljub temu, da že tako dolgo živi med Nemci, še vedno rada pobaha, da je Slovenka, doma od Kamnika.

Iz cerkve kino

Nekdanjo nemško protestantsko cerkev sv. Petra in Pavla v Moskvi so brezbožniki spremenili v kino. Z visokega zvonika, kjer je nekdanji stal skromen križ, sedaj plapolata majhna rdeča zastava.

Očividce, ki si je ogledal novo »pridobitev«, opisuje notranjščino tega kina takole: »Na sivem novogotsem pročelju visi križček letak, ki napo-veduje sovjetsko filmsko šolaigro »To ti je deklet«. Nad gotkim slogom cerkvenega svoda se boči na-pis: »Kino-teaterArktis«, levo in desno od cerkve-nih stolpov pa so nakopičene običajne reklamne slike filmov. Ko plača vstopnico in slopiš v ne-kdanjo cerkev, se naravnost prestrašiš spremembe. Notranjščina kaže nekakšno razdejanje. Majhno mrtvaško kapelo so zazidali z rdečo opeko, kame-niti križ so odbili. V veži sta nekdanji stala kipa obeh apostolov, po katerih je cerkev sv. Petra in Pavla imela ime. Danes je tam samo velika slika Stalina, ki ga kaže z majhno deklico v naročju, spodaj pa je napis: »Zahvaljujemo se tovarišu Sta-linu za našo srečno mladost.« Prezidava učinkuje nekoliko revno. Srednjo ladjo cerkve so od stran-skih ladij ločili a slabo prikritimi rdečimi stena-mi, da so pridobili prostor za gledalce, ki ima okrog 700 sedežev. V tem prostoru so pa še stare hrastove klopi. Kjer je bil nekdanji iz lesa izrez-ljani oltar, je danes obešeno projekcijsko platno.«

Kuhar zadnjega ruskega carja umrl — na podstrešju

V hrupu svetovnih dogodkov in ostre diplo-matske borbe se je na podstrešju neke palače v Newyorku odigrala majhna tragedija, ki je tudi posledica nestalnosti vse svetne slave. Izžrpan starček je zavil v vrečo in popolnoma zapušen umiral na podstrešju, da bi ne motil življenjske reke v prostorih za ljudi. Ko so ga našli, so sicer poklicali zdravnika, ki pa je samo ugotovil, da je mož vsled popolne izžrpanosti in dolgoletnega stradanja umrl. Ze več tednov se nihče ni več brigal za reveža, ki je ležal bolan in ni imel belica v žepu, da bi si kupil kaj za pod zob.

Tak je bil konec Aleksandra Mališeva, moža, ki je bil nekdanji dvorni kuhar zadnjega ruskega carja. Kot »predstojnik vseh kuharjev«⁸ je pripravljajl mnoge in mnoge državne pojedine, najslavnejši ljudje predvojne dobe, cesarji in kra-lji, knezi in ministri, so hvalili njegovo kuharsko umetnost. Večkrat je tudi obehvaloval »šatjuškok«⁹ pri carski mizi. Ko je izbruhnila revolucija, je moral bežati. Dokler je bil še pri moči, so se s svojim delom preživljajl v Ameriki, ko pa je zbolel, ni bil več za rabo. Mož, ki je še pred tremi desetletji bil največji v kuhinji svojega ce-sarja, je umrl v največji revščini in pomanjkanju.

Drobne novice

Koledar

Sobota, 29. aprila: Peter, mučenec; Robert, opat.
Nedelja, 30. aprila: 3. povelikonočna nedelja. Katarina Sienska, devica; Jožef Benicij.

Novi grobovi

† V Framu je v starosti 65 let umrl posestnik g. Janez Prelog. Pokojni je bil mož plemenitega značaja in je bil kot zglede katoliški mož priljubljen pri vseh občanah. Najsrečnejšega se je čutil, ko je pred leti njegov sin, sedaj dušni pastir in Hrastniku, pel svojo prvo sveta mašo. — Pokojniku naj bo Bog dober plačnik! Vsem sorodnikom naše sožalje!

Osebnosti

— Iz poštne službe: Za višjega kontrolorja VI. skupine so napredovali kontrolorji VII. skupine: pri poštne ravnanstvu v Ljubljani: Ana Mohorič, na pošti Ljubljana I. Franc Hasler, Ljubljana II.: Anton Prijatelj, Davorin Stefanec, Leopold Pirnik, Krista Jeglič in Bogoljub Siličig. Ljubljana IV. Angela Fakini. Ljubljana VII. Ana Veselko, Maribor I.: Marija Verlič, Milan Rajh, Adela Aleš, Franciška Oblak in Marija Glinšek. Maribor II.: Anton Kriz, Ciril Kopošar in Pavel Kanduč. V Marenbergu Marija Jugović, v Murski Soboti Hedvika Hočevar, v Ratečah pri Zidanem mostu Viktorija Ražaji. V Slovenjem Gradcu Val. Šume. V Cankovcih Rihard Gselman. V Celju: Ana Kupec, Leopoldina Friedl, Albin dela Mea, Marija Faganel, Ana Lenko, Marija Rabič, Franja Turk, Srečko Štut in Terezija Grobelnik. V Škofji Loki: Marija Grims.

Obiščite

POSTOJNSKO JAMO

PRI TRSTU IN OPATIJI (ITALIJA) — ODPRTA CELO LETO

POJASNILA: ENIT, TERAŽJE 16, BEOGRAD

I. slov. delavski tabor preložen od 7. maja na 4. junij

Zveza združenih delavcev je preložila svoj prvi slovenski delavski tabor na nedeljo dne 4. junija. Preložitev so zahtevale nekatere neodstranljive zapreke, želela pa je to tudi večina podružnic in članstva ZZZ, da more to svojo manifestacijo v pripravah do podrobnosti izvesti in ji tako zagotoviti popoln uspeh. Zbor delegatov ZZZ je preteklo nedeljo odobril načrt in prevzel nalogo, da ga izved v svojih krajih in okrajih. Zavedno slovensko delavstvo bo imelo tako letos 4. junija svoj veliki stanovski praznik in bo izpricalo ta dan svojo strnjeno skupnost s katoliškim narodom in z njegovim vodstvom. Zato 4. junija vsak delavec na prvi slovenski delavski tabor!

Birmanska darila

po nizkih cenah pri

J. VILHAR, urar
LJUBLJANA, Sv. Petra c. 36.

— Dr. Anton Korošec, krstni boter 15. otroku. V družini Franca Trobca v Črnom vrhu št. 37 se je rodil 15. otrok, kateremu je batroval voditelj Slovenskega naroda in predsednik senata g. dr. Anton Korošec, ki je družino tudi primerno obdaroval. Gospoda dr. Antona Korošca je nadomestoval župan občine Črni vrh, g. Franc Košir.

— Namesto cvetja na krsto pokojnega g. Mirko Potočnika, okrajnega načelnika v Črnomlju, je daroval g. Svetlana Anton, tajnik kr. ban. uprave v Ljubljani, sedaj vršilec dolžnosti okrajnega načelnika v Črnomlju, 100 din za občinske reveže v Črnomlju.

— Marjana Rusa je angažirala dunajska državna opera. Zagrebški »Dutrani list« poroča: Marjan Rus, ki si je s svojimi uspešnimi kreacijami kot basiet hitro pridobil simpatije med zagrebškim gledališkim občinstvom, je tu sprejel laskav angažman za državno opero na Dunaju. Za njegove odlične glasovne sposobnosti so zvedeli tudi dunajski glasbeni krogi in ka so ga nekateri strokovnjaki poslušali v Zagrebu, je bil poklican na Dunaj, kjer mu je bil ponujen angažman za tri leta. Pogoji angažmana so zelo ugodni v materialnem pogledu. — Slovenskemu pevcu toplo čestitamo k njegovemu angažmanu!

— Razstava slovenskega slikarja v Zagrebu. Naš slikar Edo Deržaj je razstavil v Zagrebu v salonu Ulrich svoje planinske motive. V zadnjih petih letih je Edo Deržaj priredil več razstav v Beogradu, Ljubljani in Londonu. Londonska kritika ga je zelo pohvalila in je tam prodal skoro vse razstavljene slike.

— Pri zaprtju, motnjah v prebavi vzemite zjutraj na prazen želodec kozarec naravne »Franz-Josef« grenčice.

— Polovična voznina. Železniško ministrstvo je dovolilo polovično voznino delegatov distriktne konference Jugoslovanskega distriktnega Rotary nacionala, ki bo 5., 6. in 7. maja na Bledu.

— Plemenski semenj rodovniške govede v Ormožu preložen. Banska uprava je odredila, da se plemenski semenj rodovniške govede v Ormožu vnovič preloži, in sicer na petek, 12. maja. Prvotno je bil določen semenj na 15. maj.

— Cerkevno predstojništvo pri Mariji Snežni se najlepše zahvaljuje g. industrialcu Mauru Sesslerju za njegov zelo velikodušni dar za prenovo njenih cerkve. Istotako se lepo zahvaljuje g. Edvardu Pichlerju, šefu biroja pri g. Sesslerju za njegov lepi prispevek v isti namen.

— Raznim društvom, organizacijam, šolskim vodstvom nudimo najceneje udobne avtobuse za izlete po tu in inozemstvu. Potovanja pisarna M. OKORN, Ljubljana, Franciškanška ulica št. 3 — telefon 22-50.

— Nova Jugoslovanska protitorpedovka »Beograd«, ki je bila zgrajena v francoski ladjedelnici v Nantesu, je včeraj opoldne prispela v Split.
— Enodnevni krožni izlet po Slov. goricah priredi dne 7. maja Društvo prijateljev Slovenskih gor. Prijave in informacije v vseh biljetarnicah »Putnikas«.

— Uredbo o turističnih vodnikih je izdal trgovinski minister. Uredbo skuša v glavnem zadostiti sedanjim potrebam našega turizma, to se pravi, onemogočiti nesposobnim in nezanesljivim ljudem baviti se s tem poslom. Namen uredbe je tudi, da se zavarujejo turisti pred vsiljivimi vodniki in da jim bodo na razpolago zanesljivi in izkušeni vodniki. Uredba končno zavaruje koncesionirane vodnike pred nelegalno konkurenco.

— Prekmurski sezonski delavci odhajajo v Vojvodino. V četrtek se je odpeljalo iz Murske Sobotice 500 delavcev in delavk na sezonsko delo v Beli Manastir in Čoko v Vojvodini. Tudi včeraj se je odpeljal poseben vlak s prekmurskimi sezonskimi delavci in delavkami v Vojvodino.

— Pogorela je pretekli ponedeljek stanovanjska hiša posestnika Ivana Hirška na Njivicah pri Radečah pri Zidanem mostu. Iz goreče hiše so kamaj rešili hišno opremo. Kako je ogenj nastal, ni znano.

— Zalostno smrt je storil bivši uradniški pripravniki finančne kontrole v Skoplju Marko Jelič, ki se je zdravil v zdravilišču Topolšnici. Ko se je sestra odstranila iz sobe, da bi mu prinesla zaproseno limonado, je segel po vrvi električnega zvonca nad posteljo in se na njo obesil. Ko se je sestra z limonado vrnila, je našla Jeliča že mrtvega. Paklicani zdravnik je mogel ugotoviti le, da Jelič je bil doma iz Slatine pri Kraljski, v zdravilišču pa se je zdravil na račun ministrstva za socialno politiko.

— Udobno potovanje po Italiji s tridnevnim bivanjem v Rimu od 14. do 21. maja. Informacije daje in prijave sprejema izletna pisarna M. Okorn, Ljubljana, Franciškanška ulica, tel. 22-50.
— Nesreča ali samomor? V četrtek zjutraj okrog 4 je šel železniški pogovorni čuvaj postaje Videm-Krško pregledovat proga proti Rajhenburgu. Ob progi je našel razmešarjeno moško

Po državi

• Visoko odlikovanje zagrebškega vseučiliškega profesorja. Upokojenega profesorja zagrebške pravne fakultete in bivšega rektorja zagrebške univerze dr. Eda Lovriča je odlikoval sv. oče Pij XII. z redom viteza sv. Gregorja Velikega. To je eno prvih odlikovanj, ki jih podeli papež Pij XII., dr. Eda Lovriča je bil edini v naši državi, ki mu je bilo podeljeno to visoko odlikovanje. Odlikovanec je bil skoraj 40 let profesor hrvatskega vseučilišča, kjer je na pravni fakulteti predaval cerkveno pravo. V ponedeljek, 1. maja mu bo slovesno izročil odlikovanje zagrebški nadškof dr. Stepinac.

• Večje število švicarskih turistov je prispelo te dni s parnikom »Kraljica Marija« v Dubrovnik.

• Zaslini pristanek italijanskega bombnika v Dalmaciji. Iz Splita poročajo: V sredo popoldne med drugo in tretjo ura se je spustil pri vasi Cistu v imotskem okraju trimotorni italijanski bombnik Kmetz so videli, kako je letalo čisto nizko krožilo nad okolic, ko je iskalo primerne mesto za pristane. Letalo je pristalo nepoškodovano. Po izjavi posadke se je letalo vračalo iz Albanije v Milan. Na morju pa je zašla v meglo, v kateri se ni moglo orientirati, nakar je zavilo k jugoslovanski obali, da bi pristalo, ker mu je že zmanjkovalo bencina. V letalu je bilo 6 mož posadke. Naslednjega dne je prispelo na lice mesta zastopstvo letalskega poveljstva iz Mostarja. Po opravljenih formalnostih, ki so predpisane v mednarodnih konvencijah, je italijanski bombnik nadaljeval svojo pot v Italijo.

• Težek položaj dalmatinskih rudarjev. V Siveriču, kjer je velik premogokop, je bilo te dni zborovanje dalmatinskih rudarjev. Na zborovanju so razpravljali o obupnem položaju, v katerem je siveriški premogokop, ki je v nevarnosti, da ga opuste. Siveriški premogokop se mora boriti s hudo konkurenco domačega in inozemskega premoga. Na zborovanju so ugotovili, da železnica nabavlja brikete »Srpski Balkan«, ki se prodajajo franka Split po 700 din za tono, dočim stanejo siveriški briketi le 250 din za tono. Zborovalci so sklenili, da pošljejo posebno deputacijo na vodstvo HSS v Zagrebu. Deputacija bo obiskala tudi železniško ravnanstvo v Zagrebu, po potrebi pa tudi prometno ministrstvo in generalno ravnanstvo državnih železnic.

• O ugrabljenju zarobenega dekleta je razpravljalo te dni okrogno sodišče v Sibeniku. Obtožen je bil Boža Gamberoza iz Sukošanov pri Zadru, ki je s pomočjo dveh kmetov ugrabil v maju preteklega leta dekle Dunice Rožak. Ko so dekle odpeljali iz njene hiše, ji je Gamberoza storil sila, nato pa jo odvedel v svojo hišo. Rožakova je bila že zaročena s nekom drugim. Dekletu se je kmalu posrečilo pobegniti od Gamberoze, nakar ga je prijavila oblastem. Sodišče je obsodilo Gamberozo na 2 leti in 1 mesece ječe, njegovo pomočnika pa vsakega na 6 mesecev in 15 dni strogega zapor.

• Zenska, ki je polovico svojega življenja preživela v zaporu. Dubrovniško sodišče je te dni sodilo večji družbi tatov in vlomilcev, med katerimi je bila tudi neka Milka Šabanović, ki je bila doslej že 93 krat kaznovana. To pot je odnesla 3 mesece strogega zapor. Šabanovičeva je več kot polovico svojega življenja presedela v ječi.

truplo. Čuvaj je takoj obvestil oblasti, ki pa še niso mogle ugotoviti, kdaj je nesrečnik. Pri njem so našli denarnico z nekaj gotovine in dovoljenje obmejne komisarijata na Jesenicah za bivanje v naši državi. Listine pa so tako poškodovane, da niso mogli razbrati imena. Točno se dajo brati le prve štiri črke Kram... ostali del imena je nečitljiv. Pokojni je nemški državljani in je prišel v našo državo 2. novembra lanskega leta. Star je okrog 45 let. Najbrž je delavec, ki je pri nas iskal zaslužka. Ali gre za nesrečo ali pa se je neznanec sam vrغل pod vlak, bo težko ugotoviti.

Tabor Kmečke zveze

v Celju v nedeljo, 30. aprila 1939

Devetdesetletnica kmečke osvoboditve
Slavnostni kmečki sprevid
Kmečki zborovanje pri Sv. Jožefu
Zgodovinska igra na prostem:

Vsi kmečki ljudje vabljeni!
»Slovenskega kmeta povesta«...

— Nesreča v gozdu. Janez Zupančič, posestnik iz Zlazege polja, je vozil iz gozda hlode. Na gozdni poti pa se je težko naloženi voz prevrnil in pokopal Zupančiča pod seboj. Zupančič ima hude notranje poškodbe in so ga prepeljali v ljubljansko bolnišnico.

— Samo polovico kvasa? Ne, ker bi kruh ne bil dober. Prav tako je tudi pri kuhanju kave. Če hočete, da bo kava močna, okusna in tečna, je treba vselej dodati dobro mero pravega Francka.

Putnikove vesti

Poletni sejem v Zagrebu bo od 29. aprila do 8. maja. Glavni oddelki sejma so: turistični, vinarstveni, kulinarstveni, gradbeni in salon avtomobilov. Obiskovalci imajo pravico na 50% vozni popust in to za odhod od 24. aprila do 8. maja, a za povratek od 29. aprila do 13. maja. Natančnejša obvestila dajejo biletarnice Putnika.

Od 1. do 5. julija t. l. bo v Dubrovniku veliki festival, kateri je zamišljen kakor podaljšani praznik sv. Vlahs, ker pade na 5. julija dubrovniški praznik »Ruka sv. Vlahs«. V programu so simfonjski koncerti in narodni plesi na prostem. Obenem je podvzeta akcija da bi gledališki dobrovoljci iz Zagreba igrali Hofmanstellovega »Cloveka« na stopnicah dubrovniške katedrale, a Držičevega »Dundo Maroja« pred stopniščem, katere vodijo k Jezusovi cerkvi. Dubrovniško gledališno društvo pa bi igralo komedijo »Ljubavnici« na Buničevi poljani. Za ta festival gostje že sedaj rezervirajo sobe v dubrovniških hotelih. — Bolgarski novinar Daniel Tenkov je izdal v Sofiji zelo okusen in za bolgarske turiste praktičen Vodičelj čez Beograd. G. Tenkov namerava izdati na bolgarskem jeziku Vodičelj čez Zagreb.

• Okrog 100 ljudi je v Bosni vsako leto ubitih v preprih zaradi zemlje. V vasi Gradišcu pri Zenici je prišlo do krvavega obračunavanja zaradi zemlje, v katerem je bil ubit 40 letni kmet Šerif Baraković. Šerifova teta Haliba Smajić je pred časom poklonila svojemu nečaku kos zemlje, vendar mu je prepovedala, da bi jo prodal svojemu bratu Hasanu. Zaradi tega je prišlo med Šerifom in Hasanom do prepira. Hasan je zahteval, da mu Šerif prda polovico te zemlje, na kar je Šerif pristal. Pri razmejevanju pa je prišlo med njima do prepira in pretepa, v katerem je Hasan z nožem zabodel Šerifa do smrti.

• 6032 besed na dopisnici. Natakara Serafim Serafimović iz Niša je na navadno dopisnico prepsal 26 strani iz knjige Koste Manojloviča »Palestina«. Na dopisnici je 6032 besed z nad 26.000 črkami.

• Z žarečim železom so ju mučili. V vasi Suvodol v bližini Smedereva so vdrl v hišo kmeta Sanda Cvetkoviča trije zakrznani razbojniki in zahtevali od kmeta ter njegove žene denar, sicer da ju bodo ubili. Ko jim zakonca nista hotela izdati skrišalnice svojega denarja, so ju pričeli mučiti na nečloveški način. Na ognjišču so zakurili ogenj, v katerem so razbelili železno palico. Nato so z žarečo palico žgali Cvetkoviča po vsem telesu. Med strašnimi mukami sta zakonca slednjič povedala, kaj imata skrit denar. Razbojniki so odnesli 20.000 dinarjev, vse njune prihranke.

• Policijski pisar poveril 40.000 dinarjev. Pri policiji v Vrhu uslužbeni pisar 24. letni Franjo Stefanovič je v teku dveh let poveril skupno 39.541 dinarjev. Stefanovič je upravljal cestni denar in pristojbine za vozila pri čemer je z napadnimi vpisi in obračuni vedno poveril majše vsote. Poleg tega je že porabljen kolke iz starih aktov priljepljal na nove akte. Stefanovič je imel mesečno 750 dinarjev plače izdati pa je najmanj 2500 do 3000 dinarjev. Pri veseljačenju je včasih izdal do 2000 dinarjev. Ko je bila uvedena preiskava, je bil Stefanovič poklican na orožne vaje. Ko jih bo končal, bo pa romal v zapor.

• Obsojenec, ki bi bil rad obesen. Apelacijsko sodišče v Sarajevu je potrdilo sodbo okrognega sodišča v Tuzli, s katero se delavec Salko Sultanović obsoja na dosmrtno ječo, ker je umoril svojo priateljico. Sultanović je namreč vložil na apelacijsko sodišče priziv, v katerem je zahteval, da se mu dosmrtna ječa spremeni v smrtno kazen. Apelacijsko sodišče je priziv odbilo in potrdilo sodbo okrognega sodišča.

— Pri ljudeh višje starosti, ki trpe na nerednem čiščenju, nudi pogosto naravna »Franz-Josefova« grenka voda, zaužita skozi osem dni dnevno po 3—4 kozarce, zaželeno odprtje in s tem trajno polajšanje. Zahtevajte povsod »Franz-Josefovo« vodo.

Reč po min. soc. pol. in n. zdr. S-br 15485 25 V 35

• Sorodniki ubili očeta in sina. V Džaperovu na Kordunu so imeli cerkveno žegnanje. Po službi božji je bila po stari navadi veselica pred cerkvijo. Na veselici sta bila tudi Dragan Carevič in njegov sin Cvijo. Nenadoma so ju napadli njuni sorodniki in oba do smrti pobili. Kot ubijalec so bili aretirani Miloš, Peter, Milič mlajši in Milič starejši, vsi člani zadruge Carevič v Džaperovu. Člani te zadruge so se z Draganom Carevičem že dolgo časa prepirali zaradi zemlje. Preteklo nedeljo so se srečali na veselici pred cerkvijo. Beseda je dala besedo, kmalu so se zabiskali noži in kot žrtvi sta mrtva obležala Dragan Carevič in njegov sin Cvijo.

Ljubljana, 29. aprila

Gledališče

Drama. Sobota, 29. aprila: »Utopljene«. Premierski abonma. — Nedelja, 30. aprila: »Upniki na plan«. Izven. Globoko znižane cene od 14 din navzdol. — Ponedeljek, 1. maja: »Utopljene«. Red B. — Torek, 2. maja: Zaprto.
Opera. Sobota, 29. aprila: »Stirje grobianec«. Izven. Globoko znižane cene od 24 din navzdol. — Ponedeljek, 1. maja: Zaprto.

Radio Ljubljana

Sobota, 29. aprila: 12 Plošča za ploščo — pisana zmes, godba vesela in pesmico vmes — 12.45 Poročila — 13 Napovedi — 13.20 Plošča za ploščo — pisana zmes, godba vesela in pesmico vmes — 14 Napovedi — 17 Otroška ura: a) Selma Lagorlöf: Kako je Niels Holgersson popotoval z divjimi gosmi. Povest v nadaljevanjih. — b) Dogodivščine Miky-miški (članice Nar. gled.) — 17.50 Pregled sporeda — 18 Za delopust, igra Radij. orkester — 18.40 Pogovori s poslušalci — 19 Napovedi, poročila — 19.30 Nac. ura: Srbski velikaši v Sedmograški (dr. Jovan Radonič, Bgd) — 19.50 Pevski zbor praških učiteljev (plošče) — 20 O zunanji politiki (g. ured. dr. Al. Kuhar) — 20.20 J. Vombegar: Muhasti Amor, vesela igra iz življenja Jaka Smolaka in njegovih. Izvajajo člani rad. igralne družine, vodi inž. Pengov — 22 Napovedi, poročila — 22.15 Za dober konec, igra Radij. orkester.

Drugi programi

Sobota, 29. aprila: Belgrad: 20 Narodne pesmi, 21 Zab. konc. — 22.15 Saksofon, 22.25 Plesna glasba. — Zagreb: 20 Vok. konc., 20.30 Klavir, 21 Zab. gl. — Sofija: 19.30 Godalni kvartet, 20 Vokalni koncert, 20.55 Laska glasba. — Bratislava: 19.30 Slovenske narodne. 20.15 Pisan večer, 22 Plesna glasba. — Varšava: 19.15 Zab. gl., 21 Zbor in orkester. — Budimpešta: 20.10 Vesel večer, 22 Klavir, 23 Ork. konc. — Trst-Milan: 21 Opera »Kralj Lear« — Nemške postaje: 20.10 Različni zabavni programi. — Strasbourg: 20.30 Orkester in zbor.

Prireditve in zabave

Za vse tiste, ki se zanimajo za umetniško klavirsko igro, bo koncert v torek, dne 2. maja zvečer v filharmonični dvorani izredno pomemben dan. Ta večer bo koncertiral slavni Poljak, pianist Raoul Koczalski. Njegova umetnost je velika in splošno priznana, predvsem pa velja v vsem muzikalnem svetu kot najodličnejši izvajalec Chopinovih klavirskih skladb. Predprodaja vetopnic v knjigarni Glasbene Matice.

Koncert angleške glasbe. Prihodnji petek bomo imeli v Ljubljani v koncertni dvorani dva znamenita angleška umetnika. Prvič bosta koncertirala v našem mestu slavna mezosopraniška Astra Desmond in pianist Clifford Curzon, ki uživa v vsej Evropi sloves enega najboljših sodobnih pianistov sploh. Oba umetnika prinašata po večini angleški koncertni spored, deloma pa tudi skladbe drugih svetovnih avtorjev. Koncert bo 5. maja ob 8 zvečer v veliki filharmonični dvorani, vetopnice pa od ponedeljka naprej v knjigarni Glasbene Matice.

Predavanja

V Filozofskem društvu bo predaval drevi g. prof. dr. Mirko Hribar o temi: »Nekaj misli h kulturni zgodovini«. Predavanje bo ob 8 popoldne v mineraloški predavalnici na univerzi. Vabljeni vsi, ki se zanimajo! Vstop prost.
Podružnica sadjarskega in vrtnarskega društva na Viču priredi v nedeljo, dne 30. aprila ob 2 popoldne na vrtu g. Miheva Antona na Glincah razgovor o spomladanskem škropljenju sadnega drevja po cvetju (glavno škropljenje).

Sestanki

Barjarsko okrožje ZFO ima IV. okrogni mladčevski sestanek v nedeljo 30. t. m. ob pol 11 dopoldne v Akademskem domu (Miklošičeva c. 5). Predaval bo g. prof. Dobovšek: »O taboranju; pojasnjevala bodo egiptiške slike. Za vse mladce ljubljanskih odsekov BO strogo obvezen.
Združenje bivših mornarjev, centralna uprava v Ljubljani, vlijudno vabi svoje članstvo in vse odseljene mornarje na I. redni letni zbor, ki bo drevi ob 8 v salonu restavracije pri »Sestici«.

Cerkvena glasba

Cerkev sv. Jožefa. Jutri slovesno praznovanje praznika varstva sv. Jožefa. Ob 8 slovesna pontifikalna sv. maša. Izvaja se: Missa solemnis in hon. B. M. V. z orkestrom zl. J. B. Meurer. Graduale: De quacunque tribulatione, zl. A. Foerster. Po ofertoriju: Dirigatur oratio mea, zl. dr. Franc Kilmovce. Po maši: O sveti Jožef v tvojo čast, zl. St. Premrl.

Mestna zdravniška dežurna služba

Mestno zdravniško dežurno službo bo opravljala od sobote ob 8 zvečer do ponedeljka do 8 zjutraj mestni zdravnik dr. Ciber Fran, Srbska ul. št. 7/L, tel. št. 36—41.

Lekarne

Nočno službo imajo lekarne: mr. Bekarčič, Sv. Jakoba trg 9, mr. Ramor, Miklošičeva c. 20 in mr. Murmayer, Sv. Petra cesta 78.

Anekdota

Bismarck je nekoč sprejel diplomata, ki je bil znan kot dolgačen in siten gospod. Pogovor med obema državnikoma se je precej zavlekel. Govorila sta o tem in onem in končno je diplomat vprašal, kako naredi, če mora sprejeti ne-ljubega in neprijetnega obiskovalca.

Bismarck je odgovoril: »V takem položaju me pa vedno reši iz stiske moja žena. Če vidi, da bi se jaz obiskovalca rad znebil, pride in mi reče: »Oto, prosim, ne pozabi, da imaš čez četr u avdienco.«

Diplomat se je smejal. V tem trenutku pa se odpro vrata sosednje sobe. Vstopi kanclerjeva žena, z ljubeznim obrazom pozdravi gosta in se obrne k Bismarcku z besedami: »Ljubi Oto, prosim, ne pozabi, da imaš čez četr u avdienco!«

Zgradite slovenski katoliški prosvetni centralo »Slovenski dom«!

Ravnatelj hotela: »Torej, gospod, prvi zajtrk od 8 do 11, drugi zajtrk od 11 do 13, obed od 13 do 17 in večerja od 17 do 24.
Gost: »To je preneumno, jaz sem si hotel ogledati mesto, kdaj naj pa to storim?«

LJUBLJANA

Predavanje o kongresu Kristusa Kralja

Zanimanje za kongres Kristusa Kralja je v Ljubljani zelo zraslo. To je tudi dokazala prireditelj v četrtki zvečer. Frančiškanska dvorana je bila polna občinstva. Zastopani so bili vsi sloji, poleg preprostih tudi inteligenca in razni odličniki. Opazili smo med drugimi ljubljanskega poslanca Masiča, predsednika Slomškove družbe Štruklja, ravnatelja Remca, mnoge duhovščine, akademskih starešin, zastopnikov redov in drugih. Ko je stopil v dvorano škof dr. Rožman v spremstvu predsednika Katoliške akcije dr. Žitka in konz. svetnika Kalana, ga je dvorana navdušeno pozdravila.

Občinstvo, zlasti pa škof dr. Rožman je toplo pozdravil predsednik Kat. akcije dr. Žitko, nato pa je imel škof dr. Rožman krajši nagovor, v katerem je naglašal med drugim:

»Morda doba takim prireditvam, kakor bo kongres Kristusa Kralja, ni naklonjena, saj je svet v mrzlični napetosti, ki take prireditve ovira. Toda prav sedaj je čas za tak kongres, ki bo pomenil veliko mirovno delo. Sedaj so taki časi, v katerih vlada ostra borba, toda kongres Kristusa Kralja tako borbo odklanja in odklanjamo je vsi, ki se borimo z idejami, s duhom in z resnico za kraljestvo Kristusa. Mi hočemo mir, zakaj Kristus kraljuje nad vsemi narodi brez razlike narodnosti in jezika. Kristus je kralj, ki ne vlada z zemeljskimi sredstvi, temveč vlada z ljubeznijo in pravico.

Božja previdnost je hotela, da bo kongres Kristusa Kralja v Ljubljani in v Jugoslaviji, kjer je mir še najbolj doma kljub raznim bojaznim. Ljubljana in Slovenija bo pokazala ob tem kongresu

vse ljubezen in vernost, tako da bo tudi široki svet prepričan o krščanskem prepovedu našega ljudstva.

Škof dr. Rožman je nato izrekel nekaj toplih želj in prošelj za molitev, da bi kongres Kristusa Kralja v Ljubljani čim bolj uspel.

Obsežno predavanje je imel nato g. konz. svetnik Janez Kalan. Utemeljeval je idejo in namen kongresa Kristusa Kralja. Ta namen je, da bi Bog kraljeval po vsej zemlji. Predavatelj je naglašal, da Ljubljana za kongres ni premajhna, temveč da je eno najbolj pripravnih mest za tak kongres. Slovenci smo dober katoliški narod. Kongres letos mora biti, da se ne kolidira z Euharističnim kongresom. Predsednik mednarodnega odbora kongresov Kristusa Kralja je naš škof.

Govornik je nato očitno tudi mnoge pregrehe in napake, v katere tonejo narodi in žal tudi slovenski narod. Kongres Kristusa Kralja naj bo znak za uvedbo nove dobe verskega življenja in verskega prepoveda našega časa. Katoličani se moramo krepkeje in tesneje združiti.

Z mednarodnim zborovanjem bi imeli Slovenci nekako svoje zborovanje. Sestavljen je tudi že načrt za ljubljanske cerkve, kjer naj bi bile nalašč za kongres Kristusa Kralja primerne pobožnosti.

Predavanje je zelo velik uspeh med številnim občinstvom, kakor je predavatelj pojasnil več lepih skiptičnih slik. Občinstvo je zadovoljno odhajalo ter je bilo prepričano o veliki važnosti in pomenu kongresa Kristusa Kralja.

I Maša za turiste in izletnike bo jutri v kapeli Vzajemne zavarovalnice ob pol sedmih.

I V župni cerkvi sv. Družine v Mostah bo za začetek majniške pobožnosti blagoslovljen kip Marije Brezmadežne za stranski šmarnični oltar. V nedeljo, 30. aprila ob 8. zvečer bo v kapeli sv. Vincencija v Zeleni jami govor z ozirom na uvod v šmarnično pobožnost, kakor bo blagoslovljen kip. Sledile bodo pete litanije. Po končani slovesnosti v Zeleni jami bo šla procesija po Pokopališki v Tovarniško ulico, skozi viadukt — Pod ježami v Ciglerjevo ulico in nato v cerkev sv. Družine, kjer bo zahvalna pesem in blagoslov, nato pa darovanje za okras in razsvetljitev šmarničnega oltarja. Posestnike in stanovalce hiš ob navedenih ulicah prosimo, da razsvetljijo okna v čast Mariji. Od 6.30 do procesije bodo pred kapelo v Zeleni jami na razpolago sveče in bakle, da bo med procesijo lahko vsakdo svetil. V slučaju slabega vremena bo odpadla procesija in bo šmarnična pobožnost posebej v Zeleni jami in posebej v župni cerkvi z blagoslovom kipa.

Pozor! Vsakovrstna birmanska darila po znižanih cenah nudi vsem **BOTROM in BOTRICAM** **ŠTEFAN FERANT, urar** LJUBLJANA, Florjanska ulica 15

I Koncertni nastop ljubljanskih srednjih šol in drž. učiteljske šole. Starše, sorodnike in prijatelje naše srednješolske mladine ponovno opozarjamo na koncertni pevski nastop ljubljanskih srednjih šol in drž. učiteljske šole. Pokažimo s svojo udeležbo, da cenimo delo in idealna stremjenja naše mladine, ki je letos obrnila svoj pogled proti naši meji. Letošnji pevski nastop je namenjen naši obmejni narodni pesmi, ker naša meja nas vse kliče. Koncertni nastop srednješolske mladine je v nedeljo, dne 30. aprila t. l., ob pol 11 dopoldne v opernem gledališču. Vstopnice (sedeži od 20 do 5 din, stojišča po 4 in 2 din) so naprodaj pri dnevnih blagajni v opernem gledališču od 10 do pol 1 in od 3 do 5 popoldne, v nedeljo pa od 10 dalje. Z vstopnico dobite tudi brezplačen spored z besedilom pesmi. Pridite, mladina vas vabi!

I Olimpijski film v kinu Sloga. Podnevne predstave ob delavnikih ob 16 in v nedeljo ob 10.30, 15 in 17 se vrše v korist ljubljanskega Rdečega križa. Člani in prijatelji Rdečega križa obiščite naše predstave in si ogledite ta krasni film.

MODERNA IN LEPA sta plašče in kostimi, če si izberete blago iz zeloge, kjer imajo vse kvalitete in barve, ki so sedaj moderne. — Taka zaloga je pri **BRATA VLAJ, Wolfova 5**

I Zopet nov lep češki film v kinu Unionu. V kinu Unionu bomo od danes naprej videli češki film »Izgubljena patrola«, ki je napravljen po znamenitem gledališkem komadu Fr. Langerja »Kojniške patrola«, ki je bil v eni prejšnjih sezon tudi na sporedu ljubljanskega dramskega gledališča. Film prikazuje legendarno herojsko male čete ljudi, ki niso ničesar imeli kot brezmejno voljo in hrepenenje po svobodi in globoko ljubezen do domovine. Ta zavest jim je dala moč, da

so vzdržali v borbi proti premočnim sovražnikom in, da so svojo borbo končali z zmago. Zabarikadirani v mali koči so se držali hrabro in odločno, pred očmi so jim padali tovariši, preostali pa niso niti trenotek oklevali in se borili do končne zmage. Njihovo geslo je bilo seden za vse, vsi za enega. Vsa veličina te herojske borbe je predložena v filmu, v katerem nastopajo prominenti češkega filma Zd. Štepanek, I. Vojta Jurny, Ferd. Hart, Vl. Ržepa, Fr. Kreuzmann. Ljubljana, ki je v vseh prilikah pokazala svojo slovansko čutečo srce, si bo ta krasni češki film, iz katerega je vidna vsa tragedija češkega naroda, ogledala v polnem številu.

I Moderne bluze, Karničnik, Nebotičnik.

I Strelci ljubljanske strelske družine se obveščajo, da bodo v nedeljo, 30. aprila t. l. dopoldne na vojaškem strelišču ob Dolenjski cesti, redne strelske vaje. Lovci in prijatelji strelskega športa vljudno vabljeni.

I V Stritarjevi ulici št. 6 v Ljubljani, pri frančiškanskem mostu, se sedaj nahaja optik in urar Fr. P. Zajec, torej ne več na Starem trgu. Samo kvalitetna optika.

MARIBOR

Število brezposelnih narašča

Maribor, 28. aprila. Ze nekaj časa na mestnem socialno-političnem uradu popisujejo brezposelne. Popisujejo se vsi brezposelni, ki so stanovali pred 1. januarjem v Mariboru, četudi so pristojni drugam. Popis je prinesel sicer zanimive, pa nič kaj razveseljevalne rezultate. Doslej se je zglasilo v uradu 117 brezposelnih ljudi, ki so pa večinoma izgubili delo šele zadnje mesece. Pretežna večina od teh niso navadni delavci; večinoma so to kvalificirane delovne moči raznih obrtniških strok, največ pa ključavničarji in mehaničarji, dalje so med njimi dentisti, trgovski pomočniki, zasebni uradniki. Le manjši del tvorijo pomožni delavci. Iz navedenega se vidi, da prehaja kriza na vse stroke in panoge gospodarstva.

Za mesto pa postaja s tem problem brezposelnosti še bolj pereč. Maribor zaposluje še sedaj s svojo pomožno akcijo 235 ljudi, večinoma družinskih očetov, pri raznih javnih delih. Vsa prejšnja leta so se z Veliko nočjo zaključila dela pomožne akcije, ker so vsi delavci dobili zaposlitev drugod, pri zasebnih gradbenih podjetjih, h katerim so radi šli, saj jim nudijo višjo mezdno kakor pomožna akcija. Gradbeniki plačujejo pomožne delavce po 3.50 din na uro, pomožna akcija pa samo 3 din. Ta nižja mezdna je bila pri pomožni akciji določena predvsem zaradi tega, da bi ljudi vzpodbujala, da si raje iščejo zaposlitve drugje. Letos pa ni nobenih izgledov, da bi teh 235 ljudi, ki jih zaposluje pomožna akcija, našlo delo pri zasebnih gradbenih in drugih podjetjih. Nasprotno, obstoja bojazen, da bo morala pomožna akcija najeti še več ljudi, da ublaži brezposelnost. Nastajajo pa s tem velike finančne težkoče. Ze sedaj žrtvuje mesto mesečno 140.000 din za zaposlitev brezposelnih, bati pa se je, da se bo morala ta vsota skoraj podvojiti. V proračunu je določen za

I Gostilna Martine, Zg. Šiška. Dvorana za večje prireditve! Senčnat vrt! Za zaključene družbe posebne sobe!

I Nesreča na Celovški cesti. V četrtki zvečer je prišlo blizu mitnice na Celovški cesti do hude nesreče. Trčila sta avto in motorno kolo, na katerem se je vozil 26 letni klavničar Jože Kozelj, doma z Glinc. Kozelj je padel z motornega kolesa ter dobil zelo nevarne poškodbe po vsem telesu.

I Za mestno kuhinjo v cukrarni so darovali: g. Avgust Erklavec, Povšetova ulica, 150 kg zelja; tvrdka »OKI«, tovarna testenin na Celovški cesti 108, 30 kg testenin; g. Alojzij Volk, trgovec na Resljevi cesti 50 din; star prijatelj sprehodov po Šiškem hribu je daroval 100 din z željo, da mestna občina pridobi stare pravice do poti po Šiškem hribu; tvrdka Smrkolj, trgovsko društvo z o. z., trgovina z deželnimi pridelki na debelo v Komenskega ulici 30, 10 kg moke. Mestno poglavarstvo izreka dobrotnikom najlepšo zahvalo tudi v imenu obdarovanih.

I Novi vzorci svile — nova manufaktura — Jeločnik & Simončič - Ljubljana - Pred škofijo 13.

I Oddaja smeti. Mestno poglavarstvo opozarja vse stanovalce, da morajo smeti oddajati smetaru, vendar naj po možnosti smeti in druge odpadke prej sežgo in tako upepeljene oddajo v za to določenih zabojih smetarjem. Stranke novih hiš in osamljenih naselij na periferiji, ki žele, da se jim pobirajo smeti, naj javijo svoj naslov pisмено mestni pristavi v Povšetovi ulici. Odlaganje smeti na travnikih, po mestu itd ni dovoljeno. Kdorkd odlaga smeti na krajih, ki niso za to določeni, bo kaznovan po členu 90. zakona o mestnih občinah, ali po naredbi v zdravstvenopolicijskih predpisih, če pa v določenem roku ne plača, pa z zaporom od 14 dni.

I Posestnike njiv in orače opozarja mestno poglavarstvo na člen 2. navedbe bana dravske banovine o zaščiti cest in javnega prometa na njih, ki pravi, da se v razdalji pod 4 m od zunanje meje cestnega zemljišča ne sme orati v smeri proti cestu, temveč samo s poredno s cesto ali potjo. Prestopki se kaznujejo po čl. 69. zakona o notranji upravi z globo od 10 do 1000 dinarjev, ob neplačilu denarne kazni v določenem roku pa z zaporom od 1 do 20 dni.

zaposlitev brezposelnih znesek 850.000 din, če pa bo naraščala brezposelnost v tem tempu naprej, pa bi bila potrebna vsota okrog dva in pol milijona dinarjev v te svrhe. Prejšnja leta je dobivala mestna občina od banovine pripomoč na račun dohodkov bednostnega fonda, v katerega plačujejo mariborska podjetja letno nad dva in pol milijona din. Lansko leto pa ni dobil Maribor iz tega fonda prav ničesar.

Se mnogo na slabšem kakor mesto pa je sedaj mariborska ožja okolica. Ta je prizadeta zlasti zaradi krize v tekstilnih tovarnah. Tekstilci stanujejo po večini v Košakih, v Studenih, na Pobrežju in na Tezmem. Stotine družin prihaja z zmanjševanjem dela v tekstilnih tovarnah in s številnimi odpusti v silno kritičen položaj. Stvar pa je tam še hujša, ker nimajo okoliške občine urejene socialno-politične službe, pa so same tudi finančno prešibke, da bi lahko organizirale uspešno pomožno akcijo, kakor jo ima organizirano mesto.

Največjo izbiro blaga po najnižjih cenah dobite samo v manufakturi **Češki magazin** MARIBOR, pri glavni policiji

m Ban dr. Natlačen sprejema deputacije danes dopoldne od pol 9 na okrajnem glavarstvu. m Fantovski odsek v Studenih uprizori v nedeljo ob šestih zvečer veseligr »Gospoka kmetija«. Iskreno vabljeni.

m Šabaki učiteljski v Mariboru. V četrtki dopoldne je prišlo v Maribor 39 dijakov učiteljske šole v Šabcu pod vodstvom svojega ravnatelja. Ostali bodo v Mariboru več dni ter si bodo ogledali zanimivosti mesta in okolice.

m »Poštela«, klub kolezarjev Radvanju, ima v nedeljo dopoldne občni zbor v gostilni Mautner. m Velika tombola, ki jo priredi Prosvetno društvo v Studenih, bo jutri dopoldne na novem trgu pred cerkvijo sv. Jožefa. Tablice so po 2 din. Ker je čisti dobiček namenjen za gradnjo novega Prosvetnega doma, vabimo studenško in mariborsko občinstvo, da pridno sega po tombolskih tablicah, da tako podpre prizadevanje Prosvetnega društva!

m Katol. prosv. društvo v Kamnici uprizori v nedeljo popoldne ob treh v cerkveni dvorani pretresljivo dramo iz svetovne vojne »Človek, ki sem ga ubil«. Prijatelji lepe igre, vabljeni!

m Danes in jutri bo še odprta umetniška razstava štajerskih slikarskih umetnikov v veliki unionski dvorani. Do sedaj je bilo zanimanje Mariborčanov za to razstavo slabo. Vsaj oba zadnja dneva naj bi si jo ogledali, ker res zasluži vso pozornost. Tako kvalitetnih in izbranih del naših umetnikov do sedaj še niso razstavljali.

m Drevi zanimiva rokoborba. SSK Maraton vabi prijatelje športa na zanimivo tekoatletsko prireditev, ki bo drevi na verandi unionske pivovarne.

m Patrona mu je eksplodirala. V št. Janžu na Dravskem polju se je ponesrečil 18-letni ključavničarski vajenec Dragomir Ferik. Eksplodirala mu je patrona v levi roki ter mu raztrgala dlan. Zdravi se sedaj v mariborski bolnišnici.

m Šest odvetnikov je opeharil. Splošno pozornost med juristi, zlasti pa še med odvetniki, je vzbudila večeraj dopoldne razprava, ki se je vršila na okrožnem sodišču pred malim senatom. Na zatožni klopi je sedel 45 letni splavar Franc Sattler, ki je prišel pred sodnike iz kaznilnice. Zagovarjal se je naknadno zaradi raznih sleparij. Med drugimi se mu je posrečila goljustrka prevara, s katero se ne more vsak goljustr postavljati. Opeharil je nič manj kot šest mariborskih advo-

aromo
barvo
izdatnost

Franck
daje kavi

katov. Prosil je odvetnike, naj pišejo tvrdki Steiner v Vukovaru opominjalna pisma, češ da mu tvrdka dolguje velike vsote. Na račun tega denarja pa si je Sattler že izposodil pri vsakem odvetniku večje zneske. Obsojen je bil na 1 leto in 5 mesecev strogega zaporu ter na 3 leta izgube častnih pravic.

m Bolgarski ključavničar plava po Dravi. V četrtki zvečer so se odpravili okrog Drave od Prištana do Bergove usnarne razburljivi prizori. V četrtki popoldne sta beračila po Mariboru dva ključarja, ki sta se zelo izizvalno obnašala, tako da so nekatere stranke o tem obvestile policijo. Stražniki so dobili nalog, da izsledijo oba neznanca. Ko je prišel zvečer okrog 10 stražnik v gostilno »Pri rožic« v Splavarski ulici, je opazil za mizo moža, ki bi bil po opisu istoveten s ključarjem, katerega je iskal. Pa tudi možki je zapazil stražnika, planil je kvišku ter se pognal k vratom. Stražnik ga je skušal prijeti, mož pa se mu je izvil ter je pobegnil po Splavarski ulici na Pristan. Ko je videl, da ga stražnik zasleduje, je zbežal na obrežje Drave ter se pognal v reko. Plaval je proti sredini ter ga je tok odnašal proti mestu. Stražnik ga je naglo sledil ob bregu ter je s klici opozarjal številne gledalce na mostu, naj obveste oba stražnika, ki stojita na vsakem kraju mostu. Pod mostom pa se je plavalec začel zopet obračati k bregu ter je priplaval vtric Bergove tovarne na plitvino. Ko pa je videl, da ga tam že čakata dva policista, je obstal nekaj metrov od brega v vodi, k čemu je segala do pasu ter ni hotel na suho. Moral se je stražnik okoližiti, da je še sam stopil v vodo ter je izvil moža na breg. Na policiji so ugotovili, da je to 30 letni brezposelni mehanik Ivan Nedbalov iz Rušetka v Bolgariji. Zaenkrat še ni hotel povedati, zakaj se je tako ustrašil stražnika, da je pred njim pobegnil v Dravo.

m Karambol na Glavnem trgu se je pripetil v četrtki med motociklistom trgovcem Ferdom Božičem ter kolesarko zasebno uradnico Jeleno Tičak. Tičakova je padla ter je zadobila pri tem globoko rano na levi nogi. Reševalci so jo zapeljali v bolnišnico.

Gledališče
Sobota, 29. aprila ob 20: »Aida«. Red C. Goslovanje ge. Mitrovičeve in gdš. Majdičeve. Zadržanje. Nedelja, 30. aprila ob 20: »Prodana nevesta«. Znižane cene.

Celje

Celjani!

V dneh 29. in 30. aprila se zgrne v Celje cvet in steber našega naroda. Slovenski kmetje pridejo zborovat med nas iz svojih lepih kmečkih domov, odkoder smo prišli povečini tudi mi in naši predniki. Počastimo svoje med seboj. Okrasite svoje hiše z zastavami! Naš kmet naj čuti, da je prišel med svoje.

Dr. Voršič Alojzij, predsednik.

c Hišne lastnike na Hribu sv. Jožefa prosimo, da ob priliki kmečkega tabora že v soboto zvečer razobesijo zastave, zlasti ob cesti, kjer se bo pomikal sprevod. Pripravljalni odbor.

c Drevi vsi v mestno gledališče! Drevi ob 8 bo v celjskem mestnem gledališču edinstvena prireditev, kakršne še ni videlo Celje. Številne igralске družine iz Slovenije bodo prikazale veličastno ljudsko igro »Slovenskega kmeta povest«. Naj ne bo Celjana ali okolčana, ki se te prireditve ne bi udeležil. Prireditve bo mogočeno prikaz slovenske zgodovine od začetka, ko je bil slovenski narod suženj, pa do danes, ko živimo v svobodni državi. Preskrbite si že danes dopoldne in popoldne vstopnice v predprodaji v Slomškovi tiskovni zadrugi, kajti zvečer se bodo na prireditvi pripeljali tudi od drugod, zaradi česar bo naval pri blagajni precejšen. V Slomškovi tiskovni zadrugi dobite tudi knjižico »Slovenskega kmeta povest«.

c Članski sestanek članov poverjenstva JRZ Celje bo v soboto, dne 29. t. m. ob 19 zvečer v fantovski sobi v Orlovskem domu, Samostanska ulica št. 4. Člani naj se tega sestanka v čim večjem številu udeležijo. Poročilo bo podal narodni poslanec Pavle Mašič.

c Slovensko športno društvo SK Jugoslavija ima drevi ob 7 svoj redni letni občni zbor.

c Kochekov dom na Koroliču bo od 1. maja dalje ob delavnikih zaprt, pač pa bo v mesecu maju za silo oskrbovan ob nedeljah, vsakokrat od sobote zvečer do ponedeljka dopoldne. Začenši z binkošno soboto bo oskrba stalno. Tudi Frisaufov dom na Okrešlju bo do binkošti oskrbovan le ob sobotah popoldne in ob nedeljah.

c Koncert v mestnem gledališču. Občinstvo, zlasti pa starše, vabimo, da obiščejo v velikem številu pevski koncert, ki ga priredi gimnazija in vse tri meščanske šole v nedeljo 30. aprila ob 5 popoldne v mestnem gledališču. Pokažite mladini in njihovim učiteljem, da znate ceniti njihova kulturna stremjenja.

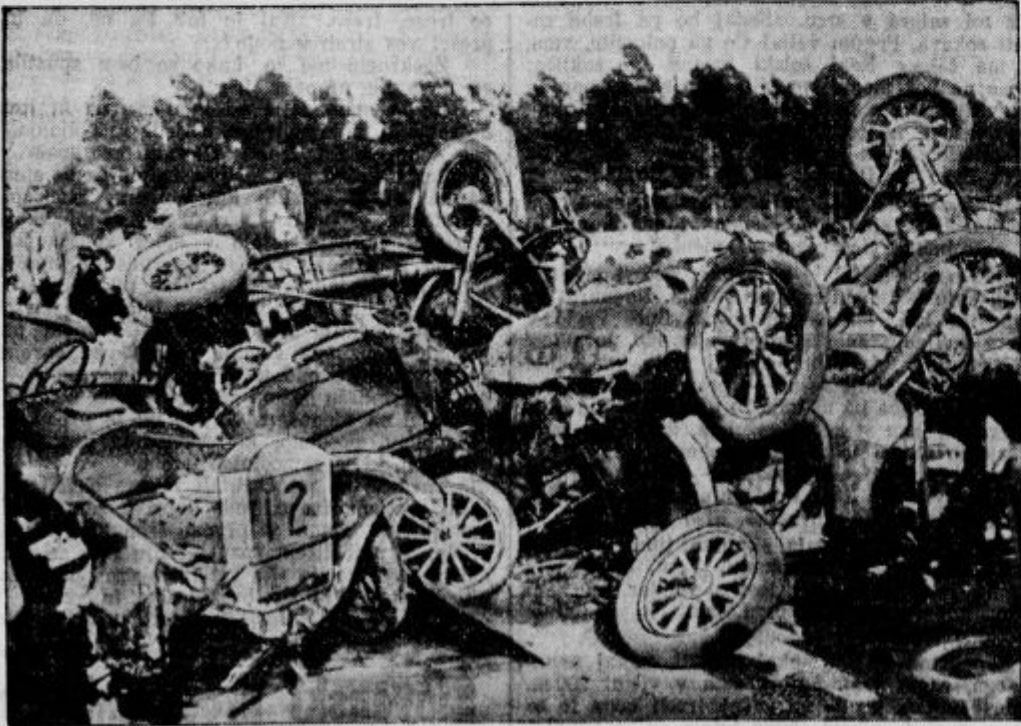
c Svoji stari mami je ukradla 2000 din. Storska orožnika Komar in Sattler sta aretirala 18-letno M. Frecetovo iz št. Lovrenca pri Teharjih, ki je ukradla svoji stari mami 2000 din. Pri preiskavi sta orožnika našla še ves denar, ki je bil vrnjen materi, dekle pa so izročili okrožnemu sodišču v Celju.

c V celjski bolnišnici sta umrli 8 letna hčerka posestnika Rozalija Spajzer iz Grič in 38 letni posestnik Peperko Franc iz Dobrova in pol leta stari Osetič Ivančič iz Celja. Naj v miru počevajol

Vojnik pri Celju

Za imeni dom. Potreba primerne doma, kjer bi imela prosti naša številna kultura, mladine in gospodarske organizacije, postaja vedno bolj občutna. Zato se je sedaj osnoval pripravljalni odbor za zidavo farnega doma v Vojniku s predsednikom g. župnikom Lasbajerjem na čelu.

Blagoslovitev novih zvonov za cerkvico sv. Tomaža bo v nedeljo, 7. maja.

Na avtomobilski tekmi v Santa Rosa v Kaliforniji je v 80. krogu 16 dirkalnih avtomobilov v hitrosti 100 km na uro zavozilo v dva druga dirkalna avtomobila. Posledice vidimo na sliki. Sreča v nogreci pa je bila, da je bilo samo osem avtomobilistov ranjenih, dva izmed njih hudo.

Dež, ki uničuje vse zelenje

Najhujša šiba Kalifornije — oblaki kobilic

Tropske kraje v poletnih mesecih večkrat obišče strašna nesreča, ki je nam v hladnejšem podnebnju hvala Bogu povsem neznan: kobilice. Za njimi so vsa polja opustošena in vse pridelek je uničen. Letos, ko je pri nas vse v pomladnem zelenju, je n. pr. v srednji Kaliforniji na 1600 hektarov uničena vsa setev. Privrške so kobilice in za njimi na poljih ni ostalo drugega kot gola stebela. In nadaljnjih 8000 hektarov najrodovitnejše zemlje pri Coalingi južno od San Franciska je v nevarnosti, da se ta nadloga preseli tja. Skušajo jim preprečiti selitev z 80 km dolgo ognjeno steno.

Vroč poletni dan je, nebo je čisto kot ribje oko, nikjer oblaka. Bombažni nasadi so se povzpeli že visoko, trdno stoje tolsta stebela, obeta se dobra žetev. Kmetje zadovoljno gledajo po zeleni ravnini, na kateri oči tako sladko počivajo. Nenadoma pa se nebo potemni. Iz obzorja lezejo črni oblaki, ki drve po nebu vedno bliže in bliže. Že se sliši čudno vršanje, ki vedno bolj napolnjuje vse ozračje. Kakor ostro brnecje nekaterih motorjev, ki delujejo v popolnem neredu... Oblak je že nad pokrajino. Stenoilo se je, vsa narava je utihnila, ušesa in duša napolnjuje le to neznošno brnenje, ki pa polagoma pojema, kajti oblak se je utrgal in debele kaplje padajo na zemljo. V silnem naliivu pada na lepo zelenje — ne dež, ne toča, to je dež kobilic. Milijoni in milijoni kobilic kapljajo v nepretrganem curku izpod temnega neba. Nesreča se je začela.

Ljudi je obšla groza in vseppek beže v zavetja, da kobilice ne bi padale na nje, ker z bodičastimi nogami ranijo kožo kot z žago in če začno gomazeti po telesu in zaidejo pod obleko, je konec lahko tudi smrti, ker se tega naliva ni mogoče otresti niti ga sproti na sebi uničevati. Po tleh vse gomazi in nastane čudno pokanje — zelenje izginja pod ostrimi zobmi te »leteče nesreče«. V nekaj minutah stoje po pokrajini samo še prazna stebela, vse listje, vse grmovje, vse, kar je zemlja pogoltna svežega in mehkega, je izginilo. Kjer so bili še pred nekaj trenutki košati bombaževi grmički, je sedaj prazno vejevje. Vsa rast je opustošena, uničena. Sadno drevje stoji prazno, kot da je pozeblo. Med vejami pa se gomaze kobilice druga pri drugi in se gnetejo za zadnjimi svežimi listi. Polja, travniki, nova setev — vse je kakor od solnca ožgano. Tla pokriva do 15 cm debela povodenj kobilic, v kateri se vse premika, vse leze sem in tja, gorje tišče k tlom in izpodirivajo spodnje. V nekaj urah je požrešen naliiv uničil trdo delo vseh pomladnih mesecev in kako uničil! Za kobilicami ne ostane nič, ne za žival, ne za ljudi.

Sv. pismo imenuje kobilice »šiba božja« in je s to besedo najbolj opisana ta nesreča. Ljudstva argentinske Pampe imenujejo te kobilice »božja krčela«. Marsikak narod v tropskem podnebnju je po obisku teh črnih oblakov že trpel največje revščino in tako lakoto, da so ljudje v trumah umirali. Te potujoče kobilice, ki pridejo kot vihra, požro na zelenju več kot pa same tehtajo. Neki evropski farmer v Afriki je na svojem posestvu sušil kavo in bombažev kosmič. Prišel je oblak kobilic, ki so vse požrle, pa ne samo kavo in bombaž, ampak tudi rjuhe in odeje, na katerih se je to sušilo, ni imel kaj pobrati za kobilicami. Koruzo, ki je imela že storže, objelo tako, da ostanje samo gola stebela.

Borba proti kobilicam je silno težavna, ker plagne nad deželo kot povodenj. V pokrajinah ob Sredozemskem morju, v Palestini, Mezopotamiji, Egiptu in Argentini, kjer je ta nadloga posebno pogostna, prebivalstvo uprizori proti njej prave vojne pohode. Borba se začne, ko so kobilice še v jajčecih. Jajčeca zbira in iščejo v zemlji, ki jo globoko pre-

orjejo ali prekopljejo. Bube pobijajo z loparji in tolkači. Škrope jih s katranom ali petrolejem in potem požigajo. Trdo in naporno je to delo. Postavljajo tudi barikade iz pločevine, po 5 m dolge in 1 m visoke, ki jih kobilice, ko se nimajo razvitih kril, ne morejo preskočiti. Nagneto se pred njimi v velikih kupih in jih skušajo v ovinku obiti, tedaj pa prebivalstvo plane po njih in jih dobesedno zmleje pod nogami. Potem, ko imajo že krila in se že preletujejo iz pokrajine v pokrajino, je boj še težji in še manj uspešen in živčno zelo naporen, ker se je treba gibati v neposredni bližini te gomazeče mase, katere poseben vonj in vršanje jemlje pogum. Metalci ognja mečejo nadnje dolge zublje in dim, lovska letala jih škrope s strupi, parni valjarji se vale preko požrešne golazni in jo dobesedno meljejo v mokro kašo.

Edino in najbolj uspešno sredstvo daje narava sama: dež, ki pa pride navadno šele takrat, ko so samice že izlegla jajčeca. Dež za tisto leto nadlogo sicer uniči, toda naslednje leto pridejo iz jajčec novi milijoni. V Salt Lake City (država Utah v USA) pa stoji spomenik, najbolj pomemben in najbolj razumljiv, kar jih je človek kdaj postavil živanim. Spomenik je iz marmornja; na visokem belem stebri stoji dva bronasta galeba. Stal je čedno vsoto 12.000 dolarjev in ga je hvaljevo mesto postavilo v spomin na neko vrsto galebov, ki je pa žal že izumrla in ki je bila največji sovražnik kobilic. Ti galebi so nekako pred sto leti mesto in deželo rešili pred poplavo kobilic. Ko je iz daljave privršel temni oblak kobilic, se je vzdignilo v zrak na tisoče teh galebov, ki so se pogumno zaprli med nje in že v zraku grozeči roj močno razredili. Še danes se med

Glava kobilice, močno povečana.

prebivalstvom pripoveduje o prizorih tega boja v zraku med kobilicami in galebi. Boj je trajal potem še ves teden in galebi so ves čas z enako krvoločnostjo pustošili med vršajo golaznijo. Po enem tednu se je pokrajina umirila, kobilic ni bilo več. Od tedaj velja v državi Utah galeb za sveto žival, kot pri nas lastovka.

Prva časopisna „raca“

ki jo je svet hotel imeti za resnično

V vročih poletnih mesecih, ko se nikjer na svetu ne zgodi kaj branja vrednega, ni ne nesreč, ne pobojev, še politika počiva, mora časnikar res premišljevati, kaj naj v svoj list napiše, da bo bralec vsaj nekoliko prebavlivo. V taki dobi »kislih kumaric« se rado zgodi, da pride v svet kakšna nad vse neverjetna zgodba, ki je nekaj izrednega, pa vendar pritegne nase pozornost bralca. List, ki hlepi za senzacijami in hoče, da bi se bralec tudi v mrtvilo dogodkov pulili zanj, brezvestno seže po kakšni »raci« in jo raztegne na dolgo in na široko. Kritičen bralec sicer zmaže z rameni in si misli, to je pač »raca«, bolj lahko verni pa verjamejo in pripovedujejo naprej. Tako senzacija raste in raste in je poleg tega še čimdalje bolj — »verjetna«. To so »race« in malokomu je znano, da so pri prvi taki izmišljotini res imele glavno besedo — race.

Bilo je nekako pred 40 leti v Bruslju v Belgiji. Nekemu časnikarju je silno težko delo, da del tiska dan za dnem objavlja prazne čenče, neverjetne storijske in pri tem nič kaj ne spoštuje resnice; glavno mu je, da je le vsak dan »zanimiv«. Po njegovem pa bi vsak časopis moral biti orodje resnih novic in poročil, ne pa knjiga — pravljice. Sklenil je, da bo takemu praznemu in brezvestnemu tisku nekoliko posvetil, da si bo izmišlil tako zgodbo, ki bo po neverjetnosti prekosila vse dosedanje in ko bo šla dovolj daleč po svetu,

se bo znova oglašil in vsem »potegnjenim« povedal v brk, da si jo je izmisliš kar na lepem.

In si je izmisliš: V Belgiji je živel kmet, ki je imel tudi veliko raco. Hotel pa je preizkusiti njihovo požrešnost in krvoločnost. Nekega jutra gre že zgodaj na dvorišče in zakolje prvo raco — vseh je imel 20 —, jo razseka na kosce in vrže ostalim racam. Komaj so jo pozobale, pograbi drugo in jo prav tako zakolje in razseka. Ko so tudi to pozobale, napravi enako s tretjo raco, četrto, peto itd. Tako se je mudil med njimi do večera in krmlil race samo z racami. Zvečer je bila na dvorišču samo še ena raca, ki je prav za prav požrla 19 svojih tovarišev. — To je bilo poročilo, ki je izšlo v resnično ljubnem listu tega belgijskega časnikarja. Zaključilo se je s kratkim filozofskim razmišljanjem o požrešnosti živali sploh in rac še posebej.

Zgodba o racah, ki so se same požrle, je šla po vsem svetu. Vsi listi so jo ponatisnili, povsod so jo brali s slastjo. Tedaj pa je belgijski časnikar hotel izvesti drugi del svojega načrta: hotel je pokazati, kako smešen je svet in je objavil, da si je vso račo on na vsem lepem izmisliš in da je lahko vseno javnost »potegnili«. Toda sedaj šele se je pokazala moč senzacionalnih vesti. Nihče mu ni verjel, zgodba mora ostati resnična, ker je tako lepo napeta. Tako je nastala in obveljala prva časopisna »raca«, ki je dala ime vsem podobnim, iz trte izvitim zgodbam.

Satkhiro

Prišel sem v Satkhiro pred letom dni; hotel sem se nastaniti med najpreprostejšimi in najnižjimi sloji. Kupil sem si malo koč, pokrito s slamo. Bil sem popolnoma sam med tuji, a za dolgočasno premišljevanje in jadikovanje ni bilo časa. Začel sem voditi po raztresenih vaseh in povsod so me polagoma vabili, naj jih pridem poučevati. Že čez teden dni sem opazil, da nas je premalo, oziroma mene premalo, a vedel sem, da naj pišem kamorkoli, da ne more priti nikdo meni na pomoč. Ljudje me vabijo na 18 krajev, pa kamorkoli grem, nimam ne koč, ne stola, ne mize, ne sobe, da bi opravljal svoj posel. Ljudje pravijo takole: Zgradi koč, pokrij jo s pločevino ali pa s slamo, saj ne bo veljala več kakor 2.655 ana (1 ana je 1 dinar). Takoj sem hotel naročiti delavce in graditi. Toda hoteli so imeti vsak teden svojo plačo. A kaj zdaj? Jaz nimam ne kapitalov, ne mesečne plače, ne kredita, ne trgovine, suh sem bolj kot slama, s katero hočem pokriti hišo.

V svojem obupu sem pisal v svoje rojstno mesto Metković. Res so mi dobri ljudje v Metkoviću obljubili, da hočejo zidati koč v vasi Borodol. Njihovo ime bo zapisano na vhodu v koč.

Izprašujem se pa, kdo mi bo koč zidal v Nutopara, Širola, Buria, Senargati, Govalčatar, Ramerdanga, Brodo-Bakša, Pušpokati, Alipur, Borodol, Godaipur, Bamondanga, Damalnogar, Debipur, Kočpukur, Bon-Hugli, Nursikdar Čok, Bibir Čok.

Čas! mi zaigra v srcu. »Sedaj bo pa treba zaviti rokave. Pogum velja! Če ga polomim, vem, kaj me čaka.« Neki šolski tovariš mi zakliče: »Če se ne boš mogla spustiti, nam samo sporoči: pristavi ti bomo leste.« Zopet drugi: »Počakaj, da privežem vrvice, s katero te bomo potegnili na letališče, če se izgubiš.« In tretji: »Nikar ne hodi v Savo ali Donavo, sta precej mrzli.«

»Ne,« si mislim, »tega veselja vam pa ne bom naredila. Počakajte malo, bomo videli, komu bo bolj potrebna vrvice, vam ali meni.«

Motor zabrni, letalo se zgane, počasi leze po zemlji, nato vedno hitreje in hitreje. Naenkrat se dvigne in leti, leti — čisto pravilno. Prvič v svojem življenju sem gospodovala nad to ptico. Prvi trenutek mi je bilo skoraj malo neugodno. Pogledam na zadnji sedež — prazen. Kakor sem bila že nejevoljna na učitelja in njegova večna opominjanja, sem si sedaj zaželela, da bi bil tam. Neverjetno se mi je zdelo, da sem sama. Še enkrat pogledam na zadnji sedež — prazen. Obrnem letalo na desno in levo. Pogledam kvišku — nebo, doli zemlja. Vse je normalno. Niso sanje.

Na letališču je stala skupina ljudi — moji tovariši. Mahajo mi z rokami. Vem, da padajo šale na moj račun, ali leste vendar ne bom rabila, kakor oni mislijo. Letalo leti pravilno. Nebeški občutki!

Nenadoma se mi nekaj pripeti, nekaj nenavadnega, zame vsaj. Letala sem v višini 200 m. Ravno zavijem, ko se mi začne tresti noga in to tako močno, da nisem imela letala več v popolni oblasti. Avion se sprehlja levo, desno, kakor ga je volja. Z vso močjo pritiskam z nogo na pedal in se uprem v naslonjalo sedeža — nič, noga

Ali niso ta imena zvočna in lepa? Ali ste vi uganili, kje se to vrši?

Kar na glas izpovem svojo bol. V Indiji sem, Ime moje je Mesarič. Poslali so me v Satkhiro, rekli so, tam boš misijonar. Začni orati ledino. Moja obljuba: hočem orati ledino, hočem delati in trpeti, hočem se žrtvovati, toda, dajte mi vsaj orodja v roke, pomagajte mi, zgradite mi kapelice v gorah imenovanih krajih. Koče namreč, o katerih sem govoril, so kapelice, v katerih bo prvič od davnih vekov bival Zveličar. Zase tam bivališča ne potrebujem. Meni zadostuje slamnata koč v Satkhiro. Kje je tista župnija? Kje je tisto mesto? Kje je tisto blago srce, ki mi hoče dati za eno izmed teh kapelic 2.500 din? Imena vasi so gor imenovana. Izberite si eno ali drugo in pošljite na čekovni račun št. 12.735, Bengalski misijon: 2.500 dinarjev. Obresti za ta Božji dar bom z vso silo svoje molitve, pokore in dobre volje, dan za dnem terjat od božjega Zveličarja v obliki skritih in tajnih milosti. — A. Mesarič, misijonar.

Šah

Objavljamo najvažnejšo partijo zagrebškega turnirja, srečanje med vele mojstrom dr. Vidmarjem in Kostičem.

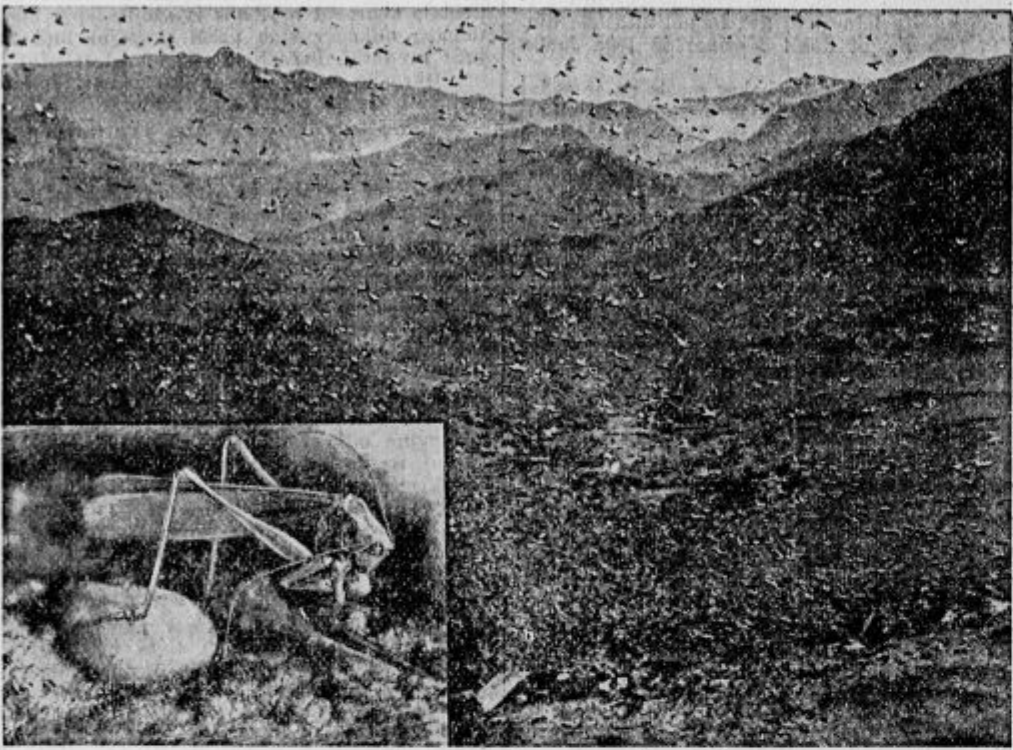
Damski gambit.

Beli: dr. Milan Vidmar, črni: Bora Kostič.

1. d2—d4, Sg8—Sf5; 2. c2—c4, g7—g6 (Gründfeldova varianta); 3. Sb1—c3, d7—d5; 4. Le1—f4, Lf8—g7; 5. e2—e3, 0—0; 6. Dd1—b3, c7—c5; 7. e4×d5, c5×d4; 8. e3×d4, Sb8—d7; 9. Lf1—e2, Sd7—b6; 10. Le2—f7, Le8—g4 (dosedaj črni 10. ... Le8—f5, ... Kostičeva poteza je slabša in jo je beli pozneje ovrgel); 11. Lf3×b4, Sf6×g4; 12. Sg1—f3, Sg4—f6; 13. d5—d6(1), e7×d6; 14. 0—0, Sf6—h5; 15. Lf4—g5, Lg7—f6; 16. Lg5×f6, Sh5×f6; 17. a2—a4, Dd8—d7; 18. a4—a5, Sb6—c8; 19. Tf1—e1, Sc8—e7; 20. Ta1—d1, Tf8—d8 (tukaj bi bilo verjetno boljše Ta8—d8, ker bi se izognil težavam na damskem krilu, ki mu sedaj pretijo); 21. Sf3—g5, d6—d5; 22. Sc3—a4, Ta8—b8; 23. Sa4—c5, Dd7—e7; 24. Db3—f3, Se7—f5; 25. g2—g4, Sf6—e4; 26. Sc5×e4, d5×e4 (v zapletih, ki sledijo je dr. Vidmar izbral najenostavnejšo pot, t. j. da s kmetom več v končnici zmaga); 27. Df3—h3, h7—h6; 28. g4×f5, h6×g5; 29. f5×g6, f7×g6; 30. Te1×e4, Td8—e8; 31. Dh3—e3, Te8×e4; 32. De3×e4, De7—f7; 33. Td1—e1, Tb8—d8; 34. Te1—e3, Td8—f8; 35. De4—e6, Tf8—d8; 36. De6×f7, Kf8×f7(1); 37. Te3—b3, b4—b6; 38. a5×b6, a7×b6; 39. Tb3—b4, Td8—d6; 40. Kg1—g2, Td6—f6; 41. d4—d5, Tf6—f5; 42. d5—d6, b6—b5; 43. Tb4—d4, Kf7—e8; 44. d6—d7+, Ke8—d8; 45. b2—b4, g5—g4; 46. Kg2—g3, Tf5—f3+; 47. Kg3×g4, Tf3×f2; 48. h2—h4, Tf2—f5; 49. Td4—d6, Tf5—e5; 50. Td6×g6, Te5—g4+; 51. Kg4—h3, Kd8×d7 (51. Kg4 na g5 bi hitreje vodilo k dobitku. To pa je bilo tik pred prekinitvijo in sta bila oba vele mojstra po šesturnem igranju že utrujena, zato je razumljivo mirnejše nadaljevanje); 52. Tg6—g4, Te4—e1; 53. Tg4—f4, Kd7—e6; 54. Kh3—g4, Te1—g1+; 55. Kg4—h5, Tg1—g8; 56. Tf4—f2, Tg8—h8+; 57. Kh5—g4, Th8—g8; 58. Kg4—h3, Tg8—h8; 59. Tf2—f1, Th8—g8; 60. h4—h5, Tg8—h5+; 61. Kh3—h4, Tg5—g2; 62. Tf1—f4, Tg2—h2+; Kh4—g5, Th2—g2+; 64. Tf4—g4, Tg2—h2; 65. Kg5—g6, Ke6—e7; 66. h5—h6 (črni se vda, ker ne more več zaustaviti prodiranja kmeta na h liniji brez žrtve figure).

Angleški finančni minister sir John Simon, ki je predložil ogromen oboroževalni račun v obliki zvišanja direktnih in indirektnih davkov, zapuščat, očividno zadovoljen, finančno ministrstvo, noseč v roki svoj glavni preračunski kovček.

Roj kobilic nad pokrajino v Argentini.

CISTEK

Moj prvi samostojni polet

Vsak letalec se rad spominja svojega prvega samostojnega leta, pa naj mu je ta uspel ali ne. O čem se raje pogovarja, če ne o pomembnem dnevu, ko se je prvič samostojno dvignil pod sinje nebo. Marsikakšna šala pade na ta račun. Saj je letalec vedno, tudi v najtežjem trenutku, pripravljen za šalo. Tudi v slučaju nesreče, ko izgubi svojega tovariša, si pomaga z zdravjo šalo. Da bi ga to spravilo iz ravnotežja in bi začel premišljevati, da se tudi njemu lahko pripeti kaj silnega, ter dobil mogoče strah pred letalom — to smrtonosno ptico? Kaj šel? Žrtev se pokoplje, odda poslednja čast, on gre pa zopet na delo; ravnodušno meri značne višine, kot da se ni nič zgodilo. Ni časa, še manj pa volje za razmišljanje in strah.

Letalec sploh ne pozna strahu. Če ga je pa kdaj kaj imel, ga je gotovo izgubil pri prvem samostojnem letu. Da je temu tako, vem iz lastne izkušnje.

Bila sem v šoli rezervnih letalcev v Beogradu. Po dolgočasnem letenju z učiteljem g. Jakličem, mojim rojakom, je le prišel dan, ko sem se ga osvobodila. Ne vem, ali so vsi učitelji tako strogi, kakor je bil on. Nepristojno je nad človekom: »Vsi ti letalo na desno, na levo, kaj ga tako dvigaš, preveč mu tiščiš glavo navzdol.« Take in slične

pripombe letijo od zadaj na učenca. Seveda, vsak učenec je vedno prepričan, da dobro leti, da tako kot on ne more nihče leteti, pa če bi bil to tudi sam gospod učitelj, ki zadaj sedi in godrnja ob vsaki malenkosti. »Naj mi le pusti, da bom sam letel, bo videl, kakšna čuda bom delal,« modruje navdušeni učenec.

Učitelj se samo nasmehne in obrne. Kaj naj ga mogoče prepričuje in mu dokazuje, da še ni goden ptiček, ali naj ga pusti, da razbije sebe in letalo.

Tako je potekala tudi moja šola. Po večme-sečnem letenju z učiteljem sem začutila, da se bliža šola h koncu. To mi je seveda od skrbno prikrival. Vsak dan sem prišla na letališče z upanjem: Danes se mi gotovo izpolni vroča želja! ga dvigaš, prehitro ga izravnaš, ne boš še sama letala,« je grmel z zadnjega sedeža. Up je šel po lepi Donavi. Zopet je bilo treba čakati do drugega dne. Negotovost ali me bo pustil drugi dan ali ne, me je morila. Po vsakem letu sem si ponavljala vse napake, ki sem jih storila. Še v spanju sem ponavljala: »Preveč ga dvigaš, desno, levo itd!«

Naslednji dan res nisem naredila teh napak, ali kaj, ko je pa učitelj našel druge. Izgubila sem že skoraj vero v sebe. »Kristina,« sem si mislila, »nič ni, nič! Kar pusti tega muhasta ptiča in se loti drugega dela. Ne gre pa ne gre.« S potrjim srcem sem vsak dan zapustila letališče in upala na prihodnji dan. Tako je šlo 14 dni.

Nekega jesenskega dne pa je prišlo čisto nepričakovano. Z učiteljem sva letala nad letališčem. Ko pristaneva, skoči g. Jaklič iz letala in zakliče: »Hajd, da bom videl, kaj znaš!« Neverjetno ga pogledam. On mi pa veselo pokima. »Prišel je

Slovenski prosvetni dom
bo priča naše zavednosti!

Po slovenski domovini

Jesenica

Kino Krekovega prosvetnega društva predvaja v soboto, 29. in v nedeljo 30. t. m. ob pol 9 zvečer prvovrsten film »Hurikan« v Variete. V soboto, 29. ob 4 popoldne, v ponedeljek 1. maja ob 3 in ob pol 9 zvečer se predvaja film »Plodovi zemlje«.

V nedeljo 30. aprila ob 7 zvečer bo pred Krekovim domom koncert godbe Krekovega prosvetnega društva.

Člani ZZD so vabljani, da se udeležijo v ponedeljek 1. maja ob pol 7 zjutraj sv. maše na Savi za umrle člane.

Občni zbor krajevne organizacije JRZ bo v torek 2. maja ob 8 zvečer v veliki dvorani Krekovega doma na Jesenicah. Poročal bo tudi okrajni poslanec g. dr. Šmajd.

Na policijskem uradu na Savi je bila odvzeta tatu doza z vtisnjenima črkama J. N., ki je bila ukradena. Kdor jo pogreša, naj se zglozi na policiji.

Lepa godovna in poročna darila ima na izbiri trgovina Krekov dom.

Koroška Bela

Podružnica Sadjarskega in vrtnarskega društva na Koroški Beli priredi v nedeljo, 30. aprila, celodnevni avtobusni izlet na Dolenjske. Ogledali si bomo kraje: Stično, Trebnje, Malo Loko itd. Odhoda ob 4 zjutraj.

Vincencijeva in Elizabetna konferenca na Koroški Beli bo polagala račun o svojem delovanju v nedeljo, 30. aprila, ob 3 popoldne v dvorani cerkvene hiše.

Kranj

V sredo, 3. maja, velik koncert APZ v Narodnem domu ob pol 21. Akademski pevski zbor v Ljubljani, ki si je s svojim visokim umetniškim prizadevanjem pridobil enodušno priznanje, je dal po svoji interpretaciji pesmi iz slovenskega preporoda. Dela, ki so bila potisnjena nekako ob stran z omalovažujočo kretnjo, so z nastopom APZ dobila zopet pravo oceno in spoznali smo njihovo muzikalno vrednost. Kakor je APZ z velikim uspehom to pokazal v Ljubljani in Celju, tako bo tudi nam dana redka prilika poslušati pesmi prednikov v interpretaciji najboljšega zbora, ki je ponos naše reproduktivne kulture. — Rojaki, ne zamudite najlepšega večera, ki vam ga bo pripravil APZ! Ta večer gremo vsi brez razlike v Narodni dom.

Arretnica poklenega šeparja. V četrtek, dne 27. aprila, okrog 4 popoldne je pritekla na kranjsko policijo trgovka ga. Marija Seliškar iz Layerjeve ulice v Kranju in povedala, da sta v njeni trgovini dva tatova. Prišla sta v trgovino kot stranki in začela izbirati galanterijsko blago. Ko je ona stopila za zaveso in hotela poiskati neko blago, je opazila, da oba moška hitro tlačita razno blago v aktovko. Predstojništvo je nemudoma poslalo v Layerjevo ulico nekaj stražnikov, ki pa seveda tatov niso več našli v trgovini. Aktovko sta tatova pozabila na mizi in zbežala. Eden izmed njih je tekel iz Layerjeve ulice v Jenkovo, od tam pa v ulico »Na Škrloucu«, kjer je mislil, da bo našel pot iz mesta. Toda tam je naletel na ograjo, pod katero je strm breg. Ne da bi pomislil, je skočil čez ograjo in nato tekel proti Majdičevemu mlinu, kjer je zašel na Majdičev otok, s katerega je en izhod. Medtem so bili stražniki že za njim in so ga po divjem lovu aretirali. Aretirani je znani šepard Stanko Novakovič, ki je bil ob evharističnem kongresu v Ljubljani vodja šeparjev. O svojem tovarišu, ki je srečno odnesel pete, je Novakovič povedal, da sta se spoznala šele v Ljubljani in da prav nič ne ve, kje je doma in kod se zadržuje.

Št. Vid nad Ljubljano

Drž. meščanska šola v Št. Vidu nad Ljubljano priredi v nedeljo, 30. t. m. ob 3 popoldne v Ljudskem domu pevsko in telovadno akademijo, na katero ravnateljstvo vabijo tudi starejše in prireditelje nastopajoče mladine.

Borovnica

Prosvetno društvo v Borovnici priredi v nedeljo, 7. maja, ob treh popoldne v Prosvetnem domu in poleg njega tombolo z lepimi dobroti. Domačine in okoličane prav lepo vabimo. — To nedeljo pa igrajo otroci pravilno komedijo »Kraljična z mrtvim srečem«.

Priključitev Kozjeka in Sp. Doliča slovenjegraškemu sodišču

Na stikališču sodnih okrajev Šoštanj, Slovenj Gradec in Slov. Konjice ležijo okoliški krajev Kozjek, Sp. Dolič, Sv. Marijeta (Lošperk) in Paka ter (slovita) Komisija. Ti kraji so v teku desetletij doživeli poseben čuden razvoj, kar se tiče stika in področij sodnih in upravnih oblasti. Železnica iz Celja do Šoštanja in od tam do Slov. Gradca je dala obema krajema poseben položaj, da sta natančno nase pritegnila nave okrajev, ki so se poprej nagibali v Slov. Konjice. Politična uprava je po svojem notranjem ustroju mnogo gibljivejša in se je hitro prilagodila spremenjenim razmeram. Teje gre to pri sodiščih, kjer je zemljiška knjiga z vsem svojim ustrojem in aparatom tihi temelj, ki dela meje sodnega okoliša zelo težko gibljive in težko spremenljive. To so tudi vzroki, da spadajo pod slovensko-konjiški sodni okraj okoliški Kozjek, Sp. Dolič, Sv. Marijeta (Lošperk), Paka in Komisije, čeprav sicer deloma spadajo pod upravno oblast okrajnega načelstva v Slovenj Gradcu, in čeprav se Kozjek gospodarsko nagiblje pod Šoštanj; Sp. Dolič, Sv. Marijeta, Paka in Komisija pa v Slov. Gradcu.

Vai ti kraji imajo zelo ugodno zvezo na vlake v Gornjem Doliču in Mielinju, do koder je najdelj uro in pol. Nasprotno pa je s Kozjeka in Pake v Slov. Konjice 5 do 6 ur, iz Komisije celo 9 ur. Komisijanci so že pred 10—15 leti napravili križ čez Slov. Konjice. Nekako toliko število let se namreč niso imeli nobenega opravka s slovenjegraškim sodiščem.

V ne dosti boljšem položaju so okoliški krajev, ki spadajo v občini Vojnik in Dramlje, in s tem v celjski politični okraj. Tako n. pr. spada Gabrovce pod konjiško sodišče, do katerega je preko hribov 3 in pol ure, do Vojnika pa le pol ure, odkoder je dnevno več ugodnih avtobusnih zvez do Celja. Vai ti kraji imajo v glavnem v Slov. Konjicah samo sodnijo, vse ostale urade (okrajno načelstvo, davkarjo in ostalo) pa v Slov. Gradcu in v Celju. Razumljivo je, da je dolgoletna želja zadetega prebivalstva, da bi se tudi sodna pristojnost pre-

Litija

V Gradcu pri Litiji je umrla 27. aprila 83 let stara vdova ga. Elizabeta Rošker. Pogreb bo danes ob 9 dopoldan na litijsko pokopališče. Naj ji sveti večna luč! Žalujemo naše iskreno sožalje.

Osebnosti. Dolgoletni tajnik litijske občine g. Peter Jereb je stopil v zaslužni pokoj. Za novega občinskega tajnika je bil imenovan uradnik Zupšek Franc, ki je v službi litijske občine že nad 14 let in so mu bile do sedaj poverjene vojaške zadeve.

Dolenjske Toplice

Topli dnevi v aprilu so privabili precej tujcev v naše zdravilišče, kljub temu, da še niso bile izvršene vse predpriprave za sprejem gostov. Je pa to razumljivo, saj je zdravilna moč naravnega mineralnega vrelca znana že iz 14. stoletja. Takrat je bilo kopališče še pod prostim nebom, kjer so tedanji deželni stanoviti iskali zdravja. Sloves naravne dobrine topliškega zdravilnega vrelca se je pa od konca prejšnjega stoletja sem razširil čez meje naše domovine, ko so prihajali številni gostje hudo bolani na revni in podobnih boleznih, odhajali pa zadovoljni, ker so ozdraveli. Za prijetno bivanje v našem zdravilišču pa nudi narava tudi z druge strani svojo udobnost. Podnebje je milo, v najbližji okolici so vinske gorice in južno sadje. Vendar pa v neposredno bližino Toplic segajo krasni smrekovi gozdovi, katerih se tuji lahko poslužijo za sprehajališča. Kopališka sezona se prične s 1. majem in je v kopališču samem ter v kopališki restavraciji vse skrbno pripravljeno za sprejem gostov. Cene bodo skrajno zmerno.

Novo mesto

Prosvetno društvo priredi ob priliki birmovanja in kanonične vizitacije prevz. g. škofu dr. Rožmanu na predvečer pozdravno akademijo s pestrim programom. Sodelujejo: orkester Prosvetnega društva, pevski zbor kap. cerkve, Fantovski odsek, Dekliški krožek in Dijaška kongregacija. Vljudo vabimo cenj. meščanstvo, da se pozdravnega večera v častnem številu udeležijo.

Ptuj

7. maja vsi na tombolo v Ptuj, ki jo prireja ptujski Fantovski odsek! Narodni poslanec g. Marko Kranjc je daroval v ta namen krasno, popolnoma novo klavirsko harmoniko, vredno 2800 din in zel olep fotografski aparat. Je 25 tombol, med temi motorno kolo, vredno 5400 din, moderna spalnica v vrednosti 3000 din, zgoraj omenjena klavirska harmonika, nevestina bala, vredna 1500 din, telica, drva, ure, moka, fotografski aparat itd. Poleg tega še 1000 drugih lepih in praktičnih dobrot! Nabavite si takoj tombolske tablice, ki so po 2 din. V nedeljo 7. maja ob 3 popoldne pa vsi na tombolo v Ptuj!

Stavbeno gibanje. Kossarovo hišo na Srbskem trgu, ki jo je pred nedavnim kupil veletrgovec g. Lenart Franc, so že čisto podrli. Ljudje so zelo radovedni, kakšna bo nova stavba.

Braslovče

Upraviteljstvo ljudske šole v Braslovčah se vsem, ki so s svojimi podporami pripomogli k vzdrževanju šolske kuhinje, prav iskreno zahvaljuje. V mesecih januarju, februarju in marcu je prejemale tople zajtrke s kruhom 46 otrok. Posebna zahvala gre skrbništvu gradu Zovnek, ge. Maršič, ge. Krašovic, ge. Zajc, ge. Uratnik, ge. Bien in ge. Vrankovič. Vsi navedeni so dali šolski kuhinji mnogo mleka in kruha zastoj, mladina, katera je bila vaše dobrote deležna, vam bo hvaležna. Le tisti, ki je videl vsako jutro, s kakim zadovoljstvom je mladina srebala mleko in prigrizovala kruh, ve, kaj pomeni za take otroke tople zajtrke. Bogastvo savinjske doline je znano daleč naokoli, malokdo pa ve, da se skriva tu tudi mnogo revščine. Koliko otrok je prišlo v mrzlih in mokrih zimskih mesecih od daleč v šolo, koliko brez pravega zajtrka! Bog plačaj!

Sv. Marko pri Ptuj

Fantovski odsek Sv. Marko pri Ptuj priredi s sodelovanjem Dekliškega krožka dne 21. maja mladinski dan. Prireditelj bo celodnevna, in sicer: ob pol desetih slovesna sv. maša in popoldne nastop Fantovskih odsekov in Dekliških krožkov ptujskega okrožja s prostimi vajami in na orodju.

nesla v Slov. Gradcu in v Celje, s čemer bi pridobili na času, osebnem trudu in denarju. Ni treba namreč posebej poudarjati, kolikšnega pomena je, če je v enem kraju, kamor je lahko ceno eno in hitro potovati, moči na en dan opraviti več poslov pri sodni, politični in davčni oblasti.

Prebivalci iz teh krajev so doslej napravili že mnogo korakov pri raznih merodajnih oblasteh, vendar ni bilo nobenega uspeha. Z mrtve točke se stvar pomakne z določilom finančnega zakona za l. 1939-40, da more pravosodni minister z uredbo z zakonsko močjo posamezne občine ali njih dele izločiti iz doseganega področja okrajnega sodišča in priključiti področju drugega okrajnega sodišča, če se njih področja ne skladajo z mejami občnih upravnih oblasti.

Naloga narodnih poslancev celjskega, slovenjegraškega in slovensko-konjiškega okraja je, da v skladu z desetletnimi željami prebivalstva pri pravosodnem ministru izposlušajo, da se čimprej izdajo potrebne navedbe, s katerimi se te izločitve krajev in jih priključitve izvedejo in prenesejo posli na nove urade že v teku letošnjega leta. Za take uspehe jim bo prebivalstvo zelo hvaležno.

Iz Julijske krajine

Msgr. Al. Fogar, bivši tržaški škof, sedaj naslovni nadškof patraški, je bil te dni imenovan za konzultorja kongregacije obredov. Ker je bil msgr. Fogar pred kratkim imenovan za konzultorja kongregacije sv. zakramentov, kakor je poročalo »Vatikansko pismo«, je to že drugo odlikovanje sv. stolice upokojenemu tržaškemu škofu. Vsekakor zanimivo in značilno.

Smrt uglednega goriškega meščana. V petek 21. aprila popoldne so v Gorici pokopali g. Angela Grusovina, lastnika znane restavracije »Transalpinac« nasproti severne postaje. Neizprosna smrt ga je ugrabila po hudi bolezni v najlepši moški dobi 39 let. Pokojnik je bil sicer goriški Furlan-Italijan, vendar vedno in v vsakem pogledu nepristranski in z vsemi gosti enako ljubezniv in postranski. Tudi v težkih dneh je bila njegova hiša odprta marsikomu, ki so ga drugod neradi videli. Užival je zato splošno spoštovanje in velik ugled. Imel je zato tudi pogreb, kakor jih Gorica malo pozna: v tisoče je šlo številu njegovih žalostnih

Samo še danes dopolne

Imate čas, da si zastoj pridobite eno od **301 nagrad** vrednih nad 150.000 Din,

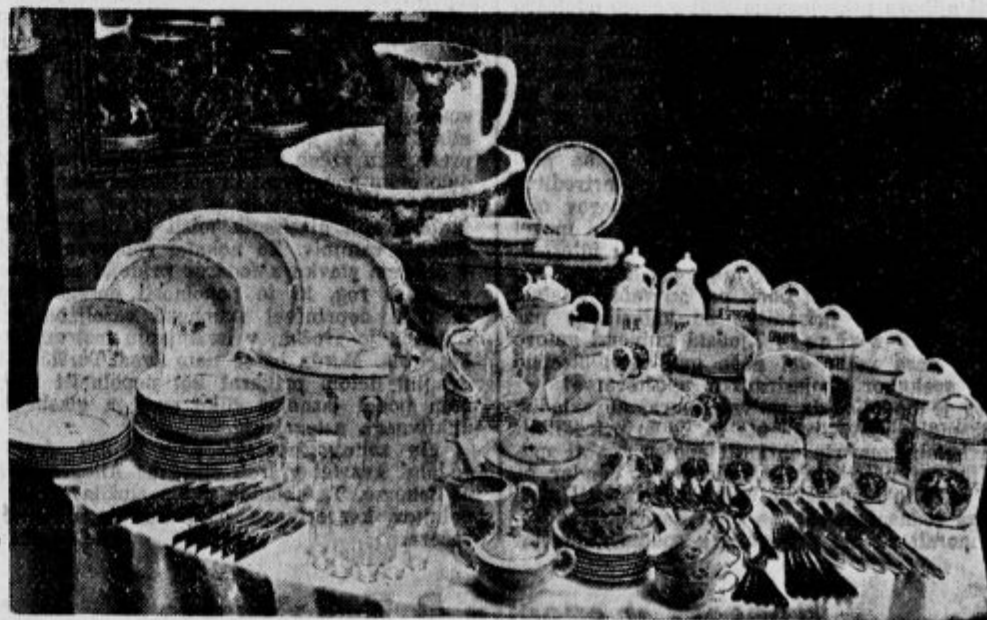
ki bodo razdeljene z žrebanjem med naročnike „Slovenca“ danes, v soboto popoldne.

Zato naročite „Slovenca“ brez odlašanja še danes dopoldne pri naši upravi v Ljubljani, Kopitarjeva ul. 6.

Žrebanje bo pred komisijo naročnikov in ob navzočnosti javnega notarja g. Mate Hafnerja iz Ljubljane. Pričetek žrebanja bo ob pol dveh popoldne v Upravi »Slovenca«.

Žrebanje bo po skupinah. Naročniki bodo razdeljeni na 10 skupin, tako da bo sreči omogočeno porazdeliti nagrade svojim izvoljencem bolj enakomerno po vseh krajih Slovenije.

Glavna skupina 41 nagrad bo pa izžrebana za vse naročnike skupaj. Naročite „Slovenca“ brez oklevanja, da Vas bo sreča mogla obiskati.

Bogata nagrada tvrdke Kollmann, Ljubljana

Priznana tvrdka

PETELINC, Ljubljana, Sv. Petra naslp
bo dobavila prvovrsten „Adler“ šivalni stroj.
Oglejte si ga pri tej tvrdki!

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

bo za nagrade naročnikom »Slovenca« dobavila 50 raznih knjižnih nagrad v sledečih sestavah:

1. skupina

Biggers, Kitaleva papiga. (Vezano.)
Chesterton, Grehi princa Saradina. (Vezano.)
Claes, Beloglavček. (Vezano.)
Vieser, Pevček. (Vezano.)

2. skupina

Coolen, Brabantski rod. (Vezano.)
Keller, Cvet naše vasi. (Vezano.)
L'Ermitte, Kako sem ubila svojega otroka. (Vezano.)
Weyer, Usodna preteklost. (Vezano.)

3. skupina

Sienkiewicz, Križarji, I. del. (Vezano.)
Sienkiewicz, Križarji, II. del. (Vezano.)
Sienkiewicz, Jernač zmagoval. (Nevezano.)
Sienkiewicz, Na polju slave. (Nevezano.)

4. skupina

Jurčič, Zbrani spisi, zvezek I.—X. (Vezano.)

Knjige — revije — domače in tuje naročajo v Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani

Toliko, tako bogatih nagrad vam pač ne nudi nihče drug kakor „SLOVENEČ“. Zato ne odlašajte niti dneva, ampak takoj naročite največji in najboljši slovenski dnevnik „SLOVENEČ“. Pridobite za naročnike „SLOVENCA“ svoje prijatelje in znance! Sreča Vas čaka! Sreča bo Vaša!

epremijevalcev, med njimi zelo veliko Slovencev. Naj poštenemu in blagemu človeku in delavnemu gospodarju sveti večna luč!

Volče pri Tolminu. (Smrtna nesreča.) Povabljen od tovarišev se je peljal 24 letni Jožef Podreka iz znane Andrejute družine na omenjeni k Sv. Luciji. V bližini Kozaršč je tako nesrečno trčil z nekim avtomobilom, da si je razbil glavo. Šofer ga je takoj naložil na avto in ga odpeljal proti Sveti Luciji k zdravniku. Ubogi Jože je pa že med vožnjo izdihnil in šofer ga je moral zapeljati v mrtvašnico pri Sv. Luciji. Od tam je bil potem pogreb na volčansko pokopališče. Svetolučane je huda nesreča globoko pretresla. Pomilovali so mladega ponesrečenca in žalovali a hudo prizadeto družino.

Cerkveni pevski zbor mu je zapel ganljive žalostinke v mrtvašnici in v svetolucijski župni cerkvi. V Volčah so pričakovali ksto domači peveci in velika množica ljudstva, ki se je uvrstila v veličastni žalni sprevod. K zadnjemu počitku so ga položili v družinski grobnici k bratu, ki je tudi umrl star šele 24 let. Dragi Jože, počivaj v miru! Žalujemo družini naše sožalje!

Poljubinj pri Tolminu. (Se ena huda nesreča.) Dva vojaka, eden novinec, drugi na vojaških vajah, sta delala za nekim tovornim avtomobilom. Nenadoma se je začel tovornik premikati in nesrečen slučaj je hotel, da je zajel oba vojaka in ju pritiskal ob zid ter ju dobesedno zmečkal. Ostala sta na mestu mrtva.

KULTURNI OBZORNIK

K mariborskemu umetniškemu tednu: glasbeni koncert

Med letošnjimi prireditvami II. Umetnostnega tedna v Mariboru je bil posvečen sodobni mariborski glasbeni tvornosti. V narodnem gledališču se je vršil komorni koncert, na katerem sta sodelovala ljubljanski godalni kvartet, ki nam je ostal v lepem spominu od lanskega koncerta I. Umetnostnega tedna s svojim sodelovanjem in ki so ga tvorili gg. Pfeifer Leon, Stanič Franjo, Müller Gustav ter namesto odsotnega g. Sušteršiča iz prijaznosti g. Karel Jeraj, ter komorni pihalni ansambel, v katerem so se združili g. Korošec Slavko, Flego Branko, Laun Vaclav in Turšič Ivan. Pred koncertom je navzočim govoril kratko uvodno besedo upravnik mariborskega narodnega gledališča g. dr. Brenčič. Poudaril je predvsem razliko v glasbeni tvornosti in gojitvi glasbe v Mariboru v predvojni dobi ter v sedanji povojni, ko je Maribor postal drugo slovensko kulturno središče in žarišče. Omenil pa je tudi težavno pot, ki si jo slovenska glasbena umetnost le počasi utira, čemur je bil dokaz nadvse boren obisk. Neprecenljive vrednosti je ustanova mariborskega Umetn. tedna med ostalimi umetniškimi vrstami tudi za glasbo. Jasno nam to dokazuje dejstvo, da lahko od lanskega Umetn. tedna pa do letošnjega ugotovimo velik številni pa tudi umetniški napredek med našimi sodobnimi glasbenimi tvorci, ki so prispevali k tekmi za razpisane nagrade kar lepo število novih skladb. Tako daje Umetniški klub z razpisovanjem nagrad pobudo za plemenito tekmo in za vedno novo ustvarjanje; nič manjše važnosti pa ni tudi, da omogoča s koncertnimi večeri izvedbo nagrajenih del, pa čeprav prevzema s tem nase veliko breme, kot je moral brščas letos občutiti, ko je bila udeležba prav sramotna za kulturni slovenski Maribor.

To moramo na vsak način javno podčrtati. Na eni strani ta naša brezbržnost za velike kulturne dogodke dokazuje našo prav tako veliko nezrelost, ko se pomembnosti glasbene stvariteljske sile v slovenskih vrstah ne zavemo niti v toliko, da bi dali priznanje našim umetnikom in podprli njihova prizadevanja vsaj s svojo udeležbo in malenkostnim obolom, če nam že ni na tem, da se seznanjamo z njihovim sodobnim ustvarjanjem. Na drugi strani pa je morda vsaj deloma opravičljivo slab obisk iz tega razloga, ker je bil spored za splošno javnost manj zanimiv in po svoji instrumentalni abstraktnosti interesu ter razumevanju bolj oddaljen. Maribor je še premajhen, da bi prenesel takšne glasbene prireditve v tolikšem obsegu za vso javnost, njegov ožji glasbeni krog je pa tudi še preozek, da bi mogel v sebi samem najti številno zadostnega interesa. Nerazumljivo je seveda končno še to, kar se čisto ponavlja, da smo zopet imeli na isti večer v istem poslojkar dve prireditvi, od katerih je pač Prešernov večer v Ljudski univerzi gotovo pritegnil nase velik del naše publike. Potrebno bi bilo vsekakor obojestransko upoštevanje!

Res je nadalje, da so vse nagrajene skladbe bile pisane le za instrumente in, če so prireditelji morda hoteli koncertu ohraniti enoten značaj sporeda, jim ni preostajalo nič drugega. Vendar bi morda ne bilo neumestno, če bi prireditev Umetnostnega tedna smatrali za občo narodno zadevo, ki bi morali za njo pritegniti k sodelovanju čim

več kulturnih oziroma umetniških ustanov, v našem primeru gojiteljev glasbe v različnih njenih vrstah, in zgrniti k skupnosti ter zainteresirati čim širšo javnost, da bi bile vse te prireditve v svoji celoti narodne manifestacije slovenske umetnosti, kar ima za slovenski Maribor na severni narodni meji še svojevrsten pomen. Priznati pa si moramo seveda tudi resnico, ki jo je uvodoma naglasil govornik, da si naša umetnost v Mariboru le s težavo utira pot v javnost — a vendar: utira si jo!

Karel Pahor je s svojo skladbo: Trije divertimenti (Allegro moderato, andante, allegro virace) za flauto, oboe in fagot dokazal, da je v pravi smeri svojega glasbeno produktivnega ustvarjanja. Gradi na principu dvanaestine lestvice in je kot tak zastopnik novejših moderne smeri. V invenciji je kratek, v svojih domislekih, ki jih ne razpleta v »nebeske dolžine«, pa pester. Arhitektonsko se drži načela: Ne ponavljaj! Kontrapunktično prepletanje melodij in enega instrumenta v drugega daje skladbi pestrost, pri poslušalcu vzbuja zainteresiranost, tu in tam pa je celotni povezanosti malce v škodo. Ker mu je kontrapunktično izražanje bližje, se harmonije izogiba. V svojem slogu je jasen — ne išče več ničesar. Upam, da bo kot mlad, svež komponist dosegel še prav lepe uspehe ter tako doprinesel k naši glasbeni literaturi še mnogo.

Kot drugo izvajano delo, ki je bilo tudi nagrajeno, je Novakov godalni kvartet v enem stavku. V enem stavku sonatne oblike se nam je Leon Novak predstavil kot komponist starega kova. Njegova skladba je polna topline, nežnosti in prijetnega občutenja. Že v začetku skladbe ta značilna tema — consordino na vseh instrumentih — spravi v neko svojevrstno razpoloženje, ki te pa po vmesnem razglabljanju in razvijanju v delnem skoro orkestralnem zvoku zdrami, a te po nekaterih taktih znova spravi v prvotno nastrojenje. V vertikalnem pogledu se poslušuje harmonije, v horizontalnosti pa je že prestopal krizo začetništva.

Tretje nagrajeno delo je Turšičev pihalni trio za flauto oboe (angleški rog) in fagot. Skladba vsebuje tri stavke: Animé, Modéré in Très vif.

Ivan Turšič je v izraznih sredstvih zmerno modernist. Je poln karakterističnih domislekov, ki jih po nekaterih taktih razvijanja pretrga in začne z novimi. Arhitektonsko kaže to delo neko negotovost in poslušalec dozna, da komponist v tem pogledu ni na pravi poti. V podajanju svojih glasbenih misli je njegov način izražanja zanimiv. Za nekako pobarvanje zvoka je v drugem stavku »Modéré« pridiral namesto oboe angleški rog, ki je popolnosti dosegel svoj namen in doprinesel skupnosti zaželjene dobrine. Skladba je zvočna, v izražanju instrumentov pa korektna. Morda bi se nam Ivan Turšič s kakim drugim delom prikazal kot popolnejši tvorec in nam podal jasnejšo sliko svojega glasbeno produktivnega ustvarjanja.

In zadnje izvajano delo je bil Arničev godalni kvartet v treh stavkih: Allegro, Andante in Scherzo. Ta skladba pa je služila le kot izpolnitev koncertnega programa tega komornega večera. Mihelčič Slavko.

Koncert v spomin P. H. Sattnerja

Pevski zbor »P. H. Sattner« v Mostah se je spomnil pete obletnice smrti pomembnega slovenskega skladatelja patra Hugolina Sattnerja s spominskim koncertom, ki je bil ob dobrem obisku občinstva v dvorani kina Moste. Na koncertu, ki je v veliki meri povzel v spored skladbe Sattnerjeve, je nastopilo več moških zborov, ki so z veliko ljubeznijo prepevali dobro pripravljene pesmi.

Po uvodni besedi, ki jo je govoril g. Majer in ki je obsegala najprej pozdrav vsem prisotnim — medtem predvsem sestri pokojnega skladatelja — in nato kratek oris skladateljevega življenja in dela, so nastopili po vrsti s svojim sporedom različni zbori. Vsak od teh moških zborov je zase bolj skromna enota, obsegajoča kakih 20 pevcev in vsak od njih je v podajanju razkril svojstveno vrednoto. — Pevski zbor »P. H. Sattner« sestavljajo večinoma mladi pevci, ki so glasovno še manj izglajeni in nekam trdi, ki pa so dobro uvežbani, glasec se skoraj bolje v zgornjih kot v nižjih legah. Mladi pevovodja F. Dežman je dokazal mnogo smisla za zborovsko petje in njegova ognjevitost je mnogo doprinesla k glasbeni interpretaciji treh Sattnerjevih pesmi. — Pevski zbor »Mostec« je v obratni smeri zastavljen bolj v preteklosti in spominja po svoji kakovosti na čitalniško smer pevskega uveljavljanja. Pevovodja prof. Pirnat se je potrudil izvesti iz zbora primeren

izraz, kot je bil položen v dve Sattnerjevi in eno Svetkovo pesem; nekoliko preveč raztrgano oblikovanje in premajhne dinamične finese so pravi učinek malo ovirale, vendar petje ni bilo brez lepih zasnutkov. — Tudi pevski zbor »Zvezda« ima svojo prednost v mladim in vnetim pevovodji Pe-regriinu Capudru, ki stremi k pravi glasbeni lepoti. Nekoliko pretežak spored (Sattner: Proslava Jefe-teja iz »Jeftejeve prisrge«, Gerbič, Hafner) in mala trema sta bila vzrok, da učinek ni bil tako dovoljen, kot bi lahko bil. Kajti iz celote je vendarle dihalo sveže doživljanje in smisel za lepo obliko. Zbor sam pa je glasovno še manj izčiščen, vendar v nizkih legah kot v visokih. Z vztrajnostjo pa bo mogoče doseči še lepše uspehe. — Pevski zbor »Sava« je dokazal v vsem, da ga vodi res sposoben in v pravo umetnost posvečen dirigent, ki je znal izvesti izbranim glasovom lep in ubran zvok; z njim pa je izdelal čist in močan izraz zapetim skladbam Volariča, Prelovca in Venturini. Visoka kvaliteta celotnega podajanja zasluži vse priznanje, ki gre v prvi vrsti pevovodji Franu Venturiniju, glasbeniku, ki bi se moral uveljavljati na vidnejšem mestu v našem glasbenem kulturnem delovanju! — S tremi skladbami Preglja, Deva in Adamiča je že zgoraj opisani zbor »P. H. Sattner« zaključil koncert, ki je v celoti dosegel lep odmev pri občinstvu.

Koncert mladinskega zbora z Rakeka

Izrednega pomena za rast in razvoj naše glasbene kulture so številni mladinski zbori, ki nastajajo in se razvijajo kot pomladna rast po vsej slovenski zemlji ter oznanjajo upalno bodočnost. Vsi, ki so pritegnili v glasbeno umetniško delovanje naš najmlajši rod ter ga pričeli posvečati v resno obliko glasbene umetnosti, so odgrebli bogat vrelce, ki se bo plodno razlil po vsej naši zemlji. Kajti s tem, ko se nam bo v pravi umetniški glasbeni smeri razvila mladina, bo ustvarjeno široko zaledje, v katerem bo dana naši glasbeni kulturi največja možnost, da doseže v umetniško kakovostnem in v živo sodobnem oziru svoj zaželeni smoter.

Mladinski zbor z Rakeka, ki je nastopil pred našo javnostjo v ljubljanski Filharmonični dvorani, je pokazal pod živahnim vodstvom mladega in agilnega glasbenika Maksa Pirnika kar presenetljive lastnosti — tako je vsaj treba ceniti z ozirom na zborov kratkotrajni, komaj letoelni obstoj. V tej pevski skupini kar mrgoli mladih pevčkov; čez 90 jih je. A ta velika in raznovrstna glasovna gmošta se zliiva v ubrano zvenenje, ki ima neko posebno privlačno barvo — vso čisto in mehko, kljub ostrini kraške pokrajine, na kateri so zrasli ti glasovi. — To sočno zvenenje je razživel v vrsti skladb slovenskih skladateljev starejšega in najmlajšega rodu. Zbor je zapel Adamičevo »Drežnico« in obdelano narodno »Njav-čez izaro«, Savinov »Maj«, Premrovlo »Uspavanko«, Dolinarjevo »Plavajo meglice«, Tomčovo »Romarsko« in še Osterčovo »Zabica in muha« ter istega skladatelja »Ovce in psi«, Bravničarjevega »Poljka čarodejca«, Sivičovo »Tri otrokove želje«, Cvetkovo »Glej saj ne moreš več« ter dve Pirni-

kovi. — »Marija je po polju šla« in »Uspavanka Matjažku«. V tem raznovrstnem sporedu, ki je zajel v sebi slovensko pesem od romantike do moderne, so imeli pevci dovolj široko polje, da so razkrili vsestranske sposobnosti. Posebne naloge so jim stavile slogovno starejše pesmi z melodično in harmonično mehko in zopet svoje naloge mlajše in najmlajše skladbe s svojimi zavirami harmoničnimi sestavi in z ostrejšo melodioznostjo, ki se rada polifono zapreda. Sposobnost, ki smo jo opazovali že ponovno pri najmlajših pevcih, je prišla tu ponovno do svojega popolnega izraza; sposobnost namreč, obvladati vsak stil, pa najsi bo še tako težak, z neko presenetljivo lahkoto. Nič ne de, če se tarejo zavite harmonije in se nanj, če se zavijajo melodije v polifonih sestavi; vse je lahko in kot samo po sebi umevno. Dokaz, da je otroku lepota še nekaj dvignjenega in nevezanega na čas in slog, kar ima pri glasbeni vzgoji še svoj poseben pomen, saj je tukaj nekje človekova pot do spoznavanja in doživljanja vesoljne, večne lepote, ki počiva v objemu najvišje in zadnje resnice. — V prednašanju je bilo mnogo podrobnih lepot, ki jih je dvigala še posebna otroška prirčnost in preprostost. Pevovodja je dosegel poslušnost, ki rodi enotno zlit zvok in se celota lepo preda eni sami volji pri oblikovanju. Tu je bilo še nekaj pomanjkljivosti, obstoječih v pretiranem razčlenjevanju: glasbene misli so bile deloma pre-malo zlite in ritmično razrahljane, ali preveč samovoljno oblikovane, kar nasprotuje estetskemu zakonu, da naj izvajalec pusti govoriti glasbeno obliko samo kot hoče njen značaj in vsebina, kajti le tako dobi umetnina svoj pristen obraz. Tu ne-kje ne soglašata tudi pretirana sunkovitost (sô-ôl-zô-ôl) in trganje besed (dra-gi, pri-denl). In še bi si človek želel pri prednašanju več osnovnega za-

Telovadni in športni znak ZFO

Telesna vzgoja je zavzela v zadnjih letih po vsem kulturnem svetu velikanski razmah. Mladinski voditelji in države se dobro zavedajo velikega pomena, ki ga imajo telesne vaje in šport med narodi. Ni je danes države, ki se ne bi brigala za to stran vzgoje, saj imajo povsod posebna ministrstva, katerih naloga je skrbeti za športno vzgojo državljanov, predvsem mladine. Slabičev dandanes niče več noče, ker si z njo ne more dosti pomagati. Zdrav in krepak narod more služiti domovini, le močni in vztrajni državljani bodo lahko branili svojo domovino, kadar bo v nevarnosti. In uprav telesne vaje nudijo današnjemu človeku potrebno moč, ono silo, ki ga vodi od uspeha do uspeha. Športom se krepimo, a telesnimi vajami vzgajamo močne in zdrave mladeniče, s telesnim gibanjem skrbimo za svoje telo, ki naj postane vredna posoda pravega, zdravega duha.

Raznih sredstev se poslužujejo narodi in države, da bi privabile čim večje število mladine v športne vrste. Poleg tega skrbijo za telesno vzgojo mladine neštene športne in telovadne organizacije, katere uživajo veliko zaupanje državljanov. V nekaterih državah jih tako podpirajo finančno in moralno, da uspehi ne morejo izostati. Zato smo danes že dosegli tako visoko stopnjo na telovadnem in športnem polju. Novi rekordi rastejo kakor gobe po dežju, naravnost bajne uspehe dosegajo današnji športniki. Pojavljajo se rezultati, o katerih smo pred leti še samo sanjali. S kvaliteto današnje mladine smo v športu zelo veliko dosegli. Ne moremo se pa zadovoljiti s številom, ki se danes bavi s telesnimi vajami. Stvar se dobro razvija navzgor, ne gre pa po isti poti na široko. Ogromno je namreč število onih, ki se za telesnovzgojno gibanje sploh ne brigajo, velikansko večino imajo oni, katerim je šport tut in stoje izven onega kroga, ki se poslužuje ugodnosti, katero jim nudijo telesne vaje. Taka mladina se namreč še ni zavedla koristi, ki jih ji nudi prava telesna vzgoja, katere načelo je: zdravo, krepko, odporno telo. Da se temu stanju odpravimo, so v več državah vpeljali telovadni in športni znak, posebno odlikovanje, ki ga more prejeti vsak neoporečen državljan, ki se redno in vsestransko bavi s telesnimi vajami. Namen tega odlikovanja je razširiti telesne vaje med najširše plasti naroda, na drugi strani pa se hoče

doseči z njim redno in aktivno sodelovanje v športnih vrstah do poznih let človeškega življenja. Kjer nimajo držav takega znaka, so ga pa vpeljale organizacije same za svoje članstvo, kakor na primer »Orel« na Češkoslovaškem.

V Zvezi fantovskih odsekov, kjer zavzemajo telesne vaje izredno važno mesto v njenem obširnem mladinsko-vzgojnem programu, se je vpeljal tudi telovadni in športni znak. Že ob svoji ustanovitvi je ta mladinska organizacija poudarila veliko potrebo športa in raznih telesnih vaj, s katerimi naj se bavi njena mladina. ZFO stremi za tem, da se vse njeno članstvo posveti tudi telesnim vajam in zato dobimo v tehničnem delu njenega programa vse panoge telesnih vaj, katere goji današnja mladina. S telesnim vajami na široko je cilj tehničnega vodstva, obenem skrbi pa tudi za svoje reprezentante, ki naj nas zastopajo v tu in inozemstvu.

Da bomo dosegli svoj namen, smo vpeljali za svoje članstvo odlikovanje »telovadni in športni znak«, za katerega se bo že letos borilo večje število fantov. Pogoji za doseg tega lepega odlikovanja niso ravno lahki, vendar pa tudi ne tako težki, da si ga ne bi mogel priboriti oni, ki se redno in vsestransko udeležujejo na telovadnem in športnem polju. Zanj bo seveda treba delati in se nekoliko žrtvovati. Namen tega odlikovanja je tudi pri nas: gojiti telesne vaje na široko, vsestransko, redno in jih ne opustiti potem, ko postane fant zrel mož.

Iz knjižice »Telovadni in športni znak«, ki jo je izdala ZFO za svoje člane, posnemamo, da mora biti oni, ki se bo potoval po to odlikovanje, že precej vsestransko izvežban, če ga bo hotel dobiti. Predvsem mora znati kandidati voziti kolo, plavati, čitati zemljepisne karte in se orientirati v naravi, mora obvladati obvezne proste vaje in poznati ideologijo fantovske organizacije. Drugi del pa obsega pet skupin, kjer so razne vaje takole porazdeljene: hitrost, vztrajnost, moč, spretnost in pogum. V vsaki izmed petih skupin je navedenih več panog, od katerih si izbere kandidat po eno. Prav vse panoge, ki se goje pri nas, in sicer od orodne telovadbe, lahke atletike, streljanja do letalstva itd. so navedene v teh skupinah.

S tem znakom je ZFO napravila velik korak

Avtomobilska in motociklistična ocenjevalna vožnja

V nedeljo dopoldne bo po 12 letih zopet v Sloveniji avtomobilska športna prireditev.

Po dolgem odmoru so se spet pojavili naši avtomobilski športniki, ki se bodo v nedeljo udeležili ocenjevalne vožnje na Gorenjsko, katero priredi Avtomobilski klub.

Naši motoristi in brez dvoma tudi ostala javnost se spominja znamenitih avtomobilskih dirk, ki jih je priredil naš Avtoklub v letih 1923—1926, in ki so bile tedaj svojevrstna senzacija za naše ljudi.

Jutrišnja prireditev bo ocenjevalna vožnja za motocikle in avtomobile. Posebnost te prireditve je, da prevozil vozač določeno progo s konstantno hitrostjo in se kontrolira s tem, da se postavi na do obeh delin proge posebne komisije, ki ugotovijo čas prihoda za vsako posamezno vozilo in to vpišejo v posebne kontrolne listke. Hitrost se giblje v mejah cestno-policijskih predpisov ter je vnaprej določena za vsako kategorijo posebej.

Razlika od dirk, pri katerih je poleg stroja odločilna predvsem fizična sposobnost vozača, se pri ocenjevalni vožnji zahteva večja mnogostranost, ker temelji uspeh zlasti na inteligenčni vozača, ki si mora za vsak del proge sam izračunati točen čas prihoda na kontrolo po predpisani hitrosti in mora predvsem smotno voziti.

Start bo ob 7.30 na Bleiweisovi cesti pred Narodnim domom, prav tam bo tudi cilj približno ob pol 12.

Zanimivo bo, da bodo pri tej prireditvi startale tudi posebne avtomobilske in motociklistične ekipe, ki se bodo ocenile v skupini in posamezno. Proga gre iz Ljubljane do Kranja—Tržiča—Jesenice—Kranja—Škofje Loke — in nazaj do Ljubljane. Dolžina proge je 142 km.

Prireditelj prosi občinstvo, da se pokorava rediteljem na startu in cilju — zlasti prosi vse uporabnike cest na progi, da se najstrožje drže cestnih predpisov in ne zavirajo poteka prireditve.

Pokalni turnir SK Jadrana

Hermes : Jadran — Mars : Reka

V nedeljo dopoldne in popoldne bo na igrišču Jadrana pokalni nogometni turnir. Prireditelj je organiziral to tekmovanje s sodelovanjem Hermesa, Marsa in Reke, vse kar premore ljubljanski I. razred. V kolikor bo eden prednjačil v tehniki, toliko bo drugi nadoknadil z borbenostjo, elanom in kombinacijami; vsem pa bo edini cilj doseči čim boljši rezultat in bi osvojili pokal glavnega zmagovalca, ki ga je poklonil »Spectrum« tovarna ogledal in brušenega stekla, Celovška cesta. Pokal je razstavljen pri trvdki Pavlin, Šelenburgova ul. Pričetek tekmovanja ob 10 in ob 15. Kot prvi par nastopijo popoldne premaganci, potem za zmagovalci domolidskega tekmovanja.

Mladika : Grafika

V nedeljo ob 10.15 se epoprime ponajano moštvo SK Mladike z najresnejšim kandidatom za prvo mesto v II. razredu — SK Grafiko. Za Grafiko bo ta tekma odločilnega pomena. Ker bo tekma vseskozi borbeno in zanimiva, vabimo vse prijatelje tega športa, da si jo pridejo ogledati.

Adria : Mostr

II. razredna prvenstvena tekma, kalera se bo igrala v nedeljo 30. t. m. na igrišču Ilirije ob 16. V predtekmi ob 14.45 nastopita v prvenstveni tekmi juniorski moštvi Mostr in Korotana.

nosa ter več živih kontrastov pri posameznih skladbah z ozirom na njih osnovna razpoloženja, s čemer bi ne bila samo dvignjena umetniška vrednost, temveč premagana tudi monotonost, ki se je oprijemala celotne izvedbe. Ko bodo odpravljene še ti nedostatki bomo spričo lepših vrednot, ki jih ima v podajanju ta privlačni mladinski zbor, prihodnjič zopet z veseljem prisostvovali ponovnemu koncertu pri nas, ki ga pričakujemo upoštevajoč vsestranski pomen takega delovanja. V. U.

Državno liga tekmovanje brez hrvatskih klubov

V prostorih Gradanskega so se zbrali zagrebški ligaski klubi Gradjanski in Hašk ter splitski Hajduk, varaždinska Slavija in bivši ligas Konkordija. Na tem sestanku so vsi navedeni klubi ugotovili, da Jugoslovanska nogometna zveza ni resno pristopila k reševanju upravičenih zahtev hrvatskih klubov, ki so jih svojočasno predlagali glede preosnove nogometnega športa. Nadalje so tudi ugotovili, da je vodstvo JNZ spet uporabilo staro metodo zavlačevanja in taktiziranja. Zaradi tega so hrvatski ligaski klubi prišli do prepričanja, da JNZ ni na tem, da se vprašanje njene preosnove reši v splošno korist nogometnega športa in zato vsi navedeni klubi izjavljajo, da se po letošnjem končanem ligaskem prvenstvu ne smatrajo več za člane lige.

Dober provijant

si izletniki in turisti nabavijo pri FR. KHAMU, Kongresni trg št. 8

Evropski boksarji proti USA

V drugem kolu je izpadlo osem rokoborcev, med temi tudi močni Madžar Kovacs in edini Švicar Perret. V naslednjem prinašamo nekaj rezultatov drugega kola: Bantam: Pulheim je premagal Johansena (Danska) 2:1 po točkah, Pettersen (Švedska) je premagal Maiste (Estonska) 3:0 po točkah, Stokke (Norveška) je premagal Olcay (Turčija) v 2:30 min. Peresna teža: Schmitz (Nemčija) je premagal Issika (Turčija) v 16:40 min., Svensson (Švedska) je premagal Perreta (Švica) v 6:00 min. (se je podal), Pihlajamaki (Finska) je premagal Kundsinsa (Letonska) v 7:40 min. Lahka: Toots (Estlandija) je premagal Doguja (Turčija), Koskela (Finska) je premagal Dahla (Norveška), Welter: Larsen (Norveška) je premagal Arika (Turčija), Svedberg je premagal Soerensena (Danska), Schaefer (Nemčija) je premagal Virtanena (Finska), Srednja: Schweickert (Nemčija) je premagal Kovaca (Madžarska), Gallegalli (Italija) je premagal Mersilja (Turčija), Ozolins (Estlandija) je premagal Simonsena (Danska), Polteška: Mansikki (Finska) je premagal Silvestrija (Italija), Neo (Estlandija) je premagal Ehrela (Nemčija), Kakmat (Turčija) je premagal Knud-sena (Norveška), Težka: Nyman (Švedska) je premagal Larsena (Norveška), Coban (Turčija) je premagal Larsena (Danska), Kokkas (Estlandija) je premagal Hornfischerja (Nemčija) in Bodis (Madžarska) je premagal Nystroema (Finska).

OTROŠKE VOZICKE

KOLESA

ŠPORTNE PREDMETE

najugodnejše kupite

Mako jopice, elegantne, krasne, najnovejši vzorci, od 25 din naprej, tudi po meri, vam izgotovimo v 6. urah pri »Luna«, Maribor,

samo Glavni trg 24

SK Grafika. Jutri naj bodo ob 10 na igrišču SK Mladike sledeči igralci: Bačak, Tomazič, Martičič, Usnik, Zagar, Jankovič, Rone, Lave, Kolarič, Potrato in Villi. Rezerve: Marn, Verbek, Vsi in točno! — Načelnik

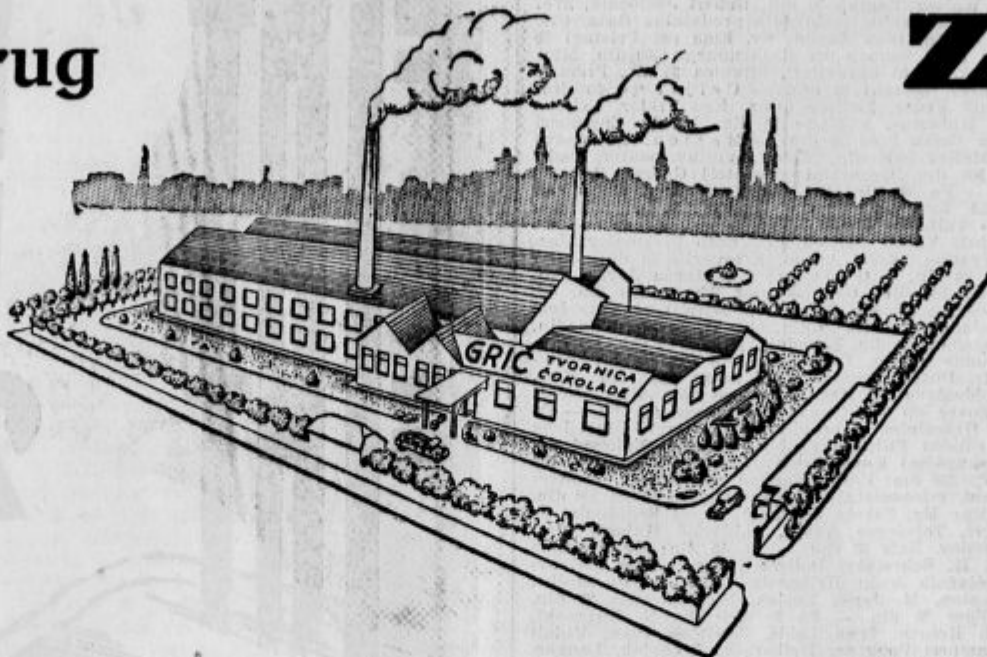
GRIČ, tvornica čokolade i bonbona

Ivan Kohek i drug

Poslovalnica:

Jurišićeva ul. 16

Telefon 23-524

ZAGREB

Tovarna:

Pile X. broj 1

Telefon 85-66

Proizvaja vse vrste
čokolade in bonbonov.

Zahtevajte cenike!
Domače podjetje.

MALI OGLASI

V malih oglaših velja vsaka beseda 1 din; žentovanjski oglaš 2 din. Debelo tiskane naslovne besede se računajo dvojno. Najmanjši znesek za mali oglaš 15 din. — Mali oglaš se plačuje tako pri naročilu. — Pri oglaših reklamnega značaja se računa enokolonska, 3 mm visoka petlinjska vrstica po 3 din. — Za pismene odgovore glede malih oglasov treba priložiti znamko.

Službe iscejo

Šofer s prakso

18-letni zaposlitev. — Vajen tudi vsakega drugega dela. Ponudbe v upr. »Sl.« pod »Kjerkoli« št. 6668.

Vajenci

Vajenca - začelnika

za trgovine z mešanimi blagom sprejme Norb. Zanier & sin, Sv. Peter v Sav. dol. Zeleničarji imajo prednost. (v)

Zasluzek

Vsaki osebi, družini

nudimo stalni zaslužek doma. Pišite: Anos, Maribor. (r)

Pouk

Strojepisni pouk

Večerni tečaj. Vpisovanje dnevno. Pričetek poljubno. Christofor zavod, Domobranska 15. (u)

Službo dade

Pekovskega pomočnika

mladega, sprejme pekarna Logar, Golnik. (b)

Samostojno služkinjo

ki zna dobro kuhati — sprejme k boljši družini. Naslov pove uprava »Slovenca« pod št. 6696.

Aranžer

za moderne, velike manufakturne in konfekcijske izložbe, se sprejme. Ponudbe upravi »Slov.« »Aranžer« 6711. (b)

Mehanika

ki se razume na ročne pletilne in motorne stroje in ima večletno prakso — sprejme tovarna pletenin. Ponudbe upravi »Slovenca« pod značko »Na deželi« 6703. (b)

Pečarske pomočnike

sprejme takoj za stalno delo Ivan Zaplotnik, pečarski mojster, Radovišica. (b)

Mlajšo natakario

sprejemem za bufet. Kavčija 3000 din. Nastop takoj. Ponudbe na: Gojko Sario, Split, Zvonimirova ulica 15. (b)

Zastopnika

provizijskega, agilnega, z lepim nastopom, za obiskovanje večjih podjetij in pisarn, za prodajo pisarniških potrebščin, pisalnih strojev itd. — sprejemem. — Ponudbe na upravo »Slovenca« pod »Dober zaslužek« 6709.

Glasba

Gramofon

Columbia, kovčeg, s 40 izbranimi ploščami, prodam prav poceni. Naslov: Ljubljana, Bilečje št. 18 (Langusova ulica). (l)

Za majhen denar

lep harmonij. Ponovno znižane cene harmonijev. Dobavlja ventilatorje ter izvršuje vsa orglarska dela. — Tramte, Medvode.

Denar

Iščem posojilo

85.000 proti intabulaciji. Visoke obresti. Ponudbe upravi »Slovenca« Maribor pod »Tako 123/39 kr. 6588. (d)

Posojila

dajemo proti zadostnemu kritju in rednemu odplačevanju.

Denarne vloge

na knjižice in tekoče račune sprejemamo na ugodno obrestovanje.

Vrednostne papirje kupujemo - prodajamo - lombardiramo, posojamo.

Hranilnica dravske banovine Ljubljana, Maribor, Celje, Kočevje.

Pohišstvo

Moderno pohišstvo

po vašem okusu, vam sorodno in poceni naredi Kregar Karl, Vižmarje št. 63, p. št. Vid n. Ljubljano, ob glavni cesti.

Auto-motor

Motorno kolo

v brezhibnem stanju, od 200 — 350 ccm, kupim. — Ozura Viktor, Osilnica.

Kupim star motoikelj

»AJS«, 500 ccm, z dobro sport prikolico. — Naslov v upravi »Slovenca« pod št. 6708. (f)

Razno

Gumnice, gube, entel, ašur, monograme izvrši ekspres

Matek & Mikeš LJUBLJANA

Frančiškanska ulica

Vnajem

IŠČEJO

Lokal

za trg. z meš. blagom vzamem v najem. — Ponudbe v upravo »Slov.« pod »Že vpeljan« 6566.

ODDAJO:

Enodružinsko vilo

z vsem komfortom in velikim vrtom — oddamo takoj. — Istotako oddamo takoj

dvosobno stanovanje

z vsem komfortom (centralno kurjavo, plinskim štedilnikom, dvigalom itd.) - v centru mesta. Vsa pojasnila daje: Vzajemna zavarovalnica v Ljubljani vsak delavnik med uradnimi urami od 8 do 14. Telefon 25-21 in 25-22.

Prodamo

Za vsako družino

oblačila — najboljša in najcenejša — Presker, Sv. Petra c. 14, Ljubljana

Ljubljanska trgovina

dvokolesa naprodaj. — Ponudbe v upravo »Slov.« pod »Proti gotovini« št. 6662. (l)

Prodaj

posteljo, ročni vozček, stole, trg. omare in razno drugo. B. Grah, Keldvorska ulica 11. (l)

Čebulček

dali, gladijole, begonije in drugi gomolji po znižani ceni pri Sever & Komp. Ljubljana

104 din

1 m² žaganih, zdravih in suhih bukovih drv, franko hiša; trboveljski premog najceneje. RUDOLF VELEPIČ, Ljubljana VII, Jernejeva cesta. Telefon 27-08. (l)

Svetovno znane nemške znamke

»Brenabor« dvokolesa

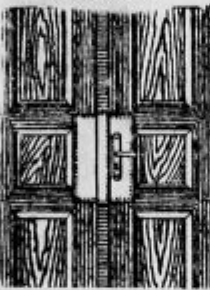
petkrat kromirana in odporno emajlirana, s nezlomljivim okvirjem dobite po ugodnih obročnih odplačilih pri trvdki

Kleindienst & Posch Maribor, Aleksandrova 44

Celuloidne

ščite za

vrata!

Celuloid v ploščah

naročate pri

FR. ZRNEC

Ljubljana

Kopitarjeva ulica 1.

Otroški vozček

globok, naprodaj. Dvoržakova ulica 13/III. (l)

Fižol

in razna druga semena dajemo v vzgojo pod ugodnimi pogoji. Sever & Komp., Ljubljana. (l)

Manufakturna trgovina

z inventarjem in zalogo, naprodaj za 140.000 din. Ponudbe na Aloma Company d. z o. z., Ljubljana, Aleksandrova c. 3-I. pod »Center Ljubljane«.

CONTINENTAL

esečno po Din 200—; za državne uslužbenke po Din 100—

Ivan Legat

Ljubljana, Prešernova 44 Maribor, Vetrinjska 30

Posedstva

Velika krasna parcela

v Celju, v izmeri 7760 m², ob glavni banovinski cesti, naprodaj. — Ponudbe podr. »Slov.« v Celju pod »100.000« št. 6629. (p)

Pri Čakovcu

v bližini kolodvora, naprodaj skoraj nova hiša z nad 5000 m² zemlje za 29.500 din. — Poizvedbe: Šega Matija, Čakovec, Škerličeva 1. (p)

Velika hiša

dvonadstropna, v sredini mesta Celja, z 2 trgovskima lokaloma in velikimi skladišči — ugodno naprodaj. — Ponudbe na upravo »Slovenca« Celje pod »Kapital« 6628. (p)

Krasne stavbne parcele

v sončni, brezprašni in mirni legi, blizu kolodvora, elektrika, priključek na mestni vodovod zagotovljen, lahek dohod in dovoz — prodaja po zmerni ceni B. Mejovšek, Tattenbachova ulica št. 13, Maribor. (p)

Vinogradno posestvo

krasno, na Dolenskem, poceni naprodaj. Ponudbe v upravo »Slovenca« pod št. 6532. (p)

Enodružinsko hišico

popolnoma novo, in nad 1000 m² zemljišča, prodam v okolici Domžal. Pojasnila pri g. Smole, Vir 63.

Enonadstropna hiša

v centru lepega kraja na Gorenjskem, pripravna za trgovino, obrt, predvsem za pekarijo, s sadnim vrtom, elektriko, vodovodom, z lepimi sobami za letovisčarje, z bližini žel. postaje, pošte, cerkve in šole — naprodaj. Naslov v upravi »Slovenca« pod št. 6670. (p)

Zivali

Papigice

krasne mladice, ugodno prodam. Krakovska 21.

Stroje za obdelavo lesa

t. j. za mizarstvo, kolarstvo itd. ter žagine naprave

dobavi elej ko prej v najboljši izvedbi tvrdka

Peter Angelo, d. z o. z., Ljubljana

Miklošičeva c. 30, vhod Pražakova 8/L.

Glavno zastopstvo tvornice

pisalnih strojev išče

spretnega in agilnega

zastopnika

za obiskovanje privatnih strank

Vprašati na Tehno-Import

Zagreb I, poštanski pretinac 457

Novodobni deleni

od din 6.— dalje

za spomlad - pri

Trpinu, Maribor, Vetrinjska 15

Zahvala

Vsem, ki so z nami sočustvovali ter počastili s cvetjem mojo ženo, oz. sestro, gospo

Pavlo Raktelj roj. Borštner

se toplo zahvaljujemo. Posebno pa smo dolžni zahvalo tistim, ki so jo ob boleznih obiskovali in jo spremenili na zadnji poti.

Ljubljana, dne 28. aprila 1939.

Raktelj - Borštner,

V globoki žalosti naznaniamo vsem sorodnikom, prijateljem in znancem, da nas je previden s tolažili sv. vere za vedno zapustil in mirno v Gospodu zaspal gospod

Josip Jereb

poštni poduradnik v pokoju

Pogreb dragega pokojnika bo v nedeljo, 30. aprila ob 3 popoldne iz hiše žalosti, Rožna dolina, Predjamska cesta 52, na pokopališče na Viču.

Priporočamo ga v blag spomin in molitev!

Ljubljana, dne 28. aprila 1939.

Zalujoče rodbine: Jereb, Pšakar, Kniewalt, Artnak.

Pogrebni zavod Gajšek Ivan, Ljubljana.

»Presto« kolesa

večletna tovarniška garancija. — Na ugodne obroke. — Na zalogi tudi kolesa drugih znamk.

Rabljen kolesa vzamemo v račun.

Nova trgovina

Tyrseva cesta 36

(Nasproti Gospodarske zveze).

JOŽEFA ČAS ROJ. VERTNIK

SOPROGA VELEPOSESTNIKA

POGREB DRAGE POKOJNICE BO V NEDELJO, DNE 30. APRILA 1939 OB POL 10 IZ HIŠE ŽALOSTI NA POKOPALIŠČE ŠMARTNO PRI SLOVENJEM GRADCU.

SVETA MASA ZADUŠNICA SE BO DAROVALA DNE 30. APRILA 1939 OB POL 11 V FARNI CERKVI ŠMARTNO PRI SLOVENJEM GRADCU.

DOBRAVA, DNE 28. APRILA 1939.

ZALUJOČI SOPROG FRANC, TER OTROCI FRANJO, JOŽICA, IVAN IN MIMICA TER OSTALO SRODSTVO

Zvočni kino „DRUŠTVENI DOM“ - Dolnji Logatec
predvaja v soboto 29. aprila ob 1/2 9. uri zvečer, v nedeljo 30. aprila ob 3., 6. in 9. uri zvečer in v ponedeljek 1. maja ob 1/2 9. zvečer največkratnejši vefilm vseh časov

KRALJ KRALJEV (PASIJON)

Film je najnovejšo delo, ki se s prejšnjim prikazanjem trpljenja Jezusa Kristusa ne da primerjati. — Cenjeno občinstvo naprošamo, da si pravočasno preskrbi vstopnice v predprodaji K. gosp. društva

Podružnica „SLOVENCA“
je na Miklošičevi cesti št. 5

HEBONA kopirno knjigovodstvo
vezano v **knjigi**
SIGURNOST — BRZINA — PREGLEDNOST
vsi sodobni pripomočki za Vaš urad

Posetite me — za časa ZZ znaten popust!

R. ZEITLER, Zagreb, Boškovičeva 42 Telefon 79-90

Knjigarna

Trgovina s papirjem

Nova založba v Ljubljani

(Kongresni trg 19)

Vse knjige

Vse pisarniške potrebščine

Umetnine iz stekla in porcelana

Poznana restavracija

»PLANINA«

Stumpf, Sv. Križ nad Jesenicami

*Se priporoča izletnikom in letoviščarjem.
Dobra kuhinja, pristna vina, solidna
postrežba. Senčnat vrt, smrekov gozd.
Izven sezone oskrba cenejša!*

*Damske pomladne plašče,
kostume in komplete ima
na zalogi v svojih novih
prostorih trdka*

F.I. GORIČAR
LJUBLJANA, Sv. Petra c. 29

*Na zalogi lepa izbira modnih tkanin,
ter se izdeluje konfekcija tudi po meri!*

HERSAN ČAJ

Vam bo pomagal, da boste, zopet dobili
ZDRAVJE s pomočjo zdravilnih svoj-
stev rastlin. Ne bodite samim sebi
sovražnik! Obolenje pri MENI in BO-
LECINE PRI MESEČNEM PERILU
(menstruaciji) Vam bo ublažil HERSAN-
ČAJ. Ali Vas ovira DEBELUŠNOST?

Bi bili radi VITKI? Tedaj lahko uporabljate HERSAN-
ČAJ. ZAKAJ trpite bolečine REUMATIZMA in PROTINA,
če ni treba? HERSAN-ČAJ je sredstvo, ki Vam lahko
olajša muke. HERSAN-ČAJ pomaga pri ARTERIOSKLE-
ROZI in HEMOROIDIH (zlati žili). Ali res ne veste, da
je HERSAN-čaj dobro sredstvo pri BOLENJU ZE-
LUDCA, JETER in LEDVIC? HERSAN-ČAJ se dobi
SAMO V ORIGINAL. ZAVITKIH v vseh lekarnah.

»RADIOSAN«, ZAGREB, Dukljaninova 1.

Reg. S. št. 10834-35.

HERSAN

... dokler je ni
primerjala z Radion
belo brisačo!

Ali more biti pravkar oprana
brisača tako sivkasta? Seveda, če ni
oprana tako, da je iz nje popolnoma odstra-
njena vsa nesnaga, se zdi poleg Radion belega
perila zanemarjena. Pri kuhanju raztopine Radiona
se tvori kisik, ki skupaj s peno mila struji skozi
perilo in temeljito odpravi vso nesnago. Zunaj in
znotraj bleščeče čisto perilo, brez primera belo -
Radion belo.

SCHICHT^{OV}

RADION

NI ČISTEJŠE BELINE OD RADION BELINE

Prave Žirovske čevlje

vseh vrst, najcenejše v trgovini

GANTAR

Zagreb, poleg glavne tržnice.

Čitajte in širite »Slovenca«!

CEVI

za odvode in dimovode, »Salonit«
valovite plošče in šablone kakor
tudi ves

gradbeni material

dobite pri

MATERIAL

LJUBLJANA, Tyrševa c. 36a

Telef. 27-16

Brzjavlj: Material

Tovarniško skladišče original-
nih angleških akumulatorjev

Exide

Za vsak avtomobil razplinjači
TILLOTSON

Deli za FORD

Zahtevajte naš novi katalog
delov za Forda

Deli za CHEVROLET

Ves avto pribor (orodje) - Obloge za zavore - Dvigalniki - Svečice
Firestone in Bern - Reflektorji - Amortizerji - Rejoni - Verige

Obiščite naše skladišče brezobvezno!

»AUTO-IMPORT«, Zagreb

Telefon 31-62

Mirtičeva 11

Ogledala in steklo

vseh vrst in oblik za pohištvo, avto-šipe, galanterijska ogledala itd., dobite najugodnejše pri

Prva celjska »Kristalija«
Celje, Za kresijo št. 14

Slikarstvo — pleskarstvo
V. Zvegeč, Colzova c. 1.
Novi vzoreci Cene vsem
dostopne. (1)

MODROCE

otomane, kauče itd. dobite poceni in solidno pri
Ivan Habič-u
tapetnik
Kopitarjeva ulica 1
nasproti »Ničman«

Na prijetne počitnice Vas vabi **BOHINJSKO JEZERO** (Dravska banovina) s svojo prelepo okolico.

Obiskujte naša gorenjska letovišča!

Plutovinaste plošče za izolacijo hladilnic in ledenic

Plutovinaste omote za izolacijo parnih in hladilnih cevi izdeluje
»HIGIEA«, prva jugoslovanska tvornica zamaškov d. d., ZAGREB
Ivkančeva 48 Poštni predal 318 Telefon 24-070

Hotel Sv. Janez ♦ Hotel Sv. Duh

EDINA HOTELA NA OBREZJU
BOHINJSKEGA JEZERA

Nizke predsezonske cene
Zahtevajte prospekte pri PUTNIKU ali od uprave hotela

„Boštjanov“ Hotel

pri Sv. Križu nad Jesenicami

vabi izletnike in turiste. — Na razpolago 25 sob, tekoča voda. — Gozdni sprehodi, narcisno polje. — V bližini krasni izleti na Črni vrh, Golico in Rožco.

Solidna postrežba - cene zmerne.

Izven sezone oskrba cenejša. Do hotela avtomobilska cesta.

Hotel = Pošta = Jesenice

35 sob, tekoča, mrzla in topla voda. Centralna kurjava, kopalnice, garaža.

Izven sezone dnevna oskrba od din 35.— do din 45.—, v sezoni od din 45.— do din 55.—. Dobra kuhinja, prvovrstna vina, solidna postrežba.

V bližini krasni izleti na Črni vrh, Golico, Bled, Bohinj, Kranjsko Goro.

Hotel MILINOV

Velika kavarna
Restavracija
Veliki podrum

Shajališče Slovencev in trgovskega sveta

Velika kavarna

Veliki podrum

Lastnik: Joško Petan
Priporoča komfortne in cenene sobe. V hiši največja kavarna v državi. Restavracija s prvovrstno kuhinjo in zmernimi cenami. Glasba - Ples - Igralnica

Weekend stanovanjsko hišico

Vam zgradi od din 30.000.— dalje, preskrbi, načrte, gradbeno dovoljenje, nakup parcel; Sv. Križ, Dovje-Mojstrana, Gozd-Martuljek, Kranjska Gora, Podkoren, Rateče-Planica, Bled in vsa Bohinj, okolica

Priporoča se za vsa v stroko spadajoča dela

Informacije: **Petkoš Ivan,**
Jesenice-Fužine

DELNISKA DRUŽBA
PIVOVARNE

UNION
V LJUBLJANI

PRIPOROČA SVOJE IZBORNE IZDELKE: SVETLO IN ČRNO

UNION PIVO

V SODIH IN
STEKLENICAH

PEKOVSKI KVAS

ŠPIRIT VSEH VRST

PARK HOTEL BLED

TELEFON 338 Ribolov, tenis, golf i.t.d.

300 postelj, moderni komfort. Kazina. — Družabne prireditve. — Kopalnice s 720 kabinami. — Krasni senčnati sprehodi — izleti v divno okolico in v bližini planinske ture. Pavšalne cene pred sezono 980 do 1120 dinarjev za štirinajst dni

Aleksij Pelipenko:

Ukrajina joka...

Težko je bilo župniku Nikandru držati križem roke, ko je videl, da se vse vedno globlje in globlje pogreza. Nobene rešitve ni mogel najti. Z dneva v dan je bilo hujše. Življenje je bilo neznosno ne le po mestih, ampak tudi po vaseh. Končno so žito uradno »zaplenili«, ne glede na to, ali je bil davek plačan ali ne. Preiskali in odpeljali so vse, kar so našli.

V Moskvi in v drugih ruskih velemedstvih je delavstvo trpelo pomanjkanje. Delavci so pritiskali na vlado, vlada je pritiskala dalje in izdala ukaz, naj zaplenijo v Ukrajini vse žito, kar ga je moči dobiti. Rdeči vojaki so napadli vasi in napravili stroge hišne preiskave in vzeli vse, kar jim je padlo v roke.

Mnogo vasi se je branilo. Vojaki so jih zavzeli z orožjem in jih do tal porušili. Možje, starčki, žene in otroci so morali nastopiti pot v sibirsko močvirja.

»Saj je pravi pekel,« je rekel nekoč župnik Nikander cerkvenemu pevcu, ko mu je ta pripovedoval o uničenju neke sosednje vasi. »Hudičevi hlapei so na delu in uničujejo vse, kar jih ovira. Kraljestvo teme in krivice zidajo. Kako so le mogli vse te ogromne množice žita, ki so ga plačali kmetje kot davek, tako hitro potrošiti? Saj bi bila s tem kruhom sita vsa Evropa. Sedaj nimajo ničesar več. Tega ne razumem.«

»Da nimajo kruha drži,« je rekel nato cerkveni pevec. »Povedal vam bom takoj primer, ki vam bo vse pojasnil. Ali se spomnite očka, da je prejšnjo jesen, ko so kmetje plačali davek in jim je tovorni vlak odpeljal žito. Pri mostu pri Hnivanu se je prevrnil v reko Buh.

»Da,« je pritrdil župnik, »slišal sem.«

»Sedaj vem natančno, kako se je nesreča pripetila,« je nadaljeval cerkveni pevec. »Predstojnik žitne zbirke na kolo-dvoru Rahni je žito Judom kar na debelo prodajal, podobno kakor njegov tovariš v Lipovcu. Judje so žito vozili noč in dan in so delali s predstojnikom kar so hoteli. Nekaj je bilo treba storiti, da bi prikrili primanjkljaj, ki so ga prodali Judom. Priložnost jim je hodila prav. Nekega dne je prišel nalog iz Moskve, da je treba takoj odposlati tovorni vlak žita. Judje so se domenili z železničarji, ki so tudi hoteli svoj delež. V vsak vagon sta bila naložena dva, reci in piši, le dva puda žita. Vagoni so bili plombirani kakor da so polni in odposlali so jih na ukazan naslov. Toda na namembno postajo niso prišli. Pri Hniranu so železničarji razdrli na mostu progo, vlak so s polno paro pognali na most, kjer se je iztiril in padel v reko. Razbitine in žito je plavalo po vodi proti Črnemu morju. V resnici je bilo videti, kakor da je bil izgubljen ves tovar štiridesetih vagonov. Da bi pa sled zločina zabrisali, so sporočili Čeki, da so vlak iztirili ukrajinski separatisti. Zato sta morali odgovorjati dve vasi, Hniran in Sutiska. Rdeči so prijeli dvajset kmetov, jih odpeljali v Vinico in jih tam ustrelili.«

»Moj Bog,« je vzdihnil župnik, »kako goljufajo na tem svetlu!«

»Poslušajte še naprej očka,« je nadaljeval cerkveni pevec. »Predstojnik žitne zbirke v Rahni je dobil ukaz, naj pošlje drugih štirideset vagonov polnih žita v Moskvo. V Moskvi ni več živeža. Moskovski delavci zahtevajo kruha. Tudi ta poziv so obrnili sebi v prid, da bi prikrili nečedne manipulacije v Rahni. Železničarji so zopet naložili v vsak vagon samo po nekaj pudov žita in navrtali v slehernem vagonu nekaj velikih lukenj. Vagone so plombirali in odpremili, kakor da so polni. Papirji so bili v redu in v vsakem vagonu bi naj bilo po tisoč pudov žita. Vlak je odpeljal v Moskvo in tja prispel.

Vagone so odprli, toda žita ni bilo nikjer, le okoli sleherne luknje je ležalo nekaj zrn. Kaj je bilo uradno ugotovljeno? Lahko si mislite, očka. Zopet naj bi imeli vmes prste zločinski elementi, protirevolucionarni in sovražniki proletariata. Oni naj bi, tako so poročali v Moskvo, navrtali med vožnjo luknje in pokradli žito. Potem so zopet preganjali »separatistične« Ukrajince in jih klali. A Moskva nima kruha!

»Ali je sploh mogoče, da so zbrali v Lipovcu toliko žita?« »Seveda,« je odgovoril cerkveni pevec. »Koliko žita so oddali samo vaščani iz Volovodivke? Pri nas so dobili okoli tisoč pudov. Mnogo je kmetov, ki so morali oddati nad sto pudov. Seštejmo vse skupaj, saj so dobili samo v Volovodivki okoli pet tisoč pudov. Pomislite očka od kod vse so vozili žito v Lipovec. K temu zbirališču spada šest okrajev z sto vasmimi. Sedaj si morete misliti, koliko so brezvestni komunisti iztisnili iz naše pokrajine. Vse žito pa so dobili v svoje roke Judje.«

»Potem bi bilo vendar mogoče najti pri Judih žito,« je mislil župnik Nikander. »Ali bi ga ne bilo mogoče pri njih kupiti?«

Cerkveni pevec se je smehljaj:

»Kupiti? Ne, očka, tega ni mogoče! Prvič, ker je trgovina s kruhom najostreje prepovedana in drugič, ker Judje žita tu ne prodajajo. Prodajajo ga drugje, izvažajo ga v inozemstvo. Tako hočejo motiti svetovni trg in pripraviti svetovno krizo. Kmetje drugih dežel ne morejo zdržati konkurence. Svojega žita ne morejo prodati in vsi bodo obubožali. Kaj bo iz tega, očka? Stiska in jok, nezadovoljstvo in upor po vsem svetu.«

»Da, da prav imaš, vse drži,« je vzdihoval župnik Nikander. »Kaj bo iz vsega tega? Ali bo konec sveta? Ali nam bo Bog dovolil, da bomo umrli v miru, ali bomo morali še trpeti? O Bog, daj nam moči, da bomo to prestali in da bomo čisti in brez greha prišli k Tebi!«

V Zagrebu pred 60 leti

Leta 1879, ko je imel Zagreb točno 29.218 prebivalcev, je bila ustanovljena v Ilici na št. 50 tvrdka Kastner in Öhler. V lokalu, ki je zavzemal komaj 20 kvadratnih metrov (in ki poleg tega, da je bil mračen, ni imel nobene posebne karakteristike) sta pokojna Karel Kastner in Herman Öhler postavila temelje podjetja, ki je danes poznano širom vse naše domovine. Kot dobra trgovca, ki sta poznala in čutila potrebe svoje okolice, sta Kastner in Öhler hitro pridobila velik krog odjemalcev, tako da se je — že v drugem letu poslovanja — tvrdka preselila v Mesničko ulico 1, v večje poslovne prostore in bliže središču mesta. Novi lokal je imel že tudi izložbo (redkost za tiste čase), kjer je bilo razstavljeno blago.

Nekako v to dobo spada potresna katastrofa, ki je zadela Zagreb in ob kateri je tvrdka Kastner in Öhler ponudila mestnemu poglavarstvu šotore za prebivalstvo, ki se je hotelo zateči na nekdanje »šusterske vrtove«.

Rapidni razvoj tvrdke je zahteval zopet že naslednje leto, 1882, da se tvrdka preseli ponovno v še večje prostore. Tako se je še istega leta tvrdka preselila v Ilico na št. 16. (V tem kraju se je začel močan razvoj podjetja, ki je ostalo v tem lokalu prav do leta 1903, ko se je tvrdka Kastner in Öhler preselila v lokal palače »Hotel caru avstrijskemu« v Ilici št. 4.) V nadaljnjih letih se je Kastner in Öhler razvijal tako hitro, da je bila vsa palača omenjenega hotela (v razdobju med 1912 do 1914) s pregraditvijo spremenjena v trgovsko hišo. Svetovna vojna je končno dograditev zavlekla, tako da je bila današnja palača s monumentalnim pročeljem, kot dokazom ogromnega napredka tvrdke Kastner in Öhler, končana šele leta 1928.

Medtem pa razvoj Kastnerja in Öhlerja ni zastal! Leta 1936 se je tvrdka razširila tudi v sosedno zgradbo, v kateri je bil doslej »Grand Hotel«, ter jo predrugačila v svoje namene. In nekega dne so zažarele v Ilici izložbe, ki so s svojim razkošjem zadivile ves Zagreb in postale privlačnost Illice.

Na kratko povedano: sporedno z razvojem mesta Zagreba, je šel tudi razvoj tvrdke Kastner in Öhler, ki je iz skromne trgovine Zagreba s 29.000 prebivalci postala največja blagovnica v državi in v Zagrebu s skoraj 300.000 prebivalci.

V e l e b l a g o v n i c a

Kastner & Öhler

Z a g r e b, I l i c a 4 i n 6

Zahtevajte naš bogato ilustrirani katalog, katerega dobite brezplačno!

JUGOSLAVENSKA BANKA d.d.

Centrala: **ZAGREB**

Filijale: **BEOGRAD LJUBLJANA**
CRIKVENICA NOVI SAD
KARLOVAC OSIJEK
SUŠAK

Delniška glavica: Din 50.000.000

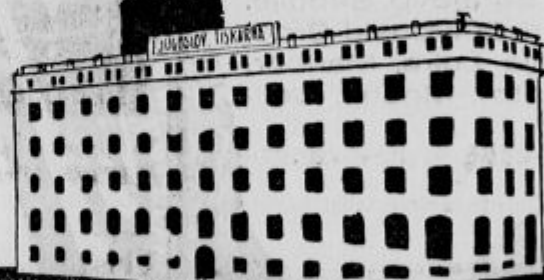
Rezerve: Din 2.250.000

Opravlja vse bančne transakcije

Vseh

panog
v naši
hiši

JUGOSLOVANSKA TISKARNA
V LJUBLJANI

Ali ste že naročnik »Slovenca«?

PRVA HRVATSKA ŠTEDIONICA

Med bančnimi ustanovami na slovenskem jugu je gotovo Prva hrvatska štedionica najstarejša banka v sedanjem ozemlju naše države. Kajti njena ustanovitev datira iz leta 1846, ko se je šele začel razvijati moderni kapitalizem v naših krajih. Poleg tega je bila Prva hrvatska štedionica že od svojega prvega začetka popolnoma nacionalna hrvatska ustanova, kateri svoj značaj je obdržala tudi še nadalje. Med ustanoviteljci zavoda srečujemo tedaj najbolj znana hrvatska imena, kot na primer dr. Ljudevit Gaj, Dimitrije Demeter, Ante Mažuranić, Franjo baron Kulmer itd. Statut Praštedione je bil potrjen 24. oktobra 1846, dne 1. decembra 1846 pa je začela Prva hrvatska štedionica poslovati. Njena osnovna glavica je znašala 400 delnic, vsaka v imenski vrednosti 100 goldinarjev srebra, torej 40.000 goldinarjev. Leta 1867 so bila pravila izpremenjena; novemu trgovskemu zakonu iz leta 1875 je tudi Praštediona prilagodila svoja pravila.

S tem je bila dana podlaga za poslovanje zavoda, ki se je v začetku počasi razvijalo. Že na koncu leta 1847 je imela Prva hrvatska štedionica 77.555 goldinarjev vlog. V začetku 20. stoletja se je poslovanje začelo širiti znatno hitreje kot prej. Tedaj je tudi Prva hrvatska štedionica pristopila k otvoritvi prvih svojih podružnic. Leta 1902 je bila odprta prva podružnica v Crikvenici, kateri so sledile druge.

Ob vstopu v svetovno vojno je imela Prva hrvatska štedionica pri glavici 6 milijonov kron že 88,7 milij. kron vlog in je znašal čisti dobiček 1,4 milij. kron, tako da je bila dividenda za leto 1913 16%.

Med svetovno vojno se je poslovanje nadalje razmahnilo, nov napredek pa je nastal po svetovni vojni. Povoljna konjunktura za bankarstvo sploh in pa izpremenjene gospodarske razmere na področju, na katerem je delovala Prva hrvatska štedionica, so povzročile, da je kaj kmalu razširila svoje delovanje po vsej državi. Že leta 1919 je odprla svojo podružnico v Beogradu, prešla pa je tudi na poslovanje v Slovenijo. V Sloveniji je odprla v letih 1921—1922 tri svoje podružnice, ki še danes uspešno delujejo in so važen faktor na slovenskem denarnem in kapitalnem trgu.

Te tri podružnice so:

Ljubljana
Celje
Maribor

KNJIGOTISK

Tiskovine za trgovino, industrijo in obrt, časopisi, katalogi, revije, ceniki, razne knjige etc.

LITOGRAFIJA

Vrednostni papirji, plakati, etikete, ceniki in drugo v velikih nakladah, v eni ali več barvah

KEMIGRAFIJA

Klišeji v poljubni obliki za vse vrste tiska, eno in večbarvni, iz cinka, bakra, medi, elektrona

BAKROTISK

Umetniške ilustracije, albumi, razglednice, plakati, reklamne tiskovine v eni ali več barvah. Reprodukcijske slike — fotografskih in naravnih barvah

KNJIGOVEZNICA

Preprosti in najfinjši luksuzni vez, izdelovanje poslovnih knjig in obrazcev, šolskih zvezkov, albumov — galanterija usnja

Vse te podružnice imajo znatno klientelo ter razširjeno poslovanje. Udeležena je tudi Prva hrvatska štedionica bilo v glavici bilo s krediti pri mnogih industrijskih podjetjih v Sloveniji.

Vse do krize leta 1931 so se posli Prve hrvatske štedionice ugodno razvijali. Leta 1930 je dosegla bilančna vsota zavoda 3 milijarde dinarjev. Njena glavica je znašala 75 milij. din, rezerve pa 109,6 milij. din, vloge 1.954,7, upniki pa 802,24 milij. dinarjev.

Leta 1931 je po splošni bančni krizi bila prizadeta tudi Prva hrvatska štedionica. Vloge so začele padati in zavod je bil prisiljen za izplačilo vlog porabiti znatne gotovinske rezerve in zmanjševati svoja posojila. Tako je prišlo do uredbe po čl. 5 zakona o zaščiti kmeta z dne 22. aprila 1932, ki je omejila odtok vlog pri zavodu. Tej provizorni zaščiti je sledil odlog plačil iz leta 1935 za 6 let, pri katerem je banka valorizirala svoje nepremičnine in sklenila zvišati glavnicu z izdajo prvenstvenih delnic. Prvenstvenih delnic je bilo izdanih za 20 milij. din, tako da znaša sedaj skupna glavica zavoda 95 milij. dinarjev.

V dobi od leta 1931 do 1938 je zavod izplačal svojim vlagateljem ogromne vsote in znatno znižal svoje stare obveznosti. Samo v letu 1938 so se stare terjatve upnikov zmanjšale za 210,2 milij. dinarjev. Skupno znižanje obveznosti je doseglo od dne, ko je nastopilo vznemirjenje vlagateljev v letu 1931, do konca leta 1938 1.770 milij. din, kar je ogromna vsota za naše razmere. Če pa prištejemo še obresti za ta čas, vidimo, da je zavod skupno izplačal nad 2 milijardi dinarjev. Iz teh števil se vidi jasna slika velikih naporov zavoda in uspeh, ki ga je dosegel zavod v korist svojih vlagateljev in upnikov.

Novo poslovanje, ki se razvija povsem ločeno, izkazuje pri Praštedioni od leta do leta večji razmah. Naslednja tabela nam kaže razmah novega poslovanja od leta 1932 dalje (bilančno vsoto):

31. decembra 1932	51.837.911 din
31. decembra 1933	70.786.061 "
31. decembra 1934	99.886.446 "
31. decembra 1935	184.611.637 "
31. decembra 1936	263.572.575 "
31. decembra 1937	431.505.904 "
31. decembra 1938	611.776.227 "

Tem obveznostim stoje v novem poslovanju nasproti znatna likvidna sredstva: na koncu leta 1938 je znašala gotovina obenem z boni glavne blagajne ministrstva financ 120,626.658 din, menice in tekoči računi 309.586.910 din, razni dolžniki pa so znašali 19.740.660 din.

5.25 — 16

UDOBNEJŠA IN SIGURNEJŠA VOŽNJA

Izkušnja je pokazala, da velikost 5.00-16, izdelana samo iz 4 plasti platna, ki je do sedaj prevladovala pri malih vozovih, ne ustreza na slabih potih. To dobro vedo tudi naši avtomobilisti. Da bi jim pomagali smo izdelali v Borovu gume v velikosti 5.25-16 iz prvovrsnega materiala in jih ojačili še za 2 korda, tako da jih je 6 mesto 4. Naši strokovnjaki, najboljši surovine in najpopolnejši stroji jamčijo za dobro kvaliteto naših gum.

Na naših gumah 5.25-16 boste vozili tudi po slabih potih sigurno, udobno in poceni.

Te odlične gume pa kljub izdelavi iz 6 kordov stanejo samo Din. 549,- a naročite jih lahko v vsaki izmed naših 600 prodajaln.

Stalna zaloga v prodajalnah: Beograd, Ljubljana, Dubrovnik, Sarajevo, Skoplje, Podgorica, Petrovgrad, Slavonski Brod, Kragujevac, Niš, Banja Luka, Maribor, Celje, Sušak, Split, Kotor, Mostar, Cetinje in Novi Sad

Največji užitek Vam bodo napravile

LUDWIG-HARMONIKE!

LUDWIG-harmonike so najboljši in v resnici poceni. Zahtevajte takoj prospekt od generalnega zastopstva

RUDOLF HROVAT - ZAGREB

Ilica 49 (Palača Matice hrv. obrtnika),

Dokazano je,

da so najuspešnejša reklama za vsako podjetje oglasi v časopisih!

V najbolj razširjenem, vodilnem slovenskem dnevniku pa so oglasi tudi najuspešnejši! — Zato oglašujte v »Slovenu«!

UGLJENIK

»PEKLENICA«

Mursko Središče v Medjimurju

se priporoča.

Zagreb in vsa Hrvatska kupuje naš premog, ker je domačega porekla, ker zaposluje podjetje le domače delavstvo in je premog res prvovrsten. Po analizi iz leta 1938. poseduje naš premog preko 5000 kalorij. — Cene nizke!

Vse informacije daje in sprejema naročila

Uglenik „PEKLENICA“, last Mestne hranilnice mariborske v Murskem Središču

Telefon št. 6

JUGOSLOVANSKA
ZAVAROVALNA BANKA

Slavija

Vse vrste
zavarovanja

Glavna reprezentanca v Zagrebu
Boškovićeve ul. 2

**SPLOŠNO JUGOSLOVENSKO
BANČNO DRUŠTVO
B. ZAGREB**

Glavna zagrada:
Zagreb in Beograd

Podružnici:
Novi Sad in Ljubljana

Polno vplačana glavnica:
Din 60.000.000,-

Rezerve:
Din 15.000.000,-

Brzjavni naslov: Bankverein — Telefon 54-41, 54-45

Izvršuje vse bančne posle. Sprejema vloge na tekoče račune in vložne knjižice. Podeljuje vse vrste kreditov ter eskontira menice. Izdaja garantna in kreditna pisma na tu- in inozemstvo. Kupuje in prodaja vse vrste deviz in valut. Vse poverjene posle izvršuje najkulantneje in najtočneje

Zahtevajte povsod „SLOVENCA“

DUNAV

zavarovalna delniška družba
ZAGREB

RAVNATELJSTVO:

Martićeva ul. 8, v lastni palači

Zavarovalne panoge:

požar, vlomska tatvina, razbitje stekla, nezgode, zakonska dolžnost jamstva, avtokasko in avtojamstvo, lom strojev, transport, chomage, življenje v vseh kombinacijah, zavarovanje dote in rente

PODRUŽNICE:

ZAGREB: Martićeva 8, v lastni palači
LJUBLJANA: Beethovnova 14, v lastni palači
BEOGRAD: Poenkarejeva 32, v lastni palači
SARAJEVO: Kralja Petra 17, v lastni palači
NOVI SAD: Cara Lazara 7, v palači »Habag«

GLAVNA ZASTOPSTVA:

OSIJEK: Aleksandrova 3
PETROVGRAD: Kraljice Marije 8
SUBOTICA: Wilsonova 11
VRŠAC: Kraljevića Gjorgja 3
SPLIT: Sinjska 7
SUŠAK: Kačićovo šetalište 10
MARIBOR: Aleksandrova cesta 12
CELJE: Kralja Petra 29
in zastopstva v vseh večjih krajih države

LJUBLJANA

Predavanje o kongresu Kristusa Kralja

Zanimanje za kongres Kristusa Kralja je v Ljubljani zelo zraslo. To je tudi dokazala prireditelj v četrtki zvečer. Franciskanska dvorana je bila polna občinstva. Zastopani so bili vsi sloji, poleg preprostih tudi inteligenca in razni odličniki. Opazili smo med drugimi ljubljanskega poslanca Mašiča, predsednika Slomškove družbe Štruklja, ravnatelja Remca, mnogo duhovščine, akademskih starešin, zastopnikov redov in drugih. Ko je stopil v dvorano škof dr. Rožman v spremstvu predsednika Katoliške akcije dr. Žitka in konz. svetnika Kalana, ga je dvorana navdušeno pozdravila.

Občinstvo, zlasti pa škola dr. Rožmana je toplo pozdravil predsednik Kat. akcije dr. Žitko, nato pa je imel škof dr. Rožman krajši nagovor, v katerem je naglašal med drugim:

»Morda doba takim prireditvam, kakor bo kongres Kristusa Kralja, ni naklonjena, saj je svet v mrlični napetosti, ki take prireditve ovira. Toda prav sedaj je čas za tak kongres, ki bo pomenil veliko mirovno delo. Sedaj so taki časi, v katerih vlada ostra borba, toda kongres Kristusa Kralja tako borbo odklanja in odklanjamo jo vsi, ki se borimo z idejami, z duhom in z resnico za kraljestvo Kristusa. Mi hočemo mir, zakaj Kristus kraljuje nad vsemi narodi brez razlike narodnosti in jezikov. Kristus je kralj, ki ne vlada z zemeljskimi sredstvi, temveč vlada z ljubeznijo in pravico.

Božja previdnost je hotela, da bo kongres Kristusa Kralja v Ljubljani in v Jugoslaviji, kjer je mir še najbolj doma kljub raznim bojaznim. Ljubljana in Slovenija bo pokazala ob tem kongresu

vso ljubezen in vernost, tako da bo tudi široki svet prepričan o krščanskem prepovedu našega ljudstva.

Škof dr. Rožman je nato izrekel nekaj toplih želj in prošelj za molitev, da bi kongres Kristusa Kralja v Ljubljani čim bolj uspel.

Obsežno predavanje je imel nato g. konz. svetnik Janez Kalan. Utemeljil je idejo in namen kongresa Kristusa Kralja. Ta namen je, da bi Bog kraljeval po vsej zemlji. Predavatelj je naglašal, da Ljubljana za kongres ni premajhna, temveč da je eno najbolj pripravnih mest za tak kongres. Slovenci smo dober katoliški narod. Kongres letos mora biti, da se ne kolidira z Euharističnim kongresom. Predsednik mednarodnega odbora kongresa Kristusa Kralja je naš škof.

Govornik je nato očitno tudi mnoge pregrehe in napake, v katere tonejo narodi in žal tudi slovenski narod. Kongres Kristusa Kralja naj bo znak za uvedbo nove dobe verskega življenja in verskega prepoveda našega časa. Katoličani se moramo krepkeje in tesneje združiti.

Z mednarodnim zborovanjem bi imeli Slovenci nekako svoje zborovanje. Sestavljen je tudi že načrt za ljubljanske cerkve, kjer naj bi bile nalašč za kongres Kristusa Kralja primerne pobožnosti.

Predavanje je bilo velik uspeh med številnim občinstvom, nakar je predavatelj pojasnil več lepih skiptičnih slik. Občinstvo je zadovoljno odhajalo ter je bilo prepričano o veliki važnosti in pomenu kongresa Kristusa Kralja.

Zborovanje Osrednjega planinskega društva

Ljubljana, 28. aprila.

Nocoj ob pol 9 je bilo v dvorani Delavske zbornice zborovanje osrednjega Slovenskega planinskega društva, kateremu so prisostvovali v imenu banske oblasti in bana načelnik dr. Ratej, v imenu vojaških oblasti major g. Vodopivec, v imenu Zveze za tujski promet g. Valasek in v imenu občine in g. župana insp. Wester.

Občni zbor je vodil predsednik dr. Pretnar, ki je podal lepo poročilo, enako tudi tajnik dr. Brilej, gospodarsko poročilo pa je podal insp. Jože Cesar. Poročila o delu Slovenskega planinskega društva so bila sprejeta soglasno. Volitev letos ni bilo.

Z občnega zbora so bile poslale vdanostne in pozdravne brožavke Nj. Vel. kralju Petru II., Nj. kr. Vis. knezu namestniku Pavlu, ministru za ljudsko telesno vzgojo g. Čejoviču, trgovskemu ministru g. Tomiču, senatnemu predsedniku dr. Ant. Korošcu, ministru dr. Kreku, ministru Maistroviču; pozdravna pisma pa je občni zbor poslal banu dr. Natlačenju, podbanu dr. Majcnu in ljubljanskemu županu dr. Adleščiču.

Pozor!

Vsakovrstna birmanska darila po znižanih cenah nudi vsem BOTROM in BOTRICAM

ŠTEFAN FERANT, urar
LJUBLJANA, Florjanska ulica 15

Drž. namestnik
nemudim tudi
na obroke po
dogovoru

1 Maša za turiste in izetnike bo jutri v kapeli Vzajemne zavarovalnice ob pol sedmih.

1 V župni cerkvi sv. Družine v Mostah bo začetek majniške pobožnosti blagoslovljen kip Marije Brezmadežne za stranski šmarčni oltar. V nedeljo, 30. aprila ob 8. zvečer bo v kapeli sv. Vincencija v Zeleni jami govor z ozirom na uvod v šmarčni pobožnost, nakar bo blagoslovljen kip. Sledile bodo pete liturgije. Po končani slovesnosti v Zeleni jami bo šla procesija po Pokopališki v Tovarniško ulico, skozi viadukt — Pod ježami v Ciglerjevo ulico in nato v cerkev sv. Družine, kjer bo zahvalna pesem in blagoslov, nato pa darovanje za okras in razsvetljitev šmarčnega oltarja. Posestnike in stanovalece hiš ob navedenih ulicah prosimo, da razsvetljijo okna v čast Mariji. Od 6.30 do procesije bodo pred kapelo v Zeleni jami na razpolago sveče in bakle, da bo med procesijo lahko vsakdo svetil. V slučaju slabega vremena bo odpadla procesija in bo šmarčni pobožnost posebej v Zeleni jami in posebej v župni cerkvi z blagoslovom kipa.

MODERNA IN LEPA

sta plašč in kostim, če si izberete blago iz zaloge, kjer imajo vse kvalitete in barve, ki so sedaj moderne. — Takša zaloga je pri

BRATA VLAJ, Wolfova 5

1 Koncertni nastop ljubljanskih srednjih šol in drž. učiteljske šole. Starše, sorodnike in prijatelje naše srednješolske mladine ponovno opozarjamo na koncertni pevski nastop ljubljanskih srednjih šol in drž. učiteljske šole. Pokažimo s svojo udeležbo, da cenimo delo in idealna stremjenja naše mladine, ki je letos obrnila svoj pogled proti naši meji. Letošnji pevski nastop je namenjen naši obmejni narodni pesmi, ker naša meja nas vse kliče. Koncertni nastop srednješolske mladine je v nedeljo, dne 30. aprila t. l., ob pol 11 dopoldne v opernem gledališču. Vstopnice (sedeži od 20 do 5 din, stojašča po 4 in 2 din) so naprodaj pri dnevnih blagajni in opernem gledališču od 10 do pol 1 in od 3 do 5 popoldne, v nedeljo pa od 10 dalje. Z vstopnico dobite tudi brezplačen spored z besedilom pesmi. Pridite, mladina vas vabi!

1 Olimpijski film v kinu Sloga. Podnevne predstave ob delavnikih ob 16 in v nedeljo ob 10.30, 15 in 17 se vrše v korist ljubljanskega Rdečega križa. Člani in prijatelji Rdečega križa obiščite naše predstave in si ogledajte ta krasni film.

1 Zopet nov lep češki film v kinu Unionu. V kinu Unionu bomo od danes naprej videli češki film »Izgubljena patrola«, ki je napravljen po znamenitem gledališkem komadu Fr. Langerja »Konjeniške patrola«, ki je bil v eni prejšnjih sezon tudi na sporedu ljubljanskega dramskega gledališča. Film prikazuje legendarno herojsko male češke ljudi, ki niso ničesar imeli kot brezmejno voljo in hrepenenje po svobodi in globoko ljubezen do domovine. Ta zavest jim je dala moč, da so vzdržali v borbi proti premočnim sovražnikom in, da so svojo borbo končali z zmago. Zabarikadirani v mali koči so se držali hrabro in odločno, pred očmi so jim padali tovariši, preostali pa niso niti trenotek oklevali in se borili do končne zmage. Njihovo gesto je bilo »eden za vse, vsi za enega«. Vsa veličina te herojske borbe je predložena v filmu, v katerem nastopajo prominentni češkega filma Zd. Štepanek, I. Vojta Jurny, Ferd. Hart, Vl. Ržepa, Fr. Kreuzmann. Ljubljana, ki je v vseh prilikah pokazala svojo slovansko čutečo srce, si bo ta krasni češki film, iz katerega je

vidna vsa tragedija češkega naroda, ogledala v polnem številu.

1 Moderne bluze, Karničnik, Nebotičnik.

1 Strelci ljubljanske strelske družine se obveščajo, da bodo v nedeljo, 30. aprila t. l. dopoldne na vojaškem strelišču ob Dolenjski cesti, redne strelske vaje. Lovci in prijatelji strelskega športa vlijudno vabljeni.

1 V Stritarjevi ulici šte. 6 v Ljubljani, pri franciskanskem mostu, se sedaj nahaja optik in urar Fr. P. Zajec, torej ne več na Starem trgu. Samo kvaliteta optika.

1 Gostilna Martine, Zg. Šiška. Dvorana za večje prireditve! Senčnat vrt! Za zaključene družbe posebne sobe!

1 Nesreča na Celovski cesti. V četrtek zvečer je prišlo blizu mitnice na Celovski cesti do hude nesreče. Trčila sta avto in motorno kolo, na katerem se je vozil 26letni klavničar Jože Kozelj, doma z Glince. Kozelj je padel z motornega kolesa ter dobil zelo nevarne poškodbe po vsem telesu.

1 Za mestno kuhinjo v cukrarni so darovali: g. Avgust Erklavec, Povšetova ulica, 150 kg zelja; trvdka »OKI«, tovarna testenine na Celovski cesti 108, 30 kg testenin; g. Alojzij Volk, trgovec na Resljevi cesti 50 din; star prijatelj sprehodov po Šiškem hribu je daroval 100 din z željo, da mestna občina pridobi stare pravice do poti po Šiškem hribu; trvdka Smrkolj, trgovsko društvo z o. z., trgovina z deželnimi pridelki na debelo v Komenskega ulici 30, 10 kg moke. Mestno poglavarstvo izreka dobrotnikom najlepšo zahvalo tudi v imenu obdarovanih.

1 Novi vzorci svile — nova manufaktura — Jeločnik & Simončič - Ljubljana - Pred škofijo 13.

1 Oddaja smeti. Mestno poglavarstvo opozarja vse stanovalce, da morajo smeti oddajati smetlju, vendar naj po možnosti smeti in druge odpadke prej sežgo in tako upeljene oddajo v za to določenih zabojih smetljarjem. Stranke novih hiš in osamljenih naselij na periferiji, ki žele, da se jim pobirajo smeti, naj javijo svoj naslov pismeno mestni pristavi v Povšetovi ulici. Oddajanje smeti na travnikih, po mestu itd ni dovoljeno. Kdor odlaga smeti na krajih, ki niso za to določeni, bo kaznovan po členu 90 zakona o mestnih občinah, ali po naredbi v zdravstveno-policijskih predpisih, če pa v določenem roku ne plača, pa z zaporom od 1 do 20 dni.

1 Posestnike njiv in orače opozarja mestno poglavarstvo na člen 2. naredbe bana dravske banovine o zaščiti cest in javnega prometa na njih, ki pravi, da se v razdalji pod 4 m od zunanje meje cestnega zemljišča ne sme orati v smeri proti cestišču, temveč samo sporedno s ceto ali potjo. Prestopki se kaznujejo po čl. 69. zakona o notranji upravi z globo od 10 do 1000 dinarjev, ob neplačilu denarne kazni v določenem roku pa z zaporom od 1 do 20 dni.

Vojnik pri Celju

Za farni dom. Potreba primerne doma, kjer bi imele prostor naše številne kulture, mladinske in gospodarske organizacije, postaja vedno bolj občutna. Zato se je sedaj osnovni pripravljalni odbor za zidavo farnega doma v Vojniku s predsednikom g. župnikom Lasbajerjem na čelu.

Blagoslovitev novih zvonov za cerkvico sv. Tomaža bo v nedeljo, 7. maja.

Na avtomobilski tekmi v Santa Rosa v Kaliforniji je v 80. krogu 16 dirkalnih avtomobilov v hitrosti 100 km na uro zavozilo v dva druga dirkalna avtomobila. Posledice vidimo na sliki. Sreča v neredu pa je bila, da je bilo samo osem avtomobilistov ranjenih, dva izmed njih hudo.

aromo
barvo
izdatnost

Nemčija pozdravlja okrepitev Jugoslavije

„Napredek in blagostanje Jugoslavije želji držav osi“

Berlin, 28. aprila. Pred odhodom iz Berlina je jugoslovanski zunanji minister dr. Cincar-Marković izjavil časnikařem, da je še zmerom pod živim vtisom sestanka voditelja rajha in da je srečen, ker more ugotoviti, da je politika prijateljstva in sodelovanja med Nemčijo in Jugoslavijo našla svoje novo potrdilo.

Berlin, 28. aprila. Uradna »Diplomatska in politična korespondenca« komentira obisk jugoslovanskega zunanjega ministra dr. Cincar-Markovića v Berlinu in pravi med drugim:

V tem obisku je treba videti velepomemben dogodek. Nemško-jugoslovanski razgovori zlasti po beneških razgovorih dokazujejo, da politika osi v nasprotju z zlobnimi trditvami tujine ne stremi za tem, da bi kalila mir, temveč hoče doseči slogo in sodelovanje v skupnem življenjskem prostoru. Prijateljsko in z medsebojnim zaupanjem prežeto razmerje med nemškim in jugoslovanskim narodom ne temelji samo na pojmovanju, da morajo sosedni narodi sodelovati, ampak tudi na vzajemnem spoštovanju, ki izvira iz dobrih in slabih dni. Srbski vojak si je med vojno pridobil najvišje spoštovanje nemških vojakov. Od takrat sta oba naroda vse bolj in bolj razumela, da med njima ni nobenega tekmovanja nasprotnih interesov. Nasprotno, lojalnost in zdrav razum ju silita k priznanju, da edinstvo kateregakoli naroda nikakor ne more priti navzkriž z življenjskimi interesi drugega naroda. Naraven nacionalni razvoj je najboljša podlaga ustvarjalnega in plodnega sodelovanja.

Tudi Roosevelt bo govoril

New York, 28. aprila. AA. DNB: Roosevelt bo imel v nedeljo preko newyorskera radia velik govor o mednarodnem položaju.

Utrjevanje panamskega prekopa

Washington, 28. aprila. b. Pomorski odbor je odobril predlog za razširitev Panamskega kanala in določil kredite za zgraditev novih zapornic in utrdb proti letalskim napadom, blokadi in sabotažam. V ta namen je določena vsota 277 milijonov dolarjev. Od tega zneska bo 15 milijonov dolarjev vpisanih že na proračun za prihodnje leto. Istodčasno je bil odklonjen predlog za zgraditev novega strateškega kanala preko mehiškega področja in področja Nicaragua.

Število brezposelnih narašča

Maribor, 28. aprila.

Ze nekaj časa na mestnem socialno-političnem uradu popisujejo brezposelne. Popisujejo se vsi brezposelni, ki so stanovali pred 1. januarjem v Mariboru, četudi so pristojni drugam. Popis je prinesel sicer zanimive, pa nič kaj razveseljive rezultate. Doslej se je zgledalo v uradu 117 brezposelnih ljudi, ki so pa večinoma izgubili delo šele zadnje mesece. Pretežna večina od teh niso navadni delavci; večinoma so to kvalificirane delovne moči raznih obrtniških strok, največ pa ključavničarji in mehaničarji, dalje so med njimi dentisti, trgovski pomočniki, zasebni uradniki. Le manjši del tvorijo pomožni delavci. Iz navedenega se vidi, da prehaja kriza na vse stroke in panoge gospodarstva.

Za mesto pa postaja s tem problem brezposelnosti še bolj pereč. Maribor zaposluje še sedaj s svojo pomožno akcijo 235 ljudi, večinoma družinskih očetov, pri raznih javnih delih. Vsa prejšnja leta so se z Veliko nočjo zaključila dela po

Nemški narod se posebno veseli dejstva, da se je med obiskom dr. Cincar-Markovića v Berlinu srečno končalo delo notranje konsolidacije in s tem tudi zboljšal zunanji položaj kraljevine Jugoslavije.

Plodovito nemško-jugoslovansko razmerje kaže že z dejstvom svojega obstanka v smer splošne nemške politike v tem delu Evrope. To razmerje dokazuje, da pomenijo odnosi, ki so zgrajeni na vzajemnem zaupanju brez pridržkov, najzanesljivejši temelj za poznejši zunanji in notranji razvoj, zmožen za odpor pred vsemi krizami.

Jugoslovanski narod sme biti prepričan, da napredek in blagostanje njegove domovine ustreza najiskrenejšim željam držav osi.

Najnovejša izkušnja se posebno pokazala nemškemu in italijanskemu narodu, da se na jugovzhodu Evrope začenja ustvarjati solidarnost, ki je ne bodo nikoli izpodrinile intrige drugih držav v tem delu Evrope.

V teh urah napetosti se šorej odpirajo srečne perspektive vsakemu prijatelju miru. to se pravi, da se je v uri, ki je bila odločilna za Evropo, moglo ugotoviti jasno naziranje in trdna volja, ki lahko služita za zgled. Pokazalo se je, da se neodvisnost ne brani s pristopanjem k tujemu in sovražnemu taboru, ampak z odločnim sodelovanjem brez pridržkov in brez omahovanja, v blagor vseh držav, ki spadajo v naravno življenjsko skupnost.

Nov režim v Boliviji

La Paz, 28. aprila. AA. Predsednik republike Busch je podpisal več uredb proti korupciji. Vsak uradnik, ki stopa v državno službo mora prijaviti stanje svoje imovine. Dalje je podpisal uredbu, s katero se prepovedujejo stavke. Vlada bo uredila odnose med delavci in delodajalci. Sindikati bodo organizirani na enaki osnovi v vseh pokrajinah.

Razstava hrvaškega katoliškega tiska

Zagreb, 28. aprila. u. Danes popoldne je bila zelo svečano otvorjena v umetniškem paviljonu razstava hrvaškega katoliškega tiska. Otvoritvi je prisostvoval poslanec pokrovitelj nadškofa dr. Štepinca, kanonik msgr. dr. Ferdo Rožić, dalje poslanec dr. Mačka, narodni poslanec dr. Torbar. Poleg njih so bili navzoči številni predstavniki duhovščine ter civilnih in vojaških oblasti.

možne akcije, ker so vsi delavci dobili zaposlitev drugod, pri zasebnih gradbenih podjetjih, h katerim so radi šli, saj jim nudijo višjo mezdno kakor pomožna akcija. Gradbeniki plačujejo pomožne delavce po 3.50 din na uro, pomožna akcija pa samo 3 din. Ta nižja mezda je bila pri pomožni akciji določena predvsem zaradi tega, da bi ljudi vzpodbujala, da si raje iščejo zaposlitev drugje. Letos pa ni nobenih izgledeov, da bi teh 235 ljudi, ki jih zaposluje pomožna akcija, našlo delo pri zasebnih gradbenih in drugih podjetjih. Nasprotno, obstoja bojazen, da bo morala pomožna akcija najeti še več ljudi, da ublaži brezposelnost. Nastajajo pa s tem velike finančne težkote. Ze sedaj žrtvuje mesto mesečno 140.000 din za zaposlitev brezposelnih, bati pa se je, da se bo morala ta vsota skoraj podvojiti. V proračunu je določen za zaposlitev brezposelnih znesek 850.000 din, če pa bo naraščala brezposelnost v tem tempu naprej, pa bi bila potrebna vsota okrog dva in pol milijona dinarjev v te svrhe. Prejšnja leta je dobivala mestna občina ob banovine pripomoč na račun dohodkov bednostnega fonda, v katerega plačujejo mariborska podjetja letno nad dva in pol milijona din. Lansko leto pa ni dobil Maribor iz tega fonda prav ničesar.

Se mnogo na slabšem kakor mesto pa je sedaj mariborska ožja okolica. Ta je prizadeta zlasti zaradi krize v tekstilnih tovarnah. Tekstilci stanujejo po večini v Košakih, v Studencih, na Pobrežju in na Tezmem. Stotine družin prihaja z zmanjševanjem dela v tekstilnih tovarnah in s številnimi odpusti v silno kritičen položaj. Stvar pa je tam še hujša, ker nimajo okoliške občine urejene socialno-politične službe, pa so same tudi finančno prebiske, da bi lahko organizirale uspešno pomožno akcijo, kakor jo ima organizirano mesto.

Največjo izbiro blaga po najnižjih cenah dobite samo v manufakturi

Češki magazin
MARIBOR, pri glavni policiji

m Ban dr. Natlačen sprejema deputacije danes dopoldne ob pol 9 na okrajnem glavarstvu.

m Fantovski odsek v Studencih uprizori v nedeljo ob šestih zvečer veseligr »Gospoška kmetija«. Iskreno vabljeni.

m Šabaki učiteljseniki v Mariboru. V četrtek popoldne je prispele v Maribor 39 dijakov učiteljske šole v Sabcu pod vodstvom svojega ravnatelja. Ostali bodo v Mariboru več dni ter si bodo ogledali zanimivosti mesta in okolice.

m »Postela«, klub kolesarjev Radvanju, ima v nedeljo dopoldne občni zbor v gostilni Mautner. m Katol. prosv. društvo v Kamnici uprizori v nedeljo popoldne ob treh v cerkveni dvorani pretrajljivo dramo iz svetovne vojne »Človek, ki sem ga ubil«. Prijatelji lepe igre, vabljeni!

Dež, ki uničuje vse zelenje

Najhujša šiba Kalifornije — oblaki kobilic

Tropične kraje v poletnih mesecih večkrat obišče strašna nesreča, ki je nam v hladnejšem podnebnju hvala Bogu povsem neznan: kobilice. Za njimi so vsa polja opustošena in ves pridelek je uničen. Letos, ko je pri nas vse v pomladnem zelenju, je n. pr. v srednji Kaliforniji na 1600 hektarov uničena vsa setev. Privrške so kobilice in za njimi na poljih ni ostalo drugega kot gola stebila. In nadaljnjih 8000 hektarov najrodovitnejše zemlje pri Coalingi južno od San Franciska je v nevarnosti, da se ta nadloga preseli tja. Skušajo jim preprečiti selitev z 80 km dolgo ognjeno steno.

Vroč poletni dan je, nebo je čisto kot ribje oko, nikjer oblaka. Bombažni nasadi so se povzpeli že visoko, trdno stoje tolsta stebila, obeta se dobra žetev. Kmetje zadovoljno gledajo po zeleni ravnini, na kateri oči tako sladko počivajo. Nenadoma pa se nebo potemni. Izza obzorja lezejo črni oblaki, ki drve po nebu vedno bliže in bliže. Že se sliši čudno vršanje, ki vedno bolj napolnjuje vse ozračje. Kakor ostro brnenje nekih motorjev, ki delujejo v popolnem neredu... Oblak je že nad pokrajino. Stemmilo se je, vsa narava je utihnila, ušesa in duša napolnjuje le to neznošno brnenje, ki pa polagoma pojema, kajti oblak se je utrgal in debele kaplje padajo na zemljo. V silnem naliivu pada na lepo zelenje — ne dež, ne toča, to je dež kobilic. Milijoni in milijoni kobilic kapljajo v nepretrganem curku izpod temnega neba. Nesreča se je začela.

Ljudi je obšla groza in vseprek beže v zavetja, da kobilice ne bi padale na nje, ker z bodicastimi nogami ranijo kožo kot z žago in če začno gomazeti po telesu in zaidejo pod obleko, je konec lahko tudi smrti, ker se tega naliva ni močeno otresti niti ga sproti na sebi uničevati. Po tleh vse gomazi in nastane čudno pokanje — zelenje izginja pod ostrimi zobmi te »leteče nesreče«. V nekaj minutah stoje po pokrajini samo še prazna stebila, vse listje, vse grmovje, vse, kar je zemlja poglajala v mehkega, je izginilo. Kjer so bili še pred nekaj trenutki košati bombaževi grmički, je sedaj prazno vejeje. Vsa rast je opustošena, uničena. Sadno drevje stoji prazno, kot da je pozeblo. Med vejami pa še gomaze kobilice druga pri drugi in se gnetejo za zadnjimi svežimi listi. Polja, travniki, nova setev — vse je kakor od solca ožgano. Tla pokriva do 15 cm debela povodenj kobilic, v kateri se vse premika, vse leze sem in tja, gorje tišče k tlom in izpodirajo spodnje. V nekaj urah je požrešen naliiv uničil trdo delo vseh pomladnih mesecev in kako uničil! Za kobilicami ne ostane nič, ne za žival, ne za ljudi.

Sv. pismo imenuje kobilice »šiba božja« in je s to besedo najbolj opisana ta nesreča. Ljudstva argentinske Pampe imenujejo te kobilice »božja krčela«. Marsikak narod v tropskem podnebnju je po obisku teh črnih oblakov že trpel največjo revščino in tako lakoto, da so ljudje v trumah umirali. Te potujoče kobilice, ki pridejo kot vihra, požro na zelenju več kot pa same tehtajo. Neki evropski farmer v Afriki je na svojem posestvu sušil kavo in bombažev kosmič. Prišel je oblak kobilic, ki so vse požrle, pa ne samo kavo in bombaž, ampak tudi rjuhe in odeje, na katerih se je to sušilo, ni imel kaj pobrati za kobilicami. Koruzo, ki je imela že storže, objedlo tako, da ostanejo samo gola stebila.

Borba proti kobilicam je silno težavna, ker plagnejo nad deželo kot povodenj. V pokrajinah ob Sredozemskem morju, v Palestini, Mezopotamiji, Egiptu in Argentini, kjer je ta nadloga posebno pogostna, prebivalstvo uprizaro proti njim prave vojne pohode. Borba se začne, ko so kobilice še v jajčecih. Jajčeca zbirajo in iščejo v zemlji, ki jo globoko pre-

orjejo ali prekopljejo. Bube pobijajo z loparji in tolkači. Škrope jih s katranom ali petrolejem in potem požigajo. Trdo in naporno je to delo. Postavljajo tudi barikade iz pločevine, po 5 m dolge in 1 m visoke, ki jih kobilice, ko se nimajo razvitih kril, ne morejo preskočiti. Nagnetejo se pred njimi v velikih kupih in jih skušajo v ovinku obiti, tedaj pa prebivalstvo plane po njih in jih dobesedno zmelje pod nogami. Potem, ko imajo že krila in se že preletujejo iz pokrajine v pokrajino, je boj še težji in še manj uspešen in živčno zelo naporen, ker se je treba gibati v neposredni bližini te gomazeče mase, katere poseben vonj in vršanje jemlje pogum. Metalci ognja mečejo nadle dolge zublje in dim, lovska letala jih škrope s strupi, parni valjarji se vale preko požrešne golazni in jo dobesedno melje v moko kašo.

Edino in najbolj uspešno sredstvo daje narava sama: dež, ki pa pride navadno šele takrat, ko so samice že izlegla jajčeca. Dež za tisto leto nadlogo sicer uniči, toda naslednje leto pridejo iz jajčec novi milijoni. V Salt Lake City (država Utah v USA) pa stoji spomenik, najbolj pomemben in najbolj razumljiv, kar jih je človek kdaj postavil živanim. Spomenik je iz marmorja; na visokem belem stebri stoji dva bronasta galeba. Stal je čedno vsoto 12.000 dolarjev in ga je hvalažno mesto postavilo v spomin na neko vrsto galebov, ki je pa žal že izumrla in ki je bila največji sovražnik kobilic. Ti galebi so nekako pred sto leti mesto in deželo rešili pred poplavo kobilic. Ko je iz daljave privršel temni oblak kobilic, se je vzdignilo v zrak na tisoče teh galebov, ki so se pogumno zapirali med nje in že v zraku grozeči roj močno razredčili. Še danes se med

Glava kobilice, močno povečana.

prebivalstvom pripoveduje o prizorih tega boja v zraku med kobilicami in galebi. Boj je trajal potem še ves teden in galebi so ves čas z enako krvočelnostjo pustošili med vrščo golazni. Po enem tednu se je pokrajina umirila, kobilic ni bilo več. Od tedaj velja v državi Utah galeb za sveto žival, kot pri nas lastovka.

Prva časopisna „raca“

ki jo je svet hotel imeti za resnično

V vročih poletnih mesecih, ko se nikjer ne svetlu ne zgodi kaj branja vrednega, ni ne nesreč, ne pobojev, še politika počiva, mora časnikar res premišljevati, kaj naj v svoj list napiše, da bo bralem vsaj nekoliko prebavljivo. V taki dobi skislih kumaric se rado zgodi, da pride v svet kakšna nad vse neverjetna zgodba, ki je nekaj izrednega, pa vendar pritegne nase pozornost bralca. List, ki hlepi za senzacijami in hoče, da bi se bralci tudi v mrtvilo dogodkov pulili zanj, brezvestno seže po kakšni »raci« in jo raztegne na dolgo in na široko. Kritičen bralec sicer zmaje z rameni in si misli, to je pač »raca«, bolj lahko-vern pa verjamejo in pripovedujejo naprej. Tako senzacija raste in raste in je poleg tega še čimdalje bolj — »verjetna«. To so »race« in malokomu je znano, da so pri prvi taki izmišljotini res imele glavno besedo — race.

Bilo je nekako pred 40 leti v Bruslju v Belgiji. Nekemu časnikarju je silno težko delo, da del tiska dan za dnem objavlja prazne čenče, neverjetne storje in pri tem nič kaj ne spoštuje resnice; glavno mu je, da je vsak dan »zanimiv«. Po njegovem pa bi vsak časopis moral biti orodje resnih novic in poročil, ne pa knjiga — pravljic. Sklenil je, da bo takemu praznemu in brezvestnemu tisku nekoliko posevelil, da si bo izmišlil tako zgodbo, ki bo po neverjetnosti prekosila vse dosedanje in ko bo šla dovolj daleč po svetu,

se bo znova oglašil in vsem »potegnjenim« povedal v brk, da si jo je izmišlil kar na lepem.

In si je izmišlil: V Belgiji je živel kmet, ki je imel tudi veliko rac. Hotel pa je preizkusiti njihovo požrešnost in krvočelnost. Nekega jutra gre že zgodaj na dvorišče in zakolje prvo raco — vseh je imel 20 —, jo razseka na kosce in vrže ostalim racam. Komaj so jo pozobale, pograbi drugo in jo prav tako zakolje in razseka. Ko so tudi to pozobale, napravi enako s tretjo raco, četrto, peto itd. Tako se je mudil med njimi do večera in krmil race samo z racami. Zvečer je bil na dvorišču samo še ena raca, ki je prav za prav požrla 19 svojih tovarišic. — To je bilo poročilo, ki je izšlo v resnično ljubnem listu tega belgijskega časnikarja. Zaključilo se je s kratkim filozofskim razmišljanjem o požrešnosti živali sploh in rac še posebej.

Zgodba o racah, ki so se same požrle, je šla po vsem svetu. Vsi listi so jo ponatisnili, povsod so jo brali s slastjo. Tedaj pa je belgijski časnikar hotel izvesti drugi del svojega načrta: hotel je pokazati, kako smešen je svet in je objavil, da si je vso reč on na vsem lepem izmišlil in da je lahkoverno javnost »potegnili«. Toda sedaj šele se je pokazala moč senzacionalnih vesti. Nič mu ni verjel, zgodba mora ostati resnična, ker je tako lepo napeta. Tako je nastala in obveljala prva časopisna »raca«, ki je dala ime vsem podobnim, iz trte izvitim zgodbam.

Satkhira

Prišel sem v Satkhira pred lefom dni; hotel sem se nastaniti med najpreprostejšimi in najnižjimi sloji. Kupil sem si malo koč, pokrito s slamo. Bil sem popolnoma sam med tuji, a za dolgočasno premišljevanje in jadikovanje ni bilo časa. Začel sem hoditi po raztresenih vaseh in povsod so me polagoma vabili, naj jih pridem poučevati. Že čez teden dni sem opazil, da nas je premalo, oziroma mene premalo, a vedel sem, da naj pišem kamorkoli, da ne more priti nikdo meni na pomoč. Ljudje me vabijo na 18 krajev, pa kamorkoli grem, nimam ne koč, ne stola, ne mize, ne sobe, da bi opravljal svoj posel. Ljudje pravijo takole: Zgradi koč, pokrij jo s pločevino ali pa s slamo, saj ne bo veljala več kakor 2.655 ana (1 ana je 1 dinar). Takoj sem hotel naročiti delavce in graditi. Toda hoteli so imeti vsak teden svojo plačo. A kaj zdaj? Jaz nimam ne kapitalov, ne mesečne plače, ne kredita, ne trgovine, suh sem bolj kot slama, s katero hočem pokriti hišo.

V svojem obupu sem pisal v svoje rojstno mesto Metković. Res so mi dobri ljudje v Metkoviću obljubili, da hočejo zidati koč v vasi Borodol. Njihovo ime bo zapisano na vrodu v koč.

Izprašujem se pa, kdo mi bo koč zidal v Nutopara, Širola, Buria, Senargati, Govačatar, Ramerdanga, Brodo-Bakša, Pušpokati, Alipur, Borodol, Godapur, Bamondanga, Damalnagar, Debi-pur, Kočpukur, Bon-Hugli, Nursikdar Čok, Bibir Čok.

Šas! mi zaigra v srcu. »Sedaj bo pa treba zavihati rokave. Pogum velja! Če ga polomim, vem, kaj me čaka.« Neki šolski tovariš mi zakliče: »Če se ne boš mogla spustiti, nam samo sporoči: pristavili ti bomo lestev.« Zopet drugi: »Počakaj, da privežem vrvice, s katero te bomo potegnili na letališče, če se izgubiš.« In tretji: »Nikar ne hodi v Savo ali Donavo, sta precej mrzli.«

»Ne,« si mislim, »tega veselja vam pa ne bom naredila. Počakajte malo, bomo videli, komu bo bolj potrebna vrvice, vam ali meni.«

Motor zabrni, letalo se zgane, počasi leze po zemlji, nato vedno hitreje in hitreje. Naenkrat se dvigne in leti, leti — čisto pravilno. Prvič v svojem življenju sem gospodovala nad to ptico. Prvi trenutek mi je bilo skoraj malo neugodno. Pogledam na zadnji sesež — prazen. Kakor sem bila že nejevoljna na učitelja in njegova večna opominjevanja, sem si sedaj zaželela, da bi bil tam. Neverjetno se mi je zdelo, da sem sama. Še enkrat pogledam na zadnji sesež — prazen. Obrnem letalo na desno in levo. Pogledam kvišku — nebo, doli zemlja. Vse je normalno. Niso sanje.

Na letališču je stala skupina ljudi — moji tovariši. Mahajo mi z rokami. Vem, da padajo šale na moj račun, ali lestve vendar ne bom rabila, kakor oni mislijo. Letalo leti pravilno. Nebeški občutek!

Nenadoma se mi nekaj pripeti, nekaj nenavadnega, zame vsaj. Letala sem v višini 200 m. Ravno zavijem, ko se mi začne tresti noga in to tako močno, da nisem imela letala več v popolni oblasti. Avion se sprehaja levo, desno, kakor ga je volja. Z vso močjo pritisnem z nogo na pedal in se uprem v naslonjalo sedeža — nič, noga

Ali niso ta imena zvočna in lepa? Ali ste mi uganili, kje se to vrši?

Kar na glas izpovem svojo bol. V Indiji sem, Ime moje je Mesarič. Poslali so me v Satkhira, rekli so, tam boš misijonar. Začni orati ledino. Moja obljuba: hočem orati ledino, hočem delati in trpeti, hočem se žrtvovati, toda, dajte mi vsaj orodja v roke, pomagajte mi, zgradite mi kapelice v gori imenovanih krajih. Koče namreč, o katerih sem govoril, so kapelice, v katerih bo prvič od davnih vekov bival Zveličar. Zase tam bivališča ne potrebujem. Meni zadostuje slamnata koč v Satkhiri. Kje je tista župnija? Kje je tisto mesto? Kje je tisto blago srce, ki mi hoče dati za eno izmed teh kapelic 2.500 din? Imena vasi so gori imenovana. Izberite si eno ali drugo in pošljite na čekovni račun št. 12.735, Bengalski misijon: 2.500 dinarjev. Obresti za ta Božji dar bom z vso silo svoje molitve, pokore in dobre volje, dan za dnem terjal od božjega Zveličarja in obliki skritih in tajnih milosti. — A. Mesarič, misijonar.

Šah

Objavljamo najvažnejšo partijo zagrebškega turnirja, srečanje med vele mojstrom dr. Vidmarjem in Kostičem.

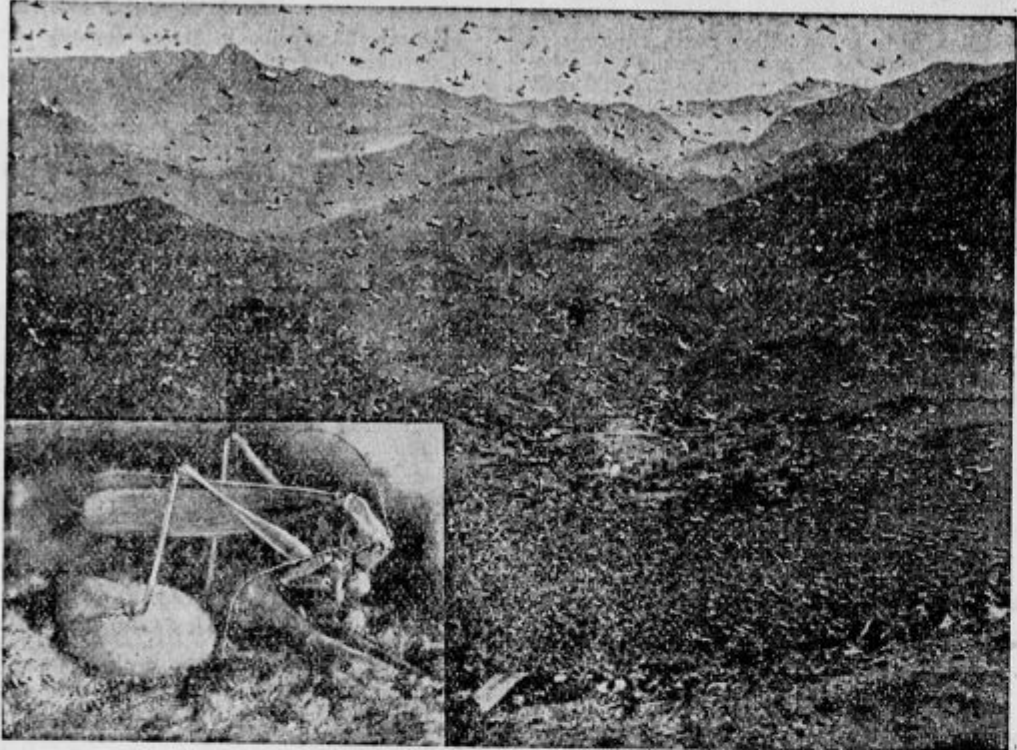
Damski gambit.

Beli: dr. Milan Vidmar, črni: Bora Kostič.

1. d2—d4, Sg8—Sf5; 2. e2—e4, g7—g6 (Grünfeldova varianta); 3. Sb1—c3, d7—d5; 4. Lc1—f4, Lf8—g7; 5. e2—e3, 0—0; 6. Dd1—b3, c7—c5; 7. e4xd5, c5xd4; 8. e3xd4, Sb8—d7; 9. Lf1—e2, Sd7—b6; 10. Le2—f7, Lc8—g4 (dosedaj črni 10. ... Le8—f5, ... Kostičeva poteza je slabša in jo je beli pozneje ovrgel); 11. Lf3xb4, Sf6xg4; 12. Sg1—f3, Sg4—f6; 13. d5—d6(1), e7xd6; 14. 0—0, Sf6—h5; 15. Lf4—g5, Lg7—f6; 16. Lg5xf6, Sh5xf6; 17. a2—a4, Dd8—d7; 18. a4—a5, Sb6—c8; 19. Tf1—e1, Sc8—e7; 20. Ta1—d1, Tf8—d8 (tukaj bi bilo verjetno boljše Ta8—d8, ker bi se izognil težavam na damskem krilu, ki mu sedaj pretijo); 21. Sf3—g5, d6—d5; 22. Sc3—a4, Ta8—b8; 23. Sa4—e5, Dd7—c7; 24. Db3—f3, Se7—f5; 25. g2—g4, Sf6—e4; 26. Sc5xe4, d5xe4 (v zapletih, ki sledijo je dr. Vidmar izbral najenostavnejšo pot, t. j. da s kmetom več v končnici zmaga); 27. Df3—h3, h7—h6; 28. g4xf5, h6xg5; 29. f5xg6, f7xg6; 30. Te1xe4, Td8—e8; 31. Dh3—e3, Te8xe4; 32. De3xe4, De7—f7; 33. Td1—e1, Tb8—d8; 34. Te1—e3, Td8—f8; 35. De4—e6, Tf8—d8; 36. De6xf7, Kf8xf7(!); 37. Te3—b3, b4—b6; 38. a5xb6, a7xb6; 39. Tb3—b4, Td8—d6; 40. Kg1—g2, Td6—f6; 41. d4—d5, Tf6—f5; 42. d5—d6, b6—b5; 43. Tb4—d4, Kf7—e8; 44. d6—d7+, Ke8—d8; 45. b2—b4, g5—g4; 46. Kg2—g3, Tf5—f3+; 47. Kg3xg4, Tf3xf2; 48. h2—h4, Tf2—f5; 49. Td4—d6, Tf5—e5; 50. Td6xg6, Te5—g4+; 51. Kg4—h3, Kd8xd7 (51. Kg4 na g5 bi hitreje vodilo k dobitku. To pa je bilo tik pred prekinitvijo in sta bila oba vele mojstra po šesturnem igranju že utrujena, zato je razumljivo mirnejše nadaljevanje); 52. Tg6—g4, Te4—e1; 53. Tg4—f4, Kd7—e6; 54. Kh3—g4, Te1—g1+; 55. Kg4—h5, Tg1—g8; 56. Tf4—f2, Tg8—h8+; 57. Kh5—g4, Th8—g8; 58. Kg4—h3, Tg8—h8; 59. Tf2—f1, Th8—d8; 60. h4—h5, Tg8—h5+; 61. Kh3—h4, Tg5—g2; 62. Tf1—f4, Tg2—h2+; Kh4—g5, Th2—g2+; 64. Tf4—g4, Tg2—h2; 65. Kg5—g6, Ke6—e7; 66. h5—h6 (črni se vda, ker ne more več zaustaviti prodiranja kmeta na h liniji brez žrtve-figure).

Angleški finančni minister sir John Simon, ki je predložil ogromen oboroževalni račun v obliki zvišanja direktnih in indirektnih davkov, zapuščal, očividno zadovoljen, finančno ministrstvo, noseč v roki svoj slavnj preračunski kovčeg.

Roj kobilic nad pokrajino v Argentini.

L I S T E K

Moj prvi samostojni polet

Vsak letalec se rad spominja svojega prvega samostojnega leta, pa naj mu je ta uspel ali ne. O čem se raje pogovarja, če ne o pomembnem dnevu, ko se je prvič samostojno dvignil pod sinje nebo. Marsikakšna šala pade na ta račun. Saj je letalec vedno, tudi v največjem trenutku, pripravljen za šalo. Tudi v slučaju nesreče, ko izgubi svojega tovariša, si pomaga z zdravo šalo. Da bi ga to spravilo iz ravnotežja in bi začel premišljati, da se tudi njemu lahko pripeti kaj sličnega, ter dobil mogoče strah pred letalom — to smrtnosno ptico? Kaj šel! Zrtev se pokopile, odda poslednja čast, on gre pa zopet na delo; ravnodušno meri zračne višine, kot da se ni nič zgodilo. Ni časa, še manj pa volje za razmišljanje in strah.

Letalec sploh ne pozna strahu. Če ga je pa kdaj kaj imel, ga je gotovo izgubil pri prvem samostojnem letu. Da je temu tako, vem iz lastne izkušnje.

Bila sem v šoli rezervnih letalcev v Belgradu. Po dolgočasnem letenju z učiteljem g. Jakličem, mojim rojakom, je le prišel dan, ko sem se ga osvobodila. Ne vem, ali so vsi učitelji tako strogi, kakor je bil on. Neprestano je nad človekom: »Vsi ti letalo na desno, na levo, kaj ga tako dvigaš, preveč mu tiščiš glavo navzdol.« Take in slične

pripombe letijo od zadaj na učenca. Seveda, vsak učenec je vedno prepričan, da dobro leti, da tako kot on ne more nihče leteti, pa če bi bil to tudi sam gospod učitelj, ki zadaj sedi in godrnja ob vsaki malenkosti. »Naj mi le pusti, da bom sam letel, bo videl, kakšna čuda bom delal,« modruje navdušeni učenec.

Učitelj se samo nasmehne in obrne. Kaj naj ga mogoče prepričuje in mu dokazuje, da še ni goden-ptiček, ali naj ga pusti, da razbije sebe in letalo.

Tako je potekala tudi moja šola. Po večmesečnem letenju z učiteljem sem začutila, da se bliža šola h koncu. To mi je seveda od skrbno prikrival. Vsak dan sem prišla na letališče z upanjem: Danes se mi gotovo izpolni vroča želja! ga dvigaš, prehitro ga izravnaš, ne boš še sama letela,« je grmel z zadnjega sedeža. Up je šel po lepi Donavi. Zopet je bilo treba čakati do drugega dne. Negotovost ali me bo pustil drugi dan ali ne, me je morila. Po vsakem letu sem si ponavljala vse napake, ki sem jih storila. Še v spanju sem ponavljala: »Preveč ga dvigaš, desno, levo itd!«

Naslednji dan res nisem naredila teh napak, ali kaj, ko je pa učitelj našel druge. Izgubila sem že skoraj vero v sebe. »Kristina,« sem si mislila, »nič ni, nič! Kar pusti tega muhasta ptiča in se loti drugega dela. Ne gre pa ne gre.« S potnim sreem sem vsak dan zapustila letališče in upala na prihodnji dan. Tako je šlo 14 dni.

Nekega jesenskega dne pa je prišlo čisto nepričakovano. Z učiteljem vsa letala nad letališčem. Ko pristaneva, skoči g. Jaklič iz letala in zakliče: »Hajd, da bom videl, kaj znaš!« Neverjetno ga pogledam. On mi pa veselo pokima. »Prišel je

se trese, trese. »Kaj je to? Pa ne, da bi mi prešel ves strah v nogo?«

Zaskrbelo me je, kako se bom spustila, če se noga ne preneha tresti.

Letim malo dalje od letališča, da bi tovariši ne zapazili moje zadrege, mojega krivoljanja. Precej dolgo letim iznad »Bežanijske kose«. Nič! Uvidim, da ni druge rešitve, kakor da se spustim, da se ne bi zgodilo kot mnogim učencem, ki od straha ostanejo v zraku do zadnje kapljice benzina. Obrnem letalo v smer spuščanja. Pogumno zmanjšam plin in se spustim lepo polagoma ter pristanev kot izkušen pilot.

To je bilo prvič v mojem letalskem življenju, da sem občutila malo strahu. Od tedaj pa ne poznam nobenega strahu več, ko se sprehajam z jekleno ptico nad našo lepo domovino.

Na letališču so me čakali tovariši z učiteljem. Smehljaj na njegovem obrazu mi je prižal, da je zadovoljen, posebno, ker sem bila prva učenka pri njem, ki je samostojno letala.

Tovariši so mi čestitali in me obsuli s poljskim cvetjem, travo, tudi koprive se čutila — kar je pač komu v prvem trenutku pod roko prišlo. V najboljšem razpoloženju smo se vsi podali v restavracijo »Na krilac« in prav po kranjsko pili likof, saj je šlo brez lestve in vrvice.

Gorišek Kristina, turist, pilot.

Slovenski prosvetni dom
bo priča naše zavednosti!